sorin titel

· Unul din "lucrurile fundamentale" care pe Sorin Titel (1935-1985) mereu l-a atras a fost "sentimentul matern și cel filial", de fapt punerea în ecuație a celor doi termeni, mamă-fiu, iubire maternă-iubire filială. O temă recurentă în scrierile acestui prozator, o mare temă de care, în literatura română, de fapt, prea puțini alții s-au apropiat... La Sorin Titel, legătura dintre mamă și fiu, astfel cum el a înfățișat-o în romanul său ultim, *Femeie, iată fiul tău*, prezintă contingențe cu sacrul.

GABRIEL DIMISIANU

ISBN 973-21-0515-1
ISBN 973-21-0515-3

1462

Vol. I-II, lei 12 000

editura minerva

sorin titel

1462

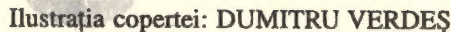

sorin titel

femeie, iată fiul tău

*

Ilustrația copertei: DUMITRU VERDEȘ

Volumul de față reproduce textul romanului
Femeie, iată fiul tău
apărut la Editura Cartea românească
în anul 1983

sorin titel

femeie, iată fiul tău

Roman

*

PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC
DE
GABRIEL DIMISIANU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1997
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

Cartea a apărut cu sprijinul MINISTERULUI CULTURII

ISBN 973-21-0513-5
ISBN 973-21-0514-3

PREFAȚĂ

Cine privește retrospectiv creația epică a lui Sorin Titel constată că ea a urmat o linie de evoluție graduală, de la simplu la complex. Schițele și povestirile din anii de început (volumele *Copacul*, 1963 și *Valsuri nobile și sentimentale*, 1967) erau mai ales decupaje de întâmplări din ambianța imediată, proiectate cu tehnica neorealismului cinematografic. Micul roman *Reîntoarcerea posibilă* (1966) valorifica asemenea decupaje în organizări narative mai complicate, procedând prin suprapuneri și interferări de secvențe al căror rost era să impună impresia de concomitență, de simultaneitate a desfășurării faptelor. *Dejunul pe iarbă* (1968) va fi o scriere în maniera noului roman, de la care preia viziunea voit depersonalizată, modul de a înregistra fără ierarhizare curgerea vieții. *Lunga călătorie a prizonierului* (1971) face mult loc oniricului, este o parabolă ce convertește epicul în alegorie. Seria de romane inaugurată cu *Țara îndepărtată* (1974) și continuată cu *Pasărea și umbra* (1977), *Clipa cea repede* (1979) și *Femeie, iată fiul tău* (1983) aduce o intensificare a perceperii concretului, o sporire a elementului evocator-realist, executând în același timp și numeroase decolări în fantastic. Sunt puse acum în lumină afinitățile prozatorului nostru cu ceea ce s-a numit realismul magic al sud-americanilor (Borges, Marquez, Llosa). Să mai observăm că evoluția de la simplu la complex s-a petrecut în proza lui Sorin Titel odată cu aceea de la restrâns la amplu. Scrierile lui Titel au crescut, de la una la cealaltă, în dimensiuni, astfel că ultima sa carte antumă, romanul *Femeie, iată fiul tău*, numără cele mai multe pagini și are, epic vorbind, raza de cuprindere cea mai întinsă.

Romanul acesta reprezintă în creația prozatorului un punct de culme, dar nu doar prin faptul că este cel mai voluminos. Este o carte-sinteză a meditației lui morale, a temelor și motivelor literare care l-au preocupat cel mai mult, unele până la obsesie, precum și a celor mai dificile – și mai expresive – procedee de construcție narativă din câte a folosit. Cu *Femeie, iată fiul tău*, Titel își încheie în forță, astfel zicând, opera de prozator, spre

deosebire de Rebreanu sau Preda, ale căror cele mai importante scrieri sunt de aflat mai degrabă în prima parte a carierei scriitoricești.

Evoluția de la simplu la complex și de la restrâns la amplu l-a condus pe Sorin Titel la o creștere armonizată a mizelor tematice puse în joc: tot mai mult – și în chip decisiv în ultima carte – el a evitat derizoriul și conjuncturalul și s-a orientat către ceea ce a considerat că sunt pentru un scriitor „lucrurile fundamentale". Acționa în acest fel potrivit unor ferme opțiuni, ghidat de un program limpede enunțat în mai multe rânduri. Iată și în ultimul interviu, acordat Brâncușei Armanca și apărut postum în revista „Flacăra" (nr. 12/1985): „Întotdeauna am vrut să scriu despre lucrurile fundamentale. Am oroare față de literatura pur conjuncturală care vorbește de lucruri întâmplătoare".

Unul din „lucrurile fundamentale" care pe Titel mereu l-a atras, ne spune în același interviu, a fost „sentimentul matern și cel filial", de fapt punerea în ecuație a celor doi termeni, mamă-fiu, iubire maternă-iubire filială. O temă recurentă, cum s-a văzut, în scrierile acestui prozator, o mare temă de care, în literatura română, de fapt, prea puțini alții s-au apropiat. Accidental a făcut-o Arghezi, în romanul *Ochii Maicii Domnului*, al cărui erou, ne amintim, este adoratorul mistic al mamei decedate, suprapunând imaginea acesteia, dintr-un portret, celei sacralizate a Maicii Domnului.

Și la Sorin Titel legătura dintre mamă și fiu, astfel cum el a înfățișat-o în romanul său ultim, prezintă contingențe cu sacrul. Avertizează despre aceasta chiar alegerea titlului, reproducând din Evanghelia după Ioan acele vorbe ale lui Iisus crucificat adresate Mariei.

Mai sunt și alte elemente în roman ce reprezintă trimiteri în orizontul sacrului, cum ar fi numele biblice ale unor personaje (Petre, Pavel, Simion, Marcu ș.a.) sau chiar acele frecvente referiri ce se fac la repertoriul artistic al sacralității, precum atunci când prozatorul vorbește despre asemănarea mamei cu madonele „senine și liniștite" ale lui Botticelli sau Perugino. Și mai elocventă, în sensul arătat, este sugerarea unor corespondențe între anumite scene, situații, momente din roman și episoade narate în Scripturi. Comentând cartea, Eugen Simion a vorbit astfel despre „parabola fraților dușmani" și „mitul cainian" pe care le evocă ura ce i-o poartă copilului Marcu frații mai mari ai acestuia, trei la număr. Un personaj colectiv raportabil, într-adevăr, la figura mitică a lui Cain. Un Cain multiplicat.

Luminile mitice, proiectate asupra unor zone întinse din roman, referirile biblice cu aura lor simbolică fac să se vadă fundamentele creștine care susțin ideația acestei cărți. Iubirea, mila, bunătatea („nu e ea, bunătatea, un fel de osie a lumii?" întreabă un personaj) sunt simțăminte, sunt trăiri omenești cel mai sus situate în scara de valori morale a romanului și ele aparțin, de bună seamă, etosului creștin. La începutul deceniului opt, când apărea *Femeie, iată fiul tău*, nu s-a putut vorbi decât prea puțin – și foarte pe ocolite – despre această dimensiune a cărții lui Sorin Titel, deloc neimportantă.

La apariția cărții, în 1983, critica a sesizat că prozatorul, mai mult decât în oricare altă scriere a sa, și-a încordat puterile în vederea unei decisive extinderi, a forțării granițelor înlăuntrul cărora operase până atunci. „*Femeie, iată fiul tău*, scria Lucian Raicu, lărgește până la un punct «exploziv» cercul tematic al literaturii lui Sorin Titel, dând și mai compactă realitate termenilor ei fundamentali." Punctul exploziv pomenit de critic îl și atinge romancierul în narațiunea sa atât de distorsionată, în care legăturile cauzale, „logice", dintre evenimente, par deseori rupte, în care vocile povestitoare mereu se amestecă, în care se sare vertiginos dintr-un timp istoric în altul iar în spațiul geografic de la micile așezări bănățene la Paris, în inima lumii, sau în Normandia, pe țărmul oceanului, în care, în sfârșit, identitățile personajelor se scindează, eurile se despică în câte două entități care apoi se urmăresc una pe alta, se caută doritoare de recontopire. Și aceste aspecte, care nu sunt numai tehnice, bineînțeles, dar implică abilități tehnice ieșite din comun, au reținut atenția criticii la vremea apariției romanului, și chiar au șocat-o. Valeriu Cristea remarca „surprinzătorul balet, peste timp și spațiu, al personajelor gemene, în număr de patru", „jocul de dubli" și „plasa relațiilor ce rezultă din acest aranjament regizoral de efect".

Destinele celor două perechi de dubli – Marcu și Ivo Filipovac, trăitori la începutul veacului, și Marcu și Roger, trăitori în zilele noastre – se consumă sub semnul sacrificiului, al jertfirii uneia din ființele gemene pentru a fi cealaltă salvată. Ideea este că salvarea, mântuirea nu sunt posibile decât prin sacrificiu. Spre a salva o parte din noi, cealaltă („dublul") va fi totdeauna sacrificată. Marcu, soldatul încorporat în oștirea chezaro-crăiască, dublul ofițerului Ivo Filipovac, căruia îi era și ordonanță, va suporta în locul acestuia, fiind confundat cu el din pricina asemănării, o sălbatică molestare. Iar celălalt Marcu, pictorul din zilele noastre, va scăpa cu viață din accidentul de automobil întâmplat în Franța, pentru că în locul său va muri Roger, „geamănul" său. Apăruse miraculos tocmai la timp pentru a-și îndeplini această misiune, acest destin. Corelată acestor sacrificii este acțiunea salvatoare întreprinsă de cele două mame, eșuată în cazul mamei lui Marcu cel de demult, căzut în primul război mondial pe frontul din Galiția, izbânditoare în cazul mamei celuilalt Marcu, cel de azi, vegheat de ea cu neclintit devotament în spitalul parizian, până ce fiul grav rănit iese din comă și dă primele semne că va trăi.

O irizare simbolică și discret lirică poate fi percepută în toate episoadele care au în centru figura mamei, eroină arhetipală pe care la un moment dat scriitorul, hiperbolizând, și-o închipuie ca mamă a lumii, „*mater mundi* (...) a noastră a tuturor, cea care hrănește, le dă mâncare tuturor copiilor (...) aflați pe pământ". Să mai spunem că prezența mamei este elementul prin intermediul căruia e afirmată cel mai pregnant, în roman, ideologia morală a scriitorului, „filozofia" lui, poziția lui față de problemele omului. Nu în sensul că autorul i-ar fi atribuit acestui personaj funcțiuni de *raisonneur* (procedeu depășit și facil) dar în acela că manifestările mamei, trăirile, reacțiile ei, toate purtătoare de semnificații

morale, dobândesc adeziunea vizibilă a scriitorului, îl implică esențial. Nu doar constată felul de a fi al mamei, de a înțelege și de a judeca lumea, credințele ei, dar le și „preia" și le sprijină. Participă la luptele mamei, la angajările ei, îi sare în ajutor, o asistă, dacă e să vorbim astfel, cum se întâmplă în insolita polemică angajată cu Sartre, o confruntare de forțe inegale, nu-i așa? în care mama nu putea fi lăsată singură. Și Titel sare într-adevăr în apărarea mamei și a suferințelor ei *concrete*, a bietelor ei frământări în legătură cu scarlatina copilului, a îngrijorărilor banale privitoare la aprovizionarea de iarnă, la lipsa uleiului sau a făinei de pe piață, îi ia apărarea mamei pe care marile nedreptăți istorice comise în lume o impresionează mai puțin decât amigdalele inflamate ale propriei odrasle. Nu sunt mărunte, nu sunt meschine frământările mamei când marele gânditor nu contenea să avertizeze că „*întreaga* omenire e bolnavă"? Tot ce se poate, dar Sorin Titel nu are ce face, el este de partea mamei: „Am putea s-o certăm aspru pe mama – ni-l și închipuim pe marele filozof gata s-o facă harcea-parcea, privind-o cu necruțare prin ochelarii lui cu multe dioptrii – pentru incapacitatea ei de a se ridica la un nivel mai înalt de abstracțiune – dar nu vrem s-o facem (chiar cu riscul de a-i supăra pe toți adepții lui Jean Paul Sartre), nu vrem s-o atingem pe mama nici cu o floare, cum se spune".

Polemica mimată cu J.P. Sartre privitoare la raportul suferință concretă – suferință abstractă, în care i se ia apărarea mamei cu suferințele ei concret motivate, consemnează un moment în care autorul urcă la suprafața textului epic pentru a formula direct un punct de vedere în legătură cu ce se întâmplă în narațiune. Nu este singurul loc din roman unde procedează astfel. Îi ia mamei apărarea, cum am văzut, un gest etic, dar face și profesiune de credință estetică atunci când, indirect, cere romanului, literaturii să-și ia ca materie obișnuitul, existența oamenilor de toată mâna, cum este mama, cum sunt fiii acesteia, viața de fiecare zi, cu durerile ei concrete, și nu abstractele drame ale istoriei.

Anterior, nu odată, Sorin Titel formulase programatic opinii de factura aceasta și ele trebuie neapărat raportate la situația prozei românești din deceniile șapte și opt, fiindcă au legături directe cu ea. Este perioada în care, pe lângă așa-numitele romane politice obsedate tactic de epoca Dej, pentru că îi puteau pune în seamă și un număr de rele contemporane, la care trimiteau aluziv, prin abilă repercutare, au început să apară și să câștige interesul publicului și altfel de romane, cu un caracter accentuat istorist, fructificând documente puse, cu măsură, la îndemâna autorilor, romane populate de personaje notorii ale istoriei apropiate, din epoca războiului mai ales. Capul de serie este *Delirul* de Marin Preda. Aspectul documentar și istorist era în ele de multe ori prea vizibil, ca și o anume căutare prea insistentă a temelor, a subiectelor care să-l poată purta pe cititor prin culisele marii diplomații, prin cancelariile politice ale vremii, în cabinetele de lucru ale conducătorilor de popoare, ale comandanților militari vestiți etc. Erau aduse în aceste romane, cum spuneam, personaje istorice renumite, figuri care au ocupat prim-planul atenției pe scena veacului și a căror prezență într-o carte era de prevăzut să o facă atractivă

și deci foarte căutată. În acei ani mai ales, când documentele propriu-zise nu ieșeau la lumină decât greu și trecând prin multe filtre, iar de cercetare istorică adevărată nu se putea vorbi. Aceste romane satisfăceau curiozități firești și chiar dincolo de simpla curiozitate plăceau multor cititori pentru tehnica de senzație pe care unii autori o puneau în funcțiune cu destulă pricepere. Dar ca literatură nu însemnau prea mult iar uneori nu însemnau chiar nimic. Am amintit *Delirul* dar aceasta e o scriere ce se menține în spațiul artisticului. Este un eșec dar un eșec al lui Marin Preda. În schimb manufactura de tip *Incognito* produsă de un Eugen Barbu, lăsând la o parte plagiatul, nu însemna mai mult decât o coborâre în trivial și sub artă. O alterare a gustului public ale cărei urmări se resimt și azi.

Sorin Titel s-a împotrivit acestei speculări a senzaționalului istoric din romanele anilor '70–'80, ca și unei alte tendințe ce încolțise în epocă odată cu aceasta și complementar: aceea de a da roată la nesfârșit unei așa-zise problematici a „puterii", generatoare de drame consumate în birourile directorilor de mari întreprinderi și în general în lumea celor care conduc (fără trimiteri prea sus, totuși, spre a nu fi lezate sensibilitățile singurilor deținători efectivi de putere). Acestora Titel le-a opus programul său de recuperare a micii istorii și a personajelor modeste, a indivizilor trăitori, desigur, în orizontul social și istoric dar fără a avea senzația precizată a participării la istorie, de multe ori nici măcar înțelegând că fac parte și ei, într-un fel, din istorie. Într-un număr din „Caiete critice", consacrat romanului românesc contemporan (12–13/1983), avea să scrie: „Căutarea unor subiecte spectaculoase îl determină adesea pe scriitorul român să întoarcă spatele dramelor mărunte, vieții de fiecare zi a oamenilor, materie primă din care se poate face, să nu uităm, o mare literatură. A demonstrat-o genial Cehov și nu numai el ci, ca să rămânem în interiorul literaturii noastre, Rebreanu, de pildă, care, vorbindu-ne într-o povestire a sa despre niște țărani care se scoală cu noaptea în cap ca să prindă trenul, scrie o mică, dar defel neînsemnată capodoperă".

„Materia primă" constitutivă a ciclului vast de romane deschis cu *Țara îndepărtată* și închis cu *Femeie, iată fiul tău* este chiar aceea la care Sorin Titel, luându-și-i aliați pe Cehov și Rebreanu, trimite în mărturisirea citată: dramele mărunte și viața de fiecare zi. Atât că, sub acțiunea romancierului, ca și a marilor înaintași amintiți, dramele nu mai rămân chiar mărunte iar viața pe care ne-o înfățișează nu ne mai apare drept una de fiecare zi. Peste tot obține un efect de potențare, transfigurator, o transportare a lumii comune cenușii într-un plan esențializat și de o puternică sugestivitate. Fantasticul banalității, descoperit de Raicu la Gogol, îl aflăm, păstrând proporțiile, și la prozatorul nostru a cărui lume banală, comună prin ce afirmă despre ea documentele de stare civilă, își sare pe negândite condiția și poate participa la experiențe, la trăiri, la aventuri descumpănitoare, deloc banale, deloc de toată ziua. Apariția „dublurilor" este o astfel de experiență, o astfel de revelație, mai bine spus, ce sparge crusta banalului, contrazice firescul până la a-i da celui ce o trăiește sentimentul că „pendulează între două lumi". Personajul Marcu, în amândouă ipostazele sale, de care

am vorbit, e om ca toți oamenii, om banal, până ce survine înmărmuritoarea apariție a „celuilalt": „Fu tentat să întindă mâna, să-l pipăie, să vadă dacă există cu adevărat! Avea într-adevăr nevoie de certitudinea existenței în carne și oase a acestuia. Voia să fie sigur că lumea nu și-a ieșit din țâțâni, că nimic în afara firescului nu începe, așa, pe nepusă masă, să se întâmple aici, la Deauville". Acestea sunt însă, am zice, pătrunderi violente ale fantasticului în viața banală, bruscări ale acesteia, agresări. Există însă, în roman, și un fantastic insinuat, neagresiv. Ca o plasă ușoară învăluie evenimentele, oamenii, imaginile cotidianului țărănesc sau din micile așezări urbane bănățene, întâmplările legate de ritualurile profane cum este tăierea porcului, în ajun de Crăciun, sau animația policromă, extraordinar înfățișată, a târgului de la Balta Caldă, cu tocmelile, cu băutul aldămașului după încheierea unei tranzacții de care amândouă părțile sunt mulțumite, cu petrecerile, altădată, de pe la nunți, cu dansul și celelalte, totul astfel proiectat încât să pară și real și ireal, când ferm conturat când imprecis, jucând în fața ochilor precum siluetele umane, precum copacii, precum casele în aerul fierbinte al unei zile toropitoare de vară. Eroii acestei lumi sunt imaginativi, deschiși receptării fantasticului, întâlnirii cu neobișnuitul. Astfel că, pentru copilul Marcu „granița despărțitoare nu era trasă cu atâta fermitate, încât cele două tărâmuri, cel real și cel închipuit doar, să nu se încurce între ele, să nu treacă unul în celălalt, fără să le mai poți deosebi sau distinge". Culcat în iarbă, după ce băiețașul rătăcise o zi întreagă prin târgul de la Balta Caldă (episod în sine memorabil) i se pare a-l vedea pe numeni altul decât pe Ivan Turbincă, eroul din poveste, insul nefiind însă decât brigadierul silvic, moldoveanul mereu turmentat. Sau poate că era totuși eroul din poveste, de nimic nu poți fi prea sigur, mai ales că „moldoveanul seamănă perfect cu Ivan Turbincă". Încă o „asemănare", așadar, a cărei semnificație nu se lasă ușor descifrată.

Vocile naratoare mereu se schimbă, se amestecă, cum am mai spus, aproape tuturor protagoniștilor romanului venindu-le rândul, măcar odată, să relateze din unghiul propriu. Și persoana adresării variază, și tonalitatea, și registrele, totul concurând la impunerea impresiei de polifonie. Ultima parte a romanului este însă dominată de vocea autorului ce se rostește *ca autor*, intervenind deseori cu comentarii de tipul: „Unii ar putea să spună că le-am cam adus din condei, am făcut adică în așa fel încât...", ironice sau ludice, alteori parodiind stilul romanului sentimental, al melodramei sau al romanului de mistere, prin anume întorsături de frază, îngăduindu-și pasager unele lejerități spre a reveni iarăși la nota gravă dominantă. Sunt aproape două decenii de când Sorin Titel folosea dezinvolt, într-o operă epică de anvergură, procedeul ieșirii autorului la suprafața textului narativ, pentru a-l comenta în timp ce-l edifică, adresându-i lectorului mesaje directe, un procedeu de care au uzat ulterior până la exces actualii săi continuatori nedeclarați.

GABRIEL DIMISIANU

TABEL CRONOLOGIC

1935, 7 decembrie. Se naște Sorin Titel, în comuna Margina, lângă Lugoj. Este fiul lui Iosif Titel, notar, licențiat în drept, și al Corneliei Titel (născută Crăciunescu), casnică.

1942–1946. Școala primară în comunele Margina și Bârna.

1945 Se naște Ligia, sora scriitorului, matematiciană, căsătorită cu Bazil Brânzănescu, matematician.

1946–1953. Studiile liceale la Lugoj și Caransebeș.

1953 Student în București, la Cinematografie, secția regie.

1954 Se transferă, dând examene de diferență, la Facultatea de Filologie, în anul II. Printre profesori: Tudor Vianu, Al. Rosetti, Jacques Byck, Iorgu Iordan, Edgar Papu, G.C. Nicolescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ov.S. Crohmălniceanu. Printre colegi: Nicolae Velea, Fănuș Neagu, Mihai Nicolae, Livius Ciocârlie, Arthur Beyrer, Domițian Cesereanu, Georgeta Naidin, Gabriel Dimisianu.

1956–1957. În septembrie 1956 au loc la Facultatea de filologie mișcări revendicative ale studenților la care participă și Sorin Titel. Ca represalii vor fi excluși, el și alți colegi, întâi din U.T.M. și apoi din facultate. Va fi reînmatriculat în toamna anului 1957 la Cluj, dar numai pentru o lună pentru că„ la insistențele organelor U.T.M., va fi din nou exmatriculat.

1957 Debutează în „Tânărul scriitor“ cu schița *Drumul*. În cursul anilor 1957 și 1958 îi vor mai apărea câteva povestiri în „Tribuna“, cu sprijinul lui Mircea Zaciu.

1958–1964. Profesor suplinitor de română și rusă în satul Cârpa și apoi la Caransebeș. În 1961 i se aprobă reînscrierea la facultate, la fără frecvență, în anul IV. Absolvent în 1964. Între timp colaborează cu povestiri și schițe la „Gazeta literară“, „Luceafărul“, „Scrisul bănățean“. Debutează editorial în 1963, cu volumul de schițe *Copacul*, în colecția „Luceafărul“ a Editurii pentru literatură. Prefața e semnată de Dumitru Micu.

1964–1971. Lucrează ca redactor la „Scrisul bănățean“ (ulterior „Orizont“) din Timișoara. E o perioadă literar foarte productivă. Va tipări volumele: *Reîntoarcerea posibilă*, roman, 1966, *Valsuri nobile și sentimentale*, povestiri, 1967, *Dejunul pe iarbă*, roman, 1968, *Noaptea inocenților*, nuvele, 1970, *Lunga călătorie a prizonierului*, roman, 1971. La Timișoara va fi coleg și prieten cu Nicolae Ciobanu, George Suru, Anghel Dumbrăveanu, Livius Ciocârlie, Șerban Foarță, Crișu Dascălu, Cornel Ungureanu, I.D. Teodorescu, Ciprian Radovan și cu mai tinerii Vasile Popovici, Viorel Marineasa, Mircea Mihăieș, Daniel Vighi. În 1967 călătorește în Iugoslavia cu prilejul unei excursii organizate de Uniunea Scriitorilor.

1971 Se mută la București ca redactor la „România literară“, unde va lucra până la sfârșitul vieții. Îi va avea printre colegi pe Lucian Raicu, Valeriu Cristea, Eugen Simion, Dana Dumitriu, Mircea Iorgulescu, Virgil Mazilescu, Ion Horea, Marcel Mihalaș, Gabriel Dimisianu. Îi apare romanul *Lunga călătorie a prizonierului*, tradus și în Franța (la Denoël), Olanda, Polonia. Cartea primește Premiul Asociației Scriitorilor din București.

1972 Călătorește în Franța unde îl cunoaște pe Eugène Ionesco. Marie France Ionesco îi traduce în franceză *Lunga călătorie...*

1973 Apare volumul de povestiri *Mi-am amintit de zăpadă.*

1974 Apare romanul *Țara îndepărtată*. Premiul Asociației Scriitorilor din București.

1975 Apare volumul *Herman Melville. Fascinația mării*, eseu.

1976 Apare volumul *Pasiunea lecturii*, eseu.

1977 Apare volumul *Pasărea și umbra*, distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

1979 Apare romanul *Clipa cea repede*.

1983 Apare romanul *Femeie, iată fiul tău*, distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor și Premiul Academiei. Călătorește în Statele Unite, invitat de prietenul său din adolescență regizorul Harry From.

1984 Apare volumul *În căutarea lui Cehov și alte eseuri*. Lucrează la noul roman, *Melancolie*, inspirat de epoca studenției. Nu-l poate încheia din pricina bolii izbucnite în primăvara acelui an. E internat în mai multe rânduri la spitalele Sahia și Fundeni. Spre sfârșitul anului boala se agravează, nemailăsând speranțe de vindecare.

1985, *17 ianuarie*. Moare Sorin Titel. Este înmormântat în București la cimitirul Belu.

*

1985 Revista „Caiete critice“ îi consacră lui Sorin Titel un număr monografic, îngrijit de Eugen Simion, Lucian Raicu, Valeriu Cristea.

1988 Apare romanul neîncheiat *Melancolie*, reconstituit după manuscrise și ciorne. Postfața e semnată de Livius Ciocârlie.

1991 Apare la „Cartea Românească“ volumul biografic *Viața lui Sorin Titel*, scris de tatăl scriitorului, Iosif Titel.

G.D.

FEMEIE, IATĂ FIUL TĂU

Mamei mele

I

1.

În celălalt pat femeia bătrână continua să doarmă, și numai liniștit nu era, numai odihnă nu se putea numi somnul ei bântuit de tot felul de vise ciudate... Să făcea că se află într-o casă cu ușile larg deschise și cu încăperile goale. Nu-i era întru totul străină casa aceea, și-o amintea fără să-și poată da seama însă de unde anume. Umbla buimacă din încăpere în încăpere, iar sub picioarele ei desculțe dușumelele erau umede și reci; începuseră să putrezească și se acoperiseră cu un mușchi verzui, din care pricină îi era tot timpul frică nu cumva să alunece. Trecând așa dintr-o odaie în alta, căuta parcă pe cineva fără să știe prea bine pe cine caută. Și pe cine ar putea anume să caute într-o asemenea casă lăsată de pripas?! Își dădea seama că visează, că totul nu era decât o născocire, că nimic din ceea ce i se întâmplă nu era adevărat. Și totuși voia să rămână în lumea visului aceluia neliniștitor, să întârzie, atât cât îi sta în puteri, clipa trezirii. Când se trezi, fără voia ei, îi fu ciudă și continuă să țină ochii închiși, doar, doar o reuși să adoarmă din nou, să se întoarcă, adică, la visul cel tulbure și chinuit. Simțea că se pregătește acolo, în vis, un anumit lucru de mare importanță, or ea se deșteptase chiar la începutul lui, întrerupându-i brusc desfășurarea...

Între timp afară se făcuse ziuă albă, ploaia încetase, iar păsările își începuseră cântecul lor dulce. Însurățeii cei tinerii, în patul lor încins de dogoarea dragostei, se liniștiseră, adormiseră amândoi de-acum, somn fără vise, un somn împăcat. Femeia se cuibărise la subsuoara bărbatului, părul îi aluneca, în lumina tulbure a dimineții,

ca o apă neagră, de-a lungul cămășii groase din pânză de cânepă. Bărbatul începu să sforăie cu gura întredeschisă, și de pe chipul său adormit se ștergea încetul cu încetul acea expresie de mulțumire orgolioasă, de fericire senină, cu care coborâse în somn…

Visul nu se sfârșise încă și Sofia se reîntoarse pe meleagurile lui încețoșate. Trebuia dus până la capăt, cu voia sau fără voia ei. Așa că se află din nou în încăperile acelea pustii. Sufla vântul, prin ferestrele deschise răzbătea ploaia. Purta cu ea o legătură grea de chei, le încerca pe fiecare, iar cu cele ce se potriveau descuia ușile. Pentru că, de data asta, visul era și el puțin altfel decât cel de rândul trecut. Ușile nu mai erau lăsate vraiște, ca în primul ei vis. Dimpotrivă, erau încuiate cu lacăte grele. Și odăile erau nenumărate, nu se mai sfârșeau, și ea trecea din una în alta, fără să-și afle un rost. Nu-i era nici ei clar pe cine caută cu o așa de mare nerăbdare, mai ales că toate încăperile erau pustii. Casa părea părăsită de vreme îndelungată, lăsată cu bună știre în paragină, o casă a nimănui!

O singură ușă nu fu în stare s-o deschidă. Încercă pe rând toate cheile și nici una nu se potrivi în broască. Și din nou se trezi, și de data aceasta, cum era întoarsă cu fața spre fereastră, văzu curtea mare în lumina vânătă a dimineții. „Trebuie să mă scol și s-o mătur“, avu ea totuși timp să-și spună înainte de a se întoarce la visul ei… Astăzi e duminică și nu-i frumos să rămână nemăturată“. Așa își spuse, privind ograda pustie sub licărirea vineție a începutului de zi. Apoi dispărură toate, dispăru ograda cu toate acareturile ei, de parcă nici n-ar fi fost, dispăru cuina de vară și părul din mijlocul curții, șoproanele și gardul dinspre grădină și, printre cheile acelea ruginite din legătură, dădu peste una ce nu semăna cu celelalte, una mai mare decât toate, și care, pe deasupra, era și de lemn.

Cheia aceea de lemn o vârî Sofia în broască. O răsuci de două ori – aluneca ușor, de parcă ar fi fost unsă – și cu ea izbuti să descuie ușa.

Și iat-o pe Sofia, cea din vis, stând în pragul ușii, uitându-se la femeia din încăperea încuiată cu cheia de lemn. Iar femeia aceea nu era alta, tot ea era! Doar că era fără maramă pe cap și cu conciul despletit. Se uită o vreme uimită și speriată la celălalt chip al ei, de

parcă iar fi fost greu să se recunoască. Înțelegea că totul nu era decât vis și nălucire, dar nu avea de ales, trebuia să-și ducă visul până la capăt, alta nu era de făcut! Pe dușumelele putrede era întins un băiețandru al cărui trup era însângerat, femeia aceea cu conciul despletit îi ștergea obrazul cu un ștergar de cânepă și plângea. Apoi femeia necunoscută, al cărui chip era aidoma cu al ei, și-a ridicat privirea și s-a uitat la Sofia fără să-i spună nimic. A clătinat numai din cap și și-a căutat mai departe de lucrul ei. „N-am eu vreme să stau la povești cu tine, n-am acuma grija ta! îi spuse cu un glas mustrător. Tu nu vezi – ești proastă ori ce-i cu tine – cât sunt de prinsă cu lucrul?“ Sofia s-a uitat mai atentă la tinerelul al cărui chip i-l ștergea femeia cu ștergarul de cânepă, și abia atunci l-a recunoscut. A dat să strige de durere. Din gură nu-i ieși nici un fel de sunet, și în spaima de care a fost cuprinsă s-a trezit.

Din mijlocul încăperii Simion se uita la ea. „Ce ai, mamă, ce-i cu dumneatale? o întrebă el mirat. Așa ai strigat de tare, îi spuse, și cu o mână își scărpina părul creț de pe piept, așa ai răcnit, crede-mă, mamă, că ne-ai speriat! Ai visat urât, ori din care pricină ai strigat așa?“ o întrebă el cu ochii umflați de somn. Apoi, numai în cămașă și izmene, ieși până în cerdac. „Ai gemut de câteva ori, gânguri nora din pat, apoi ai țipat; cred că s-a auzit până la celălalt capăt al satului, așa tare ai strigat, mai spuse tânăra femeie și-și apăsă cu amândouă palmele pieptul mare și alb. Uite, și acum îmi bate inima, spuse. La început n-am știut ce-i, n-am știut cine strigă așa!“ „Tare urât l-am visat, spuse Sofia în șoaptă – între timp Simion se întorsese în încăpere și se urcase în pat lângă nevastă-sa – urât de tot, nici nu pot să vă spun!“ „Pe cine, mamă, pe cine anume ai visat?“ o întrebă Simion. „Îi curgea sângele pe obraz, povesti în continuare Sofia, și eu îl ștergeam cu un ștergar de cânepă… Doamne, ce vis am mai putut avea?!… făcu ea mirată. Dau eu să deschid ușa și, ce să vezi?… ușa era încuiată, și de potrivit nu s-a potrivit nici o cheie, afară de una de lemn… „Pe cine să vezi? întrebă din nou Simion neînțelegând o iotă din tot ce-i spunea mama lui. „Urât vis“, spuse Sofia, fără să audă întrebarea lui Simion. Apoi se întoarse cu fața la perete, de parcă n-ar mai fi vrut să-i vadă și s-ar fi pregătit să adoarmă și să viseze din nou.

2.

Cel de al doilea vis veni la scurtă vreme după primul.

Nu trecu, prin urmare, nici o săptămână încheiată când iarăşi i se arătă în vis cel mai nevârstnic dintre fiii ei. Noaptea era senină şi liniştită, luna, uriaşă şi rotundă pe cerul înalt şi boltit, făcea să fie lumină afară ca ziua. Cerul era fără stele, străbătut doar de nişte firişoare subţiri de nori, un fel de spumă albă răsfirată pe bolta luminată.

În celălalt pat, Simion, fiul ei mai mare, dormea cu faţa întoarsă la perete; înghesuit, lipit aproape de peretele alb, în timp ce femeia lui, nora Sofiei, cuprinsese cu trupul ei mare şi bălai patul întreg; aruncase pătura de pe ea, cu toate că vremea era destul de răcoroasă – se aflau abia la sfârşitul lui aprilie, când nopţile sunt încă reci, bântuite de vânturi încărcate de umezeală – dormea cu cămaşa ridicată deasupra genunchilor rotunzi şi albi; sânii mari îi ieşiseră din cămaşă şi, în lumina ca de var a lunii, li se vedeau sfârcurile întunecate; gura umedă îi era întredeschisă, o gură cu buzele groase, umflate de somn.

„Ea a avut mai mult noroc ca mine, îşi spuse Sofia privindu-şi nora cum doarme. La anii ei, când se lumina de ziuă, eu eram sculată demult, îmbrăcată şi spălată pe obraz, tocmai bună să mă apuc de corvoadă. Nu m-am prea putut bucura de somnul cel dulce de dimineaţă... Mă trezeam, şi dacă mă uitam pe fereastră şi vedeam că-i lumină afară, săream din pat ca arsă, nu cumva să se scoale soacrele, căci trăiau toate trei pe timpul ăla, înaintea mea şi să mă găsească dormind!“

Sofia îşi privi din nou nora: continua să doarmă cu genunchii ridicaţi spre gură, strânşi unul lângă altul. Privindu-i genunchii albi şi rotunzi, gura umedă şi roşie, chipul tineresc şi rotunjor, Sofia se gândi la propria-i tinereţe. Aproape că nici nu-i venea să creadă că a fost şi ea aşa, la fel de crudă şi neştiutoare, netrecută prin greutăţile vieţii. Fără invidie îşi privi însă nora, fără să tânjească în vreun fel după tinereţea ei rumenă. Ce-a fost a trecut, ce-a fost verde s-a uscat: *ea*-i de-acum o femeie bătrână. Primii trei feciori ai ei sunt oameni

în toată firea, aşezaţi la casele lor; îşi luaseră de-acum zborul. Chiar dacă vieţuia cu unul dintre ei sub acelaşi acoperământ, se rupseseră pentru totdeauna de ea, aparţineau femeilor lor şi copiilor cărora le dăduseră viaţă (primii trei aveau la rândul lor copii mari, ba cel mai mare avea o fată care se apropia de vremea măritişului)... Numai cu cel mai mic lucrurile stăteau puţin altfel, numai cel mic (cu care avusese ea un vis atât de neliniştitor) nu se rupsese de ea, aşa cum făcuseră ceilalţi trei, făcea încă parte din ea, legat printr-o nevăzută placentă, carne şi sânge din carnea şi sângele ei.

Un copil nedorit, pe care nu-l mai aştepta nimeni. Îl născuse înainte de a-i veni sorocul să-l nască. Îl crezuse la început mort, fără viaţă în el, şi fusese mirată că trăieşte, mirată, nu bucuroasă; cât a fost cu burta la gură a umblat mai mult cu ochii în pământ de ruşine. Nu se cădea ca la anii săi să mai rămână grea, anii drăgostelilor trecuseră; femeile o priveau lung, chicotind pe ascuns, pipăindu-i cu ochii burta din ce în ce mai mare şi mai rotunjoară; iar ea se făcea că nu le vede, se făcea că nu pricepe râsul şi batjocura din privirile lor; suferea însă pe ascuns, ştia ea foarte bine ce se cade şi ce nu se cade, ştia ce stă şi ce nu stă frumos...

Aşa că cel de-al patrulea copil al Sofiei veni pe lume fără să fie dorit, la mai bine de zece ani după primii trei. Ca să mai scurteze puţin din ruşinea mamei, se născu la şapte luni, ieşi din burta maică-sii mai repede decât ar fi trebuit s-o facă. Un copil firav şi tare gălbejit, nu mai mare decât o sticlă de bere! Ea, care îi născuse pe primii în cele mai cumplite dureri, nu avu nevoie la cel de-al patrulea de nici un ajutor. Îl aduse pe lume neaşteptat de repede: până a venit moaşa, plodul era lepădat, se odihnea lângă mama lui, înfăşurat în scutecele în care fuseseră înfăşuraţi şi primii trei. „Cât un mâţ, atâta-i de mic“, spusese moaşa rânjind cu gura ei ştirbă, şi cu ochii pe paharul de ţuică. (Urmărea să vadă dacă soacra Sofiei i-l umple ca lumea sau i-l lasă mai mult gol.) „Pune, pune, nu te zgârci“, îi spusese moaşa, şi cu o mână – zbârcită, cu degete lungi şi noduroase, degete ce scormoniseră de-a lungul anilor prin măruntaiele multor femei – apăsă pe cealaltă mână, la fel de veştejită şi plină de zbârcituri, cu unghii negre şi murdare; mâna celeilalte

femei aplecă încă o dată sticla cu rachiu deasupra paharului, apoi o ridică și o îndreptă spre fereastră, nerăbdătoare să vadă cât a mai rămas. „Umple-l ca lumea, îi spuse așadar moașa, nu fi așa scumpă, că de bucurat ai de ce te bucura. La bătrânețe o avea cine să-ți caute în rând... Numai pe mine m-a bătut Dumnezeu, că n-am pe nime în lumea asta, numai eu sunt necăjita necăjitelor", spusese moașa; cu o mână continua să țină paharul întins spre sticla ce, cu încăpățânare, nu voia să se aplece mai mult, iar cu cealaltă prinse un colț de catrință, îl duse în grabă la ochi și-și șterse lacrimile nevăzute, frecându-și amândoi ochii cu colțul murdar al pânzei; se uită din nou, întristată, la paharul doar pe jumătate umplut și, fie din această pricină, fie din pricina soartei nemiloase – pe care, iată, are din nou prilejul s-o privească în față – lacrimile țâșniră în sfârșit, potop de lacrimi, picurară pe dușumeaua murdară; de data asta le lăsă să cadă, nu le mai șterse cu catrința. „Numai eu știu ce-i în sufletul meu", spuse ea cu o voce lipsită de putere și tremurândă. Durerea și întristarea dispărură însă ca prin farmec din privirile ei lăcrămoase, când văzu cum paharul i se umple după voia inimii ei – de plin ce era, băutura dădea pe de lături, și jos, pe dușumea, părea să se amestece cu lacrimile sărate picurate din ochi. Cu o extraordinară repeziciune și dexteritate – nu se mai vărsă nici o singură picătură – duse paharul la buzele ei groase și lacome, țuguindu-le de plăcere.

Și nu era chiar greu de văzut că nu era primul pahar golit în dimineața aceea, mai umblase moașa și prin alte părți! Așa era ea, moașa, cu cât golea mai multe pahare cu atât era mai lăcrimoasă, cu atât își aducea mai repede și mai bine aminte de soarta care o vitregise foarte tare: o ființă plăpândă (avea peste o sută de kilograme!), lăsată de izbeliște pe lume.

În felul ăsta se născu cel de-al patrulea copil al Sofiei și fu moșit cu mai multe pahare de țuică – pentru că moașa, după ce goli dintr-o răsuflare cel dintâi pahar, mai ceru unul, și nu se rușină să-l ceară și pe cel de al treilea! „Tu nu mai ajungi acasă, vai și amar de capul tău, îi spuse stăpâna casei. Eu îți mai pun, mie nu-mi pare rău. Din partea mea poate să nici nu fie, mă crezi că nici n-am gustat-o pe cea de anul ăsta, să văd dacă-i bună..." „Ba că mie îmi place, la ce

să mint, spusese moașa, și de-acuma limba i se cam împleticea în gură. De-aia a lăsat-o drăguțul de Dumnezeu, să fie beută. Să fie cât de multă, că eu nu mă supăr..."

Și în timp ce moașa golea pahar după pahar – de-acuma cine să le mai țină minte numărul, cine să le mai socotească? – pe fundul sticlei dacă se mai afla un deget sau două de țuică – copilul începuse să plângă. „Uite că a prins glas, strigă moașa rânjind cu gura ei mare și știrbă. Să vă trăiască și să vă bucurați de el", mai spuse, apoi se șterse la gură cu dosul palmei și se pregăti de plecare.

În noaptea ei fără somn – noapte în care avea să-l viseze pe cel de-al patrulea fecior pentru a doua oară – Sofia se lăsă din nou cuprinsă de iubirea ei târzie. Afară, pe măsură ce zorile se apropiau, se lăsa un fel de pâclă lăptoasă; luna, din ce în ce mai ștearsă, mai străvezie, pe cerul fumuriu, abia dacă mai putea fi zărită. Din pat, prin ferestra îngustă, Sofia văzu cum, la vecini, se aprinde lumina la fereastra din mijloc. „N-are somn Cărăbaș, bătrânul, își spuse uitându-se la fereastra luminată. Așa face în fiecare noapte, când de durerea de la picior nu poate ațipi. Se scoală și aprinde lampa, i se pare că timpul trece mai repede cu lumina aprinsă. E putred pe jumătate, sărmanul, i-au putrezit amândouă picioarele, și putreziciunea i se urcă, de-acum, tot mai sus; când o ajunge la inimă, gata, s-a sfârșit cu el!" Ea, Sofia, și-l amintește pe bătrânul Cărăbaș cum cânta în strană în dimineața de Paști: dădea răspunsurile, cu vocea lui tunătoare de bas, glasul îi răsuna în toată biserica de se zgâlțâiau ferestrele. Mare și falnic sta el în strană, cu mustățile albe ca neaua răsucite în sus, cu ochii lui albaștri și limpezi, ușor bulbucați, ochi de om tânăr, și nu de moșneag, cu obraji roșii, uitându-se țanțoș la muierile din biserică... Și acum stă în pat și putrezește încetul cu încetul și de durere aprinde lumina: i se pare lui că timpul trece mai repede, cu lumina aprinsă; și așa, cu lampa aprinsă, se uită în grădină și așteaptă să moară... Într-o vreme se stinse lumina la vecini... Cărăbaș, bătrânul, o fi izbutit să adoarmă, sărmanu de el! Anișoara, noră-sa, o fi intrat la el în încăpere, să vadă dacă n-are trebuință de ceva, și-o fi suflat în lampă, căci petrolul e destul de scump și e păcat să ardă lumina fără rost...

...Cu tot mai mare limpezime pot fi zărite lucrurile în lumina albăstrie a dimineții de primăvară. Un val de frig s-a lăsat deasupra pământului. Scânteietor și fără rost parcă, strălucește luceafărul de dimineață deasupra satului adormit. Sofia aude glasul nurorii venind din celălalt pat, o șoaptă grăbită și ușor mânioasă: „Ogoiește-te odată, îi spune ea bărbatului ei. Ai și tu un pic de astâmpăr, că ne-aude mama“. „N-are cum ne auzi“, șoptește la rândul său bărbatul. „Ba ne aude, știu eu că ne-aude“, își mai aude Sofia nora, apoi coboară din nou în somn ca într-o apă adâncă și tulbure.

Și în vis iată că se apropie de ea Persida, țiganca. Și Persida ține ceva ascuns sub catrință. Merg amândouă pe un drum pustiu și noroios. Bate vântul și cade un fel de lapoviță. „Arată-mi și mie ce ai acolo ascuns“, se roagă Sofia de ea. „Ai și tu răbdare, îi spune țiganca, nu fi așa de grăbită...“ Și din nou se arată casa din celălalt vis. Sofia o recunoaște după pereții scorojiți și murdari, după ușile deschise vraiște, după ferestrele sparte. Iar țiganca scoate la vedere de sub catrința murdară aceeași cheie mare de lemn, știută de Sofia din celălalt vis și i-o întinde, privind-o cu un fel de curiozitate răutăcioasă. „Ia-o, îi spune, că eu tot nu am ce face cu ea! Ție, în schimb, ți-o fi de trebuință, eu așa gândesc. Dar ai grijă, învârte-o ușor, nu cumva să se înțepenească și, tot trăgând de ea, să se rupă. Fii cu mare băgare de seamă când o întorci...“ Sofia ia cheia și o vâră în ușa cea încuiată cu lacătul, o răsucește cu mare grijă, învârtește ușor – cum a sfătuit-o țiganca – și cheia alunecă în broască de parcă ar fi unsă.

...Înăuntru era întuneric, ferestrele erau acoperite cu tablă și bătute-n cuie. Fiul ei era acolo, în încăperea aceea întunecoasă. Sofia ar fi vrut să-i vadă chipul, era curioasă să afle dacă s-a schimbat ori ba de când umblă singur prin lume. Când a plecat era un copilandru, ori acuma trebuie să fie și el om în toată firea! Începu, așadar, să-i vorbească, bucuroasă să-l știe în preajmă, chiar dacă nu-l poate vedea – și când îl auzi răspunzându-i cu vocea lui de totdeauna, fu atât de speriată, încât se sprijini de perete, temându-se nu cumva să leșine și să cadă. „Scumpa și neprețuita mea mamă, îl auzi zicând, ce altceva îți pot eu spune decât să nu te mânii pe mine dacă ți-am

făcut vreun rău, ori dacă ți-am pricinuit vreo supărare...“ „Care supărare, de ce fel de supărare vorbești tu acum?“ se răsti la el. El însă vorbi în continuare, de parcă nici n-ar fi auzit întreruperea ei, cu o voce plină de dulceață și de căldură: „Să faci bine și să mă ierți, așa cum îți zic, și să nu-mi porți nici un gând rău. Pentru că așa-i mai bine, o mamă să fie iubitoare cu fiul ei și să-i ierte lui toate greșelile, atât cele de voie, cât și cele fără de voie.“ Și din nou fu bucuroasă și mândră – așa cum era pe vremea când se afla în preajma ei cu adevărat, nu numai în vis – auzindu-l cât de frumos știe să potrivească vorbele, cum știe glăsui ca din carte...

Între timp ochii i se mai obișnuiră cu întunericul, silueta fiului, subțire și gingașă, așa cum i-o știa dintotdeauna, se distingea de-acuma mult mai bine. Numai chipul, spre marea ei părere de rău, nu putea să i-l vadă. Și cât ar fi vrut ea ca măcar în vis să-l vadă la chip! „Lasă, mamă, îi spuse el, parcă ghicindu-i gândurile, nu fi și dumneata atât de nerăbdătoare, c-o să-ți fie dat să mă mai vezi, nu-ți fie frică, și nu numai așa pe întuneric, ci și când o să fie ziuă albă afară; ai să vezi că o să mă țin de cuvânt... Iar acuma du-te, rogu-te, c-ai stat destul“, îi spuse și începu s-o împingă cu amândouă mâinile spre ușă. Ușor o împingea el și cu multă dragoste. „N-am la cine să mă duc, se plânse ea cu lacrimi în ochi, n-am la cine să mă grăbesc...“ și vru să se întoarcă, să-l cuprindă cu brațele ei încă puternice, încă în stare să-și apere fiul, să-l ocrotească, numai că el se feri din cale și nu se lăsă îmbrățișat. „Lasă, mamă, îi spunea, lasă, și nu te mai frământa și chinui atâta, că se rupe inima în mine când te văd așa.“ „Aș tot sta, dragul meu, îi mărturisi ea în pragul ușii descuiate cu cheia de lemn, n-aș mai pleca...“ și simți deodată cum o lasă iarăși puterile, se sprijini de ușă, se lipi de ea, să nu cadă. „Las' că știu eu cât de gureșă ești, îi spuse el râzând. Când începi a vorbi, nu te mai oprești! Numai că, draga și neprețuita mea mamă, adăugă el, și de data asta vorbea rar și apăsat, iar zâmbetul îi dispăru de pe chip, e bine c-am putut sta de vorbă și atât cât am stat, nici așa nu-i rău...“

Sofia se trezi brusc din visul ei, încât în primul moment nici nu fu pe deplin sigură că se află din nou pe tărâmul lumii adevărate.

Prin fereastra deschisă pătrundeau însă razele de aur ale răsăritului și o lumină veselă și sărbătorească umplea încăperea. Apoi, la fel ca în fiecare dimineață, îl auzi pe Petrică trecând prin dreptul porții, șontăcăind din piciorul lui de lemn. Petrică era paznic de noapte la fabrică și de cum începea să se lumineze afară trecea și el spre locul lui de muncă. Directorul fabricii îi dăduse un costum vechi de haine și, din ce trecea timpul, hainele îi erau tot mai flenduroase: Petrică era însă mândru de „țoalele“ lui, și cu sticluța cu lapte cald sub braț mergea vorbind de unul singur, după cum îi era obiceiul, prin dimineața friguroasă. Odată i se întâmplase să spargă sticla cu lapte chiar pe piatra din fața casei lor. Sofiei i se făcuse milă văzându-l cu lacrimi în ochi și-i dăduse o altă sticlă în loc. Acum ascultă pașii șontăcăiți ai omului, îl aude îndepărtându-se. Fericită și speriată în același timp, începe să se gândească la cel de-al doilea vis al ei.

3.

Trei săptămâni trecură și în tot acest timp Sofia nu reuși să-și regăsească liniștea; orice ar fi făcut și oriunde ar fi mers, gândurile i se îndreptau mereu spre băiatul ei mai mic. Se trezea vorbind de una singură, dar în așa fel de parcă s-ar fi aflat lângă ea și-ar fi putut s-o audă ce spune. Și auzind-o ar fi putut trage folos și învățătură din vorbele ei! „Tu bagă sama, îi spunea, așadar, ea, iar privirile îi alunecau pe deasupra lucrurilor din încăpere, oarbe la cele din jur, dar întâlnindu-se într-un spațiu ideal și îndepărtat, abstract și real, cu chipul atât de îndrăgit al fiului, și nu fi așa încrezător și buimac cum ești de obicei.“ „Lasă, mamă, îi răspundea el, râzând și bătându-și joc de îngrijorarea ei, nu mă mai dăscăli atât, de parcă nu mi-ai cunoaște firea, de parcă n-ai ști ce fel de om sunt eu! Și ca s-o sperie, adăuga: Pe o ureche îmi intră și pe cealaltă îmi iese, n-am eu acuma timp să te ascult! Căci dacă te-aș asculta, nici aia n-ar fi bine.“ „De ce să nu fie bine?! se mira ea. Eu știu că un copil trebuie să asculte de părinți, care i-au dat viață, căci așa șade frumos! Sunt

și din aceia, spunea, și de furioasă ce era începea să trântească oalele pe foc, știu și din aceia care n-au ascultat de părinți, au făcut ce-au vrut ei, și de ajuns n-au ajuns bine, vai și amar de capu lor.“ Și-l ocăra în fel și chip, până băga de seamă că-i singură cuc, și atunci înțelegea că degeaba îl sfădește, tot nu are cum s-o audă, tot nu are cum să țină seama de sfaturile ei. Strecura laptele și punea oalele cu lapte la fiert; sta, o vreme, tăcută pe un scăunel lângă foc, apoi, tot gândindu-se la el, începea să-i vorbească cu un glas mult mai potolit și mai calm: „Tu fă cum vrei, îi spunea, nu te silesc în nici un fel; dacă vrei, mă asculți, dacă nu, nu, poartă-te cum crezi tu că-i mai bine. Ești om în toată firea, nu mai am eu ce și cum să te învăț... De-acuma singur, cu capul tău, trebuie să judeci: asta-i bine să fac, să-ți spui, și asta nu-i bine!“ „Lasă, mamă, c-o să fie bine!“ spunea el și începea să râdă, cu râsul lui nepăsător, lipsit de grijă, râs de copilandru, de om nevârstnic, râs curat și limpede ca lacrima, râs care avea darul mai mult s-o sperit decât s-o liniștească; numai auzindu-l cum râde își dădea ea seama cât poate fi de necopt la minte și de crud la suflet; și cu toate că îi dădea dreptate, promițându-i că așa va face cum îi spunea ea, neieșind în nici un fel din povețele ei, știa foarte bine că toate promisiunile lui nu sunt decât vorbe de clacă, cuvinte bune de împrăștiat în vânt; în clipa când le spune, le și uită, nici nu îi stă de fapt mintea la ceea ce îi iese din gură; vorbește mai mult ca să nu tacă, în timp ce gândurile îi sunt cine știe unde. „Taci, striga atunci, nu mai da atâta din gură, că m-ai amețit la cap! Nu-s eu proasta aia, să stau să te ascult și pe deasupra să te și cred!“

Și iarăși începea să-l sfătuiască; nu se mai răstea însă, de parcă ar fi vrut să nu-l supere. Îi spunea doar de cine să se ferească și ale cui vorbe să nu le asculte. Apoi ea începea să plângă înfundat, pe tăcute, să n-o audă nimeni. Dragostea pentru fiul ei era ca o povară grea, ca o cruce pe care abia o mai putea duce. Se așternea liniștea, aștepta să-i audă din nou glasul, dar el tăcea, și tăcerea asta a lui era parcă plină de învinovățiri grele și nespuse. Începea să aibă remușcări: într-adevăr, prea mult l-a dăscălit, avea de ce să fie mânios! „Dacă sunt așa de îngrijorată, îi spunea, cerându-și iertare, e pentru că am avut un vis tare urât. Se făcea...“ și se apuca să-i povestească

visul, pe primul sau pe-al doilea, şi după ce termina de povestit rămânea pe gânduri cu coatele sprijinite de genunchi, cu capul în palme. „Şi uite, de atunci, de când te-am visat, n-am pace şi linişte, adăuga după un timp, tot la tine mă gândesc, nu cumva să ţi se întâmple vreun rău, acolo, printre străini, că atunci, iacă, ne-a bătut Dumnezeu." „Ştii, mamă, îi spunea el cu râsul lui de copilandru pe care de câte ori îl auzea simţea o împunsătură în inimă, de parcă un fel de ameninţare îndepărtată, un fâlfâit înfricoşător de aripă s-ar fi făcut auzit, tare îi frumoasă lumea şi tare mi-ar place mie să mă pot bucura de ea... Numai că degeaba-i frumoasă, adăuga el după un timp, cu tristeţe în glas, dacă eu o vreau şi ea nu mă vrea, dacă eu o iubesc şi ea nu mă iubeşte! Degeaba îi mândră, dacă mie tot nu mi-i de nici un folos..." „Cine nu te vrea? întreba ea din ce în ce mai mânioasă. Vorbeşti aşa, de parcă ai fi un om prost, şi nu unul cuminte, cum te ştiu. Mai bine ai tăcea, dragul meu, decât să spui vorbe ca astea pe care le-ai spus!" „Degeaba cauţi acuma să te minţi şi să te amăgeşti, îi spunea el cu tristeţe în glas, ştii şi tu că-i chiar aşa cum spun eu şi nu altfel. Şi de plâns cui vrei să mă plâng dacă nu ţie, care eşti mama mea cea care m-ai născut şi m-ai crescut?! Că-i tare greu, mamă, aşa să ştii, nu-i defel uşor să fii ca mine: străin în tot locul şi neîmpăcat cu lumea! Căci om mai singur şi mai fără noroc nu cred să fie altul, oricât ai căuta şi oricât ai umbla"... Şi dacă îl auzea vorbind aşa, se întrista în adâncul sufletului ei. Se pierdea toată şi nu mai ştia ce să-i spună... Căci ea dorea fericirea copiilor, şi mai ales a acestui fiu mai mic, cel mai drag dintre toţi. Încerca să-l îndrume, cu multă înţelepciune; nu degeaba trăise până acum, învăţase şi ea câte ceva. Îl povăţuia vorbind de una singură şi arareori îşi da seama că toate vorbele astea, ale ei, sunt fără rost, apă de ploaie. Tot n-au cum să ajungă la el...

*

Când o femeie are un bărbat în preajmă, greutatea se împarte pe din două şi povara e mai uşor de purtat. Când o femeie e singură, în schimb, pe umerii ei apasă tot greumântul. Şi ce-i mai rămâne alta decât să îndure şi să tacă! Poţi să te plângi copiilor, care şi ei sunt

de-acum oameni în toată firea, numai că mult mai înţelept e să păstrezi totul zăvorât bine în inima ta; mult mai bine e să-ţi pui lacăt la gură, să taci mâlc! Căci lor, dacă le spui, tot degeaba! Ajutor la ei n-ai să găseşti! Se fac numai că te ascultă, şi cu gândul sunt în altă parte, la ale lor! Mai ales că nici nu-l prea preţuiau, nu-l aveau la inimă pe fratele lor mai mic. De câte ori îl vedeau se întunecau la faţă, se uitau strâmb la el şi dintr-o parte, cum te-ai uita la un străin, nu la unul care e din acelaşi sânge cu tine! Când da să spună o vorbă, ridicau palma să-i astupe gura. „Tu eşti crud şi neînvăţat, nu te amesteca", se răsteau la el, certându-l din te miri ce.

Sofia înţelegea cât de mult suferă el ştiindu-se neiubit de fraţii mai mari. Se ascundea în podul grajdului şi acolo plângea având grijă să nu-l vadă nimeni. Îl aflase în ascunzătoarea lui strâns covrig, tremurând, cu faţa scăldată în lacrimi. „Eu pe nimeni nu am, mamă, pe lumea asta, îi spunea printre sughiţuri. Pe mine m-a bătut Dumnezeu! Dacă nici fraţii care sunt din acelaşi sânge cu mine, născuţi din aceeaşi mamă, nu mă iubesc, atunci cine să mă iubească?!" Încercase să-l liniştească, fără să izbutească însă; nu se lăsa în ruptul capului potolit.

Aşa, într-un an, de Sfântă Mărie Mică, fraţii mai mari i-au promis celui mai mic – împlinea de-acuma unsprezece ani – că-l iau cu ei să vadă cum sunt petrecerile prin alte sate. Dar când au fost gata de plecare au început dintr-o dată să dea dos de el şi să strâmbe din nas: ce caută mucea ăsta cu noi, ziceau, nici n-a ieşit de pe băncile şcolii şi vrea să se ţină una cu cei mari... Din bucuros ce-a fost, îşi amintea Sofia, deodată s-a întunecat la chip şi oricât a încercat ea să-l împace n-a izbutit. „Sta în mijlocul ogrăzii – povestea Sofia – cu pălăria nouă în cap, îmbrăcat cu hainele de sărbătoare, albe cum ii spuma, cu privirile în jos. Cu un picior scobea pământul de parcă cine ştie ce comoară ar fi căutat... «Zii şi tu ceva, i-am şoptit, roagă-te de ei să te ieie, că dacă nu scoţi nici o vorbă, ei pleacă fără tine şi după aceea o să-ţi pară rău.» «Poate să se roage cât s-o ruga, au sărit ăi mari cu gura dacă m-au auzit cum îl îndemn să facă, de luat nici nu ne gândim să-l luăm cu noi. Să mai crească, să-şi şteargă mai întâi mucii de la nas, şi după aceea om mai vedea, om mai sta

de vorbă, dar nu acuma», se dădeau ei mari și erau atât de nesuferiți umflându-se așa în pene că nici nu aveam ochi să-i văd! Ăla micu tot cu ochii în jos, scormonea pământul cu piciorul de parcă alta n-ar fi avut în cap decât cum să găsească comoara aceea ascunsă în pământ. Nici vorbă să-i roage ori să încerce să-i înduplece! Să zică măcar o dată: «Faceți bine și mă luați și pe mine cu voi, nu vă țineți așa mari. Vă sunt și eu frate bun, nu vă sunt un străin. Și-o să vedeți că nu vă fac de rușine. Pe unde ne-om duce și om umbla, o să vă mirați cât de frumos mă știu purta! Și de ascultător am să fiu ascultător, n-o să vă ies din vorbă nici atâta, numai să mă luați.» Așa ar fi trebuit să vorbească, încercând să-i înduplece, își spunea Sofia, și cine știe dacă până la urmă nu s-ar fi lăsat înduplecați. Numai că de la el nu puteai scoate o vorbă, parcă ar fi fost mut, ca și când și-ar fi scos din minte toate vorbele oamenilor. Și frații lui mai mari atât au și așteptat, au plecat fără să le pese dacă e supărat ori nu, s-au grăbit să ajungă cât mai repede la Sintești, nu cumva să înceapă petrecerea și ei să nu fie de față! Nici nu s-au uitat la el când au plecat. «Noi ne ducem, mi-au spus. S-a mai răcorit vremea, nu mai pripește soarele chiar așa de tare. E cum e mai frumos!» «Pară-vă și vouă rău de fratele vostru, le-am zis. Nu vedeți cât suferă văzându-vă cum dați dos de el», dar ei s-au făcut că nici nu aud, s-au îndepărtat și mergeau toți trei pe ulița mare a satului ținându-se de după cap și chiuind de mama focului, anume, așa gândesc, ca să-i facă celui rămas acasă în ciudă...

Au lăsat ușa la drum larg deschisă și l-am îndemnat să alerge după ei, căci n-or avea inima aia să-l întoarcă înapoi. Părea că nici nu ascultă și nici nu aude ce spun, și atunci l-am împins cu o mână, dar el nici nu s-a clintit din loc. Țin minte că m-am supărat, dintr-o dată, când l-am văzut așa de pierit. «Tu nu auzi ce-ți spun, i-am zis și l-am împins iarăși ușor, numai că degeaba l-am împins, el nici nu s-a clintit –, du-te, că după aceea o să te doară sufletul că nu te-ai dus! Fugi repede și ajunge-i din urmă!

Și atunci și-a ridicat privirea și s-a uitat drept în ochii mei, și îi erau ochii parcă mai deschiși la culoare decât îi are de obicei, deschiși la culoare și plini de un fel de mirare; nu pricepea el, îi era tare greu să priceapă, cum de pot fi ei atât de fără suflet; erau frații lui din aceeași mamă, și același tată făcuți, și se purtau cu el cum te porți cu un străin. Nu-l iubeau, și el știa asta. Și cât era de tânăr și de nepriceput întru ale lumii, înțelegea cât de greu e să nu fii iubit de proprii tăi frați, înțelegea, și în același timp se mira foarte tare că așa ceva poate să se întâmple! «Nu mă duc», a spus încet, și iar și-a lăsat privirile în jos și a început să scormonească pământul cu piciorul. După aceea a fugit, s-a ascuns cine știe unde, după vreo claie de fân, ori după nucii din capătul grădinii, și nici la vremea prânzului nu s-a arătat, degeaba l-am căutat peste tot; numai spre seară, când am urcat în podul grajdului, l-am găsit acolo cu fața scăldată în lacrimi și așa de alb la față, de parcă ar fi fost mai mult mort decât viu..."

Nu-i fu ușor să se împace cu gândul că numai ea îl iubește. Și multă vreme după aceea descoperirea asta o chinui și o făcu să sufere...

*

„Nuntă, mă!" răcnea Simion cât putea de tare, în timp ce nevasta, învârtindu-se ca un titirez în jurul lui, încerca zadarnic să-l potolească. „Taci, muiere, și nu mă mai otrăvi", îi răspundea el suflându-i în ureche; se sprijini cu o mână de umărul ei, să nu cadă, și, ca să-i arate că nu-i pasă de sfaturile ei înțelepte, urlă încă o dată din toți bojocii: „Nuntă, mă!"

De la fereastră, Sofia putea să-i vadă cum se învârteau prin curte, unul în jurul celuilalt. Bănui că nici noră-sa nu era chiar trează de tot.

„Vai și amar de capul tău, îi spunea noră-sa cu o voce ascuțită și certăreață, bărbatului. Nu se mai poate omul înțelege cu tine, zău așa! Degeaba te-am tot tras de mânecă să plecăm, tu nu și nu, că nu șade frumos să fim primii! Că doar un văruț ai și o dată se însoară! Un pahar, și plecăm, așa m-ai tot dus cu vorba, și eu, proasta de mine, te-am crezut! Paharul ăla s-au făcut tare multe, cine a mai stat să le numere câte au fost?!" sporovăia ea, tot învârtindu-se în jurul bărbatului, sprijinindu-l să nu cadă, gata, când se lăsa prea tare în

brațele ei, să se răstoarne de asemenea. El n-o băga în seamă, continua să strige, hotărât să scoale întreg satul, să-l facă să ia parte la bucuria lui: „Nuntă, mă!“

Cu capul plecat, de parcă s-ar fi rușinat deodată de propria lui purtare, își lăsă femeia în mijlocul ogrăzii și se îndreptă cu pași cam nesiguri, în ciuda dorinței lui de a fi cât mai hotărâți, spre scările ceardacului. Se sprijini cu o mână de unul din stâlpi, își recâștigă echilibrul și, umflându-și pieptul, se pregăti să strige din nou; se răzgândi însă și făcu un semn de lehamite. Încercă să urce scările – cele trei sau patru trepte câte erau – dar se opri, de teamă să nu cadă, cam la jumătatea drumului, și atunci nevastă-sa se apropie repede de el, își vârî ascultătoare capul sub brațul său întins anume ca să ceară ajutor, făcându-l în felul acesta să-și recâștige echilibrul. El o cuprinse cu amândouă brațele, trăgând-o drăgăstos la pieptul lui și începu să-i umble cu o mână prin păr, mângâind-o cu stângăcie. Atât de tare o strânse, încât ea își pierdu răsuflarea. Apoi își aduse aminte de bucuria aceea care era în el și care musai trebuia să iasă afară, să o știe toată lumea, s-o afle întreg satul, așa că o lăsă din brațe – din pricina strânsorii ea își simți trupul vlăguit și în același timp pătruns de o oboseală dulce – și se întoarse cu fața spre ogradă, gata să strige din nou: „Nuntă, mă!!!“... Numai că femeia izbuti să-i astupe gura cu mâna, și strigătul, pornit cu toată tăria, se întrerupse la jumătate.

„Urât te porți cu mine, muiere, tare urât, o certă el și se propti pentru mai multă siguranță de stâlpul pridvorului. Pricinașă cum n-am mai văzut! N-am dreptul să mă bucur, așa crezi tu?! Nu-mi dai voie, adică?! Nu mă lași! Îți place să mă comândăruiești, văd că asta-i plăcerea ta a mai mare! Numai că nu ți-ai găsit omul căruia să-i poruncești, așa să știi! Nu-s eu ăla, degeaba!... Uite că strig! Na! Numai așa ca să-ți fac în ciudă. Să văd ce-o să zici acuma?!“... Și strigătul, încărcat de bucuria sărbătorii, izbucni din nou și cu toată puterea: „Nuntă, măăă!!...“. „Bine, spuse femeia, faci cum crezi că-i bine, nu mă mai amestec. Mâine, dacă o să-ți povestesc ce-ai făcut, o să te minunezi de prostia ce-o fost în capul tău... M-a apucat somnul, mă duc să mă culc“.

După plecarea ei, Simion se așeză pe prispă și-și prinse iarăși capul în mâini. Îi pieri deodată parcă tot cheful, vorbele femeii fuseseră ca o găleată de apă rece turnată drept în moalele capului. Rămase un timp nemișcat, uitându-se încruntat în pământ și scuipând din când în când cu năduf. „Muierea-i tot muiere, mormăi el. Să văd eu omul acela care să-i poată umbla în rând după cum vrea ea!“ Apoi deodată își aminti de ceva anume, se înveseli iarăși, făcu un semn cu mâna dreaptă de parcă ar fi vrut să alunge cu ea toate gândurile întristătoare. „Vremea îi acuma să ne înveselim, nu să ne întristăm!“ hotărî el, și cu vocea din ce în ce mai răgușită începu să cânte. „M-aș duce și eu la nuntă – cânta cuprins de o bucurie neașteptată – Dar mi-i nevasta urâtă. Mă uitai la finii mei...“ Se ridică de pe prispă și se apucă să joace de unul singur, duduiau podelele ceardacului sub pașii săi săltăreți, apoi tăcu brusc, se opri și din țopăit și, împleticindu-se ușor, se îndreptă spre ușa în spatele căreia îi dispăruse nevasta, o deschise larg și din pragul ei se porni s-o laude, uitându-se la ea cu niște ochi umezi și drăgăstoși: „Nevastă ca mine nu are nimeni mai ștințără, spunea el, legănându-se când pe un picior, când pe celălalt. Când m-am însurat, am știut eu ce mi-am luat, n-o schimb și n-o dau nici pe o ladă de galbeni...“ Femeia îl privi mânioasă, arătându-se total nereceptivă la vorbele lui. Se dezbrăca, așezându-și hainele cu grijă pe scaunul de lângă pat. Se întoarse cu spatele, bodogănind supărată. „Dacă a băut un pahar mai mult, parcă i-a furat Dumnezeu mințile“, îi spuse ea soacrei, apoi, lipăind în picioarele goale, se îndreptă spre patul înalt. Cuprins de sfârșeală, Simion se prăbuși pe un scaun. „N-am putut să mă bucur la nunta lui văruțu meu, tot așa mi-a făcut, i se plânse maică-sii. I-a umblat gura ca o meliță, nu i-a stat o clipită...“ „Las' că nu ți-a făcut nimica, îi spuse Sofia lui Simion. N-au toți norocul ăla să aibă o nevastă ca a ta, fii mulțumit și nu te plânge ca un prost. Zii mai bine mulțam. Tu, dragul meu, ești un dezmierdat, asta ești!“ spuse ea, apoi se întoarse cu fața la perete, pregătindu-se să adoarmă din nou. Măcar un ceas voia să mai lenevească în pat, acum când nu mai erau soacrele – cele trei – care s-o certe...

Simion se potoli pe neaşteptate. I se închideau ochii de somn. În pat, însă, femeia se lipi drăgăstoasă de el şi oboseala ce-l cuprinsese, amorţindu-i trupul şi gândurile, se risipi dintr-o dată; cu mare greutate femeia reuşi să-l potolească, şoptindu-i la ureche vorbe liniştitoare, spunându-i adică de ce nu se poate acuma ceea ce vrea el. Simion nu înţelegea prea bine ce-i spune, dar vorbele ei şoptite îi gâdilară plăcut urechea şi la zumzetul lor dulce căzu într-un somn greu, ca de plumb.

Sofia nu avu parte de o odihnă liniştită – ce-i mai dulce decât somnul de dimineaţă! – dimpotrivă, somnul îi fu bântuit de vise încurcate şi tulburi, cărora la început nu fu în stare să le dea de capăt; se zvârcoli în aşternut, încercă să strige după ajutor – nişte oameni străini se ţineau după ea s-o ajungă, şi ea alerga, nu voia să se lase prinsă; se aflau parcă în pădurea de la Turcoane şi bătea un vânt îngheţat şi aspru, se scuturau crengile copacilor de ploaie şi de lapoviţă. Se împiedica în nişte crengi uscate şi se ridica iară, străinii aceia veneau din urmă, şi după aceea se făcea că nu se mai află în pădure, se făcea de-acuma că-i fată nevârstnică şi se întoarce de la şcoală cu străicuţa plină cu cărţi. „Grăbeşte-te, nu întârzia, îi spunea domnul director în vis, drept acasă să te duci, că te-aşteaptă mumă-ta să te trimeată cu mâncare la lucrători.“ Şi ea se grăbeşte, se grăbeşte, nu cumva să întârzie şi să rămână oamenii pe ţarină nemâncaţi din vina ei...

Dar şi visul ăsta se sfârşi; mai fură şi altele, vise amestecate şi întrerupte înainte de-a prinde vreun înţeles. Apoi apele visului se limpeziră, Sofia încetă să se mai zbată şi să se mai frământe prin somn. Şi abia atunci îl visă, a treia oară, pe fiul ei mai mic.

II

1.

Portăreasa se afla deja la datorie, în cămăruţa ei din faţa intrării, de sub scară. Avu loc obişnuitul schimb de saluturi şi, ca de obicei, femeia prelungi vocalele finale ale cuvintelor, cântându-le uşor, după obiceiul parizienilor, ceea ce îi provocase lui Marcu, în primele săptămâni ale şederii sale la Paris, multă bătaie de cap: nu reuşea să priceapă aproape nimic din sporovăiala lor repezită, apoi se obişnuise, începuse chiar să-i placă acest fel de a vorbi. Cu cât oamenii erau mai puţin instruiţi, observase el, cu atât conversaţia era mai „muzicală“, cuvintele mai vârâte unele în altele, revenindu-i, celui ce ascultă, sarcina de a le despărţi; dar cum Marcu era aproape de un an la Paris, avusese suficient timp să se obişnuiască atât cu modul acesta de a rosti vorbele, cât, mai ales, cu politeţea parizienilor, cam îngheţată, care, de asemenea, în primele zile, îi displăcuse profund.

Aşadar, Marcu părăsi imobilul – la ultimul etaj al căruia se afla cămăruţa închiriată de el, chiar sub acoperiş – o cămăruţă în care stăruia în permanenţă un înecăcios miros de gudron, de lemn puterd şi de igrasie (avusese timp să se obişnuiască şi cu mirosul de-a lungul chinuitoarelor sale insomnii, în nopţile când afară ploua, iar răpăitul ploii, sacadat, sau monoton se auzea pe acoperiş...) şi cum locuia chiar lângă Sacré-Coeur, aruncă o privire grăbită spre impunătoarea construcţie, atât de greoaie şi lipsită de gust, dominând, de la înălţimea unde se afla, Parisul. Zăbovi chiar câteva clipe pe terasa

din fața catedralei, ca să privească orașul. Ca un nou Rastignac, am putea spune, dacă n-am ști cât de străine erou gândurile tânărului nostru de faimoasele vorbe ale ambițiosului erau al lui Balzac... Nici pomeneală să-l încerce o asemenea orgolioasă dorință! Atunci ce căuta la Paris, dacă nu era stăpânit de ambiția de a-l cuceri? La o asemenea întrebare am putea, desigur, răspunde, dar preferăm să nu dezvăluim chiar de la început gândurile eroului nostru.

Dimineața era senină. O pâclă ușoară plutea deasupra orașului. Putea fi zărită Sena, unduind ca un șarpe uriaș, prin ceața lăptoasă și albăstruie; impunătoare și solemnă se contura catedrala Nôtre-Dame, învăluită de asemenea în fâșii fumurii de ceață; undeva, în imediata vecinătate a gării Montparnasse, se ridica, sfidând parcă perfecțiunea orașului atât de armonios construit, uriașul bloc din beton și granit.

În timp ce cobora, grupuri de turiști treceau pe lângă el, grăbindu-se spre Sacré-Coeur, spre pitorescul Montmartre, despre care citiseră și auziseră fel de fel de lucruri; acum, în sfârșit, aveau prilejul să-l vadă. Câțiva japonezi, în costume de culoare închisă, priveau cu gravitate catedrala ce se ridica în fața lor, sus, pe colină, atenți s-o prindă, din toate unghiurile și de la toate distanțele, încât nici un detaliu să nu le rămână necunoscut. Urcau spre Sacré-Coeur – își începeau ziua turistică de dimineață în mod temeinic, mânuind complicate aparate de fotografiat, cu nasul vârât în ghidurile lor voluminoase. Niște copii blonzi, însoțiți de o învățătoare severă, urcau la rândul lor colina. Vorbeau nemțește între ei, se strigau unul pe celălalt cu voci subțirele și armonioase, iar învățătoarea le dădea tot felul de explicații în engleză de manual compromisă de un ușor accent străin.

Luă metroul îndreptându-se spre Cartierul Latin. Lângă el, un bărbat chel citea cu nesaț un articol dintr-o revistă ilustrată. Marcu își aruncă privirea asupra titlului scris cu litere de-o șchioapă: „Viața sexuală la plante“. Cum subiectul nu-l interesa, își mută privirea spre geamul orb al vagonului. Va fi o zi ca și celelalte, își spuse: va hoinări un timp fără un scop precis prin librăriile de pe bulevardul Saint-Michel, se va urca până la ultimul etaj la Gilbert-Jeune, zăbovind ore întregi în fața rafturilor cu cărți cu preț redus. Va descoperi iarăși o carte interesantă, ezitând dacă s-o cumpere sau nu; își va face rapid socoteala banilor din buzunar, sperând c-o să-i rămână pentru o cafea la Deux-Magots, pe terasă... Își va alege o poziție cât mai comodă, sprijinindu-se cu un umăr, sau cu spatele, de raful tixit de volume plăcut mirositoare; se va cufunda în lectura cărții luată din raft cu gândul de-a o răsfoi, plăcându-i în același timp ușoara forfotă, zumzetul permanent al librăriei, conversația cu voce scăzută a celor din jur, un zgomot de fond ideal pentru lectură... Poate citi liniștit, nimeni n-o să se uite urât la el. Vânzătorii se obișnuiseră cu astfel de cititori. Vreun tânăr își va face loc spre coșurile încărcate cu cărți ieftine din spatele lui, cerându-și scuze cu vocea șoptită, un „iertați-mă, domnule“, abia auzit. Marcu va ridica privirea de pe filele volumului, o privire absentă, aflându-se încă în lumea cărților – din care pricină pare chiar ușor mioapă – bolborosind la rândul său două-trei cuvinte de scuză, fără să-l vadă, de fapt, pe cel căruia i se adresează, privind undeva pe deasupra capului acestuia; își va relua lectura – după această scurtă și deconectantă întrerupere. În acest fel se scurgeau diminețile lui Marcu, și dimineața care îl aștepta nu va fi, probabil, cu nimic deosebită de celelalte.

Marcu îl zări pe tânărul spaniol; acesta își câștiga existența cântând prin cafenelele de pe Bul' Mich' ori de pe Saint-Germain-des-Prés. Sta chiar în fața lui, pe genunchi cu o micuță cutie neagră; își ținea flautul în ea. Marcu îl antipatiza. Îl enerva nu numai privirea lui apoasă sau inisistența cu care își revendica bănuții – stând cu șăpcuța de catifea neagră întinsă spre cel solicitat până când acesta se îndura să-i arunci ceva în ea – nu acestea erau principalele motive ale lipsei sale de simpatie față de un tânăr de aceeași vârstă cu el, venit la Paris cine știe din care colț mai mult sau mai puțin îndepărtat al pământului să-și încerce norocul. Similitudinea de destin, ca să spunem așa, ar fi trebuit, din contră, să-i apropie. Îi displăcea tânărul, întâi de toate pentru că nu știa să cânte la flaut. Cânta atât de fals, încât Marcu, care avea o bună ureche muzicală, suferea teribil. Sunetele chinuite ale instrumentului îi zgâriau auzul. Într-una din zile tânărul flautist se oprise să cânte

lângă masa a două portugheze. Scena se petrecea la Café-Apollinaire. Cea mai în etate dintre ele – diferența de vârstă nu era atât de mare încât să fie mamă și fiică, mai curând două prietene: tânăra nu părea să aibă mult peste douăzeci și cinci de ani, iar cealaltă se apropia de frumoasa vârstă de patruzeci – cea mai în etate, deci, de îndată ce tânărul își termină cântecul, i se adresă cu o voce răgușită, complimentându-l pentru modul în care cântase. Tânărul îi mulțumi pentru „amabilele cuvinte", fără să pară însă a le lua în serios. Doamna vru să-i afle atunci țara de baștină și tânărul îi mărturisi că era spaniol. Marcu avu impresia că minte. Seamănă mai curând a grec sau a sârb, își spuse, privindu-i fața prelungă și măslinie. Avea nasul mare și buzele groase, iar ochii îi erau injectați de oboseală și de nesomn. Continuară să vorbească într-o franceză cam nesigură, cu toate că spaniola ar fi fost poate mai potrivită, atât pentru cele două doamne din Portugalia, cât și pentru el. „Doamna e poetă, interveni în discuție cea mai tânără. Trăiește de mult timp în Franța. Aproape de o viață... Spania n-a văzut-o niciodată, adăugă ea visătoare. Acum, după moartea lui Franco... La iarnă, sau cine știe, amânăm până la vara viitoare, nu-i așa, nu-i așa, Candida?" „Poetă?" întrebă tânărul flautist căutând să se arate impresionat. „Da, spuse tânăra, a publicat un volum la *Flammarion,* chiar în vara asta." „Trebuie să văd neapărat Spania", spuse, în sfârșit, doamna mai în vârstă, întrerupând-o, și-și ridică amândouă brațele ca să-și aranjeze părul. „Neapărat, neapărat", o aprobă tânărul, apoi se așeză la masă lângă ele, fără să fie invitat. „Muzician", le informă el arătând spre flaut ca spre un simbol al profesiei sale. „Da, da", adăugă cu toată convingerea dând de mai multe ori din cap. „Poetă, spuse silabisind cuvintele ca să fie mai bine înțeles, iar eu sunt compozitor" – și se bătu de mai multe ori cu flautul în piept, vrând să sublinieze apropoierea dintre cele două profesii. Începu să vorbească în spaniolește. Vorbea foarte repede și cuvântul *poesia* revenea mereu în frazele lui încâlcite. Doamnele dădeau din cap aprobându-l cu toată convingerea. Apoi tânărul se ridică de la masă – doamna mai în vârstă îi întinse o mână plină de brățări – și după ce-și luă rămas

bun de la ele, se îndreptă spre cafeneaua Deux Magots, ca să-i delecteze și pe cei de-acolo cu sunetele în falset ale falutului său.

Acum erau în metrou și se uitau unul la celălalt. Spaniolul nu-l recunoscuse. Surprinse însă privirea lui Marcu, încărcată de resentimente, și se uită la el mirat. „Ce-ai cu mine? Cine ești, nu te-am văzut în viața mea!" citi în ochii flautistului. Lui Marcu i se făcu în sfârșit rușine. Era întru totul nejustificată ostilitatea asta a lui. Era vorba doar de un necunoscut cu care nu schimbase în viața lui un singur cuvânt. În singurătatea în care trăia de aproape un an de zile – la Paris Marcu nu cunoștea multă lume, era tot timpul singur – trebuia căutată cheia modului său straniu de a se purta. Ajunsese să aibă cu inși necunoscuți – aceștia nici măcar nu-i bănuiau existența! – conversații dintre cele mai bizare; tot felul de discuții imaginare – îndelungate și întortocheate – (uneori se transformau în adevărate certuri) cu persoane întâlnite întîmplător pe stradă, și ele umpleau cu zarva lor închipuită existența singuratică a eroului nostru: un vecin de masă de la Café Apollinaire, o tânără vânzătoare de la Gilbert Jeune, un bătrân domn ce trecea grăbit peste podul Alexandru erau partenerii lui de conversație. Și Marcu îi ura sau îi iubea, interpretându-le, după bunul său plac, cele mai insignifiante gesturi sau cuvinte. Erau suficiente frânturi de fraze, surprinse în mers, pentru ca „discuția" să înceapă. Și dacă în cazul spaniolului exista un motiv oarcum concret să-l antipatizeze, mobilurile iubirilor și antipatiilor lui erau, de cele mai multe ori, inventate.

Coborî din metrou la Hotel de Ville, dar în loc să se îndrepte spre librăriile de pe bulevardul Saint-Michel, Marcu o luă de-a lungul cheiului, îndreptându-se spre Luvru.

Puternic scoasă în relief de reflectoarele care o luminau din toate părțile, dar și de lumina lunii – o lună mare, rotundă de sfârșit de august – Sacré-Coeur semăna cu o uriașă fantomă albă. Turlele sale rotunde se ridicau pe un cer verde și sticlos ca de sticlă. Perechi grăbite de îndrăgostiți luaseră cu asalt spațiile verzi din fața catedralei, culcați în iarba înaltă, fără să le pese de turiștii gălăgioși care le treceau prin preajmă, urcând sau coborând faimoasa „colină".

Nu erau, de fapt, își spusese Marcu trecând, de asemenea, pe lângă perechile înlănțuite în iarbă, decât niște turiști și ei, mult mai îndrăzneți, e adevărat, mai lipsiți de prejudecăți, convinși că la Paris orice poate deveni posibil: chiar să faci dragoste, având ca decor undeva, în fundal, faimoasa catedrală de pe colină.

Marcu îi promisese portăresei – căreia nu-i fusese greu să afle că e pictor, îl văzuse doar de atâtea ori cu cutia cu vopsele și tot felul de pânze și cartoane sub braț – un tablou cu subiect religios; voia să și-l pună la cap, deasupra patului. „Voi, pictorii de astăzi – îi spusese – nu mai pictați așa ceva, știu, dar pentru mine, dragă domnule, poate faci totuși o excepție..." Când Marcu o întrebă cam ce anume ar vrea să-i picteze, portăreasa optă pentru răstignirea lui Isus. „Să mă facă să plâng, atât de tare să mă impresioneze..." spusese ea. Era grasă, sentimentală, catolică convinsă, și suferea, probabil, de astm, pentru că respira greu. „Și să nu uiți să mi-o faci – îi atrăsese atenția în timp ce urca gâfâind scările în urma lui – și pe fecioara Maria. Numai pe ea singură, n-are rost să te mai încurci și cu apostolii... Și s-o pictezi în așa fel, îi ceruse ea, încât să i se vadă chipul cât mai bine. Să se vadă cum suferă după fiul ei iubit", adăugase cu lacrimi în ochi și zăngănindu-și legătura cu chei... Ascultând-o, Marcu avu o idee năstrușnică. Renunță, însă, la ea de îndată, convins c-ar scandaliza-o teribil pe sărmana femeie. Ea își dorea un tablou cuminte, de bună seamă. S-o picteze pe Maria cu burta la gură, asistând, înlăcrimată, la moartea celui răstignit, a propriului ei fiu, iată ce-i trecuse prin minte lui Marcu. Sau, de ce nu, cu pruncul în brațe?!... Luă totuși destul de în serios „comanda": începu să colinde muzeele, atenția fiindu-i reținută mai ales de pânzele ce reprezentau răstignirea lui Isus. În minte îi revenea mereu o „Răstignire" a lui Bosch văzută de el vara trecută la Bruxelles. Boch reușise să introducă în scena răstignirii un element lugubru și grotesc. Cu toată evlavia cu care îngenunchease în preajma celui ucis, micul apostol arăta cam ridicol, cu nasul lui lung și cu pantalonii vărgați! Nu, nu are însă de gând, își spusese Marcu cu o urmă de zâmbet pe chip, s-o sperie pe portăreasă: îi va face o răstignire după tot tipicul, cumințică și cum scrie la carte, copiind de ici și de colo, fără să

adauge nimic, ferindu-se de orice interpretare prea personală, de orice detaliu scandalos! Va face ceva care să-i umezească puțin ochișorii sărmanei femei astmatice!...

Nu-i venea să urce în cămăruța lui și să se culce, prea frumoasă era noaptea și prea mare veselia din jur: erau tinerii unguri îngânând pe scările catedralei melodii de-ale lor, din pustă, aspre și de un sălbatec orgoliu; apoi mexicanii, cu poncho-urile viu colorate, cu pălării uriașe, cântând din chitară și dintr-un fel de fluiere lungi, semănând cu cele ale ciobanilor din Transilvania. („Mândru ciobănel, tras ca prin inel", își aminti Marcu versurile baladei, în timp ce asculta melodiile vesele și săltărețe ale tinerilor cu pletele lungi și unsuroase, cu fețele măslinii, cu ochii negri și languroși, de-o imensă melancolie...)

Mai erau, apoi, cei doi negri, cu bluginși vechi și flenduroși, cu torsul gol lucind de sudoare, prinși în ritmul unui dans nebunesc, dans ce părea a nu se mai sfârși niciodată. Își aruncaseră cămășile de pe ei, se înfierbântaseră tare de tot, înconjurați de sticle de bere Tuborg. Cu ajutorul acestora construiseră un fel de ring de jur împrejur, în așa fel încât ceilalți – mulțimea de gură-cască – să rămână la o oarecare distanță. Cântau cu voci din ce în ce mai răgușite, acompaniindu-se la niște banjouri minuscule care arătau teribil de caraghioase în mâinile lor mari. Și în timp ce dansau păreau cuprinși de o asemenea bucurie liberă și luminoasă, cum lui Marcu nu-i mai fusese dat vreodată să vadă. Din când în când, se opreau și se îndreptau spre sticlele de bere – cele pline într-o parte, cele goale în cealaltă parte, să nu se încurce între ele, doar că cele pline erau din ce în ce mai puține, iar numărul celor goale creștea! – luau de jos o sticlă și, după ce-și ștergeau de sudoare fața udă leoarcă, o goleau pe nerăsuflate. Se întorceau pe „ring" cu pași nu prea siguri. De cum intrau în ritm, însă, își recâștigau siguranța. Dansau împreună, coordonându-și perfect mișcările, de aceeași înălțime amândoi, semănând bine între ei, până când, obsedați de ritmul înnebunitor al jocului, uitau unul de celălalt. Din nou unul dintre ei părăsea pista de dans, îndreptându-se cu pași șovăitori spre sticlele

pline cu bere, împiedicându-se în ele; berea începea să curgă pe jos, se repezea atunci și ridica sticla, mai mare păcatul să se risipească lichidul, o ducea la gură rînjind către mulțimea adunată, văzând-o, de fapt, abia acum... Se învârteau de mama focului, hăpăind din picioarele lor lungi, bătându-și coapsele cu palmele, cu capul dat pe spate, ca în transă, mișcându-și, cu o infinită grație, brațele puternice și muschiuloase; se duceau pe rând să urineze în boschetele din spatele lor, iar la întoarcere se împleticeau din ce în ce mai rău; intrând în ritm, își recâștigau siguranța mișcărilor, întregul trup li se supunea iarăși...

Marcu rămase timp îndelungat pierdut în mulțime, cucerit de splendoarea dansului. Era curios să vadă când au să se oprească și dacă într-adevăr au să se oprească vreodată. Numărul sticlelor golite era impresionant – Marcu le numără, erau peste cincizeci! – pline, rămăseseră una sau două, așa că dansatorii nu se mai opreau decât ca să urineze pe rând în boschete, e adevărat din ce în ce mai des, pentru că berea abia acum începea să-și facă efectul; dansul își păstră însă ritmul său îndrăcit, nu se întrevedea în mișcările celor doi dansatori nici cea mai mică oboseală. Dansau bucurându-se de propriul lor trup, în stare să-i imprime acestuia o neostenită, permanentă și luminoasă mișcare!

Marcu avu ciudata senzație că nicicând nu s-a simțit mai apropiat de cineva decât de acești doi dansatori fericiți și că niciodată sufletul lui nu a cunoscut o mai intensă comuniune cu un alt suflet decât în clipele astea. I se păru că aude chemări îndepărtate la al căror vuiet ar fi vroit să rămână surd! Abia într-un târziu se hotărî, totuși, să plece, fiind din ce în ce mai convins că dansul nu se va mai sfârși niciodată. Se smulse însă cu greu, de parcă el însuși ar fi fost vrăjit și fermecat. Se îndepărtă doar câțiva pași și i se păru că îl cuprinde o foarte curioasă sfârșeală. Se identificase, oare, într-o asemenea măsură, cu dansatorii, încât ceea ce trăia el acuma era chiar oboseala dansului? Picioarele îi fură atinse de febră, ca după un efort îndelungat și susținut. Și brațele îl dureau, iar trupul îi fu învăluit de nădușeala caldă și plăcută. Și deodată Marcu simți cât de îngrozitor e să mori! I se păru că-i vede pe dansatori ridicându-se amenințători

în fața lui, cu trupurile încremenite, însă, și nemișcate, asemeni unor statui înspăimântătoare: dansul lor se sfârșise, mișcarea se oprise și ea, ritmurile înnebunitoare încetaseră definitiv! Iar trupurile lor își pierduseră strălucirea: carnea le atârna moale pe brațe și pe coapse, pielea lor – întunecată și atât de vie – se uscase și se zbârcise îngrozitor: două păpuși de ceară a căror frumusețe se risipise dintr-o dată. Muzica se oprise, și o cumplită și grea tăcere coborâse parcă peste colina Montmartre. Doar catedrala, ca o fantomă uriașă de var, ca o înspăimântătoare și ireală Moby-Dick, își ridica turnurile albe spre cerul întunecat. Străluceau de asemenea pupilele albe ale negrilor, gura le era închisă însă, strânsă pungă și dinții nu li se vedeau... Viziuni de coșmar, desigur; nu durară decât o singură clipă și Marcu se trezi, din nou, în mijlocul mulțimii vesele și petrecărețe, auzi iarăși cântecele din pusta maghiară, chitarele și fluierele mexicane – silueta unui ciobănaș subțirel i se năzări o clipă înaintea ochilor: îl văzu ca prin ceață, dispăru foarte repede – îi descoperi pe americani cu complicatele lor aparate de fotografiat – doamne în vârstă cu inele, cercei, brățări și lănțișoare de aur, domni cu trupuri uscate, în pantaloni albi, de tenis, „profesionistele" de-acum obosite, hotărâte să coboare colina, dar mai ales tinerii, într-o mișcare continuă, gălăgioasă, sălbatici și tandri în același timp. Era și el, Marcu, unul de-al lor? Reușise să-și găsească un loc printre ei? Nu, lui nu-i rămânea decât să se îndrepte spre mansarda de la ultimul etaj, chiar de sub acoperiș, și să adoarmă cât mai repede cu putință! Ceea ce și făcu, întorcând spatele mulțimii gălăgioase.

2.

Sofia era mamă a trei copii la o vârstă la care nici nu s-ar fi putut spune că era femeie în deplinul înțeles al cuvântului. Era de fapt încă o copilă, neîmplinită nici la trup – în cei dintâi ani de după nuntă continuase să cească – și nici la minte, o fetiță căreia i se mai întâmpla să se joace cu păpușile. Se juca pe ascuns cu ele, având

grijă să n-o afle vecinii. S-ar fi mirat, probabil, văzând-o atât de copilăroasă. Își făcuse, așadar, o păpușă dintr-un cocean de porumb și se ascundea cu ea în podul șurii. O îmbrăca în hăinuțele rămase de la copii, o legăna și o mângâia și, în general, era mult mai drăgăstoasă cu mogâldeața aceea de cocean decât cu proprii ei fii. Pentru că nu numai bucuria dragostei, dar nici pe cea a maternității Sofia n-o descoperise încă. Ea își crescu feciorii ajutată fiind de cele trei femei din casă – mama, bunica și străbunica bărbatului ei – trei soacre care se îngrijiră toate trei de prunci, neîndrăznind să-i lase pe mâna unei mame atât de necoapte la minte. Ele fură trei mame speriate ori de câte ori feții boleau cine știe din ce pricină – ba se îmbolnăviseră de vărsat de vânt, ba se molipsiră unul de la celălalt de variolă, ba aveau diaree – și bătrânele se învârteau în jurul patului sau al leagănului lor, cuprinse de îngrijorare: chemau babele să le facă descântece, îi doftoriceau cu leacuri știute de ele din bătrâni, tot felul de fierturi din ierburi culese pe lună, ori înainte de a cădea roua: nici o hotărâre în ceea ce îi privește nu fu luată de Sofia; dimpotrivă, ele erau cele ce aveau grijă de toate, rostul ei fiind doar acela de a-i alăpta, ceea ce nu era defel greu, devreme ce sânii îi erau doldora de lapte. Când să-și înțarce feciorii, tot ele hotărâseră, și chiar dacă lucrul ăsta se petrecu prea devreme cu primul – din care pricină ea se plânse de durere de piept – și mult prea târziu cu cel de-al doilea (care, încăpățânat, nu voia să se lase înțărcat deși începuseră să-i crească dinții și o mușca de sâni), ele erau mult prea sigure că ceea ce făceau era bine făcut, așa că nu ținură seama de părerea ei. „Las' că știm noi mai bine ca tine, îi ziceau. Am mai crescut copii, nu ne înveți tu pe noi!" Sofia fu deci mai mult născătoare de copii: rostul ei era doar acela de a-i zămisli împreună cu bărbatul luat de ea prin cununie, de a-i aduce pe lume, iar de toate celelalte se îngrijeau ele, bătrânele.

Băieții îi erau de-acum măricei – în primele clase primare toți trei – când ea începu să se simtă femeie cu adevărat. O femeie în stare a se bucura de plăcerile împreunării cu bărbatul ei, care și el, cu timpul, dintr-un băiețandru neîndemânatic și stângaci, deveni

bărbat în toată firea, priceput în a răscoli sângele înfierbântat al femeii, dar și în a-i domoli fierbințeala.

Firea ei copilărească nu se schimbă însă cât ai bate din palme și i se întâmpla adeseori să-și privească fiii cu mirare, nevenindu-i să creadă că-s feciorii ei acești copii îndesați și voinici (semănau, toți trei, cu bărbatul ei), născuți de o mamă-copil. Și când nu erau de față cele trei soacre, s-o vadă și s-o certe, se apuca să se joace cu ei. Lua parte, deci, la zbenguielile lor de copilandri și se simțea asemeni lor, ușoară și fără nici o grijă. Se lua la întrecere cu ei, fugărindu-i și fugărind-o la rândul lor, se juca „de-a prinsa", se învârtea, până când amețea pe după câte vreun prun mai măricel. Era plină de zgârieturi și julituri la genunchi și la coate, și când se spăla o usturau rău de tot; se vindecau însă repede, tot atât de repede ca și la copiii ei. Se juca „de-a baba oarba", ascunzându-se în dosul căzilor mari din șură pline cu prune ori cu borhot. Se lega la ochi cu vreo maramă mai zdrențuită de-a bătrânelor și începea să-i caute, bâjbâind cu amândouă mâinile întinse în față: se împiedica fie de loitrea de la car, fie de plugul sau grapa din șură, iar copiii râdeau văzând-o atât de neîndemânatică. Se ruga de ei s-o ridice de jos și s-o dezlege la ochi. „Nu vrem, dezleagă-te singură", îi răspundeau cu nepăsare; căci se purtau cu cruzimea și lipsa de milă cu care se poartă de obicei băieții atunci când fetițele se amestecă în jocurile lor... Apoi se jucau „de-a ascunsa". Ea dibuia tot felul de cotloane de-ale casei, neștiute de ei. Se ascundea în podul grajdului, sau în cămară, în dosul lăzilor mari de făină, al damigenelor bortoase, pline cu țuică, și cu inima bătând foarte tare – atât era de pătrunsă, de prinsă de joc! – cu obrazul arzând ca o flacără, sta pitită în ascunzătoare și tăcea mâlc! Se ținea cu o mână de gură, să nu râdă, să nu se dea de gol, văzându-i cum trec neștiutori pe lângă locul unde era ascunsă. „Puteți să mă căutați cât ați vrea, își spunea uitându-se din ascunzătoarea ei cum o caută, de găsit nu aveți cum să mă găsiți. Aș putea să stau aici până mâine dimineață, tot n-ați da de mine! Și mai știu eu un loc, unde, dacă mă ascund, n-o să mă aflați în vecii vecilor!" se lăuda, și atunci copiii o rugau să se ascundă acolo unde zice: ei au s-o caute și până la urmă tot au s-o găsească, asta-i sigur!

„Mă găsiți voi pe amaru, spunea ea sastisită de siguranța lor. Pe cât facem părămaș că nu mă aflați? La ce să și pierdem vremea de pomană..." „Atunci arată-ne măcar unde ai vrut să te ascunzi, îi spuneau, să știm și noi locul altă dată." „Ce-mi dați să vă arăt?" îi întreba, și ei îi promiteau marea și sarea, numai să le arate ascunzătoarea aia așa de grozavă, unde ei n-ar fi fost în stare, oricât ar fi scormonit, s-o găsească! Ea nu voia însă, se lăsa greu înduplecată, și un timp copiii se gândeau fermecați la acel loc tainic, neînțelegând de ce mama lor nu voia în ruptul capului să li-l spună; o priveau cu un anumit respect, erau gata să-i accepte superioritatea, chiar dacă, altfel, nu voiau în ruptul capului să i-o recunoască.

Căci, de cele mai multe ori, uitau cu desăvârșire că e mama lor, cum și ea uita la rândul ei că le este mamă: se trezea certându-se cu ei din te miri ce, pentru un lucru lipsit de importanță, strâns legat însă de regulile jocului; ei, fie că nu le respectau, fie că le ignorau în vâltoarea alergăturii. Nu le trecea cu vederea nici micile șmecherii, încercările naive de a o trage în piept! Când se uitau de pildă printre degete, la „de-a v-ați ascunselea", îi obliga să reia jocul de la început. „Mie nu-mi place să vă știu mincinoși, dragii mei", le spunea, apelând într-un chip cu totul nepotrivit la autoritatea ei de mamă; ei însă n-o prea luau în seamă, nu prea se arătau impresionați de mustrările ei materne: pe o ureche le intra, iar pe cealaltă le ieșea tot atât de repede.

Jocul se relua după aceste mici întreruperi și accidente, cu și mai mare plăcere, până când ea își aducea aminte, într-un târziu, c-a uitat oalele cu lapte pe foc: pentru asta o lăsaseră soacrele acasă, își amintea ea, să mulgă vacile și să fiarbă laptele, iar după aceea să pregătească mâncarea la lucrători; or, uitase nu numai laptele, ci și oala cu varză și cu afumătură pe foc, scrum s-or fi făcut toate, de când fierb. Soarele e deasupra capului și din pricina ei rămân lucrătorii la holdă nemâncați, își spunea înfricoșată. De data asta Simion n-o mai iartă, tot i-a făgăduit el o bătaie din acelea „rupte din rai". Așa că lăsa jocul baltă și alerga valvârtej în cuina de vară: găsea mâncarea prinsă, laptele afumat, focul în sobă stins. Se lua cu mâinile de cap, de supărare, arunca laptele în cazanul cu fiertură pentru porci și mai gusta o dată mâncarea prinsă, să vadă dacă n-o

poate drege în vreun fel. Din ușa cuinii de vară, băieții se uitau tăcuți și curioși la ea... Ce-or să mai melițe din gură cele trei soacre, ce-or să mai sară la ea toate trei! Se simțea ca un copil care a făcut o prostie și care se teme amarnic de oamenii mari. Începea să plângă, stând pe scaunul din mijlocul cuinii, cu mâinile pe genunchi, simțind cum lacrimile sărate îi cad – stropi mari și grei – în poală și-i udă catrința. Copiii o așteptau să se întoarcă la jocurile lor, stând un timp cuminți în pragul ușii și privind-o cum plânge; apoi nu mai aveau răbdare, dădeau buzna în bucătărie și începeau s-o tragă de poale și s-o roage să vină. „Credeți că eu sunt ca voi – le spunea ea amintindu-și că-i mama lor și că-i femeie în toată firea – așa, fără nici o grijă! Nu, dragii mei, spunea clătinând cu înțelepciune de mai multe ori din cap. Căci femei mai chinuite și mai muncite ca mine nu cred să fie multe altele! Și cu o singură soacră pe cap traiul nu-i ușor, dar cu trei, câte am eu!" iar copiii se uitau mirați la ea: nu înțelegeau ei prea bine ce spune, și din care pricină, din veselă cum a fost tot timpul, se schimbase pe neașteptate...

Jocurile se reluau peste o zi sau două, toate supărările erau repede uitate. Cobora din nou la mintea lor, lăsându-se cuprinsă de plăcerea alergăturii și, la rândul lor, ei uitau că fata asta veselă care se joacă, lipsită de griji, cu ei le este mamă. Râdeau dacă o vedeau neîndemânatică și nu puteau să înțeleagă de ce nu poate sări la fel de bine ca ei peste un mușuroi de furnici, ori peste o groapă ceva mai măricică! Dacă i se întâmpla să alunece și să cadă – primăvara, iarba e uneori udă și aluneci ușor! – ei, în loc s-o ajute să se ridice, ori să fie cuprinși de îngrijorare, se prăpădeau de râs. Odată i se întâmplă să se lovească destul de rău la cap. În prima clipă nici nu fu în stare să se ridice de jos. „Hai, scoală-te odată, strigă la ea băiatul ei mai mare. O împiedecată și o mototoală ca tine rar s-a mai văzut!" Așa că se ridică singură de jos, rușinată și în același timp furioasă. „Jucați-vă fără mine, le spuse. Dacă așa știți să vă purtați cu mama voastră! Am și de lucru, nu-s fără griji! Acuș se face vremea prânzului, și vaca e tot nemulsă, ce știți voi!" Într-adevăr, se auzea vaca mugind flămândă în grajd, și tânăra mamă se întorcea la treburile ei gospodărești bombănind furioasă...

Cu totul pe neașteptate, însă, jocurile lor copilărești încetară s-o mai atragă. Zadarnic se rugau copiii să vină să se joace cu ei. Degeaba îi spuneau, privind-o cu ochi rugători, că știu un nou joc, pe care sunt nerăbdători să i-l arate. „Voi nu vedeți, le spunea ea, dându-i la o parte din calea ei, cât sunt de prinsă cu lucrul, nu vedeți câte au rămas aici, acasă, pe capul meu? De jocul vostru îmi arde acuma? Așa vă închipuiți, că eu sunt ca voi, fără nici o grijă, așa credeți? Ce vă pasă, puteți alerga dacă aveți poftă, nu vă ține nime socoteala. Puteți tropăi cât e ziua de lungă, ca mânjii fără frâu și fără stăpân! Or, câți stăpâni am eu, mirare că mai pot face față!"... Așa le spunea, plângându-se, ca de obicei, de lucru prea mult, de prea multă bătaie de cap, precum și de cele trei soacre: pricina pentru care nu voia să se mai joace cu ei era însă mult mai simplă: nu-i mai făcea plăcere! Firea ei copilăroasă se schimbă pe nesimțite, și în străfundurile ei toate începură să capete o altă înfățișare.

Aruncându-și într-o zi ochii în oglindă, Sofia aproape că nu se mai recunoscu. Rămase mult timp în fața oglinzii încercând să se obișnuiască cu chipul cel nou, străduindu-se, totodată, să înțeleagă cât mai bine taina schimbării survenite: trupul i se împlinise, formele i se rotunjiseră, gura îi era mai cărnoasă și mai roșie, ochii mai limpezi și în același timp de un negru parcă mai întunecat. Până și mersul i se schimbase, simțea ea. Avea o călcătură sigură, mai puțin șovăitoare. Sofia devenea, în sfârșit, femeie, și toate acestea i se întâmplau la mai bine de zece ani după măritiș.

Copiii simțiră această schimbare. Se înstrăinară de ea, și dacă i se mai întâmpla să se amestece în jocurile lor copilărești, de data aceasta ei erau cei care se plângeau nemulțumiți că le strică jocul. Încetase să mai fie de-a lor, era de-acuma femeie, nu avea ce să mai caute printre ei.

Abia în acești ani de deplină înflorire a tinereții ei Sofia începu să-și iubească într-adevăr bărbatul. Asemeni unei flăcări mistuitoare, izbucni dragostea. Era de-acuma oarbă și surdă la tot ceeea ce se întâmpla în afara dragostei ei. Umbla buimacă, spre marea supărare a soacrelor care nu pricepeau ce se petrece cu ea. O întrebau una, alta, și ea uita să le răspundă. I se întâmpla nici să nu le audă ce

spun, era cu gândurile aiurea, în cu totul altă parte! Se uita la ele fără să le vadă. Da din cap, că așa va face, cum zic ele, fără să priceapă însă o boabă din sfaturile lor. De două-trei ori trebuiau să spună bătrânele un lucru, ca să ajungă în sfârșit până la ea. Se învârtea prin casă ușoară și sprintenă, ori se apuca să râdă de una singură, și dacă bătrânele o întrebau, încruntate și ursuze, ce-a pățit c-a apucat-o așa râsul pe neașteptate, se făcea că nici nu aude întrebările lor răutăcioase. Totuși, avea grijă să nu le supere prea tare. Poruncile lor fuseseră întotdeauna pentru ea literă de lege. Cu toată bucuria care îi cuprinsese deopotrivă sufletul și trupul, cu toate că se simțea, în sfârșit, în stare să stea pe propriile-i picioare, Sofia nu ieși, și nici nu încercă să iasă, de sub tutela celor trei femei; rămase în continuare o noră ascultătoare. Își apăra dragostea de privirile lor curioase și pline de invidie, și-o ascunse, făcu în așa fel încât bătrânele să nu priceapă nimic din ce avea ea pe suflet.

Reuși de asemenea să-și prindă bărbatul în vârtejul iubirii și fu bucuroasă văzând cum, la rândul lui, el era din ce în ce mai îndrăgostit de ea. Dacă femeia e scânteia, bărbatul e focul care arde. Așa că se aprinse o flacără mare de tot. Cum să nu vadă bărbatul, doar nu-i orb, că femeia i se face din ce în ce mai frumoasă! Ca un trandafir era ea, ca o floare dintre cele plăcut mirositoare. Se deschidea în frumoasa zi de mai, și în văzduh se ridica până la cer mirosul ei cel îmbătător!

Un bărbat poate fi, însă, cuprins de griji văzându-și femeia de la o zi la alta mai frumoasă. Căci ce-i frumos vrei să păstrezi numai pentru tine, nu-ți prea vine să dai și la alții! I-ar fi plăcut lui Simion să ridice în jurul femeii sale un gard înalt, în așa fel ca nimeni să n-o poată atinge! Un astfel de gard însă e greu de ridicat. La ce-i frumos, toată lumea se uită cu lăcomie, ori tocmai această lăcomie a oamenilor nu putea s-o sufere! Să știe toată lumea că nevasta asta e numai a lui și nimeni altul nu are dreptul a se bucura de frumusețea ei, afară de el! Iată de ce se înfuria dacă vedea vreo privire mai pofticioasă. Din care pricină, nu de puține ori, ca să-și mai astâmpere necazul la vreo petrecere, i se întâmpla să golească un pahar în plus. Dar paharele acestea, golite pe nerăsuflate, în loc să-i mai domolească

supărarea, îl înfierbântau şi mai tare. Din te miri ce îl cuprindea harţagul. De câteva ori fu chiar gata să sară la bătaie, aşa, din senin, fără vreo pricină anume; dacă nu s-ar fi aflat în preajmă prieteni buni care să-l domolească, cine ştie în ce buclucuri ar fi intrat!

Toate ar fi fost cum ar fi fost, dar Sofia avu de suferit de pe urma acestor bănuieli neîntemeiate şi de-a dreptul prosteşti. Se întorceau noaptea de la vreo petrecere, şi el, în loc să pună capul pe pernă şi să doarmă, începea s-o chinuie cu întrebările, unele mai neroade decât altele; nici nu ştia ce să-i răspundă, atât erau lipsite de noimă: ba că s-a uitat, „cum nu şade frumos să se uite o femeie măritată şi cu trei copii pe deasupra", la nu ştiu ce copilandru, ba că a întors-o pe sub mână cu prea mult foc neisprăvitul acela de ginere al lui Dordea; ba că i-a ţinut calea mucosului ăluia, care nici armata n-o are făcută; a văzut bine, nu-i aşa prost cum îşi închipuie ea, de-aceea are ochi în cap, să vadă! „De mine n-ai cum te ascunde, n-ai cum să te fereşti, toate le ştiu, striga Simion şi scrâşnea din dinţi, parcă n-am văzut cum te ţinea Ion al lui Bosoancă de degetul mic! N-am zis nimic, ca să nu te fac pe tine de miru lumii, aşa-s eu, am ruşine, da-mi venea să-i crăp capu lui prăpăditul ăla! Pară-ţi bine că m-am stăpânit!" Aşa-i vorbea, şi până se făcea ziuă albă afară nu mai termina, cu toate că ei i se închideau ochii de somn.

...Se întorceau acasă de la o nuntă, dintr-un sat vecin – începea a se lumina de ziuă, mirosea tot câmpul a floare de-ţi era mai mare dragul! – când Simion s-a oprit pe neaşteptate în mijlocul drumului. S-a uitat o dată lung – încruntat şi alb la faţă ca varul – şi înainte ca ea să poată înţelege ce se întâmplă, ce anume l-a apucat aşa din senin, a lovit-o peste obraz... A dat să se ferească de loviturile lui, a încercat chiar să fugă. A ajuns-o însă repede din urmă şi a continuat s-o lovească, dând cu năduf şi cu sete, pe unde apuca, de parcă ar fi vrut să se elibereze de toată supărarea şi mânia adunate în el cine ştie din ce pricină. De data asta nu s-a mai ferit, a stat liniştită, fără să se opună în vreun fel loviturilor, fără să-i spună o vorbă, cu toate că se ştia nevinovată, negreşindu-i nici cu gândul, nici cu fapta. În timp ce o lovea, s-a uitat cu milă la el: „Săracu de tine, ţi-a furat Dumnezeu minţile, dragul meu, mă loveşti, fără ca eu să am vreo vină! Mare păcat îţi faci batjocorindu-mă în felul ăsta. Căci dacă nu te-am iubit şi nu te-am preţuit eu, atunci nu te-a iubit şi nu te-a preţuit nime"... Toate asta i le spunea, fără să-i vorbească, numai din priviri. Cu milă şi cu mirare se uita la el, cu acea uimire care se naşte în sufletul femeii ori de câte ori e pusă faţă în faţă cu felul de a reacţiona al bărbatului, cu modul acestuia de a judeca lucrurile, mult mai simplu, mai rudimentar, mai grosolan; el nu ştie, sau mai bine zis nu poate, nu-i în stare să se elibereze de toate chinurile şi îndoielile din el altfel decât lovind orbeşte cu pumnul... Îi primi, aşadar, loviturile fără să crâcnească; apoi, când renunţă să mai dea în ea, plecă, singură, cu capul în jos şi cu umerii căzuţi printre florile câmpului, lăsându-şi bărbatul năucit şi în acelaşi timp speriat şi ruşinat de cele făcute. Nu se întoarse să vadă ce face, aproape că nici nu-i păsa dacă el vine sau nu în urma ei...

Cui poţi să te plângi, cine te poate înţelege mai bine decât părinţii care te-au născut şi te-au crescut? Altora zadarnic le povesteşti, tot nu-s în stare să priceapă ce-i în inima ta! Ei, părinţii, pot să-ţi vadă lacrimile, faţă de ei n-ai la ce să te ruşinezi! Aşa că se treziră cu Sofia la poartă, în dimineaţa aceea de sfârşit de mai, plânsă şi roşie la faţă. La început, nu putu să scoată o vorbă din pricina lacrimilor. În cele din urmă reuşi să le povestească totul, nu le ascunse nimic: cum o bătuse bărbatul, cum sărise din senin la ea, fără ca să se ştie vinovată în vreun fel; dacă n-a fost o femeie credincioasă şi la locul ei, atunci nici nu ştie unde anume se află pe lume femeie mai supusă şi mai ascultătoare decât ea; nu i-a ieşit din vorbă nici atâtica; numai că nu-i vinovată de prostiile din capul lui, nu are nici o vină dacă el s-a stricat la cap! Şi ce credeţi, aşa cu putere i-a dat cu pumnul în piept, că în prima clipă a crezut că i se opreşte inima în loc, şi-a pierdut răsuflarea şi a început să se învârtească lumea cu ea, aşa tare a putut-o lovi! „Eu la el nu mă întorc, fie ce-o fi", a hotărât, şi cu dosul palmei şi-a şters ochii plini de lacrimi. Să nu-l mai vadă cât o trăi, să nu mai audă de el; nu-i de pe drumuri adunată să fie batjocura lui...

Miloasă, mama a început să-şi amestece bocetele cu cele ale fiicăi. Plângeau de-acuma amândouă, de parcă s-ar fi luat la

întrecere, una în brațele celeilalte... Printre lacrimi, cu coada ochiului, Sofia începu să se uite la taică-su: el îi ocolea însă privirea; fără să scoată o vorbă, azvârlea câte un gătej pe foc, să nu se stingă... „Lasă și tu lacrimile, a spus el după o vreme nevesti-sii, și vocea îi era cumpănită și liniștită, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Mai bine i-ai da feti ăsteia ceva să mănânce, că i-o fi foame." Mama sări ca arsă, îi puse în față o farfurie plină cu mâncare.

Sofia era însă prea supărată ca să se poată atinge de ceva, oricât o îmbie mama învârtindu-se iubitoare și supusă în jurul ei. „Ei, acuma, dacă ai mâncat și te-ai săturat, îi spuse tatăl cu aceeași voce liniștită – nici măcar nu băgase de seamă că nu se atinsese de mâncare! – atunci fă bine și te du acasă! Grăbește-te cât poți tu de tare, o sfătui cu blândețe – și abia acum, pentru prima dată, se uită la ea – că te-o aștepta bărbatu; nu-i frumos să-l faci să te aștepte!" Sofia încercă să-i răspundă, el o opri, însă, de cum deschise gura. „Ascultă-mă pe mine ce-ți spun, nu mai sta, nu mai zăbovi, că și așa ai întârziat prea mult, și nu șade frumos! Și nu te mai opri din drum, cum ai tu obiceiul, să prinzi grai cu cine îți iese în cale... Ia-o mai bine drept peste grădini, că scurtezi din drum. Cu cât ajungi mai repede la bărbatul și la copiii tăi – știi și tu, nu ești proastă, ești o muiere care are ceva în cap, are ceva *aicea*, îi spuse el, și-și bătu de mai multe ori fruntea cu degetul, că aia e casa ta, nu asta! – cu atât e mai bine pentru toată lumea..." Așa că Sofia se întoarse acasă, luând-o peste grădini, să ajungă mai repede, după cum fusese povățuită... A fost singura dată când Simion a ridicat mâna s-o lovească; un moment de rătăcire, o clipă în care Dumnezeu i-a întunecat mințile! Cu timpul înțelese că femeia asta – frumoasă cum nu sunt multe, poți umbla lumea de-a curmezișul, alta ca ea n-ai să găsești! – era a lui și numai a lui. El avea dreptul, prin sfânta cununie, de a se bucura de carnea ei dulce, ceilalți se pot uita la ea cât poftesc, cu atât se aleg și cu nimic mai mult. Așa începu să-și spună Simion, și de câte ori ieșeau în lume împreună, nu-și mai încăpea în el de mândrie. Se uita de sus la toată lumea din jur. „Arătați-mi voi o nevastă care să poată sta lângă a mea, și mă închin în fața voastră", spuneau privirile lui.

Dealtfel erau porniți pe petreceri amândoi: nu era sărbătoare, nuntă sau botez la care ei să lipsească; și cât ținea jocul, Simion nu-și lăsa nevasta din brațe; din când în când, ea își trecea mâna dreaptă prin părul lui, să vadă dacă nu a asudat prea tare, și i se uita drept în ochi; și așa o uitătură avea, încât lui Simion i se părea că-și pierde răsuflarea, simțea cum i se moaie genunchii. Se întorceau în zorii zilei de pe la petreceri și de pe la nunți, se clătinau ca beți, abia dacă se mai puteau ține pe picioare de oboseală, dar sufletul le era plin de o asemenea bucurie luminoasă, încât oboseala se risipea dintr-o dată, așa cum se risipesc cețurile, dimineața, când răsare soarele. Pe Sofia o cam strângeau încălțările, picioarele i se umflaseră de atâta joc, și în timp ce se apropiau de casă, se opreau din când în când, și ea se sprijinea cu o mână de gâtul lui cald și puternic, iar el era cuprins de un fel de fericire năucă.

Rămâneau întotdeauna printre ultimii la petreceri și Simion se certa cu muzicanții ori de câte ori aceștia, obosiți de atâta cântat, își strângeau instrumentele și nu mai voiau să cânte; îi ruga să mai zică măcar o cântare! „Numai una, că n-o fi foc, să-mi mai întorc o dată muierea pe sub mână", le spunea, și țiganii, încruntați și supărați foarte, mai ziceau un cântec, nu aveau ce face...

Afară se făcuse ziuă albă, mult nu mai era până să răsară soarele. Un singur taragotist le cânta neobosiților jucători: un vlăjgan, deșirat, tras la față și chior de un ochi. Înnebunise parcă țiganul, intraseră toți dracii în el: cu capul dat pe spate, cu taragotul ridicat în sus, de parcă ar fi vrut să împungă cerul cu el, cu singurul lui ochi bun privind speriat vârfurile ușor clătinătoare ale plopilor înalți din fața lui, zicea o melodie ce nu se mai sfârșea; se oprea o clipă să-și mai tragă sufletul, scuipa cu năduf saliva adunată în gură, și iar o lua de la început, fără să-i pese dacă jucătorii mai sunt în stare să se țină după el; melodia devenea din ce în ce mai îndrăcită, ritmul tot mai nebunesc; țiganul își închidea și singurul ochi sănătos, cobora în noaptea adâncă plină de vârtejuri amețitoare a simțurilor lui răscolite, biciuite de cântec; și cu cât cântecul se prelungea mai mult, cu atât și plăcerea îi era mai mare. Doar două mai erau perechile în stare să

se ţină de taragotist, ceilalţi, câţi mai erau, cei ce nu plecaseră încă acasă, împătimiţii jocului, se prăbuşiseră pe unde apucaseră. „Opreşte-te, mă, Trifule, de-acuma gata, ai cântat destul!" începuseră să strige la el; dar cu cât strigau ei, cu atât ţiganul, parcă împotriva lor, cânta mai cu foc, holbându-şi foarte tare ochiul sănătos... Apoi îşi întrerupse cântecul, îl reteză parcă, în plină desfăşurare. Îşi puse instrumentul sub braţ şi, fără să spună nimic, vlăguit, se întoarse deodată cu spatele la dansatori. Se îndepărtă, o luă spre casă cu paşi mărunţi şi repezi; cei rămaşi răsuflară uşuraţi. Nu-l strigară şi nici nu-l rugară să mai cânte.

Cântecul se întrerupsese deci, şi Sofia îşi privi mirată bărbatul. „E cam vremea să plecăm acasă", se auzi spunând cu vocea răguşită de oboseală; la început nici nu-şi recunoscu glasul, atât suna el de străin şi schimbat. Chipul lui Simion era alb ca varul. „Al dracului, se miră, ce-a mai putut cânta"... „Numai noi şi copilandrii ăştia, nevârstnici, am mai rămas, spuse ruşinată deodată Sofia. Tu nu te mai saturi de petreceri", îşi certă ea bărbatul supărată nu atât pe el, ci pe ea însăşi.

Vara era în toi şi dimineaţa era caldă, cu toate că un vânt răcoros bătea dinspre Coşava, un vânt care aducea cu el mirosurile aspre ale câmpurilor: cel al ierburilor arse de soarele zilelor de iulie, precum şi mirosul dulce al grâului copt, al spicurilor gata să plesnească; răcoarea dimineţii făcea să se risipească oboseala din trupurile lor. Se furişară spre casă prin grădinile oamenilor, asemeni unor hoţi, având grijă să nu fie văzuţi, să nu li se scornească vorbe c-o ţin aşa, numai în peterceri, la vârsta lor, cu copii mari acasă... Iarba era udă de rouă, păsările ciripeau, şi deasupra satului se ridica un soare mare şi roşu. Îi aştepta o zi grea de seceră, lucrătorii tocmiţi cu ziua erau pe câmp de-acuma. Se grăbeau ei şi totuşi nu se grăbeau prea tare, gândurile le zburau şi în altă parte, nu numai la lucrul câmpului... Simion o iubi pe Sofia în dimineaţa aceea pe pământul tare şi ud de roua dimineţii, lângă un stog de fân; dragoste pe furiş, şi cu atât mai dulce; se iubiră nu ca un bărbat cu femeia lui, ci ca doi îndrăgostiţi încă tineri şi neînvăţaţi, neştiutori întru ale dragostei;

se iubiră de parcă atunci se luaseră şi o făceau pentru prima dată. Şi aşa s-a întâmplat că Sofia a rămas însărcinată pentru a patra oară.

Sofia se simţea cuprinsă de un fel de nelinişte bucuroasă. Nu-şi potolea o clipă picioarele, doar, doar i s-o domoli în vreun fel neastâmpărul. Nu era vorba însă numai de neastâmpăr, ci de un fel de uimire permanentă faţă de tot ceea ce vedea şi i se afla în preajmă. Se oprea din lucru şi se uita în jur de parcă s-ar fi trezit chiar în acele clipe dintr-un somn adânc şi greu. „Soacrele" o priveau mirate, dar de spus nu aveau ce să-i spună: era nora asta a lor cam petrecăreaţă – şi nu e numai vina ei, ci şi a lui Simion, prea o poartă pe la toate nunţile, rar să sară ei o petrecere – dar de harnică se făcuse harnică, nimeni nu putea zice nimic. Aşa o vedeau ele, trei femei bătrâne şi uscate care uitaseră pesemne cum e tinereţea, uitaseră că, odată şi odată – e adevărat că trecuseră mulţi ani de atunci – fuseseră şi ele tinere...

Nu mai ţineau minte nimic, babele, altceva nu ştiau decât să se plângă de propriile lor beteşuguri. Când se schimba vremea, se văicăreau de durere de oase, toamna, când cădeau ploile nesfârşite, începeau să strănute, se îmbolnăveau de guturai pe rând, zăceau în pat şi se plângeau pe întrecutele, care mai de care: ba o fulgera pe una un junghi în spate, ba se şloguia de un picior alta, ba stăteau în curent şi sufereau de durere de urechi, ba mâncau prea mult seara, lăcomoase cum erau, şi gemeau toată noaptea de dureri de burtă. Pe una o durea capul, celeilalte i se zbătea un ochi, ceea ce nu poate fi decât semn rău... Nu, nu-i defel uşor să fii noră la trei soacre. Sofia avea grijă să nu le supere, le umbla în rând, şi ce ziceau ele, aia făcea, căutând să le mulţumească pe toate trei. Doar atunci când una zicea un lucru şi cealaltă zicea tocmai pe dos, îi era mai greu. Îi porunceau uneori toate trei deodată şi fiecare avea o altă poruncă, iar ea nu ştia pe care s-o asculte: una o trimitea să mulgă vaca, iar cealaltă să facă focul în cuina de vară; una îi spunea să rânească în grajd, iar cealaltă să aleagă fasolea ori să bată untul, nu cumva să se acrească smântâna şi să nu se mai poată alege. „Du-te şi strânge dovlecii", îi comândăruia una. „N-avem făină cernută pentru pită",

îi spunea cealaltă. „S-au gătat lemnele", se plângea una. „Stai lângă lapte, nu cumva să dea în foc", îi spunea cealaltă. „N-ai măturat ocolul", o certa baba Raveca, „N-ai golit sacii ăia cu făină în ladă, şi acuma n-are Simion cu ce să se ducă la moară, că alţi saci nu avem", se plângea baba Livia. „Au scăzut sarmalele şi nu mai am picătură de apă să pun la ele", bombănea baba Ana. „Cine ştie de când n-ai mai căutat prin cuibarele alea, şi-or fi pline de ouă..." Şi aşa treceau zilele, şi ea trebuia să alerge tot timpul, să le facă poftele, nu avea o clipă de răgaz. Iar cea mai bătrână dintre ele, străbunica lui Simion, era din zi în zi mai beteagă. I se întâmpla rar să se mai scoale din pat. „Ajută-mă să mă întorc pe partea stângă, se ruga de Sofia, parcă mi-i mai uşor aşa... Ridică-mi tu pernele la spate, pune-le cu grijă, să nu alunece", şi Sofia făcea exact cum îi poruncea bătrâna, nu-i ieşea din cuvânt.

Sofia plecă să ducă mâncarea la lucrători. Când ajunse cam la jumătatea drumului – până în „peri", unde aveau ei pământurile, avea o bună bucată de mers – văzu pe mutu lui Milan îndreptându-se spre ea. Venea pe cărare, bălăbănindu-şi mâinile uimitor de lungi în toate părţile şi sărind când pe un picior, când pe celălalt. Era un băieţandru ajuns la anii la care cei de-o vârstă cu el îşi fac armata, numai că mutu lui Milan era lăsat la vatră: unul ca el numai să apere ţara nu era în stare: mintea lui nu era mai mare decât a unei păsărele din cele ce zboară în înaltul cerului sau decât a unui copilaş ce abia începe să înveţe a umbla. Altfel, era un zdrahon de aproape doi metri, cu un chip rotofei, trandafiriu şi spân. Era blând şi supus, pentru nimic în lume n-ar fi făcut cuiva vreun rău. Arăta, de data asta, cât se poate de vesel mutu lui Milan! Mormăia un cântec, nu se putea înţelege din el mare lucru: un fel de litanie lălăită şi monotonă. Încă de departe o văzu pe Sofia şi, dând semn c-o recunoaşte, îi făcu cu mâna. Începu să alerge spre ea. Se bucura nespus de mult de o asemenea întâlnire fericită; singurătatea din jur îl neliniştise probabil şi îl speriase. Sofia intră cu el în vorbă, îl întrebă de unde vine, şi el arătă spre Sinteşti. Da, de acolo se întorcea, încuviinţă mutu, dând de mai multe ori din cap, şi încercă să-i spună Sofiei ce-a căutat în satul vecin, folosind o mulţime de cuvinte ciopârţite şi lipsite de

vreo noimă. Într-un pumn ţinea strâns nişte seminţe de floarea-soarelui. O îmbie şi pe Sofia cu ele. „Ia, ia", îi spuse privind-o cu ochii lui apoşi şi senini, iar Sofia încercă să-i spună că nu-i trebuie, ei nu-i plac seminţele, aşa că-i mult mai bine să şi le mănânce singur. „Sunt bune", spuse idiotul şi de data asta înţelese cuvintele lui bâlbâite. „Sunt tare bune", repetă el cu vocea lui gravă şi nesigură, vârându-i pumnul în piept. „Nu-mi trebuie, îi spuse Sofia, vorbindu-i foarte tare, şi făcându-i în acelaşi timp tot felul de semne ca să priceapă. Ţine-ţi-le, să-ţi ajungă până acasă." „Sunt tare bune", spuse din nou mutu lui Milan, cu glasul lui fonfăit şi foarte gros, apoi cu un gest grăbit şi cât se poate de neaşteptat, atât de neaşteptat încât Sofia nici nu avu măcar timp să se ferească, să se dea în lături, îşi puse mâna lui mare, cu degete groase şi lungi, pe burta Sofiei. Scăpă din mână seminţele şi acestea se risipiră pe jos.

Spre marea ei uimire însă, gestul n-o sperie, poate şi pentru că nu avea nimic agresiv în el. Pe chipul celui sărac cu duhul, în timp ce mâna i se odihnea pe burta Sofiei, se citea un fel de bucurie copilăroasă, amestecată cu o neţărmurită curiozitate; o privire concentrată, de parcă ar fi vrut să asculte un anumit lucru ce se petrecea acolo, înăuntrul femeii. O privire foarte atentă şi în acelaşi timp uimită şi surâzătoare, care semăna, probabil, cu privirea îngerilor, atunci când sună din trompetele lor de aur. Apoi făcu de mai multe ori semn cu capul, cum că a priceput ce a priceput, dar că cea ce ştie ţine numai pentru el, nu spune şi la alţii! Apoi se îndepărtă repede, şi Sofia, mai mult uimită decât speriată, îl urmări o vreme: bălăbănindu-şi mâinile lungi, sărind asemeni unui cocostârc, intra direct în băltoace cu picioarele lui desculţe şi, cum apa era călduţă, se oprea şi lipăia un timp cu ele, stropind de jur împrejur şi scoţând ţipete de plăcere.

Când Sofia înţelese că e însărcinată, se ruşină foarte tare: avea de-acum copii mari, nici aşa de tânără nu mai era, şi când colo ea e iarăşi cu burta la gură! Nu suflă o vorbă nimănui. Dacă totul nu-i decât o părere de-a ei? Ce rost avea să intre în gura lumii de pomană? dar nici atunci când fu sigură că sarcina era în afara oricăror dubii, Sofia nu-şi deschisese gura. Nu-i dădea inima ghes să-i spună

bărbatului, şi cu atât mai puţin soacrelor, că e din nou cu burta mare! păstră secretul un timp, poate şi din dorinţa ascunsă – nici măcar ei mărturisită – de-a încerca să lepede copilul.

Era o babă în sat care se ocupa pe ascuns cu astfel de îndeletniciri. Sofia se învârti, ca din întâmplare, în jurul casei acesteia, fără să fie însă în stare să-şi ia inima în dinţi şi să-i bată la uşă. Repede ar putea să scape şi ar avea grijă ca Simion să nu afle nimic… Căci nu-i uşor pentru o femeie care se bucură de preţuire în faţa lumii, pentru o muiere căreia nimeni până acuma nu i-a putut scoate o vorbă, nu-i uşor să se ştie deodată arătată cu degetul. Nu-i este ei totuna să-şi audă suratele şuşotind în spatele ei: „Uită-te la ea, a început să toarne la copii… nu se mai opreşte! Aşa-i cu cele nesătule de bărbat: când nici nu te aştepţi, sunt cu burta la gură!“ Şi n-ai ce-i face, gura lumii n-o poţi opri în nici un fel!… Totuşi, nu-i deschise uşa babomiţei, dar nici celor de acasă, soacrelor sau bărbatului, nu le dezvălui noutatea. Aştepta, şi nici ea nu ştia de fapt prea bine ce mai aşteaptă. Se ruşina oare să le spună, mai spera într-o minune, sau încerca doar să se obişnuiască cu gândul că va fi mamă a patra oară?

Cu totul pe neaşteptate începu să se intereseze de copii. Ei erau de-acuma mari, umblau la şcoală şi luau note bune, iar învăţătorul îi îndrăgise. Cum fusese la rândul ei bună la socoţi, încercă să înveţe împreună cu ei, certându-i ori de câte ori se încurcau la socotit sau uitau, de pildă, anii când a domnit cutare sau cutare domnitor ori împărat. Şi chiar dacă nu-i venea să se mai joace ca altădată cu ei, se străduia să fie mai prietenoasă şi mai drăgăstoasă decât fusese în ultima vreme.

Începură ploile şi cum veneau de la şcoală, copiii aruncau străicuţele şi începeau să alerge prin casă, întorcând-o cu susul în jos. Ca să-i potolească, Sofia le fierbea într-o oală mare de pământ boabe de porumb cu apa îndulcită – avea grijă să pună mult zahăr, de scumpit nu se scumpea defel. Le punea la toţi trei porţii egale. Ultimul căruia îi turna în blid era însă cel mai norocos: zahărul rămânea la fund şi fiertura era mai dulce…

Dragostea pentru cei trei fii ai ei rămânea o dragoste egală, potolită şi calmă, neumbrită de nici o tresărire de nelinişte,

netulburată de vreo îndoială. Iar ei nu-i dădură prilejul să-şi facă prea multe griji din pricina lor. Erau nişte copii ca toţi copiii, nici mai buni, nici mai răi, nici mai deştepţi şi nici mai proşti decât alţii. De bolit boliră puţin, iar pocinoage prea mari, ca să le dea de furcă părinţilor, nu prea făcură. Creşteau pe nesimţite, fără să supere pe cineva cu creşterea lor. Şi iată că cel de-al patrulea fiu se pregătea să vină pe lume cu o întârziere atât de mare, încât nimeni nu-l mai aştepta şi nimeni nu-l mai dorea…

Burta Sofiei creştea de la o zi la alta, aşa că nu mai avu ce face, trebui să dea în vileag secretul pe care îl ţinuse atâta vreme ascuns. După ce află vestea, Simion ieşi încurcat din încăpere. Prin uşa întredeschisă, îl văzu cum îşi aprinde o ţigară şi se uită în pământ, roşu la faţă de tulburare…

3.

Se apropia sorocul şi Sofia avea o burtă mare şi rotundă de parcă ar fi purtat doi gemeni în ea. Abia se mai mişca, legănându-se şi târându-şi picioarele, neobişnuită fiind să ducă o greutate atât de mare. Obrazul i se lăţise şi-i apăruseră pe el nişte pete urâte la vedere; dacă cineva ar fi văzut-o cum arată, fără s-o fi cunoscut de dinainte, greu şi-ar fi putut închipui că fusese vreodată o femeie frumoasă…

În după-amiaza aceea de sfârşit de martie, ea era singură acasă. Cele două bătrâne – cea de a treia, cea mai bătrână dintre ele, străbunica bărbatului ei, se sfârşise chiar la începutul acelei ierni – erau la o înmormântare, şi pomana de după mort se prelungise se vede ceva mai mult, pentru că de întors nu se întorseseră încă. Sofia şi le închipui venind uşor ameţite de băutură, pentru că aşa e la înmormântare, bea şi omu un păhăruţ în plus, să mai uite de necaz, mai ales atunci când e în etate şi ştie că în curând şi pe el o să-l aştepte ce-a văzut în cimitir – nici el nu mai are mult de pătimit şi de tras… De câteva ori i se păru că aude uşa de la drum, apoi îşi dădu seama că o uitaseră deschisă şi vântul o trântea mereu; în sinea ei se

bucura de întârzierea asta a soacrelor; cu cât întârziau mai mult, cu atât era mai bine; îi plăcea în ultima vreme să stea așa singură-singurică, să se gândească la una și la alta, fără să-i aibă nimeni grija. Bărbatul îi era tot la înmormântarea aceea, pentru că cel ce murise fusese un om cam de-o seamă cu el, un văr de-al lui ceva mai îndepărtat – se stinsese tare repede, nu zăcuse decât o lună sau două... Sofia sta pe un scăunuț lângă sobă. Lăsase dinadins ușa deschisă ca s-o pripească focul. Mâinile și le ținea în poală. Aproape că ațipise, așa de bine și de cald era acolo lângă foc. Și iată că, pe neașteptate, și spre marea ei bucurie, copilul se mișcă înlăuntrul ei. Îl simți mișcându-se, așa că își apăsă burta cu amândouă mâinile, de parcă ar fi vrut să-l liniștească. Copilul nu se liniști însă, dimpotrivă, începu s-o lovească cu picioruşele și cu o asemnea putere, încât Sofia țipă de durere. „Au, nu mă lovi așa, îi spuse ea speriată, pară-ți și ție rău de maică-ta, c-o doare, nu fi așa de neastâmpărat, dragu meu. Mi-a stat inima în piept, așa de tare m-ai speriat, ce gândești... Știu că ești nerăbdător, știu că abia aștepți să ieși afară la lumină, să vezi adică ce și cum, numai că nu e încă vremea. Trebuie să mai aștepți un picuț..." Și atunci, spre marea ei nedumerire și mirare (așa ceva nu auzise să li se fi întâmplat vreodată și altor femei!), copilul se porni să vorbească. În prima clipă nu înțelese de unde vine vocea aceea groasă și înfundată (de parcă ar fi vorbit de undeva dintr-un butoi, așa se auzea), se uită în jur și nu văzu pe nimeni, apoi înțelese că glasul acela venea chiar dinlăuntrul ei. „Nici nu mă grăbesc, spuse copilul, lovind-o încă o dată, dar mult mai încet, cu piciorul. La ce m-aș grăbi, spuse, dacă aicea, unde mă aflu eu acum, îi bine și cald! Stau la fereală și la scuteală, zise el cu un glas dulce, nici nu-mi pasă mie că afară îi frig. Îți spun drept, mamă, tare bine mă simt!" „Da, de unde știi tu cum îi afară?" îl întrebă ea. (Și era bucuroasă că-i aude glasul. De mirat nici nu se mai mira, prea era nerăbdătoare să-l audă vorbind ca să mai aibă timp și pentru altceva.) „De unde știi, îl întrebă așadar, de vreme ce de născut nu te-ai născut, ca să vezi cum îi pe lume, dacă plouă, ninge, ori e vreme frumoasă?... Mai bine taci din gură și așteaptă să-ți vină sorocul să te naști. Ți s-o fi urât și ție, acolo, la întuneric, unde stai, nu-ți bag vină,

dar mai așteaptă un pic, pentru că nu-i după cum vrei tu." Apoi fătul se liniști, nu se mai mișcă și nici n-o mai lovi cu piciorul. Liniștea asta a lui o umplu de mirare, așa că îi vorbi din nou, nerăbdătoare să-l audă iarăși vorbind: „Nu cumva ți-a trecut pofta și nerbădarea de a te naște? Nu cumva te-a apucat frica dintr-o dată? spuse, și vocea îi era încărcată de o neliniște surdă. Ți-o place mai mult așa, ca mâțele, pe întunerec și cu ochii închiși?!..." îl certă ea cu o voce aspră. Iar el simțea stând acolo, în pântecele femeii, frica și teama de care era ea, de fapt, cuprinsă – teamă și frică pentru el, cel nenăscut încă, iar frica aceasta îl tulbură atât de tare, încât nu mai vru să se nască. Așa că ea îl născu, îl aduse pe lume înainte de termen – cuprinsă de o grabă izvorâtă din marea ei îngrijorare – fără voia lui...

4.

Marcu îi cunoscuse e Micheline și pe Vasco la o expoziție a lui Chagall, organizată de către fundația Meght. Erau expuse pânzele pictate de bătrân în ultimii doi ani. Temele erau însă neschimbate: violoniști în caftane fluturânde continuau să zboare pe deasupra vechilor izbe rusești, țapi, din profil, și cu un singur ochi, mestecau aceeași străveche melancolie iudeo-rusească; nu lipseau nici miresele, cu rochiile lor lungi, nici mirii galanți, nici florile din stepa cea înmiresmată, peste care se suprapunea, uneori, câte un bizar turn Eiffel. Marcu – în cel mai bun costum al lui și cu cravată — nu-și găsea locul; se simțea teribil de provincial; încerca să arboreze o mină dezinvoltă, fără să fie în stare. Toată spuma Parisului – cel puțin așa își închipuia tânărul nostru erou – părea să fie prezentă! Îl recunoscu pe Aragon – cu fotografia acestuia, pe vremea când era pionier, împodobise un fotomontaj intitulat „Prieteni dragi de peste hotare" – sta de vorbă cu un bărbat urât, tuciuriu la chip și cu o față boțită ca de maimuță; datorită urâțeniei, nu prea știai ce vârstă să-i dai: ar fi putut să aibă foarte bine treizeci de ani, dar în același timp

nu era exclus să fi împlinit optzeci! Din şuşotelile celor din jur Marcu află că negriciosul era Serge Lifar, cunoscutul balerin de origine rusă. Într-adevăr trebuia să fie foarte în vârstă: numele lui era legat de „baletele ruse“ ale lui Djaghilev, de Bakst şi de Picasso, de „Sacré du printemps“ şi de Nijinski (despre a cărui stranie existenţă Marcu citise, cândva, o carte scrisă de nevasta dansatorului, o contesă de origine maghiară). Galeria Meght se afla pe bulevarul Kléber, ştiut de toată lumea, desigur – dar cum Marcu era venit la Paris nu de prea multă vreme, oraşul îi era încă necunoscut, aşa că îi trebui destul timp până s-o găsească. Ajunse cu oarecare întârziere şi, spre marea lui părere de rău, nu reuşi să-l vadă pe Chagall. Bătrânul – după cum aflase – se retrăsese după deschiderea expoziţiei. Se afla într-o mică încăpere din faţa intrării, nu plecase încă, accesibil doar unor aleşi. Aceştia intrau şi ieşeau tot timpul, trăgând după ei, încetişor, cu veneraţie, uşa ce despărţea publicul de marele artist...

În faţa unui tablou – Chagall pictase o femeie tânără, în măruntaiele căreia se afla un copil cu un buchet de flori în braţe – Marcu zăbovi ceva mai mult, atras de straniul subiect al pânzei. Se trezi că intră în vorbă cu o pereche de tineri: băiatul era brunet, cu părul scurt şi creţ, cu faţa măslinie şi cu nasul mare, o figură de grec sau italian; fata era blondă, cu un păr auriu şi lung, strâns la spate, cu nişte ochi mari, splendizi, de un verde luminos, cu tenul roz-alb şi foarte delicat. Îi aminteau un film văzut recent şi care îi plăcuse mult, „Fecioara şi ţiganul“, ecranizarea unui roman de Lawrence: semănau bine cu perechea de pe peliculă... „E frumos, nu-i aşa?“ spuse fata, iar tânărul ţinu să-i atragă atenţia asupra copilului din burta femeii; avea un chip mai degrabă de om matur, cu toate că poziţia în care sta era bineînţeles cea a fătului. „Nu-mi plac la Chagall, spuse atunci negriciosul, istorioarele astea naive. Denotă o mentalitate cam infantilă. Vrea să spună cu orice preţ o poveste. Ne crede pe toţi copii, aşa cum el, probabil, a rămas.“ „E minunat şi aşa“, spuse atunci fata cu toată convingerea. „Sunteţi pictor?“ îl întrebă negriciosul. „Da, recunoscu Marcu... Oarecum. Dumneavoastră, de asemenea, nu-i aşa?“ „Eu? Nu, nici vorbă“, spuse tânărul, şi începu să râdă, părându-i-se teribil de caraghios gândul

c-ar putea fi luat drept pictor. „Micheline, adăugă, arătând spre frumoasa făptură de lângă el, încearcă din când în când“. „Deocamdată nu prea iese mare lucru“, mărturisi fata. „Până să-l ajungă pe Chagall mai are, spuse tânărul; o cuprinse cu braţul stâng şi o trase uşor spre el. Fata îşi pierdu echilibrul, apoi, recâştigându-l, se strânse drăgăstoasă la pieptul lui. Făcură, în sfârşit, cunoştinţă: pe ea o chema Micheline, terminase filologia, secţia de spaniolă, şi acum se apucase tam-nisam de pictură. „Cam târziu, într-adevăr, recunoscu ea. Nu ştiu ce-o să iasă“, adăugă oftând. Pe el îl chema Vasco, nu era francez de origine, părinţii lui erau sârbi, stabiliţi în Franţa însă de foarte multă vreme, înainte de război. Muncitori. Locuiau la Rouen şi erau o familie foarte numeroasă. „Şapte fraţi, băieţi toţi“, preciză Vasco, arătându-i pe degete numărul fraţilor. El era cel mai mic, avea douăzeci şi doi de ani. Studia dreptul... Toate astea îi fură relatate lui Marcu dintr-o răsuflare, cu acea înclinare spre flecăreala dezinvoltă, tipic franţuzească. Apoi tânărul îi mărturisi c-ar vrea un autograf de la Chagall, dar că nu se simte în stare să dea buzna peste bătrânul ascuns în mica odăiţă, păzit cu străşnicie de liota admiratorilor. El e mult prea timid – de Micheline să nu mai vorbim, ar leşina de emoţie! Poate că Marcu, în schimb, are mai mult curaj!? Nu e vorba de un simplu autograf, îi explică Vasco, ci de atestarea unui mic desen, descoperit de el, pe taraba unui buchinist; ar câştiga, desigur, în valoare, dacă ar purta semnătura bătrânului maestru... Îi pare foarte rău, le spuse Marcu, dar nu e mai bun ca ei în privinţa asta, nici el nu-i îndrăzneţ. Nu-i nimic, spuse fata, nu-i nici o nenorocire; dealtfel nu e întru totul convinsă de autenticitatea desenului, aşa că e mult mai bine să renunţe decât să se pună într-o situaţie penibilă...

Trecură din nou prin faţa tablourilor, se opriră în dreptul unora ca să le vadă încă o dată, apoi plecară împreună. Vasco îl invită pe Marcu la o cafea. „Putem lua metroul şi să mergem în Cartierul Latin, fu el de părere. La Flore sau la Deux Magots“. Micheline ştia însă o cafenea care se afla bineînţeles tot în Cartierul Latin; o să le placă şi lor, e convinsă de asta.

În metrou îl întrebară pe Marcu dacă rămâne la Paris pentru mai mult timp, și el le răspunse că nu știe încă; în tot cazul o să stea până la sfârșitul anului, deoarece bursa e pentru un an de zile. Îl mai întrebară dacă îi place Parisul, iar el le mărturisi că-i place într-adevăr foarte mult, dar că, din păcate, a ajuns puțin prea târziu. Cum prea târziu? făcură ei, mirați. Nu-i vorba de vârstă, le explicase Marcu, la urma urmei anii nici nu contează, poți să ai optzeci de ani, ca Chagall, și să te simți teribil de tânăr – ori „tinerețea" moșului e indiscutabilă, altfel n-ar mai picta așa, la anii lui, cu atâta prospețime, de parcă pe toți țapii ăia i-ar face acum pentru prima dată – nu-i vorba de vârstă, deci, ci de cu totul altceva... Dacă le-a spus că a ajuns prea târziu la Paris nu la ani s-a referit; fiecare, atunci când vine la Paris, are în primul rând de gând să-și desăvârșească măiestria, să vadă ce se face, ce se poartă, care e mișcarea, nu-i așa, și să învețe câte ceva; or, din păcate, încă din clipa sosirii lui aici, la Paris, hotărârea de a nu mai picta fusese deja luată. O hotărâre fermă și de neclintit!

În micuța cafenea unde îi purtă Micheline era mare înghesuială. Își făcură cu greu loc la o masă ocupată de doi japonezi. Aveau părul lung, strâns în spate într-un coc minuscul, iar unul dintre ei purta în urechea stângă un inel de argint. Cel cu inelul le spuse – dând de mai multe ori din cap și surâzând politicos – că celelalte scaune de la masa lor erau într-adevăr libere, apoi își continuară amândoi discuția, fără să-i mai bage în seamă. La un moment dat li se alătură o fată – înaltă, ciolănoasă, cu trăsături aspre, masculinizate. Își trase un scaun lângă micuții japonezi și începu să sporovăiască în limba lui Goethe. Japonezii vorbeau o germană perfectă, dar impresia pe care ți-o lăsau era că vorbele li se lipeau mai degrabă de buze, fără să le spună neapărat ceva anume, de parcă s-ar fi pus în mișcare, undeva în gură, o perfectă mașinărie mecanică.

Își făcu apoi apariția o persoană dintre cele mai stranii: în ciuda siluetei sale tinerești, precum și a îmbrăcăminții ușor extravagante, era un ins în vârstă. Slăbănog, cu o față pergamentoasă de om suferind, încălțat cu niște sandale stâlcite – și le luase direct pe piciorul gol – cu pantaloni de pânză, deschiși la culoare, soioși;

purta o cămașă cu mâneci scurte, lăsând să i se vadă brațele descărnate, mușchii flasci ai antebrațelor. Cămașa nu era însă în mod sigur bărbătească: de mătase, cu volănașe la gât și cu nasturi din sticlă colorată... Marcu îl urmări o vreme: bărbatul se apropia pe furiș de mesele consumatorilor – cu precădere de cele la care se aflau fete tinere – și cu o mișcare rapidă, neașteptată, azvârlea drept în fața acestora un șarpe de plastic, lung și unduios, o imitație atât de reușită, încât părea adevărat. Tinerele țipau înspăimântate, spre marea satisfacție a oribilului personaj; cu niște pași ușori, ca de balerin, trecea de la o masă la alta, pândind momentul potrivit ca să-și încerce din nou „păcăleala". În ochii lui galbeni și apoși se putea citi un fel de bucurie vicleană și răutăcioasă... „Dacă aș încerca să-mi imaginez moartea, spuse Micheline, uitându-se la bătrânul cel jalnic, așa mi-aș închipui-o, semănând la chip cu bătrânul ăsta. Așa arată ea, nu altfel, adăugă cu toată convingerea fata: o ființă soioasă și murdară, încercând să te surprindă, pe neașteptate! Șireată și promiscuă! O urăsc, teribil o urăsc", spuse, și frumoșii ei ochi azurii se întunecară, se umplură de furie. Ei, lasă, lasă, spuse Vasco și începu să râdă. Iată un subiect despre care nu-mi place să vorbesc. Moartea nu există!" adăugă el cu toată convingerea. Între timp, bătrânul, folosindu-se de tertipurile lui obișnuite, izbuti să se apropie pe furiș de masa lor. Își pusese în gând s-o sperie și pe Micheline cu șarpele lui de plastic. Vasco îl urmărea însă cu coada ochiului, și în clipa în care bătrânul, cu o mișcare furișă și rapidă, dădu drumul la șarpe, reuși să i-l smulgă din mână. Trase de el, întinzându-l ca pe o praștie, cu speranța că o să reușească să i-l rupă. Vociferând furios, cuprins de disperare, bătrânul încercă, fără succes, să și-l ia înapoi de la Vasco. Apoi văzând că amenințările lui nu fac nici o impresie asupra tânărului, schimbă tonul, renunță de-a mai fi agresiv și începu să plângă cu lacrimi mari, ce i se scurgeau de-a lungul chipului pergamentos; își împreună amândouă mâinile – pe o mână purta o mănușă soioasă, retezată la degete, încât i se vedeau unghiile lungi și murdare – rugându-l să i-l dea înapoi. Căzu chiar în genunchi în fața lui Vasco, își dădu ochii peste cap, gata să leșine; scârbit, tânărul îi înapoie șarpele, cu condiția să părăsească de îndată cafeneaua.

Bătrânul îl luă repede, îl făcu să dispară într-un buzunar, și în mai puțin de un minut se făcu nevăzut... „Sinistru personaj", spuse Vasco scârbit. Micheline era palidă. „Te-ai speriat?" o întrebă Vasco râzând. O cuprinse tandru de după umeri. „Sper că n-o să mai apară din nou", spuse Micheline contrariată. Numai tinerii japonezi, se pare, nici nu-l observaseră pe nebun. Continuau să vorbească între ei. Să se certe, sau, cine știe, să-și spună cuvinte prietenoase...

5.

E încă foarte de dimineață și orașul în care au intrat pare pustiu. Soarele se reflectă ca într-o oglindă în ferestrele închise și cu perdelele trase. Atmosferă idilică desprinsă parcă dintr-un basm de Perrault: case cu un singur etaj, geamuri cu perdeluțe viu colorate, ghivece cu flori. Cocoșul de tablă de pe turnul bisericii lucește în lumina matinală a soarelui. Un tânăr, cu un șorț alb în față, încarcă niște bidoane cu lapte într-o furgonetă și-i zâmbește Michelinei, arătându-și dinții albi. Micheline oprește mașina în centrul orașului, unde pare a fi ceva mai multă animație. În fața barurilor, abia deschise, se foiesc deja cei dintâi consumatori. Un tonomat, dat la maximum, și Johnny Holliday se agită într-un rock de prin anii șaizeci. Câțiva bărbați, trecuți de prima tinerețe, cheli și cu burtă, discută, adunați în cerc în mijlocul străzii, meciul de fotbal de duminica trecută. Cu toată animația care domnește în grupul lor, au priviri placide și ușor somnoroase. Așteaptă să treacă timpul și să se facă ora prânzului, masa la care n-au să-și refuze nici două-trei pahare de vin. Prin ferestrele mari și larg deschise ale unei popicării poate fi zărit un bărbat solid, cu cămașa transpirată la subsuori, pregătindu-se să arunce popicele. Din cauza vocii răgușite a cântărețului, zgomotul țintelor lovite nici nu poate fi auzit. Apariția Michelinei nu rămâne neobservată. Bărbații își întrerup pentru moment discuția, capetele lor, unele cărunte sau chele, se întorc în

direcția fetei, care nu-i bagă însă în seamă. „Poate vrei să bei ceva?" îi spuse ea lui Marcu în timp ce amândoi se îndreaptă spre barul prin ușa deschisă a căruia se revarsă melodia îndrăcită a rock-ului, înlocuit apoi cu o melodie lentă și languroasă. Cocoțate pe scaunele înalte din fața barului, două „profesioniste"; părul oxigenat, cizme negre peste genunchi, arborând cu curaj moda „mini", scoasă din uz cam de multă vreme. Poșetuțele li se odihnesc pe genunchii ascuțiți. Șușotesc între ele și, din când în când, izbucnesc în râs, cu voci stridente și răgușite. În fața barului, câteva măsuțe scoase în stradă. Micheline comandă două pahare de Calvados. „Profesionistele" coboară de pe scaunele din fața barului și trec, legănându-se pe tocurile înalte, pe lângă masa lor. Se uită amândouă la Micheline cu vădită ostilitate. Chelnerul revine cu paharele cu Calvados. Are astm și respiră cu greutate, de parcă ar fi alergat până să ajungă la ei, venind de la mari depărtări. Micheline, binevoitoare ca întotdeauna, conversează cu el. Așa află chelnerul că Marcu n-a băut niciodată Calvados. „Știe de existența lui doar din cărți", îi explică ea. Dezvăluirea fetei nu-l lasă indiferent pe barman. „O, atunci e cu totul altfeva, spune el, cu totul altceva." Îl roagă pe Marcu să aștepte puțin, deoarece vrea să-i aducă altă marcă. Revine cu o sticlă borțoasă, prăfuită și cu eticheta îngălbenită de timp. „Asta e tot ce am mai bun", se scuză respirând greu. „Cincisprezece ani", adăugă și arată apoi pe degete vechimea Calvados-ului, în așa fel încât să priceapă și Marcu, despre care își închipuie, probabil, că nu știe franțuzește. Se chinuie însă mult fără să reușească să destupe sticla. Când, în sfârșit, reușește își toarnă din abundență, fără să se zgârcească, pe dosul păros și pistruiat al palmei late. „Ce părere ai? îl întrebă pe Marcu întinzându-și mâna, vârându-i-o sub nas, să i-o miroasă. Un Calvados cum scrie la carte". Apoi, cu multă grijă să nu se mai risipească de data asta nici măcar o picătură, toarnă în păhăruțul din fața lui Marcu. Așteaptă apoi ca Marcu să guste și să-și dea cu părerea. „O băutură, într-adevăr, extraordinară", spune Marcu plescăind din limbă ca să-și arate încântarea. De pe scaunele lor înalte, din interiorul barului, „profesionistele", se întorseseră la locul lor, cu niște chipuri obosite și indiferente, urmăresc scena. Îl strigă

pe barman: vor și ele o picătură de Calvados, din sticla aceea adusă special pentru Marcu. „Minunat, nu-i așa, domnule? îl întrebă barmanul pe Marcu, fără să le bage în seamă. Sunt convins că nici eroii din cărțile dumneavoastră n-au băut un Calvados mai bun! Trebuie însă să-l dați pe gât dintr-o dată, numai așa i se simte cu adevărat parfumul". Lăsă nota de plată, strecurând-o cu multă discreție sub farfurioară, apoi plecă bodogănind pe picioarele sale scurte și pufăind din greu. „Neașteptat de amabil, spune Micheline surprinsă. Un francez care să-și risipească în halul ăsta Calvados-ul, așa ceva nu s-a mai văzut!"

Părăsiră apoi micul oraș îndreptându-se spre Rouen, unde îi aștepta Vasco. Vor face un mic popas în orașul unde a fost arsă pe rug fecioara din Orleans și vor vizita, bineînțeles, faimoasa catedrală. Micheline îi vorbi de părinții lui Vasco, care trăiau la Rouen: tatăl lucrase o viață întreagă ca muncitor, la o mare uzină metalurgică. Se pensionase abia în toamna trecută. Mama fusese angajată și ea un timp ca vânzătoare la un magazin de flori artificiale. Copiii, șapte la număr, se risipiseră prin lume. Un frate era docher la San-Francisco, un altul actor de circ în Germania Federală, o soră lucra la telefoane, la Liege, o alta era profesoară undeva lângă Nisa; un alt frate, cel mai descurcăreț, cum îl caracterizase Vasco, era expert în cursele de cai și câștiga binișor. Cel mai mare murise într-un accident de mașină. „N-am ajuns să-i cunosc pe toți, îi explică Micheline. Cei pe care i-am cunoscut însă nu seamănă cu Vasco. Au cu totul altă fire. Mai realiști, bineînțeles." „Într-adevăr simpatic tipul cu Calvados-ul, spuse Marcu. Foarte, foarte amabil... Aducea mai curând a italian decât a francez. Și pe deasupra avea și un astm de toată frumusețea..." „La Deauville, îi spuse Micheline, o să mergem la un mic restaurant specializat în Calvados. Întotdeauna cu Vasco..." și disuția continuă pe tema Calvados-ului.

Micheline conducea cu o singură mână; părul auriu îi acoperea ochii. Și-l strânse într-un coc la spate, după ce avu grijă să arunce chiștocul țigării pe fereastră. Îl răsuci cu o mână – cu cealaltă ținea volanul – și înfipse în el o agrafă de argint. Chipul fetei, de cum își schimbă coafura, primi o cu totul altă înfățișare:

semăna, acum, cu un puști obraznic, cu nasul în vânt, cu ochii mari și luminoși.

6.

La Rouen se întâlniră cu Vasco la cafeneaua „Fecioara din Orléans". Litografiile de pe pereți reprezentau scene din viața fecioarei: Ioana pe câmp, o fetiță cu o coroniță de margarete pe capul bălai, înconjurată de niște vaci stângaci desenate – animalele nu păreau să fie specialitatea pictorului – Ioana la Reims (întreaga splendoare a încoronării) și, în sfârșit, Ioana pe rug; litografia din urmă era așezată deasupra intrării, a ușii larg deschise ce da chiar spre piața unde, cu secole în urmă, fecioara fusese arsă.

Marcu își aminti un film al lui Dreyer, nu cel despre Ioana, un altul; era vorba în el tot despre o pretinsă vrăjitoare: regizorul filmase în așa fel încât se putea vedea cum trupul sănătos, încă tânăr și robust al „vrăjitoarei", era cuprins, încetul cu încetul, de flăcările nemiloase. Dar nu zvârcolirea trupului îl impresionase atunci, ci chipurile celor ce luau parte la execuție. Și nu atât cei ce o judecaseră și o condamnaseră, nu în primul rând ei (surâzători și sătui, satisfăcuți și vicleni), ci ceilalți, mulțimea adusă în mod expres ca să vadă execuția și să tragă învățămintele necesare. Chipuri de oameni simpli, pe care nu se putea citi părerea de rău sau compasiunea pentru cea supusă unor astfel de oribile cazne, nici despre o justificată oroare nu era vorba (de revoltă sau furie cu atât mai puțin!), ci de o foarte naivă, aproape copilărească (defel perversă, nici pomeneală de așa ceva!) curiozitate: voiau adică să vadă, simțind dogoarea flăcărilor pe proprii lor obraji, cum arde trupul femeii – un spectacol într-adevăr nemaivăzut de ei până atunci: cum se rumenește pielea, cum se usucă, apoi, și crapă și se face din ce în ce mai neagră; veniseră doar *să vadă*, numai atât, numai și numai pentru asta; un spectacol „tare", un fel de happening, cum i s-ar spune astăzi, de toată frumusețea și splendoarea! Marcu le descrise prietenilor săi scenele din film; aceștia

nu-l văzuseră, în schimb îi vorbiră de un alt film al lui Dreyer, Micheline se apucă să-l și povestească, în timp ce Vasco comandă câte un Calvados pentru toți trei. Băură, de asemenea, o cafea fierbinte. „Trebuie să vă puneți pe picioare, spuse Vasco, îmi închipui că drumul a fost destul de obositor." Micheline relată întâmplarea cu Calvados-ul. Și cum îl încercase proprietarul barului vărsându-și o cantitate, deloc neglijabilă, pe dosul palmei. „Aproape imposibil, făcu foarte mirat Vasco. Un francez să-și risipească băutura e un lucru într-adevăr de necrezut." „Nu-l asculta, spuse Micheline, uitând că la rândul ei spusese cam același lucru. Are o părere îngrozitoare despre noi. S-a născut în Franța, e aproape francez, chiar dacă îl cheamă Vasco Iremici, și totuși nu pierde prilejul să ne critice". „Un popor zgârcit, decretă Vasco. Tu ești din Normandia, căută s-o îmbuneze pe Micheline. Normanzii au altă fire, nu seamănă cu francezii", spuse el în concluzie și, ca s-o împace pe Micheline, începu să-i mângâie părul. „Nu sunt toți la fel, încercă să-l contrazică Marcu. Ioana, de pildă", spuse și arătă spre litografiile de pe pereți. „Bineînțeles, rânji Vasco, doar că-i bine că ne amintim că a fost arsă pe rug." „Englezii au ars-o, nu francezii, iar încurci lucrurile", spuse Micheline revoltată. „Și ce-a mai rămas astăzi din Ioana voastră? întrebă triumfător Vasco. O reclamă pentru turiști..." adăugă întinzându-și picioarele lungi, în bluginși decolorați, drept în fața lui, în așa fel încât oricine ar fi încercat să treacă pe lângă ei s-ar fi încurcat în ele... Plătiră consumația și părăsiră cafeneaua. Ieșiră în stradă. Faimoasa piață era puternic luminată de soarele zilei de vară. „Ia privește în jur", îi spuse Vasco lui Marcu, arătând cu o mână spre firmele magazinelor și cafenelelor aflate în piață. Într-adevăr, aproape toate apelau la numele Ioanei d'Arc sau purtau un nume legat, cât de cât, de istoria ei. În timp ce un mic magazin de cosmetice, de pildă, se numea „Rugul", o librărie cu cărți de artă, foarte luxos tipărite și teribil de scumpe, expuse cu multă pricepere în vitrină, purta un nume ceva mai sofisticat: „Vocile fecioarei..." Un elegant magazin cu lenjerie de damă se numea cât se poate de direct „La Fecioara din Orléans", cu toate că era destul de greu ca cineva să și-o imagineze pe austera luptătoare purtând astfel de

desuuri scumpe... Singurul care nu îndrăznise să apeleze la prestigiosul nume era un mic magazin cu un profil ceva mai special, în vitrina căruia erau expuse câteva fotografii, selectate cu grijă pentru toate gusturile, decupate dintr-o revistă sexy. Se alesese, așadar, un alt nume, nu de mică rezonanță însă, și la fel de celebru, e adevărat că dintr-un cu totul alt domeniu și dintr-o altă epocă. Pe firma cu neon care își trimitea umbrele roșii până în mijlocul străzii scria „Calipso". Totuși, cel ce concepuse reclama nu rezistase până la capăt tentației de a o implica pe fecioara atât de prezentă altfel în toată piața: el improvizase un fel de rug din tuburi de neon – se stingeau și se aprindeau cu intermitență – în mijlocul cărora era gata să ardă nu „fecioara", conform tradiției, ca să spunem așa, ci o ființă superbă, cu șolduri largi și generoase, cu umeri lați, ca de luptător, purtând un foarte sumar, aproape inexistent costum de baie. Flăcările n-o deranjau, se pare, prea mult pe frumoasa Calipso; altfel, cum s-ar fi putut explica surâsul, nici pe departe mistic, de pe chipul ei transfigurat de plăcere?

Și totuși Marcu era emoționat privind piața unde fusese arsă Ioana. Simți prezența ei, cea adevărată, în ciuda reclamelor din jur. „Sunt obosită, îi spuse Micheline lui Vasco, nu vrei să conduci tu în locul meu?" Vasco trecu la volan. Părăsiră piața. Opriră în dreptul unui magazin, specializat în vinuri grecești și italiene. „Vreau să-i facem o bucurie bătrânului, le explică Vasco. Cine știe, poate izbutim să-l mai înveselim un pic... I s-o fi urât singur, începu el să povestească. Mama e mai tot timpul plecată. Are un frate la Torino, s-a dus să-l vadă la începutul lunii mai, și sunt aproape sigur că n-o să se întoarcă până la toamnă. Așa a fost întotdeauna, plimbăreață, spuse Vasco oftând în timp ce aranja sticlele cu vin în portbagaj... Tata, în schimb, nu se dezlipește de casă; aproape că nu mai vede, săracu, dar nu vrea să poarte ochelari, dintr-un fel de cochetărie ridicolă. Singur, cum să nu i se urască, cum să nu-l omoare plictiseala? Am, dealtfel, impresia că s-a ramolit în ultima vreme..." „E foarte drăguț, nu-l mai bârfi", spuse Micheline ușor absentă. „Nu-l bârfesc, spuse Vasco. Adevărul e că noi doi, eu și bătrânul, ne-am înțeles întotdeauna bine. Dintre toți frații, probabil că la mine a ținut cel mai mult. Sunt singurul cu care, în momentele lui de bună

dispoziție, îi place să vorbească în limba lui de-acasă. Dealtfel, ceilalți nici nu știu bine sârbește. Frații mei au fost tare leneși, au învățat câteva cuvinte sârbești, apoi au renunțat. Mai ales că mama nu i-a încurajat. Toată viața ei a avut o singură grijă: să semene cât mai bine cu oamenii în mijlocul cărora trăia, să nu se afle cumva că nu-i franțuzoaică, chiar dacă numele, de fapt, o trăda. A încercat să și-l schimbe, dar s-a lovit de împotrivirea categorică a tatei. A ascultat-o el toată viața, dar când a fost vorba de nume s-a opus cu încăpățânare. S-au certat îngozitor, țin minte, eram de-acuma mare, așa că am înțeles perfect discuția lor. Tata i-a tras vreo două palme, și îmi amintesc că m-am bucurat în sinea mea, nu mi-a părut rău. Dealtfel, ori de câte ori s-au certat, am fost întotdeauna de partea lui. Nu ne-am iubit prea mult, eu și mama. N-am reușit niciodată s-o înțeleg. În nici o situație n-am putut să fiu de acord cu ea... Am încercat să vorbesc zilele astea sârbește cu el. Știam că-i face plăcere. A reacționat însă cu totul altfel decât mă așteptam: de câte ori îi spuneam o vorbă, chipul i se întuneca, și-mi răspundea în franțuzește, exact cum făcea mama când eram mic... Totuși l-am făcut să vorbească până la urmă. Într-o seară i-am dat să bea un pahar de vin în plus. Și abia atunci am înțeles, în sfârșit, de ce a evitat el tot timpul să vorbim în limba noastră de-acasă: începuse să uite limba sârbă. Își amintea cu greu unele cuvinte mai rar folosite, se bâlbâia până le găsea, ba căpătase parcă și un pic de accent străin! Mai mare hazul, să vezi un bătrân muncitor sârb, cu mustăți fioroase și cu nasul coroiat, stâlcind cuvintele în propria-i limbă, făcând dezacorduri inadmisibile, ca unul ce abia începe să învețe limba și nu-i sigur de ce spune! S-a enervat când a înțeles că-mi dau perfect seama de ce i se întâmplă și, ca să-mi arate că eu mi-am format o părere cu totul greșită, a început să lălăiască niște cântece vechi din Iugoslavia; era vorba în ele despre suferințele pricinuite de amor, de răzbunare și iubiri infidele. Nu i se potriveau, bineînțeles, bătrânului șontorog! Melodii vechi de pe timpul tinereții lui îndepărtate... I le-o fi cântat chiar mamei, cine știe, sau mai degrabă altor femei, cu care s-a iubit în tinerețea lui. Nu, nu cred să-i fi cântat el mamei astfel de cântece pătimașe și deocheate, chiar dacă

i-a făcut o droaie de copii; n-a iubit-o niciodată așa de mult. Nu pentru ea fuseseră cântecele acelea; auzindu-le, mama și-ar fi bătut joc de ele, sunt sigur; chiar pe vremea aia, când era foarte tânără și când nu era chiar un sloi de gheață, așa cum a devenit mai târziu, nu i-ar fi făcut nici o plăcere să le audă... Orice cuvânt însoțit de melodie se păstrează, se pare, mult mai bine în memorie: cât a cântat, nu a făcut nici o greșeală de pronunție, nici un dezacord. Am cântat și eu, secondându-l, mă amețisem, la rândul meu. I-am propus să facem vara viitoare o excursie pe coasta dalmată. «Ba, am putea chiar să mergem – mi-am dat cu părerea – prin ținuturile pe unde ai copilărit tu, să-ți revezi locurile natale! Ar fi, într-adevăr, o călătorie deosebit de frumoasă, ar merita toată osteneala!» «Nici să nu te gândești, a strigat el furios, nici să nu-ți treacă prin minte așa ceva! Vrei să mă fac de râs – mi-a spus – să râdă sârbii de mine auzindu-mă cum le stâlcesc vorbele? Să le dau copiilor gumă de mestecat, cum am văzut într-un film că fac americanii? Să umblu și eu cu un aparat de fotografiat agățat de gât și să mă dau mare, ți-ar plăcea, nu-i așa?!» Mi-am dat seama, atunci că nu mai ducea dorul Iugoslaviei, așa cum mi-am închipuit. Pur și simplu se plictisea, asta era tot! Vechii lui tovarăși din uzină se împrăștiaseră care încotro. Nu mai avea cu cine să schimb o vorbă, era mai tot timpul singur. «Înainte de a mi se strica vederea, mi-a mărturisit el într-o zi, mă duceam după-amiezile la cinematograf – mă certa maică-ta, biletul de intrare e destul de scump, dar nu-mi păsa... Timpul trecea mult mai repede: până ajungeam acasă – mă întorceam întotdeauna pe jos, alegeam cinematografele cele mai îndepărtate ca să dureze drumul mai mult – se lăsa seara... Mai fumam o țigară, mă mai certam cu maică-ta, între timp se făcea întuneric și mă băgam în pat! Începeam să citesc ziarul și de cele mai multe ori adormeam cu el în mână, maică-ta mi-l lua și-l așeza pe noptieră. Acuma, însă, de când nu mai văd, e mult mai greu. Mi se face un fel de gol în minte, stau așa, cu ochii pe pereți, toată ziua și nu am la ce să mă gândesc. Și ăsta e lucrul cel mai afurisit dintre toate: când nu ai la ce să te gândești... Golul ăsta, pricepi?»“

Ajunseseră și, spre marea lor surpriză, bătrânul nu era singur. Două fetișcane se învârteau în jurul lui și se pregăteau să așeze masa în sufragerie. „A început să plouă cu oaspeți“, spuse bătrânul, și Marcu înțelese că cele două fete – cam prea dezvoltate pentru vârsta lor, cu pieptul proeminent, cu șoldurile mari și lipsite de grație – erau nepoatele acestuia, de fapt fiicele băiatului său cel mai mare; veniseră să-l vadă și să aibă grijă de el „până s-o întoarce bunica“...

Lui Marcu i se păru însă că bătrânul arată mult mai înfloritor decât îl descrisese Vasco. Se ținea bine, nici vorbă să fie o „căzătură“, după cum te-ai fi așteptat, luându-te după vorbele fiului. Destul de apatic, e adevărat: nu se bucură văzându-i, și când Micheline sărise să-l îmbrățișeze, aproape că-i întorsese spatele. Marcu nu fu chiar atât de surprins: era obișnuit ca în străinătate oamenii să aibă cu totul altfel de reacții, uneori de-a dreptul bizare... Sticlele de vin aduse de Vasco îl bucurară însă. Se uită la ele cu ochii mijiți, încercând să le citească etichetele scrise în grecește. Fetele ciripeau neobosite; își mișcau trupurile lătărețe cu o neașteptată vioiciune prin încăpere, în timp ce așezau tacâmurile și farfuriile pe masă. Prezența lui Marcu nu le era indiferentă, erau curioase să afle ce-i cu el și în același timp păreau ușor intrigate, deoarece tânărul nostru nu le prea băga în seamă. Vorbeau amândouă deodată, în gura mare, lăudând ciorba de pește gătită de bătrân. Începură să spună o poveste lungă despre un vecin de-al lor de la Trouville: cum acesta a reușit să prindă un pește uriaș, de un soi cu totul și cu totul special; și ce fel de pescar priceput era vecinul acela, și cum ele s-au rugat să le ia într-o zi la pescuit; dar el n-a îndrăznit din cauza nevesti-sii, o femeie rea și mult mai mare ca el, o babornită, și pe deasupra teribil de geloasă; așa că sărăcuțul nici nu îndrăznește să stea de vorbă cu ele, numai să n-o supere pe femeia aia cicălitoare... Marcu nu le asculta, se uita la bătrân cum își punea în farfurie cocoloașe de pâine, la fel ca bunicul lui, ca să se răcească ciorba mai repede. Foarte preocupat, prins de ceea ce făcea, neascultând pălăvrăgeala nepoatelor, nebăgându-le în seamă... Se obișnuise să trăiască fără să aibă grija celor din jur. Vasco avea desigur dreptate. Era vorba tot de un fel de

senilitate. „Puteți să vă mai serviți, am destulă“, spuse bătrânul fără să-și ridice nasul din farfurie, apăsând cu lingura bucățelele de pâine, ca să se moaie. Apoi începu să fie ceva mai volubil. „Ciorba de pește, dacă n-o potrivești bine, le explică el uitându-se mai ales la Micheline, de parcă abia acum i-ar fi descoperit prezența, nu-i cine știe ce de capul ei.“ Fetele șușoteau privindu-l pe furiș pe Marcu: un anumit lucru în ținuta lui vestimentară se pare că nu era chiar așa cum trebuie – cămașa sau cravata, cine știe?! Vorbeau în șoaptă, bârfindu-l, desigur, se răzbunau și ele cum puteau pentru totala lui indiferență. Vasco, profitând de vioiciunea bătrânului, de interesul manifestat față de cei de la masă, încercă să i-l susțină, atrăgându-l și pe el în discuție. „Un prieten, din România, arătă spre Marcu. Sunt sigur, îi spuse el, că ai cunoscut români în tinerețea dumitale. Sârbii și românii sunt vecini unii cu alții, nu-i așa, au viețuti multă vreme împreună... Nu m-aș mira să fi știut chiar și câteva cuvinte românești...“ „Sigur c-am știut, spuse bătrânul, și pentru o clipă chipul îi deveni foarte preocupat; căuta, probabil, să-și amintească vreo vorbă românească. Nu reuși însă, se enervă și, de supărare, se apucă să-și fărâmițeze pâinea, să facă din nou cocoloașe și să le moaie în ciorbă. deveni iarăși apatic și indiferent, nemaiinteresându-l decât farfuria din fața lui. „O femeie te poate învăța limba ei cât ai bate din palme, spuse Vasco. Nu nega, tată, îl amenință el cu degetul, cu o romăncă tot te-ai iubit dumneata, cât ai fost tânăr! Ți-o fi spus și cu ce cuvinte s-o mângâi, ți-o fi zis ce vorbe dulci să-i spui! Hai, nu da din colț în colț, și nu te rușina, pariez, dacă vrei, c-a fost așa! spuse, și bătrânul își ridică nasul din farfurie și se uită zâmbind la Vasco. Își adusese el aminte de ceva anume – vreo amintire încântătoare – sau zâmbea doar așa, ca să răspundă într-un fel la glumele și tachinările afectuoase ale fiului lui? Ceva tot își amintea însă, de vreme ce, uitându-se de data asta la Marcu, de parcă ar fi vrut să-i ceară încuviințarea și în același timp să se asigure că nu greșește – spuse: „Târgurile de la Vârșeț“. Apoi tăcu, semănând perfect cu un oracol care, după ce a formulat o frază misterioară și greu de descifrat, ajunge parcă să regrete și puținul spus și se întoarce la tăcerea lui impenetrabilă... „Ce-i cu târgurile de la Vârșeț?“ întrebă

Vasco, și atunci bătrânul îi răspunse, uitându-i-se drept în ochi. „Nu mai țin minte.“ Vocea îi era „albă“, indiferentă, fără nici o umbră de părere de rău în ea: o constatare ca oricare alta și atât. Se întoarse apoi liniștit la farfuria lui cu supă. „Mi-ai povstit de atâtea ori, cum nu mai ții minte?“ îl întrebă Vasco, nemaiîncercând să-și ascundă iritarea. Aproape că țipa. „Nu mai țin minte, și gata“, mormăi bătrânul fără să-și ridice privirea din farfurie. „Cum te lua bătrânu la târg la Vârșeț să vindeți piei de capră... Adormeai, stând lângă el, în iarba de pe marginea drumului. Și îți dădea ție să-i ții punga cu dinari până ce își aduna taraba... Cu coada ochiului te urmărea tot timpul, se temea să nu-ți smulgă careva punga aia atât de prețioasă! Zdrăngăneai încetișor dinarii , îți plăcea să-i auzi cum sună, și atunci bătrânul te certa. «Nu-i bine să prindă oamenii de veste că avem așa mulți bani», îți explica el... Vă duceați apoi la un restaurant din centrul orașului, știam și numele restaurantului, dar l-am uitat. Ție îți lua o înghețată, și el comanda șampanie vieneză! Până nu golea singur o sticlă nu se lăsa, se făcea roșu la obraz, începea să-și răsucească mustățile și vorbea cu chelnărițele în sârbește ori în ungurește, le pișca de fund când treceau pe lângă el, și cine știe ce le mai spunea șmecherul bătrân, pentru că ele chicoteau pe înfundat și-l loveau supărate peste mână... Toate astea mi le-ai povestit dumneata, tată, altfel nu aș avea de unde să le știu...“ „Ți-oi fi povestit, îl aprobă bătrânul dând încetișor din cap, nu spun că nu ți le-am povestit.“ Cuvintele lui Vasco nu avură, se vedea de la o poștă, nici un fel de ecou. I se terminase ciorba și acum își umplea farfuria din nou. De parcă ar fi vrut, se gândi Marcu, să umple cu ceva golul fără fund care era în el. „Și cum în serile în care era vreme urâtă – povesti Vasco în continuare – când ploua ori burnița afară, nu te lua în târg, să vindeți împreună pieile alea și să tremurați de frig amândoi, te cruța bătrânul, îi părea rău de tine. Era un hotel chiar la marginea târgului, sub un deal înalt, mi-ai și spus cum îi zicea: «La puțul fecioarei». Și pe tine te lăsa la hotel, te da în grija unei femei tinere pe care o chema Rujița. Bătrânul ăsta al tău, cât era el de bătrân, se iubea cu femeia aia... Îți plăcea să rămâi acolo, la hotel. Rujița juca domino cu tine până se înapoia bătrânul din târg. Stați amândoi

lângă sobă, pe niște canapele de catifea roșie. Plăcile de teracotă erau pictate: niște călăreți, cu săbiile scoase și cu mustăți lungi... Jucați domino, și lângă voi, pe masă, se afla o farfurie cu prăjituri și două pahare cu sirop de mure. Vă luați la întrecere – care reușește să mănânce mai multe prăjituri – și Rujița câștiga întotdeauna pariul. La a patra prăjitură ție ți se făcea greață și te opreai... Mi-ai mai povestit cum îl punea pe Gheorghi, portarul hotelului a cărei proprietăreasă era ea, să spargă nuci și să scoată sâmburii, să nu vă pierdeți voi vremea... Și uneori rămâneați peste noapte la hotel; te culcau într-un pat cu Gheorghi, și el îți spunea tot felul de povești, și întotdeauna adormea înaintea ta, așa că sfârșitul poveștii nu-l aflai niciodată. Dimineața vă sculați devreme, înainte de a se face ziuă afară. Bătrânul era încruntat și posomorât tare. Îl durea sufletul să plece, să se despartă de Rujița cea tânără!... Abia după ce dispărea dealul acela înalt de deasupra orașului, cula Vârșețului, cum i se spunea, i se dezlega limba și începea să vorbească. Te întreba cum te-ai distrat și câte prăjituri ai mâncat și dacă a fost dulce siropul de mure, dacă ți-a plăcut... Toate astea de la tine le știu“, spuse Vasco, și se uită întrebător la bătrân, doar, doar o reuși să-l facă să-și amintească și el câte ceva. „Dacă ți le-am povestit, probabil că așa s-au întâmplat“, spuse bătrânul jucându-se cu firimiturile de pe masă, încurcat, dar și agasat de prea marea insistență a fiului. Spuse ceva în sârbește. Vasco îi răspunse supărat în aceeași limbă. Arăta ca un copil bosumflat căruia părinții i-au refuzat un lucru la care el ținea foarte mult. Marcu se uită la ochii bătrânului: erau ușor împăienjeniți și lipsiți de strălucire. Bunicul lui, își aminti Marcu, îi avusese la fel, un an sau doi înainte de-a muri. Simți abia perceptibilul fâlfâit de aripă al morții, și cu toate că în ultima vreme Marcu se obișnuise să-i trăiască în preajmă, de data asta avu o acută reacție de respingere. Îl speria mai ales golul din capul bătrânului. Un creier prin care bătea vântul, asemeni unei încăperi pustii, cu toate ușile deschise vraiște. Nimic nu se păstrează, nimic nu rămâne înăuntru... Îl mira în același timp și încăpățânarea acestuia: nu mai voia oare să-și aducă aminte chiar de nimic?... Așa, fără amintiri, fără memorie, semăna perfect cu un fel de păpușă de ceară. Nu, în clipele acestea el, Marcu, era incapabil să

se simtă asemeni bătrânului: la fel de gol pe dinăuntru, la fel de neînsuflețit ca și el. I-o luase înainte sârbului ăsta cu părul cărunt, se afla deja în anticamera morții, acolo unde el, Marcu, năzuia de atâta vreme să ajungă. Nu se putea în nici un caz compara cu el... Și deodată toate deveniră mult mai complicate decât și le-ar fi putut închipui Marcu, și pentru prima dată – cine știe de când! – gândul morții nu mai fu învăluitor și dulce, asemeni unui cântec liniștitor de flaut, asemeni unei melodii tainice și numai de el auzită, ci dimpotrivă: ceva dinăuntrul lui i se opunea cu toată forța, trupul lui de om tânăr se revolta într-o asemenea măsură, încât simți că i se face rău. Se ridică repede de la masă și se îndreptă spre baia care se afla la doi pași de bucătărie. Senzația de vomă dispăru, însă, de cum închise ușa în urma lui. Se așeză pe marginea căzii, și ca să se izoleze într-un fel de ceilalți, dădu drumul la robinet. Lăsă apa să curgă. Zgomotul făcut de apă îl liniști. În același timp se simți pe neașteptate golit de toate certitudinile cu care plecase la drum. Încercă să pună o oarecare ordine în învălmășeala din capul lui, dar nu fu în stare. Un om mort l-ar fi tulburat mult mai puțin decât acest ins viu, care vorbea, umbla, mânca tot ce-i puneai în farfurie, dar din care viața plecase pe furiș, se retrăsese din trupul îmbătrânit, încetul cu încetul, fără ca el să bage de seamă. Pentru prima dată moartea nu-i mai apăru lui Marcu drept unica soluție, cum în ultimul timp îi plăcuse să creadă. „Să fii în felul ăsta «golit», ce lucru cumplit și jalnic, ce teribilă sărăcie! își spuse el. Ca o coală albă de hârtie pe care nu mai scrie nimic! Poate fi ceva mai înspăimântător? O mare moartă și întunecată, «oceanul cel de gheață», un pustiu fără margini! Mizerabilă priveliște, într-adevăr..." Era și el, Marcu, „golit" de toate amintirile, la fel de fără trecut, de amnezic, ca și bătrânul tată al lui Vasco?... Închise robinetul, se spălă pe față ca să-și revină, și se reîntoarse în încăperea în care fetele tocmai puneau pe masă un uriaș tort de mere, operă culinară care le aparținea în întregime și de care erau foarte mândre. Îl pedepsiră pe Marcu (pentru lipsa lui de „sensibilitate", pentru faptul că refuzase să răspundă în vreun fel la avansurile lor atât de evidente) tăindu-i o felie subțirică. Bătrânul adormi la masă și nepoatele făcură mare haz. Apoi îl ajutară să se ridice și-l duseră la culcare...

7.

Ajunși la Deauville, lui Marcu i se dădu o odăiță la mansardă, special amenajată pentru oaspeți. Se zugrăvise nu de multă vreme, pereții miroseau încă a var proaspăt. Printr-o ferestruică se putea vedea strada care dădea spre mare, și chiar marea se putea zări, în lumina roșietică a apusului... Camera era modest mobilată, un pat cu un fel de baldachin caraghios, o carpetă în fața patului, un fotoliu uriaș, îmbrăcat într-o catifea maronie și roasă de vreme, contrastând ciudat cu austeritatea încăperii; încă un scaun așezat lângă pat, ținând loc de noptieră. Pe scaun se aflau o lumânare pe jumătate consumată, o cutie de chibrituri și o carte veche de rugăciuni, pusă dinadins sau uitată, cine știe de cine, acolo; de o altă persoană care zăbovise înaintea lui în aceeași încăpere, cu toate că – poate din pricina zugrăvelii proaspete – impresia pe care ți-o lăsa încăperea era atât de neutră și impersonală, încât cu greu ți-ai fi închipuit că a mai găzduit și o altă ființă omenească. Se mai afla în odaie și un „lavoir" vechi și foarte demodat, semănând uimitor de mult cu cel de la ei de-acasă, din bucătărie. La unul asemănător se spălase și Marcu în fiecare dimineață înainte de a pleca la școală, în copilăria și în adolescența lui nu chiar așa de îndepărtate... Marcu deschise ferestruica și se auzea marea, vuietul ei neîntrerupt. Urcase până sus, ca să-și pună costumul de baie.

Vasco, Micheline și surorile acesteia îl așteptau să coboare. Îi intrigase în mod special cea mai mare dintre surori, o fată cam ciudată, pe care o găsiseră la sosirea lor citind, făcută covrig, într-un fotoliu; îi salutase ridicând doar o mână, fără să se întrerupă din lectură, indiferentă la toate cele ce se petreceau în jurul ei; apoi, când Micheline încercă să i-l prezinte pe Marcu, îi întinse mâna aruncându-i o privire rapidă, veselă și chiar prietenoasă, ca în secunda următoare să se cufunde din nou în lectură și să uite de el. Citea un roman polițist. I se spunea „Momo" și reprezenta o problemă, după cum își dădu seama Marcu, pentru întreaga familie...

Până la odăița lui Marcu se ajungea pe o scară de serviciu foarte îngustă. Coborî. Ceilalți îl așteptau nerăbdători. „Dacă ne grăbim,

mai prindem un pic de soare", spuse Micheline. „Putem pleca"? întrebă Vasco, uşor enervat de toată tărăgăneala asta. „Momo, grăbeşte-te, stăm toţi după tine. Eşti îngrozitoare..." Şi, în sfârşit, Momo îşi făcu apariţia, îmbrăcată într-un fel de costum de plajă care îi scotea în evidenţă trupul slăbănog, picioarele subţiri şi pieptul aproape fără sâni, ca de băiat; şi totuşi Momo răspândea în jurul ei o stranie feminitate; mişcările repezite şi stângace îi erau în acelaşi timp graţioase; feminitatea ei izvora, după părerea lui Marcu, din marea ei fragilitate, precum şi din modul încăpăţânat în care încerca să-şi reprime o sensibilitate excesivă. „Nu eu v-am pus să mă aşteptaţi", spuse ea cât se poate de neprietenoasă. „Puteai s-o laşi acasă, o certă Micheline arătând spre cartea pe care Momo şi-o ţinea sub braţ. N-o să ai timp să citeşti pe plajă." „Ce-ar fi să nu-mi porţi de grijă?" spuse Momo morocănoasă, în timp ce se înghemuiau cu toţii în maşină. Cealaltă soră era încă elevă de liceu: blondă, micuţă şi cam rotunjoară, cu un veşnic surâs pe buze. O fată ca atâtea altele. Nu supăra şi nu incomoda pe nimeni...

Se învârtiră o vreme în căutarea unui loc unde să parcheze maşina. Coborâră. În dreapta lor se zăreau marile hoteluri, în ferestrele cărora se reflecta lumina roşcată a soarelui gata să apună. Micheline îi arătă Cazinoul, apoi un hotel din preajmă, unde, îi explică ea, trag de obicei marile vedete. Îi indică fereastra camerei Brigittei Bardot. „Nu-mi place", spuse Momo, referindu-se la marea vedetă care fusese zărită uneori la fereastra cu pricina. „Dumnezeule, există o fiinţă pe lumea asta să-ţi placă ţie?" o întrebă Micheline iritată. „Nu există!" decretă Momo cu o voce răsunătoare, ridicîndu-şi dispreţuitoare, dar şi uşor înfrigurată de briza răcoroasă a mării, umerii înguşti şi ascuţiţi. „N-am nici un chef să vă aud iarăşi certându-vă", spuse Vasco sastisit.

Trecură pe lângă terenurile de tenis şi pe lângă jucătorii îmbrăcaţi în alb. Majoritatea, bărbaţi greoi şi cu burtă, nu se mai aflau la prima tinereţe; erau însă dornici să se ţină în formă, să slăbească, eventual, două, trei kilograme. Se dezbrăcară în mare grabă şi intrară în mare. Apa i se păru lui Marcu rece. Ceilalţi erau însă obişnuiţi cu ea, erau doar în nord, şi o decretară caldă. Momo rămase singură pe plajă.

După ce se înfofoli, punându-şi pe umeri bluza Michelinei, precum şi giaca lui Vasco, îşi reluă lectura. Trebuiră să intre adânc în mare până să ajungă la o apă bună pentru înot. Apoi apa se adânci în spatele lor mergând mult spre plajă. Începea fluxul. Marcu, nefiind un înotător prea grozav, se întoarse. Vasco rămase un timp în preajma lui. „Să-mi spui când nu mai poţi", îl avertiză el. Se îndreptară spre ţărm până când Marcu simţi din nou pământul sub picioare. Nu era speriat, ci numai uşor obosit. De-acum soarele arunca un val de sânge în ferestrele elegantelor hoteluri. Ieşiră din mare şi o regăsiră pe Momo cufundată în lectură, zgribulită, cu picioarele adunate sub ea. „N-ai terminat-o?" o întrebă Micheline disperată. Fata nu se obosi să-i răspundă... Marea fu un timp de culoarea laptelui, apoi, când soarele ajunse la asfinţit, se coloră în roşu. Momo îşi ridică în cele din urmă privirea de pe paginile cărţii. Se uită un timp încruntată şi cu ostilitate parcă la băltoaca de sânge din faţa ei. Apoi îşi continuă lectura fără să spună nimic.

8.

Marea nu-l lăsă să doarmă pe Marcu: pătrundea în somnul lui agitat, tulburându-i visele. Se trezi în timpul nopţii de mai multe ori la rând. Cu lumina stinsă, în întuneric, îi asculta vuietul neîntrerupt. Şi-o închipui, o văzu parcă, desfăşurându-şi pustietăţile nesfârşite şi negre, într-o permanentă şi neobosită mişcare, lipsită de orice sens, absurdă, biciuită de vânturi îngheţate şi neprietenoase... Moartea, care de obicei în imaginaţia destul de limitată a oamenilor ia înfăţişarea unor fiinţe omeneşti „apărându-le când în chip de tânără fată surâzătoare, când ca doamnă cernită sau, într-un mod mult mai înfricoşător, ca un schelet cu o coasă uriaşă în mână –, moartea căpătă deodată o cu totul altă înfăţişare: Marcu şi-o închipui substituindu-i-se mării. Moartea erau chiar aceste întinderi nesfârşite de apă, marea cufundată în beznă, colcăind de fiinţe acvatice monstruoase, o mare fără ţărmuri, marea de la începutul lumii,

nestrăbătută de corăbiile oamenilor, pustie... Marcu se trezi dimineața obosit și agitat, ca după o noapte de nesomn. Coborî și găsi în hol un bilet lăsat de Micheline: „Am plecat la Honfleur. Ne-a părut rău să te trezim atât de devreme. Mâncarea e în frigider"... Plecaseră dealtfel cu toții, cu excepția lui Momo. O găsi în sufragerie, stând în același fotoliu ca în ziua precedentă, cu picioarele adunate sub ea, citind. Pe domnul Piotier, dealtfel, Marcu îl auzise dis-de-dimineață scoțându-și mașina din garaj. Lucra la o policlinică, la Trouville, și pleca întotdeauna foarte devreme. „Mama și Eugénie – îi explică Momo lui Marcu privindu-l cu același zâmbet ușor amuzat, de parcă ar fi vrut să-l ia tot timpul în răspăr – sunt probabil la coafor. Eugeénie are un păr splendid, cu toate astea ține să și-l strice săptămânal: vine acasă cu niște coafuri imposibile, inventate de ea. Îi stă bineînțeles îngrozitor", îi explică, așadar, Momo, trecându-și mâna subțire și palidă prin părul încâlcit care nu văzuse, cine știe de când, un pieptăn. Îl mai cercetă o vreme prin ochelarii ei cu dioptrii multe, apoi își continuă lectura: era un volum din colecția „Série noire" nou-nouț, abia dacă reușise să citească primele pagini. Marcu își prepară un sandvici uriaș cu șuncă. Inversând oarecum rolurile, făcu el pe gazda și-o întrebă pe Momo dacă nu vrea și ea o cafea. Momo era atât de cufundată în lectură, încât Marcu trebui s-o întrebe de mai multe ori la rând, până când ea catadixi să-i răspundă. „Mulțumesc, îi spuse Momo, neridicîndu-și ochii din carte, dar n-am voie. Sunt bolnavă de inimă..." Apoi, în timp ce Marcu își bea cafeaua, trecu pe lângă el cu romanul din colecția „Série noire" sub braț, înaltă, incredibil de slabă, cu părul ciufulit, cu ochelarii ei cu dioptrii multe prin care priveau niște ochi foarte mari, absentă și probabil inconștientă de frumusețea ei stranie, semănând mai curând cu o pasăre rară și ciudată decât cu o ființă omenească. Trecu, așa cum ar trece o somnambulă, fără să-l bage în seamă, de parcă Marcu nici n-ar fi fost de față. El o urmări de la fereastra încăperii. Momo își scoase bicicleta din garaj, ieși pe poartă, se îndreptă spre mare, pedalând de-a lungul străzii pustii...

Marcu rămase, așadar, singur. Singur într-o casă străină, dintr-un oraș străin, de pe malul unei mări străine. Din fotografiile de pe

pereți îl priveau mirați și indiferenți niște inși de asemenea necunoscuți: nu știa cine sunt și nici ce nume poartă. Bunici, unchi și mătuși, rude mai mult sau mai puțin apropiate de-ai Michelinei? „Aceștia trebuie să fie bunicii", își spuse Marcu, luându-se după îmbrăcămintea tinerei perechi ce se uita veselă la el dintr-un portret de familie: o tânără doamnă cu o pălărie cu boruri mari și cu penaj bogat, într-o rochie de dantelă închisă la culoare, și un domn cu mustățile răsucite în sus; se voiau fioroase, dar privirea bărbatului era nu numai blândă, ci și ușor copilăroasă; un fel de băiețandru ale cărui mustăți păreau mai curând desenate pe obrajii bucălați decât adevărate, puse acolo ca să sperie lumea. Un lanț gros de aur îi străbătea în diagonală vesta și încerca să dea o oarecare gravitate figurii sale imberbe. Ți-l și poți închipui pe acest tânăr domn luând o mină cât se poate de gravă, scoțându-și cu multă demnitate ceasul, de buzunar, ca să vadă cât e ora! Ceasul nu se poate însă vedea, e ascuns în buzunarul vestei, oprit pentru totdeauna la o oră ce nu se va repeta niciodată, dintr-un îndepărtat deceniu, dintr-o vreme trecută și uitată... Iar aceștia sunt părinții Michelinei. Bineînțeles că nici ei nu mai sunt astăzi identici cu cei din fotografia așezată pe cămin: tânărul zvelt, în costum de baie, e desigur domnul doctor Piotier. Cu trecerea anilor și-a mai pierdut însă din zveltețe, a făcut și un pic de burtă. Surâsul ironic din colțul gurii i-a rămas neschimbat. Ironic și puțin sceptic, un surâs de medic, un produs al profesiunii sale. Mama Michelinei s-a păstrat mult mai bine decât soțul ei; a reușit să-și conserve frumusețea, să iasă învingătoare din necruțătoarea luptă cu timpul... Dintr-o altă fotografie o tânără femeie, într-o splendidă rochie de bal, se uita la Marcu și-i zâmbea. Femeia aceea străină, cu surâsul ei luminos, probabil că nici nu mai există, își spuse el îngândurat. Apoi interesul i se mută de la fotografie la încăperea în care se afla, la salonul îmbrăcat cu huse de culoare roz, la perdelele de catifea, de la geamuri, trase acum, ca să pătrundă lumina puternică a zilei, o lumină parcă restituită pământului de către mare.

Stând în mijlocul încăperii luminate de soare, Marcu își aminti o frază citită cu ani în urmă, într-un roman al lui Faulkner: „Cantitatea

de singurătate pe care poți s-o suporți fără să mori are și ea margini". Spuse apoi de mai multe ori la rând, cu voce tare, cuvântul *singurătate*. „Se poate muri din pricina singurătății?" se întrebă și spuse încă o dată cuvântul *singurătate*, apoi spuse *moarte*, și cele două cuvinte sunară destul de straniu lovindu-se de lucrurile care se aflau în jurul lui, în salonul doctorului Piotier. Și chiar atunci se auzi soneria. În primul moment avu de gând să nu răspundă. Cine să-l caute? Se afla, doar, într-o casă străină! Zgomotul soneriei se repetă însă, așa că se hotărî să se ducă să vadă cine sună.

Tânărul care se afla în fața ușii, la intrare, cam de aceeași vârstă cu Marcu, cu bocancii rupți în picioare, cu un fel de hanorac pe el, decolorat și inutil, desigur, pe o vreme atât de frumoasă, cu niște bluginși flenduroși și roși de timp, părea a fi unul din acei vagabonzi – rămășițele ultime ale unei adevărate armate de hipioți – cu care Marcu se întâlnise nu de puține ori de când se afla în Franța. Îi ceru un franc. Marcu îi răspunse scurt că n-are și vru să închidă ușa. Tânărul nu se lăsă. Cu o voce legănată și obosită, privindu-l cu insistență drept în ochi, își repetă rugămintea. Încurcat, Marcu începu să se caute prin buzunare. Își uitase portofelul în odăița de la mansardă, așa că îi spuse tânărului să-l aștepte un moment. Reveni cât putu el de repede. Între timp străinul nu se sfiise să intre. Învinovățindu-se pentru imprudența de care dăduse dovadă, lăsând ușa deschisă, Marcu dădu buzna pe urmele lui. Îl găsi în bucătărie în dreptul chiuvetei. Își băgase capul sub robinet și lăsase apa să-i curgă prin părul soios. „Poate așa reușesc să mai alung din oboseală", îi explică el cu voce înăbușită, în timp ce continua să-și țină capul sub dușul improvizat. Își scoase apoi capul ud de sub robinet și îi surâse. „O baie în mare ar fi mult mai bună, nu-i așa?" îl întrebă prietenos, apoi îi ceru un prosop, ca să se șteargă pe față, și eventual, să încerce să-și usuce și părul. Chipul i se însuflețise și nu mai arăta chiar așa de nenorocit și de amărât ca la început. „Fii fără grijă, spuse ghicindu-i parcă gândurile, nu sunt spărgător sau mai știu eu ce bandit, cum probabil îți închipui. O să ne înțelegem foarte bine. Ai să vezi. Și e și firesc să ne înțelegem, adăugă după o scurtă pauză, în care părea că se gândește la ceva anume. Și nici de mâncare

n-am să-ți cer, reluă el discuția, văzând că Marcu doar se uită la el fără să-i spună nimic. Sunt ghiftuit? Trei cornete de cartofi prăjiți cu maioneză!" Ridică amândouă mâinile încercând parcă să se apere de orice tentativă a lui Marcu de a-i da de mâncare, cu toate că acesta nu făcuse nici un gest în acest sens. Căuta tânărul să fie cât mai dezinvolt cu putință, doar că oboseala i se așternu din nou pe chip. Cu toată voia-bună, ostentativă și cam stridentă, pe care o afișa, privirile îi rămăseseră obosite și teribil de abătute. „Iartă-mă, spuse. N-am să te mai sâcâi, plec chiar acuma. Am cam dat buzna peste tine. Să știi că așa, în general, nu am obiceiul ăsta!" Și atunci Marcu se trezi că-i spune, tam-nisam, să mai rămână. Uitând, pentru moment, că nu se află acasă la el, ca să poată invita pe cine poftește... Uitând că din clipă în clipă ai casei ar putea să se întoarcă. Și n-o să fie prea plăcut surprinși, fără îndoială, când îl vor găsi stând de vorbă, în casa lor, cu un străin. Un vagabond care nu prezintă nici o încredere.

Stăteau, de-acuma, unul în fața celuilalt. Străinul începu să vorbească din nou, să trăncănească vrute și nevrute. Un timp Marcu nici nu-l ascultă. Observă, însă, spre marea lui uimire și nedumerire, că străinul, despre care nu știa mai nimic – nici ce hram poartă și nici de unde vine! – îi semăna incredibil de mult. Îl cercetă, așadar, o vreme uitându-se la el prin oglindă: același nas drept, ochii puțin îndepărtați unul de celălalt, gura cam mare, dar frumos rotunjită, aceeași bărbie, aceeași frunte, toate semănau de minune! E adevărat că străinul era ceva mai închis la culoare decât el: ochii cenușii, părul maroniu, fața măslinie. Din care pricină, probabil, asemănarea nici nu ieșea la iveală din prima clipă. Puteau fi observate și alte deosebiri: avea un trup îndesat, de om obișnuit cu munca fizică; fața îi era ridată, din cauza oboselii și a privațiunilor îndurate. Mâinile îi erau muncite: cu degete scurte, cu unghii boante, cu palma lată și mușchiuloasă...

În timp ce-l cerceta în oglindă, străinul îl urmărea cu coada ochiului, surâzând stânjenit; între timp, observase și el asemănarea, și nu știa, probabil, ce ar fi trebuit să spună și nici cum ar fi trebuit să se comporte, pus așa, pe nepusă masă, în fața unei situații atât de

neaşteptate. Semănau aşa cum seamănă doi fraţi gemeni între ei: incredibil şi jenant de mult în acelaşi timp. Or străinul nu avea cum să-i fie frate, îşi spuse Marcu, o astfel de alternativă era întru totul exclusă, ceea ce făcea ca asemănarea să pară cu atât mai curioasă şi mai greu de înţeles. E adevărat că viaţa îţi poate rezerva o mulţime de surprize, totuşi o astfel de potrivire prea era de tot şi din cale-afară. Şi nici o explicaţie logică, oricât ar fi căutat Marcu una, nu putea fi găsită. Se uitau deci, prin oglindă, unul la celălalt: Marcu îl privea cu un fel de curiozitate avidă, străinul, în schimb, doar pe furiş, ridicând din când în când privirea spre cel ce-i semăna într-o asemenea nepermisă măsură. Apoi, prinzând curaj, îl privi la rândul său drept în ochi. Privirile luară de fapt locul cuvintelor, şi ceea ce spuneau ele era greu de acceptat de o minte care vrea să rămână în limitele firescului, care nu vrea în ruptul capului să o ia razna...

Dar străinul, al cărui chip se potrivea atât de bine cu al său, nu-i semăna numai lui: părea mai curând a fi copia aproape perfectă a unui unchi al său, fratele bunicului dinspre tată, pe care Marcu îl ştia dintr-o fotografie îngălbenită de vreme. Îl chema tot Marcu. Întreaga familie fusese odinioară destul de tulburată de asemănarea dintre ei doi. „Numai firea lui să n-o ai, îi spuseseră. „De ce să nu semăn cu el?“ întrebase Marcu. „N-a fost un om norocos“, i se spusese şi apoi schimbaseră vorba, şi Marcu a înţeles atunci că mai mult tot n-o să fie în stare să scoată de la ei. Totuşi stărui, povestea celui asemănător lui la chip ar fi vrut s-o ştie până la capăt. „A fost un om, i se explicase, altfel decât ceilalţi.“ Şi din nou dăduse buzna cu întrebările. Amănuntele pe care le află fură însă disparate şi confuze, chipul străbunicului rămânând neclar, învăluit într-un fel de pâclă. Le era teamă ca asemănarea să nu aibă unele înţelesuri mai grave, să nu se limiteze, adică, doar la o simplă potrivire exterioară... Vorbeau despre celălalt cu vădită neplăcere şi cu neascunsă enervare. Şi pe neaşteptate fotografia dispăru, fu sustrasă cine ştie când şi de cine... Trebuia, se vede, cât mai repede uitată, ştearsă din memoria tuturora! Povestea îi rămase spusă doar pe jumătate. O poveste fără cap şi coadă, greu de reconstituit pe de-a-ntregul. La întrebările puse de el, răspunsurile le erau în mod

intenţionat în doi peri, mai mult mormăite decât spuse cu toată gura. Nu ştiau nici ei bine care a fost viaţa celui din fotografie...

Şi iată că un străin apărea acuma, cine ştie de unde, un străin care era un fel de copie ciudată a amândurora: tânărul acesta în hanoracul lui jerpelit şi cu blugii decoloraţi de vreme, semănând la chip atât cu el, cât şi cu „unchiul“ acela din fotografia făcută probabil bucăţele şi aruncată la coş, numai să nu se mai ştie nimic de el!

„Poate îmi faci totuşi o cafea“, spuse străinul uitându-se tot prin oglindă la Marcu. Se vedea la rândul lui „copiat“ şi tot sângele îi năvălise în obraz de tulburare; se pierdu cu firea şi începu să-şi frece amândouă palmele de hanoracul murdar. „Mi se închid ochii de oboseală“, spuse, ca să rupă într-un fel tăcerea, şi Marcu, de parcă abia ar fi aşteptat să se desprindă din faţa oglinzii în care cele două chipuri, atât de asemănătoare, aproape identice, se reflectau, trecu în bucătărie. „Am mers mai mult pe jos decât cu autostopul, îl auzi pe tânăr povestind, în timp ce el îi pregătea cafeaua. Rar să oprească maşina careva. Au în felul lor dreptate. Cine sunt eu, la urma urmei? N-am o mutră chiar să sperii oamenii, e adevărat... dar mutra omului poate fi înşelătoare. Nu-i aşa?“

Marcu reveni în încăperea în care se afla tânărul şi asemănarea dintre ei îl tulbură din nou într-o asemenea măsură, încât fu gata să scape ibricul cu cafea din mână. „Cum te cheamă?“ se trezi că-şi întreabă oaspetele în timp ce acesta îi luă ceaşca şi, pradă, probabil, aceleiaşi stranii emoţii, fu cât pe aci s-o verse pe covor. „Roger“. Ochii lui, de o altă culoare decât ai lui Marcu, se însufleţiră. „Azi-noapte am dormit într-o magazie, la o fermă, începu să povestească. Mi-a intrat frigul până în măduva oaselor. Îmi simt şi acuma trupul amorţit.“ Îl lăsă să vorbească, urmărindu-l cu toată atenţia. Auzindu-l cum povesteşte tot felul de întâmplări din existenţa sa nesigură de vagabondaj, Marcu încerca să se convingă de realitatea acestei fiinţe asemănătoare lui. Fu tentat să întindă mâna, să-l pipăie, să vadă dacă există cu-adevărat! Avea într-adevăr nevoie de certitudinea existenţei „în carne şi oase“ a acestuia. Voia să fie sigur că lumea nu şi-a ieşit din ţâţâni, că nimic în afara firescului nu începe, aşa, pe nepusă masă, să se întâmple aici, la Deauville... „O potriveală cu

totul întâmplătoare", îşi spuse, aşadar, Marcu, încercând să se liniştească. Dându-şi perfect seama de „riscurile" nefirescului, Marcu se trezi că îl înlătură cu o foarte promptă şi fermă hotărâre. Aproape că nu se mai recunoscu, nu pricepea ce se întâmplă cu el: iată că nu-l voia pe celălalt, pe străinul acesta care-i semăna nepermis de mult, altfel decât *un om ca toţi oamenii*, o fiinţă vie şi adevărată. Cu bună ştiinţă, Marcu întorcea, deodată, spatele atâtor obscure şi ciudate chemări la care aplecase cu bună ştiinţă urechea.

„Spuneai că te cheamă Roger. Roger şi mai cum?" îl întrebă pe străin. Între timp, acesta reuşise să-şi termine de băut cafeaua. „Roger La Fontaine", îi răspunse tânărul, şi prin aceeaşi oglindă aşezată în faţa lor îl privea uşor încurcat pe Marcu. „La Fontaine?" se miră acesta. „O simplă potrivire de nume, fără îndoială", spuse tânărul şi încercă să râdă. „Cu toate că fabula «Greierele şi furnica» ar putea într-un fel să mi se potrivească şi mie. Căci dacă ne-am lua strict după ea, aş putea fi şi eu un fel de greiere, ca ăla al lui La Fontaine. Cu toate că n-am trândăvit chiar toată vara şi nici acuma nu-mi prea vine chiar să cânt... Când e vorba să câştig un bănuţ, începu el să-i povestească lui Marcu, prefer s-o fac în Germania. Nemţii plătesc mult mai bine. Metroul din München cu mâinile astea a fost făcut", se lăudă el arătându-şi palmele bătătorite de muncă. Sporovăia cu uşurinţă despre una şi despre alta. Vorbea de teamă ca nu cumva Marcu să-l dea pe uşă afară? Voia să-i câştige bunăvoinţa şi prietenia? Era oare chiar omul – se întrebă Marcu cuprins din nou de nelinişte – drept care se dădea că este, sau îşi luase această identitate de împrumut – Roger La Fontaine, ce nume, cum ar putea să se numească într-adevăr cineva aşa? – doar ca să nu-l sperie prea tare? Şi lui Marcu i se păru că-i apare aievea înaintea ochilor „unchiul" acela al lui, i se păru că-l vede bătând drumuri străine de-a lungul şi de-a latul, la fel ca străinul ăsta cu care semăna – cu care ei amândoi semănau de fapt atât de bine – colindând lumea, nemaifiind în stare să-şi găsească drumul spre casă, străin pretutindeni, fără acoperământ deasupra capului oriunde... Iată-l deci pe Marcu pendulând între două lumi – neştiind pe care s-o accepte şi în care dintre ele să rămână. „Metroul ăla de la München, povestea Roger în continuare,

e făcut mai ales cu străini – italieni, greci, sârbi, algerieni. Nemţii, în special tinerii, nu mai prea vor să pună mâna pe nimic..." Roger se lansase de-acuma, îşi dădea cu părerea, făcea politică înaltă, cafeaua caldă îl pusese pe picioare. Marcu nu mai era în stare să-şi desprindă privirea de pe faţa celuilalt. „Te-am supărat cu ceva? îl întrebă acesta întrerupându-se brusc din povestit. „Nici vorbă, îl linişti Marcu. Fii fără grijă. Te ascult." Aşa că Roger îşi expuse pe larg părerile sale despre „problema germană", care erau în majoritatea lor copia fidelă a unor emisiuni televizate sau a unor articole din *Le Figaro* sau *Le Monde*, citite însă mai mult în fugă şi, uneori, înţelese de-a-ndoaselea. Se vedea de la o poştă că problemele respective nu-l interesau peste măsură, vorbea mai mult ca să spună ceva şi ca să nu se lase cumva din nou acea neplăcută tăcere. Vorbind, însă, voia în acelaşi timp să-l cucerească pe Marcu, să-i câştige simpatia şi prietenia. Şi Marcu simţi cum urcă în el, într-adevăr, un val de afecţiune pentru cel aidoma lui. „Iarna trecută, povestea, am stat în pensiune la o bulgăroaică, doamna Stanev, undeva aproape de Gara de Est. O femeie în vârstă şi teribil de bună la suflet. O ajutam, dimineaţa, la cumpărături, făceam piaţa împreună, îi duceam coşniţa pentru că era bolnavă şi nu avea voie să poarte greutăţi. Era de vreo cincisprezece ani la Paris, şi nu ştia o boabă franţuzeşte! N-a vrut în ruptul capului să înveţe. Incredibil, nu-i aşa?! Se adresa vânzătorilor întotdeauna în limba ei de-acasă, convinsă că aceştia o să înţeleagă perfect tot ceea ce zicea ea. Se obişnuise însă să cumpere din acelaşi loc, încât vânzătorii, vrând, nevrând, memoraseră câteva cuvinte bulgăreşti. Ştiau de-acuma cum se spune la ceapă, la cartofi, la morcovi sau la pătrunjel în limba bulgară! Se mai întâmpla, e adevărat, să le mai încurce; doamna Stanev cerea, de pildă, morcovi, şi vânzătorii îi puneau în coş un kilogram de varză de Bruxelles... Când aveau loc astfel de neînţelegeri, buna femeie se înfuria şi se apuca să se certe cu ei; se făcea roşie la faţă de mânie. «Morcovi, morcovi, nu varză de Bruxelles!» striga supărată, iar aceştia, fâstâciţi, se uitau la ea nemaipricepând nimica. Boaba de bulgărească învăţată le ieşea complet din minte. «Tare sunt grei de cap francezii ăştia, îmi spunea, arătând dispreţuitoare şi furioasă spre unul din vânzători

care se holba la ea. Eu îi cer morcovi, și el îmi cântărește un kilogram de varză! Să încurce varza cu morcovii! Așa ceva! De neînchipuit!» se mira luându-mă pe mine martor al enervării ei. «E un vânzător nou, doamnă Stanev, încercam eu să-i explic. Lucrează doar de o săptămână aici, n-a avut când să învețe bulgărește...» «Dacă n-ai ce face, îmi zicea, vino să ne uităm împreună la televizor...» Într-o seară s-a dat «Taras Bulba». Doamna Stanev, emoționată, a plâns tot timpul filmului. Cu o batistă mare și roșie își ștergea mereu lacrimile. Iar când cazacul își omoară feciorul, mă trezesc că doamna Stanev cade din fotoliu. L-am chemat atunci prin telefon pe fiu-su, care era medic. A venit. Un preinfarct, al doilea sau al treilea!... O s-o vizitez de îndată ce mă întorc la Paris. Sunt curios dacă mai trăiește..." Se așternu din nou tăcerea. Roger se uita la Marcu prin oglindă. „Te-am plictisit", îl întrebă el. „Nici vorbă, îl asigură Marcu. Ba chiar îmi face plăcere să te ascult. Numai că, în curând, spuse, uitându-se la ceasul de pe perete, se vor întoarce stăpânii casei. Vrând, nevrând..." „Va trebui să plec... Plec, plec, fii fără grijă, cu toate că o fac cu o oarecare părere de rău. Îmi ești simpatic..." spuse tânărul mimând în mod intenționat o anumită frivolitate, și-l bătu protector pe umăr. Protector și în același timp foarte familiar, de parcă s-ar fi cunoscut cine știe de când. „Nu ești francez, nu-i așa?" „Nu, spuse Marcu. După ce ți-ai dat seama?" „În primul rând, francezii, îi explică Roger, te țin mai la distanță. Te împrietenești greu cu ei. Iar noi de-acuma sântem aproape prieteni. În tot cazul nu mai suntem străini unul pentru celălalt, de asta sunt aproape sigur." Modul în care tânărul pe care abia îl cunoscuse, un fel de vagabond despre care știa, deocamdată, foarte puține lucruri, îi solicita prietenia, îl uimi, dar nu îi displăcu. Îl miră în același timp felul în care vorbea despre francezi, de parcă n-ar fi fost el însuși francez – și încă unul pe care îl chema Roger La Fontaine! – moștenind numele unuia care a însemnat o glorie a Franței. „Din pricina asta evit – povesti Roger în continuare, îndreptând spre Marcu o privire naivă și încrezătoare – pensiunile sau hotelurile ținute de francezi. Sunt de preferat italienii. Te primesc de parcă ai fi fiul risipitor în persoană, care tocmai se întoarce acasă, cine știe de pe

unde! Ca pe unul de-al lor. E adevărat că acum doi ani am dat peste un italian cam ciudat. Un bătrânel pirpiriu, înconjurat de pisici bolnave; venea aproape zilnic medicul veterinat să le trateze. Mai toate pisicile erau oarbe, iar un motan avea Zona Zoster! M-am contrazis cu bătrânul, el susținea că pisicile nu se pot îmbolnăvi de Zona Zoster. «Nu-i o boală de pisici», zicea. Avea dureri cumplite însă, exact ca la Zona Zoster, boală pe care am avut-o și eu, așa c-o știam foarte bine. Mieuna toată noaptea, era îngrozitor, iar celelalte pisici, când îl auzeau mieunând, începeau și ele, se luau la întrecere cu motanul! Un vacarm de nedescris! N-am rezistat mai mult de o săptămână și m-am mutat în altă parte... Am nimerit într-un fel de locantă ținută de niște greci din Salonic. O familie numeroasă, și foarte de treabă. Aveau însă și o oaie neagră în familie, o fată care făcea trotuarul în Pigalle. Nu îndrăznea să vină acasă decât duminica dimineața, când capul familiei, domnul Cristide, era plecat la biserică, să se roage. În absența acestuia se întindea un chef în toată legea. Irena, așa o chema pe fată, aducea de băut și se goleau mai multe sticle de whisky și de șampanie. Când domnul Cristide se întorcea de la biserică, casa putea a whisky de la o poștă. Domnul Cristide simțea mirosul, dar nu spunea niciodată nimic, cu toate că știa foarte bine ce se întâmplă de fapt în absența lui. Numai că într-una din duminici biserica greacă a intrat în renovare, și cum domnul Cristide nu simțea nevoia să se roage la o altă biserică, s-a întors acasă mult mai devreme decât o făcea de obicei. Petrecerea abia începuse, sticlele de whisky abia se destupaseră. Irena tocmai își încerca niște ciorapi negri, de față cu noi, pe care îi primise cadou de la maică-sa. Bărbații îi admirau picioarele bine făcute, puternice și muschiuloase. Ca să scape de furia dezlănțuită a domnului Cristide, Irena a sărit pe fereastră de la etajul întâi. A scăpat destul de ușor, doar cu o ușoară fractură la piciorul drept. Nu s-a tras însă nici o învățătură din toată întâmplarea asta: Irena s-a făcut sănătoasă în două sau trei săptămâni, biserica grecească s-a redeschis cam tot în același timp. Petrecerile duminicale s-au reluat ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic. Noi ne făceam că nu știm unde «lucrează» Irena. «Angajată la un bar de noapte», spunea doamna Cristide. «Cu talentul ei!»

adăugă ea mâhnită, lăsând în același timp să se înțeleagă că locul i-ar fi fost cu totul în altă parte, eventual la operă! «Să cânte sau să danseze?» întrebau chiriașii. «Și una și alta», spunea doamna Cristide. «Un talent complex», ținea ea să precizeze..." Cuvintele lui Roger erau încărcate de tandrețe. Se atașase de casa domnului Cristide, se vedea de la o poștă. Nici o urmă de ironie nu i se putea citi în glas, și nici dorința de-a lua pe cineva în răspăr. „Irena avea un frate bucătar, povesti în continuare. Lucra la un mare restaurant, undeva nu departe de turnul Eiffel. Mă lua uneori cu el să-l ajut, să mai câștig un ban. Lucram toată noaptea și ne întorceam dimineața, foarte devreme, acasă. Câteodată începea să fulguiască ușor. Mergeam pe jos o vreme de-a lungul Senei. Fratele Irenei avea reumatism și în diminețile geroase se plângea de dureri de genunchi. Treceam pe lângă muzeul de artă modernă. Un domn cu niște rotile în picioare făcea piruete pe terasa mare din fața muzeului, ocolind sculpturile care aveau cu toatele un fel de căciuli de ninsoare. «Cine l-o fi scos pe ăsta așa de dimineață de-acasă?» mă întreba Costas, iar bătrânelul, dacă ne vedea că ne uităm la el, era fericit și își lua și mai mare avânt pe rotilele lui. Dădea un fel de spectacol, special pentru noi, bucuros că se găsește cineva ca să-l bage în seamă. Cineva care să-i admire talentul! Se învârtea pe terasă, realizând adevărații pași de dans, ridicând, așa cum fac balerinii în «Lacul lebedelor», când un picior, când celălalt. Costas își bătea joc de el, încurajându-l: «Bravo, moșule, îi spunea, ești bun, să știi că-mi placi!» «Nijinski!» striga bătrânul. Eu am fost «partenera lui Nijinski.» «Cum partenera? spunea mirat Costas. Cel mult partener. Parteneră n-ai avut cum să-i fii!» izbucnea el în râs. «Parteneră, parteneră!» se încăpățâna bătrânul, care, sărmanul, nu era întreg la minte, dezgolindu-și gingiile fără dinți într-un fel de zâmbet afectat, ca de ingenuă. «Bravo, bătrâne, prin urmare partenera lui Nijinski! Zglobiule», îi spunea Costas bătându-și joc. «Să mergem, îl rugam pe Costas. Te-ai plâns că ți-au înghețat picioarele. Hai să luăm metroul, să ajungem mai repede acasă». «Bravo, Nijinski!» striga Costas luându-și rămas bun de la bătrân. După aceea plecam, îl lăsam în plata Domnului, să se tot învârtească pe rotilele lui,

nefericitul... Avea un fular vechi și zdrențăros, foarte lung și în toate culorile, răsucit în jurul unui gât subțire, cu un măr al lui Adam imens, niște pantaloni vărgați ca de clovn și o șapcă de jokeu în cap..." „Chiar îți părea rău de el?" îl întrebă Marcu pe Roger, uitându-se la el tot prin oglindă. „Nu știu dacă e părere de rău, spuse Roger. Dar lumea ar arăta altfel fără oameni ca el!" „Da, da, ar arăta mult mai bine", spuse Marcu repede, apoi rămase pe gânduri. Și-l văzu parcă aevea pe bătrân valsând pe rotilele lui caraghioase... Îl văzu și pe Costas, bătându-și joc de el, și se întristă și mai tare. „Crezi că suferința trebuie suportată până la capăt?" îl întrebă pe Roger, iar tânărul se uită surprins la Marcu. Era o întrebare la care nu se aștepta. Se fâstâci chiar, se făcu roșu la chip, vru să spună ceva, dar renunță în cele din urmă. „Sigur că da", spuse, în sfârșit, Roger. Viața trebuie dusă până la capăt, e singura soluție pe care o avem", adăugă el cu toată fermitatea. „Ești convins, de lucrul ăsta?" îl întrebă Marcu. „Da, sunt convins!" îi răspunse Roger, strigându-și cuvintele, voind probabil în felul acesta să-l încredințeze și pe Marcu de adevărul spuselor lui...

III

1.

„...De cum dau a mă dezbumba la cămaşă, începi să gânguri, să-ţi mişti mâinile şi să dai din picioruşe; apuci repede sfârcul cu gura lipicioasă şi-l scapi din gură, îţi fereşti întruna capul, nu vrei să stai în loc; doar când ţi se umple gura cu laptele dulce şi cald te linişteşti; şi mă uit cum ţi se fac ochii de mari şi de rotunzi: îţi place, nu te mai saturi, ai tot suge; începi să plângi, eşti supărat că laptele nu mai curge, că s-a oprit; te-apucă somnul cu ţâţa în gură, numai buzele ţi se mai mişcă prin somn; şi dacă nu am grijă să ţi-o scot încetişor, te îneci cu laptele şi începi să tuşeşti; nu mă laşi, abia dau să mă mişc, şi te-ai şi trezit şi iar dai a suge; ţii ochii închişi, ţi-i lene să-i mai deschizi, dar de treaz eşti treaz; căci laptele tot e mai bun decât somnul; şi eu îs bucuroasă că eşti aşa de ascultător şi-ţi place ţâţa; mă dor sânii de lapte, am şi pentru copiii altora, nu mă pot plânge; când i-am născut pe cei dintâi, pe Petre, pe Pavel şi pe Simion, n-am avut lapte destul, eram prea micuţă, gândesc. Când s-a născut primul dintre ei, nici paisprezece ani împliniţi; pieptul nu-mi crescuse defel; l-am înţărcat repede, ce alta să fac?... Sugi cu lăcomie, deschizi ochii, îmi vine să râd când te văd aşa, fără gene; ochii tăi n-au până acuma nici o culoare, nici nu ştiu cum or să fie, negri, albaştri sau verzi? Verzi nu pot fi, nu ştiu să fi fost careva în familiile noastre cu ochii verzi, dacă nu cumva m-am mirat la unul cu ochii verzi cât am fost grea cu tine; dacă te miri la unul cât eşti cu burta mare, copilul seamănă leit cu el, aşa se zice, dar eu

nu cred; a început să-ţi crească pe cap un picuţ de păr, câte un fir unde şi unde; mi-i frică să ţi-l apăs prea tare, aşa-i de moale; mai ales la spate, unde oasele n-au apucat să se întărească; şi ai ceafa teşită, ca la taică-tu; nici nu-i de mirare, eşti copilul lui, nu al altuia; de-acuma ţi-o fi destul, pe tine dacă te las, ai suge întruna, nu te-ai mai opri, atât eşti de lacom; pricep eu că eşti sătul, dar nici aia nu-i frumos să loveşti cu capul, dacă nu-ţi mai trebuie; mă doare şi pe mine, ce, crezi că nu mă doare, că nu-s şi eu om? Uită-te că-s toată vânătă, şi asta numai de la datul tău cu capul mi se trage; tare prost obicei, să loveşti aşa, trebuie să fiu tot cu băgare de seamă, tot cu grijă; ştiu că-ţi place să te joci cu ţâţa, cum să nu-ţi placă, văd că nu vrei s-o laşi din gură; are poftă de joacă boieru, acuma dacă s-a săturat; ai răbdare, că ţi-o dau iară, să trag mai la o parte oalele, să nu dea în foc, nu vrei s-o laşi, îi dulce şi lipicios şi bun, ştiu eu că-ţi place; ţine-l aşa, strâns, cu mânuţele, să nu-ţi scape, nu-l lăsa; e al tău, la ce să-l laşi, nu el te hrăneşte şi te ajută să creşti mare? E tare şi umflat, pentru că e plin cu lapte, da tu prea tragi de el şi pe mine mă doare; văd că nu-ţi pare rău de maică-ta, o chinuieşti în fel şi chip; nu întoarce capul, prostule, eu ţi-l dau să-l prinzi, să-l iei în gură, şi tu îţi mişti capul în toate părţile; şi dacă n-aş şti cât eşti de rupt de foame; aseară n-ai vrut să sugi, mă gândesc că ţi-o fi fost somn; ei, dar acuma ce-i cu tine, ce ai că nu vrei să fii cuminte, eu ţi-l dau, şi tu întorci capu; de înţărcat tot n-am să te înţărc, degeaba faci pe mofturosu, am lapte pentru şapte, nu numai pentru un lingav ca tine; n-o fi laptele bun, că nu-ţi place? Dacă ar fi după capul tău, ar trebui să te las să mori de foame, asta ei vrea; vezi că-i bun, prostule? Săracu de tine, erai rupt de foame; nu ştiam de ce plângi atâta; cât eşti de prostuţ, nici tu nu ştii bine ce-ţi trebuie; acuma stai uşurel, nu te repezi aşa, iară ai să te îneci, parcă văd; eşti bucuros, văd eu că eşti bucuros; te-am stropit şi în ochi cu el, vezi ce păţeşti dacă nu eşti cuminte; stai să ţi-i şterg, uite că şi urechea stângă şi perna s-au umplut de lapte, să ţi-o schimb mai bine, să-ţi pun una uscată, ridică numai capul, altfel nu am cum ţi-o schimba; caut şi eu să pricep de ce plângi acuma: de schimbat te-am schimbat, şi nici de strâns nu ţi-am strâns aşa tare picioruşele, ca să te doară; păi

dacă nu ţi le strâng, rămâi cu ele strâmbe, şi nu-i frumos ca un fecior să aibă picioarele strâmbe, să râdă fetele de el ori ortacii, când s-o duce la armată: uită-te cât sunt de drepte şi de frumoase; te-am scăldat, ţi-am dat să sugi cât ai vrut, acum fă bine şi nu mai plânge, că m-ai ameţit la cap; ştiu eu de ce plângi, ţie îţi este somn: dar cât eşti de prostuţ, nici tu nu ştii prea bine ce vrei; când ai alege-o pe una, când pe ailaltă; ba ai plânge, ba ai dormi; ţi s-au închis ochii, îi mai deschizi o dată, te pomeneşti că iar ţi-ai adus aminte că vrei să plângi, ba nu, nici vorbă de aşa ceva, ochii ţi se închid înainte de a plânge, somnul şi laptele, dulci şi moi amândouă, căci din asta trăieşti tu, din somn şi din lapte; asta-i tot, atâta-i lumea."

„Te-a trezit de-acuma ploaia, te-ai speriat când ai auzit-o, tropa, tropa, pe acoperiş; aşa-s ploile de aprilie, una-două s-au şi pornit; cald şi bine, şi deodată s-a întunecat şi se porneşte răpăiala; parcă se sparge cerul, aşa plouă, măcar că nu ţine mult; s-a mai potolit, nu se mai aude aşa de tare; s-a pornit iarăşi, aş ieşi până afară să mă uit, da să stai liniştit, să nu plângi după mine; îs picături din cele mari, cât oul de găinuşă, şi-i deasă, nu se poate vedea nimic de ploaie; când o sta, ne-om duce să ne uităm, cât s-a umflat Icuiul, cât a crescut apa de mare; spală Dumnezeu lumea, şi nici nu strică să fie cât de multă; am schimbat cada de sub streaşină, am pus una mai mare, să avem când o fi să spălăm; altfel se albeşte cămaşa cu apă de ploaie, o clatini de două-trei ori, şi se face ca neaua; îţi place şi ţie cum ropoteşte, numai că mi-i frică să nu bată grindina, că dacă-i grindină s-au dus pomii, s-a sfârşit cu pometul pe anul ăsta, nu se mai face nici un rod; stai proptit în pernă să nu cazi, să-ţi aducă mama o pietricică din cele albe şi frumoase; care o fi mai mare, pe aceea ţi-oi aduce-o; ţine-o în mână, nu-ţi fie frică, te-ai speriat că-i aşa de rece şi de alunecoasă; îi căzută din cer, de-aia e albă şi curată; uite că ţi se topeşte în palmă, vezi cât a rămas acuma de mică? degeaba plângi, alta n-am de unde să mai iau, dacă nu mai plouă, s-au topit şi acelea care au fost... gata, de-acuma a stat ploaia, norocul nostru că n-a bătut piatra mai tare; măcar aşa, pe lângă casă, n-o fi ajuns să lovească; când s-or coace perele, alea timpurii, de Sân' Petru, ţi-o da şi ţie mama o feliuţă; sunt

atât de dulci şi de bune, se topesc în gură. S-a mutat ploaia de-acuma spre Nimişeşti, s-a luminat ceru, mira-m-aş dacă n-o ieşi soarele; degeaba te-ai speriat, prostuţule, nici nu cred să fi fost aproape, cine ştie pe unde o fi trăsnit; se luminează când trăsneşte, nu-i aşa că-i tare frumos? Stai liniştit, să deschidă mama uşa, să intre aer curat; miroase frumos după ce-a stat ploaia – aşa mi-i de drag să trag aerul în piept! Şi pământul îi altul, a avut grijă Dumnezeu să-l spele; te îngraşi numai cu mirosul, altceva nici nu-ţi mai trebuieşte; ţi-am spus că iese soarele, şi dacă o să pripească aşa de tare, s-o zbici şi fânul care ne-a rămas nestrâns; s-a dus soarele, s-a făcut răcoare, aşa-i după ploaie; să-ţi trag leagănul mai aproape de foc, să nu-ţi fie frig; prea eşti lângă uşă, şi să deschidă mama uşa la sobă, să vezi şi tu cât de frumos ard lemnele, aşa arde focul, dacă-s lemnele uscate şi-i soba bună; mai aproape nu-i voie, că frige, ăsta-i foc, ăsta arde; tu ai pune mâna cât eşti de nepriceput şi prostuţ...

...Te-a trezit soarele, când a răsărit te-a bătut drept în ochi şi te-ai sculat; nu-l lăsaşi nici pe taică-tu să doarmă, săracu, toată săptămâna a făcut la stânjeni, măcar duminica să poată lenevi în pat mai mult; alea-s cireşe la care te uiţi tu acuma, abia au început să se înroşească un pic, să le pripească soarele măcar o săptămână, şi să vezi ce roşii se fac, numai bune de mâncat; n-a ajuns să bată grindina aia de astă-primăvară peste tot; au fost şi pomi mai feriţi, unde n-a putut ajunge, aşa că s-a mai făcut, unde şi unde, câte un fruct; ţi-o adus mama şi ţie cireşe în străicuţă, stai cuminte să scot sâmburele, să nu te îneci cu el...

...Şi nu-ţi placi nici ţie căldura, cât eşti de mic şi de neştiutor; s-a aprins lumea, aşa călduri nu mai ţin minte să fi fost; s-au uscat toate, nici un fir de iarbă n-a mai rămas; mă întreb ce-o să ne facem dacă o ţine mult timp aşa; noroc că cireşu ne mai apără; se îngrijeşte mama de tine, stai să pun şi un snop de grâu în partea astalaltă, ca să ai de ce te sprijini, să nu te îmburzi; ţi se închid ochii de somn; dacă te las acuma, într-o clipită ai şi adormit, te-a dat gata căldura, ce crezi; suntem numai noi: eu, taică-tu şi bună-ta, şi până se întunecă afară trebuie să terminăm aicea la Turcoane, ca mâine să ne putem

muta la locul de peste Icui; taică-tu seceră, bună-ta face legăturile și eu leg snopii; noi două, săracele de noi, abia dacă ne-om putea ține în urma lui; uită-te și tu câți snopi au rămas nelegați; m-am rugat de taică-tu să ne facă el legăturile să fie mai bine strânse; lui bună-ta i s-au slăbit mâinile, legăturile se desfac de cum încerc a lega un snop cu ele; pierd mai mult timp cu strânsu și răsucitu lor decât cu legatu; numai musculițele astea să-ți dea pace să dormi; degeaba le împrăștii eu cu mâna, ele iară se strâng; am avut mare noroc cu tine astăzi de cum te-am așezat sub păr; ai dormit întruna, n-am avut grija ta; ce n-aș da să fiu în locul tău, să stau la umbră ca un pașă, să n-am știre de nimeni și de nimic! Numa că eu nu-mi mai adun picioarele, de cum începe a se lumina, până se face întuneric afară; mai ales acuma, când atâta-i de lucru, că nu știu cum o să terminăm la timp; când o fi vremea aia, să te trimit după apă la fântâna lui Vandu, cât o mai fi până să te văd și pe tine mare...

...Pot lucra liniștită, cât te știu că dormi și nu te aud plângând; de-acuma s-a mai răcorit, nu mai pripește soarele așa tare; te-a trezit foamea, altfel cine știe când te sculai; ăla-i uliu, care fură găinile de prin grădinile oamenilor, ăla după care te uiți tu; iar pasărea aia e un cocostârc de baltă; vezi ce picioare lungi are? Cred că e beteag, l-o fi lovit careva că șchioapătă și la aripă pare a fi lovit, cine știe ce-o fi pățit; eu când văd o pasăre ori un animal chinuindu-se, parcă mă întristează mai tare decât un om care suferă; pentru că animalul, ce vină are? Omul se mai plânge dar el, săracu, nu spune nimica; tace și suferă; mare noroc am avut cu cireșul pe o așa căldură; nu are cine știe ce coroană și nici umbra nu-i deasă, dar tot te mai apără...

...Ești atât de toropit de căldură, încât nici măcar să plângi nu mai poți; privești, fără a înțelege ceva, cu mintea ta care abia începe a face osebirea între căldură și frig, între ce înseamnă a fi flămând și ce înseamnă a fi sătul, între lumină și întuneric; privești cerul înalt care se boltește deasupra și din care vin valuri-valuri fierbinți, sau mai degrabă asculți cele ce se petrec în jurul tău, amestecându-le pe toate, fără a le putea despărți între ele; asta o fi o pasăre care se aude bătând din aripi, sau o fi foșnetul frunzelor atinse de o pală de vânt, căci de îndată ce începe a coborî soarele, se pornește și vântul – nu

poți tu defel înțelege de unde vine zgomotul: din copac sau chiar de sus, din cer, sau poate nici de sus și nici din mai sus, poate că e doar grâul care cade retezat de cum îl atinge tăișul fierului; dar tu n-ai de unde să le știi, pentru că nu le poți despărți încă pe unele de celelalte; te uiți în sus, îți întorci capul la stânga și la dreapta; dacă s-ar opri foșnetul ar fi o schimbare care te-ar cam speria și ai începe să plângi; dar de oprit nici vorbă să se oprească, acel ceva foșnește, nu se lasă; chiar dacă mintea ta abia de-acuma începe să se plămădească, de ascultat tot asculți cu urechile tale acel zgomot neîntrerupt; încerci să te ridici, în timp ce umbra copacului se mișcă încet, încet, după soare, și se rotește domol în jurul pomului sub care stai; timp în care atât copacul, cât și tu rămâneți nemișcați – sau, cine știe dacă nu cumva vă mișcați și voi fără să băgați de seamă; și dacă o fi după cum spune domnul director la școală (care și el le știe de prin cărți), atunci precis vă mișcați, vă învârtiți neîntrerupt, fără a băga de seamă; iar odată cu umbra care se rotește încetișor în jurul tău și în jurul copacului, stelele vă dau și ele ocol, carul mic și carul mare, luceafărul de ziuă și cel de seară, soarele și luna se rotesc, se rotesc, fără odihnă și fără întrerupere jur împrejur, se mișcă toate, așa cum umbra se mișcă ușurel, ușurel, în jurul părului, dându-i ocol; și văzându-le așa, învârtindu-se toate, mai că te-ai crede un fel de buric al pământului, împlântat chiar la mijloc, așa te-ai crede; dar cine ar putea să spună ce crezi și ce simți cu adevărat, cu mintea ta încă tulbure și amestecată, în care nici un gând nu a pătruns până acum; mintea ta, asemeni unui boț de humă nefrământat, în care întunericul domnește încă, în care n-au răsunat până la ceasul de față vorbele Domnului: «Să se facă lumină!»... Bine că nu plângi, bine că nu trebuie să-și piardă mama timpul cu tine, mai ales că ziua e pe terminate, și nici vorbă să gătăm azi, ne rămâne și pe mâine destul, așa că tu, dragul meu, stai cuminte și n-o mai opri pe mama ta de la lucru, fii ascultător..."

...Așa-i după Sfântă Măria Mare, poate să pripească soarele, apa îi rece. Cum se zice din bătrâni: la Sfântă Maria Mare se pișă cerbul în apă. Păi ar trebui s-o facă mai caldă, nu s-o răcească, ăla-i

cald, tu! Nu știu dacă o fi cald ori nu, pentru că nu l-am probat, tu știi mai bine decât mine cum e. Din ce crește, seamănă mai mult cu tine, și la ochi și la bărbie și la nas; la păr pare a fi mai deschis la culoare, dar i se mai închide, ai să vezi, așa l-a avut și taică-su, dacă n-a fost și mai galben, și ai văzut acuma ce negru i s-a făcut; se mai schimbă, nu rămâne așa. N-am așa de multe de spălat, ce s-a mai strâns de la sărbători până acuma; mi-am spus că dacă e timpul frumos, cine știe cât o ține, mai bine să vin să le spăl în râu, căci se limpezesc și se albesc ca lumea. N-ai ales bine locu, îți ia scăunuțu apa, tu nu vezi cât e de repede acolo unde stai? Vino mai spre mine, că-i loc destul, așa, acuma-i bine, vezi că stă? Pot să-l las singur cu ceasurile, nu am grija lui, așa-i de cuminte, numai după țâță plânge când îi este lui foame și eu uit să i-o dau, altfel nu-i aud gura, și noaptea ne lasă să dormim, săptămâna trecută dacă ne-a sculat de vreo două ori: i-a ieșit un dinte și a fost mai plângăcios; să vă povestesc eu ce mi s-a putut întâmpla săptămâna trecută: dacă vă spun, ziceți că mint, n-o să vă vină să credeți c-a fost fix așa, cum vă spun: vin eu cu Mărioara lui Dehelean, n-aveam decât o pătură de spălat, mai mult așa de drag, să mai stăm de vorbă amândouă, și nici nu apuc bine a lovi cu maiu... Dacă o începe a umbla, atunci o să-ți fie mai greu, nu poți să i le ferești pe toate din cale... Am eu grijă să nu-ți ia apa scaunul până gonești tu vaca de lângă copil; s-o fi speriat de ea și de-aia plânge, uită-te, bat-o amaru, cum stă și se uită la el; dacă o tai nu te alegi decât cu un car de oase, te-ai găsit cine să se îngrijească de vite, Moatăr, vai și amar de capu lui, și n-a fost așa, de când a plecat de la nevastă s-a înrăit, dețu și paharu, alta nu știe... Măcar să fi făcut fată, da' uite că nu-i pe ales, a venit și al patrulea; nici să ai patru feciori nu-i rău; las' că fetele... ai mai multe griji cu ele, ai griji, nu zic nu, dar ai și bucurii: fetele-s mai iubitoare de părinți, sunt mai apropiate, eu, vă spun drept, numai fete mi-ar fi plăcut să am... și tu asculți cum rupe vaca iarba cu gura ei mare și umedă, degeaba a alungat-o mama, ea s-a apropiat iarăși de tine, dar de-acum nu te mai sperii de ea, poate să pască liniștită, ba încerci să faci de mai multe ori ca ea, *mu*, *mu*, întinzi mâinile ca spre un lucru pe care l-ai vrea cât mai aproape, și vaca îi și ea curioasă, nu

mai paște, stă și se uită, vă uitați unul la celălalt la fel de fără gând amândoi, măcar că în mintea ta se înfiripă un început de gând, pricepi tu ceva mai mult decât animalul care te privește, tu poți face ca el, să-i imiți mugetul, dar iată că ea, vaca, nu poate să plângă ca tine, stați și vă uitați unul la celălalt, apoi vaca se apucă din nou de păscut și tu începi iarăși să plângi, plângi un timp, apoi te liniștești, îți place cum lucește apa cu tot soarele revărsat în ea... orice-ați spune voi, fetele-s iubite de părinți, în schimb băieții te chinui cu ei ca să-i crești, și după aceea, când îs mari și nu mai au nevoie de ajutorul tău, îți întorc spatele, nici nu mai vor să audă de tine, căci dacă nu-s eu pățită, dacă nu m-am chinuit eu cu ei, să-i cresc și să-i îngrijesc, c-am rămas singură, fără bărbat, și pentru asta n-am primit de la ei nici un mulțam; or fi ai voștri mai iubitori, nu zic, ai mei, n-am la ce să mă laud cu ei, că nu am cu cine, ba că de când s-a însurat și ăl mic, nu îmi mai trece nimenea pragul, singură-s de dimineața până seara, stau și mă uit la pereți, n-aș vrea să fiți în locul meu și să suferiți așa cum sufăr eu, la nimeni nu-i doresc; cum i-am crescut așa-i am, eu îs de vină, n-am la ce mă plânge; să mă întrebe și ei, uite, mamă, vine de-acuma iarna, ți-a trebui și dumneatale un car cu lemne, când o fi gerul mare, să ai cu ce te încălzi; nici nu se gândesc; de când s-a prăpădit Petrică, să-mi zică, ai rămas și dumneatale singură, nu are cine-ți căuta în rând; așa ar trebui să se poarte cu mine, așa ar fi frumos, dar te-ai găsit de la cine să aștepți recunoștință, nu știu amândoi – nu-i unul mai bun ca celălalt – decât să vină să-mi ceară una, alta: ba o seceră că la a lor s-a rupt mânerul, ba o cadă, ca nu mai au unde pune prunele, așa multe s-au strâns; și când au luat un lucru, e bun luat, nu-l mai văd în vecii vecilor; nu cred să-l fi adus careva vreodată înapoi... dai să te ridici în picioare, să te apropii de vaca cea mugitoare, numai că nu te prea țin ele, picioarele, sunt tare moi; cazi înapoi; balele de la botul animalului care s-a oprit din păscut atârnă asemeni unor fire lungi și lucitoare; ce frumos lucesc cu culorile curcubeului în ele, și cum întoarce capul se rup și atârnă pe crengile lăstărișului; *mu*, faci tu spre animalul cel necuvântător, încerci să stai de vorbă cu el, încerci să-i spui, în felul tău, ceva, dar ce anume nici tu nu știi, pentru că la tine în creier nici un gând pe

care să-l spui altuia nu s-a plămădit până acuma; e vorba, mai curând, de un fel de bucurie, dar de ce te bucuri, nici tu nu pricepi... o fi rău cu ei, așa cum spui, dar să nu-i fi avut, să fi văzut atuncia cât e de rău; uitați-vă la Maria lui Chiș, pe unde n-a fost și pe unde n-a umblat să poată avea un copil: au îndopat-o cu leacuri, dar nu i-au fost de nici un folos... gura umedă a vacii rupe iarba, altă grijă nu ai decât să asculți, și mai e și vuietul apei, o auzi cum curge, au dat de-acuma drumul la roata de la moară, ce zgomot mai poate face apa, altceva nu se mai aude decât vuietul valurilor care te sperie, nu știi prea bine ce să faci, să asculți ori să începi să plângi... la unii nu-i bună sămânța, la alții altceva nu-i bun, știți voi ce; căci sunt și din aceia care pățesc ca Tomi; ce-a pățit Tomi, spune-ne și nouă, că noi nu știm; cum ce-a pățit, parcă n-ați auzit că s-a însurat cu una de șaisprezece ani: a adus-o de la Făget, a lăcomit la una tânără... mamă s-a oprit și vaca s-a îndepărtat, nu se mai aude cum rupe cu gura ei umedă iarba uscată... și de ce nu s-ar lăcomi, de câștigat, câștigă bine, împunge cu acu și-i ies sutele și miile, m-aș mira să nu aibă un sac de bani; de băut nu bea, n-a avut pe ce să-i strice; așa că, dacă și-a pus el ochii pe una cruduță, a putut lua ce i-a plăcut; când ai atâta bănet, poți alege ce-i mai mândru și mai frumos: asta îmi place, și întinzi mâna; o fi frumoasă, nu spun că nu este, numai că nu se prea potrivesc: ea-i de două ori cât el, pe puțin; Tomi stă drepți, nici nu crâcnește în fața ei, l-a pus la respect; ei să fie mulțumiți; și cine știe dacă nu i-o plăcea lui așa; ea să comăndăruiască și el să execute, să nu-i iasă din vorbă; sunt și bărbați din cei supuși și ascultători, n-or fi toți ca ai noștri; și s-o fi săturat, săracu, să tot împungă cât e ziua de lungă cu acu, i-o fi și lui drag să mai împungă și cu altceva; să mai schimbe și el; păi aici e toată problema, aici e toată hiba, nu pricepeți că de împuns ar împunge, nu spun nu, dacă ar avea cu ce! iar fi și lui drag, nu zic nu, numai că...; a dracului ce limbă poți avea, să nu intre cineva în gura ta că praf și pulbere se alege din el; ce ți-o fi făcut, bietul om, că-l vobești așa de rău; mie, vă spun drept, îmi palce de el; nu există vreodată să treacă fără să-ți dea bună ziua, e tare repectuos; o fi respectuos, cum spui, da' numai cu respectul, tot degeaba... de-acuma vaca a început să se frece cu

spinarea de prunul de lângă tine, un prun cu tulpina subțire, și tu asculți ropotul prunelor scuturate; dar ce-ți pasă ție de prunele cele dulci și zemoase, tot nu știi încă ce gust au ele; prunele sunt coapte, trecute de coapte, și împrăștie de jur împrejur zeama lor dulce; te-au împroșcat cu zeamă pe obraz și iarăși îți vine să plângi... trage Feri-baci cu urechea la ușă, era curios și el să știe cum se poartă Tomi cu nevasta, cât e de drăgăstos, și numai ce-l aude pe Tomi spunând: au ce-ți fac eu, mami dragă, și, atunci Feri-baci nu se mai poate răbda, se apleacă el și se uită pe gaura cheii, dar de văzut tot nu are ce să vadă; că Tomi mai mult da din gură, degeaba aștepta femeia să-i facă ce i-a promis; Tomi, nimic; cum îi lemnul; întrebați-l pe Feri-baci dacă pe mine nu mă credeți și ziceți că mințesc și vă spun prostii... de-acuma te privește soarele prea tare, de-acuma ar trebui căutat un loc mai la umbră; te-ai ridicat în picioare, vrei să vii la maică-ta, văd eu, numai că nu îndrăznești și se învârte roata morii, nu se aude ce sporovăiesc ele, dar chiar dacă s-ar auzi, tu tot nu le-ai înțelege; vorbele care ar ajunge până la tine ar semăna unele cu altele... Tot de Tomi vorbiți, ori de-acuma l-ați luat pe altul la rând; mai râdem și noi, să treacă vremea; și să nu vă închipuiți c-aș avea ceva cu el, îi și el cum l-a lăsat Dumnezeu, treaba lui, povestii și eu ce-am auzit, ce mi-a spus și mie Feri-baci; nu credeți că mi-a făcut un laibăr anul trecut de Paști; tot mă măsura cu metărul peste piept și-mi spunea că nu ajunge materialu, îi prea puțin; dacă nu m-a măsurat de vreo trei, patru ori nu m-a măsurat niciodată; ori eu atunci așa am crezut, că are alte gânduri, că mă tot măsoară; umbla uite așa, cu mâna la mine pe țâțe, punea metărul în toate felurile, de-a pârcul și de-a latu, numai că acuma abia înțeleg că el, săracu, n-a avut nici un gând ascuns atuncia, l-am bănuit degeaba; el era cu gândul la material și la măsurat, nu în altă parte... nici nu-ți pasă ție ce vorbesc femeile, și nici nu le auzi ce spun din pricina vuietului apei, și chiar dacă le-ai auzi, tot nu ai putea pricepe înțelesul cuvintelor lor; vorbele până acum n-au pentru tine nici un înțeles, un cuvânt e la fel ca celălalt: cuvântul *scaun* nu se osebește defel de cuvântul *apă*, nici cuvântul *bărbat* de cuvântul *femeie*, nici cuvântul *prun* de cuvântul *cal;* între vorbele femeilor, pornite pe taifas, și

vuietul apei, ori loviturile maiului, tu nu poți face, cu mintea ta crudă de prunc, nici o deosebire, toate îți intră pe o ureche, și așa cum au intrat ies pe cealaltă; lumea nu ajunge altfel la tine decât sub forma unui vuiet neîntrerupt al cărui înțeles îți scapă; și acum iată că Florica se apropie – sumna i s-a udat și i s-a lipit de pulpele groase (abia-i măritată de o lună și se prăpădește după copiii altora, moare de dragul lor) – te ia și te ridică în sus, hop-așa, o dată și încă o dată – are ea grijă să te prindă la timp – și ție tare-ți place: palmele ei sunt alunecoase, ude și reci dar te ține strâns cu ele, nici vorbă să te scape; l-aș uda măcar pe piciorușe, să se răcorească, spune Florica; e caldă și e bună apa, ai să vezi tu cât e de caldă și de bună – și tu repeți după ea *apa, apa*, de mai multe ori la rând, îți plac brațele ei rotunde, apoi i te ghemuiești la piept, trupul ei are alt miros decât al mamei, și e mai pietros, nu așa de moale; iar Florica intră în apă până la genunchi, ținându-te strâns în brațe, n-a prea umblat ea cu copilași și e cam stângace, îi e teamă să nu te scape cumva, Doamne ferește, îi e frică să nu alunece pe pietrele care aici, lângă mal și în preajma morii, unde apa e mai puțin curgătoare, au prins un fel de mușchi și sunt alunecoase; le pipăie la început cu talpa și cu degetele de la picioare, abia apoi calcă pe ele cu toată nădejdea; ai grijă, tu, să nu-l scapi; întinzi picioarele rotunde ca niște cârnăciori și cu gropițe, nu spre apă – a cărei oglindă lucioasă nu-ți spune, deocamdată, nimic – așa, aiurea, voind parcă să scapi de îmbrățișarea asta străină; și Florica te lasă să atingi cu piciorușele suprafața verzuie a apei, tu ți le retragi însă repede, speriat foarte; abia ai atins-o și te-a săgetat în creștet (alta e apa de-acasă pe care ți-o scoate taica în jgheabul din care se adapă vitele și-o lasă s-o încălzească soarele, alta e apa aceea cu miros de mușchi și de lemn putred – lovești cu mâinile în stânga și în dreapta și apa se face tulbure), îți retragi picioarele și le întinzi iarăși chiar dacă nu ți-a plăcut; ai vrea să mai simți o dată săgeata aceea rece care te-a străbătut până în creștet; Florica te-a ridicat cu amândouă brațele sus de tot, zadarnic întinzi picioarele, tot nu mai poți ajunge cu ele până la apă; uitați-vă la el cum trage la apă, spune Florica, și te bagă cu picioarele în apa rece, mult prea rece; te-ai speriat și începi

să plângi; nu-ți fie frică, îți spune Florica, pare ea rece la început, dar după ce te obșnuiești e tare bună, uitați-vă cât poate să-i fie de frică de apă, așa, vezi că-i bună, vezi că nu mai pare atât de rece, nu-ți fie frică, nici n-ai de ce, așa-i apa, spune ea, și tu repeți *apa, apa*; îi udă, cum să nu fie, spun femeile din râu și încep să râdă și să lovească mai avan cu maiul, se întorc la lucrul lor; fii cu băgare de seamă, nu cumva, Doamne ferește, să-ți alunece din mâini și să-l scapi, într-o minută se îneacă; și de plătit nu ai cu ce să mi-l plătești, să-mi dai pe el tot aurul din lume și nu-i de-ajuns; îl ia apa și-l duce, am auzit și întâmplări din astea; doar n-oi fi hăbăucă să-l scap, n-avea nici o grijă; a început să-i placă, uită-te cum își întinde iarăși piciorușul, vrea să și-l bage în apă, s-a obișnuit de-acuma cu ea; dacă m-ai lăsa, așa l-aș muia măcar o dată în râu; noi am stat tot timpul cu picioarele în apă și ne-am răcorit și aici îi și umbră, de la moară, ori aia nu se cheamă umbră care-i acolo, sub pruni: unde și unde câte o frunză; și nici nu-i rece apa, puteți să-mi spuneți voi cât vreți că s-a pișat de Sfântă Maria cerbu în ea, e cum îi mai bună; se vede că n-ai avut copii și nu știi cât sunt ei de gingași; nici cu o floare să nu-i atingi, din orice încep să bolească; nu știi ce-i doare la început, te trezești numai cu ei plângând, și degeaba încerci să-i împaci, poți să le umbli în rând cât le-ai umbla, ei tot nu se liniștesc; nu-s ca oamenii mari, să spună mă doare aia și aia, cu ei e mult mai greu; să-i mai moi piciorușele o dată și gata; am ieșit, te ascult, nu cumva să se betegească și să pui vina pe mine; a început să dea din picioare, îi place, nu vrea să-l scot afară; nu mai are mult mama, acuși îi gata, și plecăm acasă; ba că eu nu mă grăbesc, spuse Florica, fie ce-o fi, mă arunc o dată în apă, puteți zice voi de mine ce vreți, nu mă las până nu mă moi un picuț; parcă m-am aprins toată, așa mi-i de cald! Nu te băga, tu, acolo, că-i apa mare și te îneci; știu înota, nu am cum să mă înec; a învățat-o Cornelut, înainte de-a merge cătană; dar ea nu are cum să le audă pentru că între timp s-a pornit iarăși moara și vuietul apei îneacă vorbele femeilor, doar din când în când vocea mai ascuțită a vreuneia se ridică peste acest vuiet și între timp Florica a început a înota pe spate, cu sânii mari și

pietroși ridicându-se deasupra apei, mișcând lenneșă din picioare ca să se poată ține la suprafață; rămâne o vreme nemișcată, „face pe moarta", cu brațele larg desfăcute, și chiar în acea clipă un nor se așeză în dreptul soarelui și apa capătă un luciu întunecat. Florica simte că o cuprinde frigul, se răsucește în apă și începe a înota cu mișcă grăbite, se îndreaptă spre țărm; ieși, tu, că ți-o fi de-ajuns cât ai stat, încep femeile s-o strige; fata asta-*i* tare nebună, are cu cine semăna, așa a fost și maică-sa, bârfesc femeile; tare s-ar fi scăldat și ele, tare le-ar fi plăcut să se răcorească, numai că ceea ce poate face una tânără și fără minte, unei femei mai coapte nu-i șade bine să facă; și Florica iese din apă, trupul ei mare și alb strălucește ud în lumina soarelui care s-a ivit din nou de sub norul nu mai mare decât o frunză; a fost numai bună apa, spune ea întinzându-se în soare ca o pisică mare, nici prea caldă și nici prea rece, cum e mai fain; vezi tu, să nu vină careva și să te vadă așa, în pielea goală, să te faci de miru lumii, o ceartă femeile; să mă zbicească un picuț soarele, spune Florica; și ce-i dacă mă vede, spune ea întinsă leneșă în iarba uscată, cu picioarele larg desfăcute, dacă are și el muiere acasă, a mai văzut-o, n-o vede acuma pentru prima dată; și dacă s-o rușina prea tare, pun și eu mâna s-o ascund, și gata, nu se mai vede nimica, spune ea cu nerușinare, dar femeile n-o mai ascultă, nu mai au grija ei; se aude doar zgomotul maiului lovit cu sete de rufele așezate pe piatră; iar Florica și-a adunat din nou părul într-o coadă groasă și-l stoarce de apă; s-a îmbrăcat între timp, rușinându-se deodată, și cămașa i se lipește de trupul ud; se apropie de tine și-și stoarce părul deasupra ta, ca să te răcorească; îți plac picăturile acelea reci de apă și începi să râzi; *apa*, *apa*, spui tu din nou, amintindu-ți și întinzând amândouă mâinile spre Florica.

2.

Tata împingea ferăstrăul în față, strângând mânerul în pumnul lui mare, apoi îl trăgea spre el cu toată puterea; și între timp rumegușul cade peste maldărul adunat sub ferăstrău, peste maldărul de

rumeguș, uscat și aspru la pipăit; ferăstrăul pătrunde adânc în lemn, dă de un nod tare, și lama i se îndoaie; lama ferăstrăului ondulează atunci când mișcarea mâinii devine prea grăbită, smucită sau nesigură, din încheietură; se vede tot mai puțin, pătrunde din ce în ce mai adânc în lemnul tare și noduros; dacă lemnul e ud, iar rumegușul e roșcat, în jurul tăieturii se formează o spumă albicioasă din ce în ce mai mare se face grămada de rumeguș; bucata tăiată din lemn cade în rumegușul umed, se rostogolește, se acoperă de rumeguș; tata are un pumn uriaș care se strânge pe mânerul ferăstrăului; îl împinge și îl trage spre el cu mișcări sigure. „Vezi să nu cadă copilul, strigă mama din cuina de vară, să nu se îmburde lemnele cu el..." Cu o toporișcă al cărei mâner e scurt, crapă dovlecii galbeni și borțoși, te uiți la ea de pe stiva de lemne, unde te-a așezat tata; îi atinge doar, și ei se crapă, așa-s de copți, iar pe jos s-a umplut de semințe albe; sunt galbeni și se crapă mult mai repede decât lemnele pe care tata le despică acum cu toporul; le așează pe butuc, icnind; îți place cum icnește el, o dată, scurt, și în secunda următoare se aude lovitura; s-a nimerit un buștean noduros, lovește tata cu toporul cât poate de tare, icnește cu năduf, scuipă în palme și apucă toporul cu amândouă mâinile, îl ridică deasupra capului și îl lasă să cadă ca un trăsnet, mai icnește o dată și iarăși lovește, toporul s-a înfipt adânc în nodul lemnului, tata încearcă să scoată toporul, dar nu poate, îi tot o apă așa de tare s-a ostenit. „Uitați-vă cum își râde de taică-su", spune mama. „De cine râde?" întreabă tata; toporul s-a înfipt adânc în nodul cel tare, îl întoarce pe toate părțile, dar tot degeaba. „De tine râde, nu vezi, râde că ți s-a înțepenit toporul", spune mama. „Uite, că l-am dat gata", spune tata triumfător; îți face cu ochiul și își șterge fruntea de nădușeală. „Știu c-a scos din mine untul lemnul ăsta", spune, și se așează pe butuc; își răsucește o țigară, mâinile îi tremură încă din pricina efortului; degetele îi sunt țepene și cu greu răsucesc țigara; trage din țigară și se uită la mama, care adună dovlecii sparți într-o coșarcă; în cazanul mare și negru din cuina de vară fierb lăturile pentru porci cu plescăituri rare și leneșe;

…unde mă duc se ține după mine, tot în picioarele mele stă, nu știu ce să mă fac, spune mama, în timp ce, cu o mișcare rapidă, vâră fuiorul fumuriu încă o dată în gura de lemn a meliții; lovește cu toată puterea, țac, țac, face melița și-i răspund altele din vecini și de mai departe; trece fuiorul de mai multe ori de-a lungul meliții, să-l curețe de paie, fuiorul e aspru, sar de jur împrejur paiele albicioase; îl scutură cu o mână, iar cu cealaltă ridică din nou melița și iarăși lovește; fuiorul e de-acum mai moale și mai unduios, mama îl scutură de mai multe ori; lovește cu melița firele tari de cânepă și din când în când le udă cu apă din ulcior; fuioarele de cânepă au un miros dulce și sunt moi și mătăsoase la pipăit;

…maica umple coșul cu porumb, „ia mânuțele să nu te lovesc", spune ea; mama ridică singură coșul, și abia reușește să-l ducă până la gura podului, aplecată deasupra lui, legănându-se în mers; îl proptește de scară și îl așteaptă pe tata să coboare cu coșul gol din pod; tata îl dă mamei și-l ia pe cel plin. „Am nimerit un soi bun, spune tata. De-acum înainte numai dintr-ăsta am să pun. Mi-a spus Mitru când mi l-a dat: Ia-l, și dacă nu ți-o place, să vii să-mi spui la toamnă… Să-mi fac și eu o țigară, spune tata, că n-o fi foc." „Las-o amarului de țigară, spune maica, tu nu vezi că începe a se întuneca afară." Nu vezi cât mai avem!" „Sunt și eu om, nu-s animal de povară", spune tata și trage din țigară. „Taică-tu n-a fost așa. El când a fost de lucru, a lucrat, nu s-a ferit, și când a fost să-și petreacă, atunci și-a petrecut! A avut altă fire", spune maica nemulțumită… Stă în vârful grămezii de porumb, cu mâinile în poală și cu marama desfăcută și într-o dungă; i-a alunecat, și îi ascunde o parte din obraz, falca și ochiul stâng. „Așa mi-i de sete, se plânge ea. Mi-i gura uscată și simt, așa, un fel de amăreală… Aș bea niște sigir…" „De-acuma gata, strigă tata, v-ați odihnit destul!" Tata se urcă în pod, cu coșarca plină cu coceni de porumb; și-o pune pe umărul drept și se apleacă sub greutatea ei; are tălpile mari, crăpate și negre, iar în talpa stângă are o tăietură mai adâncă; tăietura străbate de-a curmezișul întreaga talpă; când piciorul se lasă cu toată greutatea pe fulșteiul scării, tăietura, neagră la culoare, se cască până la os.

3.

„Vorbește și dumneata, mamă, mai încet, să nu se trezească ăla micu", spune Sofia, și tu ții ochii închiși, strângi din ei cât poți de tare, să nu vadă că ești de-acuma treaz; ții ochi închiși și auzi cum ușile se trântesc în jurul tău; e foială mare, toată casa e în picioare, până și maica cea bătrână de tot s-a sculat din pat; abia își târăște picioarele desculțe prin încăperea cu pământ pe jos, o auzi văitându-se încet și oftând „Nu mai am nici o putere, spune ea, din partea mea să nu vă așteptați la cine știe ce ajutor" „Să se trezească, spune tata, să vadă și el cum se taie porcu; și așa, când o începe a guița… Las-o pe mama să le spele singură, tot nu-i nici o grabă, până om ajunge să ne folosim de ele, îi timp destul; mai bine ai face să vii să-mi ajuți să coborâm troaca aia mare din pod, de ea avem cea mai mare trebuință, întâi și întâi; nu știu ce-i cu dumneata, mamă, tot în picioarele mele stai", spune tata. „Ziceam să vă ajut și eu", spune maica cea bătrână. „Ba mult mai bine ar fi fost să fi stat cuminte în pat, ni-s destui și așa…" Poți deschide liniștit ochii, la ce te-ai mai preface că dormi, ei sunt mult prea prinși cu lucrul lor, ca să te bage în seamă; e încă noapte, prin ușa care e uitată deschisă vezi cerul spuzit cu stele; stelele sclipesc foarte tare pe cerul negru ca smoala și în încăpere pătrunde mirosul gerului de-afară; în pat, sub pătura aspră, e cald și bine; lemnele sunt ude, pline de zăpadă, înghețate bocnă, și nu ard, degeaba suflă maica în foc, doar, doar s-or aprinde. „Așa-i când e ger, n-ai ce să-i faci, spune maica, nu trage coșul defel." „Nu știu unde ar fi mai bine să-l tăiem, în șură ori în ogradă?" întreabă tata. „În ogradă, spune mama, că-i loc mai mult. „Dar dacă se schimbă vremea, întreabă tata, dacă începe să ningă, atunci ce ne facem?" „E drept că în șură e mai lărgământ", recunoaște mama. „Dumneata, mamă, ajut-o pe Sofia să coboare troaca a mare, dar aveți grijă cum umblați cu ea. Așa îmi amintesc eu de anul trecut, că-i spartă." „Dacă ai împrumutat-o… spune maica. Ți-am spus să n-o dai ăstora; și arată cu capul înciudată spre casa vecinilor,

cufundată în beznă. Lor, ce le dai, nu știu decât să strice! Le împrumuți un lucru bun și ți-l aduc înapoi stricat! Umblă cu lucrul altora de parcă ar fi al lor! Nu au nici o grijă: mă, să spună, cu ce îi al meu fac ce vreau, dar dacă am împrumutat un lucru, trebuie să mă îngrijesc de el, să nu-l stric!... La așa ceva să nu te aștepți!" „Lasă, mamă, că a fost crăpată de dinainte, nu ei au stricat-o. Oamenii n-au nici o vină." „M-aș fi mirat să nu le iei apărarea, spune maica. Pe tine cine vrea și cine nu vrea te duce de nas." „Lasă-mă, acum, așa cum spui dumneata că sunt, prost, și apucați-vă de lucru. Nu mai stați cu mâinile în sân. Serafim când vine nu așteaptă după voi... Și cu atâta apă vrei dumneata să-l opărim?!" „Mai pun o oală, dacă ziceți că nu-i destulă, spune maica și-și întreabă nora din priviri. Numai să am unde-o pune." „Înghesui-le și dumneata, că încap, spune tata și începe a mișca oalele pe foc. Uite, că-i loc berechet!" Chiar dacă nu înțelegi de ce se foiesc atât, ești și tu cuprins de toată această agitație febrilă și ți-o manifești așa cum poți: începi să plângi. „Vedeți ce are copilul că plânge", spune tata. Dar nimeni nu-l aude, nimeni nu are timp acuma să se uite la tine, și când vezi că nu te bagă în seamă, oricât ai plânge cu lacrimi și sughițuri dintr-acelea care ar înduioșa și o inimă de piatră, te oprești, și tot acest du-te vino, toată această forfotă începe să-ți placă: ba se deschide ușa și se vede cerul vânăt al dimineții geroase de iarnă, cerul pe care stelele dau să pălească, și un val de frig pătrunde în încăpere, ba tata umblă cu niște cuțite pe care le ascute cu cutea și le încearcă apoi cu vârful degetului, să vadă cât sunt de ascuțite, ba maica a bătrână trece, șontâc-șontâc, de la un pat la altul, și când ajunge în dreptul mesei se sprijină cu o mână de masă, să-și mai tragă sufletul „Fii bună, maico, și nu te băga tot timpul în picioarele mele, ți-am spus să stai liniștită în pat: dumneata mai mult ne încurci decât ne ajuți", spune tata; gâfâie din greu, și se uită cu niște ochi mari și apoși la tine, de parcă ar vrea să-ți ceară ajutor. „A înghețat apa în fântână, abia-am spart-o cu vadra, spune mama cu obrajii roșii de ger. Bate vântul, te trăsnește, nu alta! Tot în șură ar fi mai la scuteală, nu te pătrunde ca la loc deschis". „Eu am așternut paiele de-acum, spune tata. Să-mi fi zis când v-am întrebat."

Între timp a venit Serafim să taie porcu, finu Serafim, cum îi spun ai casei; stă în mijlocul odăii, își freacă mâinile, e așa de înalt, încât dacă ar fi cu căciula în cap ar atinge grinda cu ea. „Ziceți că toate-s pregătite, de-acum? întreabă, frecându-și mâinile. Eu aș fi venit mai devreme – se întrerupe din când în când din vorbit ca să tușească – numai că o știți pe Ledea, ce fire are; când dau să ies din casă..." Nu-l asculți ce spune, îți este foame, nu mai poți răbda. „Ce-are copilul, că plânge?" întreabă finul Serafim. „Potolește-l odată, că ne-a amețit la cap!" spune tata supărat. „Cuțitul ăsta – spune Serafim și lama cuțitului strălucește în lumina tulbure a zorilor – mi l-a dat mie – să fie vreo șase, șapte ani de atunci – Dehelean ăl bătrân: oțel bun, așa ceva nu se găsește la noi, poți căuta orișicât; i l-a adus ginere-su de la Seghedin, când s-a întors din armată, ceva extra! Brici, nu alta... Serafim își privește încă o dată mica oștire, și-o trece în revistă; se scarpină cu o mână în cap, iar cu cealaltă își strânge pumnul pe prăselele cuțitului, tușește, iar trupul lui lung și slăbănog se zbuciumă cumplit din pricina tusei, apoi spune cu o voce încă înecată de tuse: „Trece timpul repede, cum nici nu gândești! Și mie nu-mi place să mă prindă noaptea și să-mi fac de lucru pe întuneric, așa că-i mai bine să ne grăbim. Și să vină și copiii, să ne dea o mână de ajutor, doar, doar om izbuti împreună cu toții să-l prindem. Să se îmbrace ceva mai grosuț, că-i ger și a început să bată și un pic de vânt... Putem să ieșim?" Ai rămas singur de-acum, afară se aude vocea lui Serafim, poruncitoare, întreruptă, din când în când, de tuse. În sobă, focul s-a aprins vâlvătaie; s-a luminat de ziuă și mama a stins lampa: pe pereți – și pe grinzile tavanului – joacă umbrele neastâmpărate ale focului. În contrast cu liniștea și pacea care domnesc în încăpere e vânzoleala din ogradă: guițatul porcului și tropotul pașilor pe zăpada înghețată bocnă. Stai cu nasul lipit de fereastră; din când în când sticla se aburește de respirația ta și o ștergi cu mâna. Și iată-l pe Serafim, care țâșnește drept în fața porcului, se aruncă asupra lui, îl prinde de picioare; porcu e însă mai viclean decât el, îi scapă din nou, speriat, dă buzna spre mijlocul ogrăzii. „De-aia te-am pus eu acolo, vere?"

strigă Serafim la tata, ca un general la un militar care a lăsat să pătrundă inamicul în zona în care e pus s-o apere... S-a făcut cald, vâlvătaia din sobă s-a mai liniştit, limbile focului, umbrele acestuia, joacă din ce în ce mai molcome şi mai potolite pe grinzile afumate şi pe pereţi; pentru că de-acuma s-a luminat de-a binelea, în încăpere; lumina zilei, albă, strălucitoare, îngheţată, a pătruns până şi în cel mai ascuns ungher; şi brusc se potolesc vânzoleala şi tropăitul bezmetic din ogradă; liniştea care se lasă te sperie până şi pe tine, care tot nu pricepi mare lucru din tot ce se întâmplă; din nou îţi apropii obrazul de geamul care s-a acoperit cu floricele de gheaţă – ca să poţi vedea trebuie să faci cerculeţe cu degetul – prin care te uiţi ca printr-un fel de ochean; stau cu toţii adunaţi, buluc, în mijlocul ogrăzii şi deodată izbucneşte – sfâşiind în mod violent această linişte care n-a ţinut mai mult decât o clipă sau două, dar care ţi-e ţi s-a părut nesfârşit de lungă – guiţatul cumplit al porcului înjunghiat. Nu se mai termină, parcă e tot mai puternic; îţi astupi cu mâinile amândouă urechile, să nu-l mai auzi; apoi, încet, încet, îşi pierde din intensitate, un grohăit din ce în ce mai slab şi mai gâfâit; maica a bătrână şi cu buna dau buzna în cuină, apucă amândouă cazanul cu apă fiartă. „E cam greu, şi nu ştiu dacă-l puteţi duce, îşi dă cu părerea mama. Staţi o clipită, să mai arunc nişte uscături în foc, să nu se stingă.“ „Te-ai uitat să vezi cum taie uica Serafim porcu?“ te întreabă maica a bătrână. Un colţ al basmalei şi-l vâră în gură, iar de celălalt trage grăbită cu o singură mână: de atâta altergătură i s-a desfăcut basmaua şi vrea să şi-o strângă, să nu-i alunece din cap. „I-o fi foame, săracu, spune maica a bătrână... Las' că-ţi aduce maica codiţa purcelului, tu ai dinţi buni, ai cu ce s-o rozi, nu ca mine“, spune ea şi-şi arată gura ştirbă... Opintindu-se amândouă, au ridicat peste pragul înalt cazanul cu apă fiartă pentru năpârlit porcul.

Eşti prea micuţ ca să le poţi fi de vreun ajutor şi nici nu înţelegi prea bine tot ceea ce se petrece în ograda în care lumea se foieşte în toate părţile; caşti gura la zăpada îngheţată bocnă, murdară de atâta alergătură, înroşită de sângele porcului. Îl vezi pe unchiul Serafim

cum, cu un cuţit mare cu lama strălucitoare, despică porcul în două, vezi măruntaiele pline de sânge. I le scoate afară cu mâinile roşii de sânge până la cot... „Să ştiţi că n-a fost aşa de gras cum m-aş fi aşteptat, spune el. Acum să faceţi bine şi să-mi arătaţi cum să vi-l potrivesc, câte şunci şi câte carmanale să vă las. Cum porunciţi, aşa fac, nu cumva să-mi spuneţi mai târziu că nu am avut grijă să vă întreb“... Se aşează pe un scaun, a ostenit să stea în picioare; ia de pe cada de prune paharul cu ţuică. Mama dă să i-l umple din nou, el o opreşte însă acoperind paharul cu dosul palmei. „Las' că-mi ajunge, spune, după aceea mi se urcă la cap şi cine ştie cum vi-l ciopârţesc. Trebuie să am mintea limpede când fac împărţeala... Ia-o de aici, cum îţi spun, ia şi sticla, să nu se spargă, mai ajunge careva cu cotul ori cu mâna şi-i păcat de băutură. Şi aveţi grijă să am apă caldă tot timpul, să nu-mi lipsească...“ Te uiţi la balta de sânge care se scurge până în mijlocul ogrăzii, la paiele arse pe care e aşezat de-acuma porcul despicat în două. Mirosul de sânge amestecat cu cel de cenuşă îţi gâdilă nările. „Du copilu de-aicea, că i-o fi frig“, spune maica a bătrână. „Las' să vadă şi el, să ştie cum se taie porcul“, spune tata. „Cât e de micuţ, tot nu pricepe mare lucru, spune unchiul Serafim. Nu staţi aşa aproape, că vă stropesc“, mai spune şi se pregăteşte să împartă porcul.

„De-acuma e mare, a spus mama mâncându-l din ochi şi cu o palmă a întins pătura şi l-a pus pe frate-miu în picioare pe pat, şi el a dat s-o prindă de mână, asta de speriat ce-a fost, da' mama nu l-a lăsat s-o prindă. Stai aşa, a zis ea, că nu te lasă mama să te îmburzi, şi s-a îndepărtat de el cu amândouă braţele întinse în faţă. Hai cu mama, nu-ţi fie teamă, fricosu lu mama, uitaţi-vă la el cât poate fi de speriat, sărăcuţu, hai frumuşel la mama... şi atunci el a dat să vină repede spre ea şi de grăbit ce-a fost i s-au împleticit picioarele şi-a căzut foştomoc. Las' că-i bine, hop-aşa, încă o dată, i-a zis mama şi l-a ajutat să se ridice în picioare, şi atunci el, ca o raţă, cu picioarele strâmbe şi bălăbănindu-se, repede a venit spre ea. Se pare că i-a plăcut şi lui că poate să se ţină pe picioare şi să umble, c-a început să gângurească ca un hulub... De-acuma e mare, a spus mama şi s-a

aplecat să-l mângâie cu multă dragoste. Dragu lu mama, zice, că-i părul la el tot inele" ...și eu îmi făceam de lucru, răscoleam cu un făraș focul, doar, doar s-o aprinde, și-o auzeam pe mama cum îl răsfață pe frate-miu mai mic... „De-acuma ai crescut, zice, trebuie să-ți facă mama și ție un läibăruț", iar eu nici n-o mai ascultam ce spune, să-l dezmierde și să-l răsfețe cum o vrea ea, eu le aveam pe ale mele: credeți că-i ușor să înveți pe de rost tabla înmulțirii cu șapte și cu opt, a mai grea dintre toate! „Adă, mă, un tolcer, își bătea taica joc, să-i facem cu sfredelu o gaură în cap, cine știe, poate om băga și un pic de îmvățătură în el, dacă altfel nu-i chip..." Pavel și Petru au trecut de tabla înmulțirii, lor le venea ușor să râdă și să zburde! De ce a fost mai greu, ei au scăpat. „Așa crezi tu, zice Pavel, să-ți spun eu atunci o problemă, să văd dacă știi s-o faci?!..." Și începe să-mi povestească de un tren care pleacă dintr-o gară, și un alt tren pleacă din altă gară (și parcă și vedeam cum merg, cu locomotivele în față). „Acum să-mi spui tu mie, zice frate-miu, și se uită drept în grindă, apoi îi face semn lui Petru, nu cumva să-l pună dracu și să-mi șoptească, unde, în care gară, ori hai să zicem, haltă, se întâlnesc ele?" „Nu știu, zic, noi până acuma din astea n-am învățat la școală..." „Poți să înveți cât ai învăța, zice scârbit frate-miu Pavel. Tot degeaba. Nu pot eu s-o fac, care mai am ceva în cap, barem tu!" „Bine că ești tu mare și tare, zic. Ștințerul lumii", și m-am întors la ale mele, la tabla înmulțirii, la șapte ori opt și la șapte ori șapte, care cel mai greu îmi intrau în cap, oricât m-aș fi chinuit. Căci domnul director nu glumea defel: mă și vedeam a doua zi încurcându-mă la răspunsuri, mi-l și închipuiam pe domnul director răstindu-se și punându-mă să țin palma! Are o riglă dom' director, lungă, de aproape un metru: întind eu palma, domnul director ridică și el rigla; ca trăsnetul coboară rigla spre palma care stă întinsă cu curaj drept în față. Numai că atunci când rigla ajunge în dreptul palmei, mâna, a dracului, să vezi și să nu crezi! se retrage singură. Nu mai vrea ea în ruptul capului să mă asculte și să stea întinsă. Domnul director nimerește în gol. Așa că domnul director își închipuie că îmi bat joc de el, că anume îmi trag palma în ultima clipită, ca să râdă clasa de noi amândoi. Nu vrea să priceapă că mâna ne păcălește și pe mine și

pe el... Dată dracului rigla, se îndoaie, dar de rupt nici pomeneală să se rupă! Și parcă-i foc, așa ustură! Ți se umflă palma, nu mai poți apuca creionul cu degetele, ți se face ca pita de umflată!...

...Și dacă n-ar mai fi și frate-miu, ăsta micu! Când noi nu ne mai ajungem, cât de mult avem de învățat! N-avem de ales, ne întrerupem de la învățătură, ca să-i facem toate voile. Căci muierile din casă îs prinse cu lucrul, n-au vreme să-i caute în coarne. Maica a bătrână mai mult zace, de la ea nu te mai poți aștepta la cine știe ce ajutor. Buna, cât e ziua de lungă, de dimineața până seara, dă cu spata la război, o clipită nu se odihnește. Nici mama nu pot spune că stă degeaba, acuma iarna are de făcut de mâncare la atâta potop de oameni, ce gândești! Așa că tot noi trebuia să-i purtăm de grijă! Și dacă n-ar fi fost atât de plângăcios, mai zic, dar așa, ajungem de nu-l mai putem suferi! Ce nu i-am da, numai să-l facem să-și țină gura: „Taci, mă, că acuma te omor! îl bruștuluiește frate-miu, Petru, dacă vede și vede că n-o scoate altfel la capăt. Acuma îți crăp capul! Vezi tu pumnul ăsta, îl vezi, ori nu-l vezi?!..." Dar n-ai cu cine vorbi. Când îl vede cu pumnul ridicat, se pornește și mai tare pe plâns. Eu am încercat să-i astup gura cu palma. „Nu fi prost, m-a certat Pavel, care e mai înțelegător și mai blând din fire ca noi, vrei să-l sufoci, ori ce dracu ți-ai pus în gând să-i faci?!... În cine vrei să dai? sare apoi cu gura la Petru. Nu te uiți că nu ai în cine lovi?! Ăsta numai dacă îl atingi un pic, din greșeală, nu cu dinadinsul, gata, își dă duhul... Mie nu-mi vine să cred, zicea, uitându-se cu mare milă și cu un fel de scârbă la ăl mic, c-am fost și noi așa ca el, niște mormoloci. Numai uitându-mă cum arată, cum îi de prăpădit, cum îi curg mucii, cum se pișă pe el și nici că-i pasă – ba îi și place, cred, să stea în udătură, că-i mai cald! – mă apucă un fel de lehamite de toate alea. Așa om fi fost și noi, nu zic nu, numai că nu-mi place să mă gândesc c-am fost așa. Când încerc să-mi închipui adică... „Te-ai pișat și tu pe tine, n-avea grijă, crezi că tu ai fost altfel? Tu, adică, n-ai umplut scutecele, așa îți închipui?" zic. „Să vină odată mama ori buna, să-l schimbe, că așa pute a pișat, că nu mai putem răsufla!" ne plângem noi către cine are timp să ne asculte. „Să-l schimbe și

să-l ia de aicea repede de tot!“ Şi atunci ăla micu, parcă ar înţelege cât de urât ne e nouă de el, abia îl vedem dus, că începe să plângă şi mai tare… Şi într-una din zile s-a răzbunat cum a putut, chiar dacă a făcut-o fără voia lui, fără să ştie că se răzbună. A pus mâna pe sticla de cerneală şi înainte ca noi să avem timp să i-o luăm a vărsat-o peste cărţile şi caietele noastre de şcoală. Dacă n-ar fi venit mama să ni-l smulgă din mâini, nu ştiu dacă ar mai fi scăpat cu viaţă, nu pot, acuma, să-mi dau seama ce s-ar fi ales din el!… „Uită-te, mamă, ce a putut face! am început a striga toţi trei într-un glas. Spune şi dumneata cum o să mai avem curajul să ne arătăm în faţa lui dom director, cu cărţile şi caietele aşa cum sunt ele acuma!“ „Nu trebuia să lăsaţi cerneala în calea lui, ne-a spus mama, mai mult pe noi supărată decât pe el. Puteaţi să fiţi cu mai multă grijă.“ „Adică tot noi suntem de vină, aşa crezi“, sa răstit frate-miu, Petre, la ea. Dumneata, mamă, orice-ar face prăpăditu ăsta, vina tot pe noi îţi place s-o dai!… El adică nu are nici o vină, asta vrei să spui?“ „Nu ştiu, dragii mei, de ce îl urâţi aşa de tare. Parcă nu v-ar fi frate bun, aşa îl duşmăniţi.“ „Păi dumneata nu vezi ce-a făcut?“ o întrebăm arătând spre băltoaca de cerneală. „Ce v-a făcut şi ce nu v-a făcut, nu despre asta e vorba, spune atunci mama cu o anumită sfârşeală în glas. Chiar dacă nu v-ar fi făcut nimica – vorbea rar, de parcă ar fi citit dintr-o carte – de urât tot l-aţi fi urât, tot nu l-aţi fi ţinut în drag, lângă inima voastră, aşa cum trebuie să se ţină şi să se iubească fraţii între ei.“ Începea să ni se moaie şi nouă inima când o vedeam întristată şi întunecată la chip. „Doamne fereşte, ce poate să-ţi treacă prin cap, zău aşa? Cum să nu-l iubim pe fratele nostru mai mic? ne dezvinovăţeam. Dar asta nu înseamnă că trebuie să-i înghiţim şi să ne placă orice lucru rău pe care îl face. Ai fi vrut, poate, să-l gratulăm, pentru ce-a făcut astăzi? Uită-te la cărţile şi caietele noastre cum arată, şi atunci să te mai miri că ne-am pierdut o dată răbdarea, cât ni-i el de frate, şi oricât de drag l-am avea.“ Mama nu ne-a răspuns nimic, s-a uitat numai lung, pe rând la fiecare, ca şi când ar fi vrut să citească până în străfundurile noastre, dorind să afle care ne sunt cele mai ascunse gânduri; încerca să înţeleagă, adică, ceea ce poate că nici noi nu puteam pricepe şi înţelege prea bine, nu puteam citi

ori vedea… Ni s-a părut că are o clipă de şovăială – „n-o fi aşa, şi-o fi spus, îmi trec şi mie prin cap tot felul de gânduri care n-au nici un rost şi nici o socoteală“ – apoi am văzut-o cum şi-a dat iute o şuviţă de păr la o parte, de parcă ar fi vrut să îndepărteze, cu mişcarea mâinii şi cât mai repede, orice gând liniştitor, învinuindu-se singură pentru o aşa de mare uşurinţă şi delăsare. Chipul i sa întunecat şi i s-a îngândurat iarăşi, faţa i-a devenit aspră şi îndârjită, şi orice urmă de zâmbet, toată lumina i s-a scurs de pe obraz. „Las' că ştiu eu că nu-l aveţi la inimă, ştiu eu că nu-l iubiţi, a zis ea în şoaptă, ca şi când şi-ar fi spus vorbele astea ei însăşi, nevrând să le audă decât ea. Puteţi să-mi spuneţi că nu-i aşa, că eu tot nu vă crèd!“ Glasul ei era atât de hotărât, încât orice împotrivire a noastră ar fi fost de prisos…

De-acuma poate dormi cu voi într-un pat, ne-a spus într-o bună zi mama… După ce am ajutat-o să urce leagănul lui ăla micu în pod, a început a se învârti bucuroasă prin odaie. Parcă îi mai mult lărgământ, a spus, privind de jur împrejur, mai are omu loc să se mişte. Şi aşa-s plină de vânătăi, întruna m-am tot lovit, s-a plâns ea şi şi-a ridicat un picuţ sumna, să vedem şi noi cât e de lovită. Până unde ajungea sumna, picioarele mamei erau înnegrite de soare, iar de la sumnă în sus erau albe cum e smântâna! Genunchii îi avea rotunzi şi mici, ca la fetele mari! Iar pe genunchiul stâng se vedea, de la leagăn, o vânătaie mare cât o alună…

…„De-acuma îi mare, poate dormi cu voi în pat, a spus mama iar, după ce au urcat leagănu lui ăla micu în pod. Tu ai somnul liniştit şi nu te răsuceşti atâta, ca fraţii tăi, mi-a mai spus ea şi l-a pus în pat lângă mine. De tine nu mi-i teamă, că-l omori…“ Ăla micu dormea noaptea cu gura întredeschisă şi gângurea prin somn, iar mie (n-am închis ochii o clipită, de frică să nu-l înăbuş), dacă îl vedeam aşa, liniştit şi nepăsător, îmi venea parcă să urlu de supărare. Mi se întâmpla să nu mă pot stăpâni, îl pişcam de ciudă, şi frate-miu se trezea şi începea să plângă. „Ce-i cu frate-tu că plânge?“ întreba mama din celălalt pat. „Nu ştiu, îi răspundeam eu cu o voce somnoroasă – mă prefăceam că abia m-am trezit – l-o fi muşcat vrèun purice, ori cine ştie ce-o fi păţit!“

I se mai întâmpla lui frate-miu, ăla micu, să facă pe el, și mă trezeam dimineața într-o baltă caldă și puturoasă, că-mi venea să-mi iau lumea în cap, așa îmi era de scârbă. „Eu nu mai dorm cu el, mă plângeam mamei. Culcă-l unde l-ai culca, dar cu mine în pat să știi că nu-l mai primesc," îi spuneam... Mă spălam dimineața, mă frecam cu săpun, dar tot degeaba: puțeam de la o poștă a scutece de copil mic!... Așa că într-una din zile mă trezesc cu Corneluț a lui Bosoancă, colegul meu de bancă, că se ridică în picioare și spune că el nu mai vrea să stea cu mine. Îl roagă frumos pe dom director să-l pună în altă bancă, unde l-o pune, el nu are nici o pretenție, numai să-l mute! „Și de ce, mă rog frumos, îl întreabă mirat dom director, nu mai vrei tu să stai în banca unde te-am pus eu la începutul anului?! Știi doar că o dată pe an se fac așezările în bancă, în prima zi de școală, nu altcândva." „Nu vreau să stau, zice atunci Corneluț, pentru un lucru pe care mi-i rușine să-l spun!" „Haida, dă-i drumul, zice atunci domnul director, și nu-ți fie rușine. Cine știe, poate ai tu o pricină serioasă pentru care vrei să te muți. Să vedem despre ce e vorba", zice. „Păi de serioasă e serioasă, îi răspunde Corneluț. Numai că mi-i rușine s-o spun, asta-i." „Hai, dă-i drumul odată și nu te mai codi atâta, zice domnul director, că m-ai făcut și pe mine curios." „Păi pricina e asta..." zice atunci Corneluț, dar când să spună ce și cum, se scarpină în cap și se oprește. Se uită mirat la domnul director și se face roșu la obraz ca para focului. Așa era Corneluț, rușinos ca o fată mare! El nu era ca ceilalți copii, să spună porcării ori să suduie. În pauză sta în bancă și mânca pâine cu unsoare și nu se juca niciodată cu noi. „Dacă vreți, zice atunci Corneluț, vă spun numai dumneavoastră, să nu audă copiii." „Bine, spune dom director, fie și așa, poți să-mi spui numai mie, dacă așa vrei tu!" Și se duce Corneluț la dom director, se ridică în vârful picioarelor, ca să-i ajungă până la ureche. Și chiar dacă n-am auzit, eu am știut ce i-a spus: că nu mai stă cu mine în bancă pentru că put a pișat... Dom director s-a încruntat și s-a arătat supărat dacă a auzit ce-i spune Corneluț. „Mă copii, zice, ce v-am învățat eu să faceți dimineața, mai țineți minte, ori se vede că ați uitat?" „Ținem minte, cum să nu ținem, au răspuns toți copiii într-un glas." „Și tu, Simioane, ții și tu

minte, zice dom director, și se întoarce spre mine, ori nu prea?" „Cum să nu țin minte", spun eu cu jumătate de gură, și de rușinea care m-a cuprins am început să plâng. „Ia vino până aicea la mine, zice dom director, și dacă m-a văzut plângând, i s-a mai muiat parcă glasul; așa era domnul director milos, numai când nu știam lecțiile se înfuria și ne lovea cu rigla. Vino, zice, să văd dacă azi-dimineață te-ai spălat pe mâini și pe obraz, așa cum v-am spus." Ies la inspecție, domnul director îmi ia amândouă mâinile și se uită pe rând la ele, își pune și ochelarii, ca să poată vedea mai bine, îmi prinde capul și mi-l întoarce spre fereastră, la lumină, se uită pe după urechi... N-a avut ce spune, mă șurluisem dimineața cu săpun, n-a găsit nici un locșor care să nu fie bine frecat, „Ia vino mai aproape, zice atunci dom director, să te miros un picuț." Se apleacă dom director și începe a mă mirosi... „Mă, zice, tu miroși a scutece de copil mic. Abia acum te-a înțărcat maică-ta, ori ce-i?" Și când a zis așa, toată clasa s-a pornit să râdă; ăia mai mari, din fundul clasei, au început să miaune ca mârtanii, până s-a înfuriat dom director și s-a răstit la ei; a lovit cu rigla cât a putut el de tare, c-au tăcut toți, nimeni n-a mai mișcat. „Nu mai vreau să stau cu el în bancă, dom director, sare atunci Corneluț (dacă a văzut că școlarii abia așteaptă să se distreze pe socoteala mea, a prins glas, n-a mai fost rușinos). Nu mai stau, zice, pentru că pute a pișat..." Clasa s-a pornit iarăși să hohotească, a strigat domnul director la ei să se liniștească, dar nimeni nu i-a mai putut opri. Când s-au mai potolit, îl văd pe frate-miu, Petre, că se ridică în picioare să-mi ia apărarea. „Păi dacă ăl mic se pișă pe el, cum să nu pută?! zice el din fundul clasei, unde îi era locul, pentru că era cel mai înalt dintre toți copiii. „Mă, zice dom director, voi mai frumos nu știți să vorbiți?! Cum v-am învățat eu să spuneți, ați uitat?" „Ăl mic, zice iarăși frate-miu, își face *necesitățile* în pat, dom director, se scapă noaptea, ca să zic așa. Și-l udă pe frate-miu, care doarme lângă el. Se trezește dimineața tot pișat, să iertați că-i spun așa, dar am uitat cum se cheamă altfel..." „Urină, îi spune dom director. V-am mai spus eu și altă dată, numai că nimic nu țineți minte!" „Și atunci cum să nu miroase?!" întrebă Petrică, cu vocea lui groasă, și-și desface amândouă mâinile în lături, a mirare;

își holbează ochii, și-i face cât cepele; se întoarce spre copii, ca să le ceară încuviințarea. Și dacă i-a văzut pe toți ținându-se de burtă de râs, a trecut repede de partea lor. Râdea toată clasa, și eu stam cu capul plecat, lacrimile cât pumnul îmi udau cămașa, și-mi venea să intru în pământ de rușine. Domnul director m-a așezat singur în banca întâi, lângă ușă – „să te bată un pic de curent", mi-a spus. Și nici un copil n-a mai vrut să stea cu mine în bancă...

„Culcă-l unde l-ai culca, i-am strigat mamei de cum m-am întors acasă. Eu cu el nu mai dorm, fie ce-o fi!" Tata, dacă m-a văzut răstindu-mă la mama, s-a supărat și a început să mă alerge prin ogradă. Degeaba m-am plâns, n-am găsit nici milă și nici înțelegere. „Dacă ești puturos, ce vrei să-ți fac, a râs tata. Du-te la fântână și te spală. Îi apă destulă, n-ai de ce te plânge..." Mă spălam dimineața, mă frecam cu o perie până mi se înroșea pielea. Ba am găsit după grindă niște fire de busuioc, și mă frecam cu busuiocul ăla pe gât și pe la subțiori. Miroseam de-acuma ca fetele mari, mai mare dragul! Numai că totul era în zadar, orișice aș fi făcut, de faima cea rea nu aveam cum să scap! Miroseam eu a busuioc ca fetișcanele, da' copiii tot a pișat ziceau că put; se apropiau de mine ca să mă amiroasă, și se făceau că-i apucă greața: scoteau limba de un cot, își dădeau ochii peste cap; făceau la scălâmbăieli de tot felul! Eu le eram distracția, eram batjocura și râsul lor! Și de plâns nu aveam cui mă plânge!... Așa că am ajuns să nu-l pot suferi pe ăl mic. Noaptea rămâneam treaz și când simțeam cum ceva ud și cald începe să se prelingă sub mine, cleios și urât mirositor, repede săream din pat. Mă așezam pe un scăunuț lângă fereastră, și acolo rămâneam până se făcea ziua albă afară. Mă uitam la el cum doarme, nepăsător, și-mi venea să-i crăp capul de ciudă! Nu ca la un frate mă uitam, ci ca la un dușman! Doar din pricina lui am ajuns de râsul lumii. Din pricina lui nimeni nu mai voia să se joace cu mine, toți mă ocoleau, de parc-aș fi fost ciumat.

Alerga prin ogradă ca să prindă găinile și rațele, cotcodăceau și măcăiau, proastele, se speriau de un asemenea năpârstoc! În schimb, de gâște îi era frică, nu îndrăznea să se apropie de ele: un gâscan l-a trântit pe pietroiul din fața porții; dacă nu săream eu să-l scot, îl

ciupelea rău de tot gâscanul ăla. Când îl vede fugind așa, țupa, țupa prin ocol, mama nu mai poate de bucurie; se uită la el de parcă așa ceva nu s-a mai văzut, de parcă ar fi a opta minune a lumii, nu un copil ca toți copiii! Nu știu ce-o fi cu ea, i-au plecat mințile cu sorcova, s-a stricat rău de tot la cap în ultimul timp: poate sta cu mâinile în poală ceasuri întregi și să se uite la el cum aleargă în toate părțile, nu se mai satură privindu-l. Știu că o mamă trebuie să fie cu dragoste față de copiii ei și n-aș putea spune că nu s-a îngrijit de noi, până ne-a văzut mari, n-aș putea spune că n-a fost o mamă bună și iubitoare, numai că acuma e prea-prea; tot după el stă, nu cumva să i se întâmple ceva, nu cumva să-i pățească odoru te miri ce! „Lasă-l și dumneata, mamă – îi spuneam, dacă o vedeam așa – că nu-i nimica dacă mai cade, dacă se mai lovește. Se învață cu lumea, se obișnuiește cu durerea și suferința..." și vorbeam cu ea de parcă am fi fost niște oameni bătrâni, trecuți prin viață, iar ea, mama noastră, o fată tânără și nepricepută. Vorbeam cu ea ca pe timpul când ne jucam împreună de-a „baba oarba" și-o certam când nu izbutea să-și găsească un loc unde să se ascundă („Foștomoacă mai ești, mamă, îi spuneam atunci. Ascunde-te mai repede, oare nu vezi că stăm după tine?!"). „Parcă noi n-am căzut când am fost mici, îi aduceam aminte, ba am căzut mai rău decât a căzut el acuma, și încă de câte ori – eram tot ciolăviți pe la genunchi! Și de-aia n-a fost nimica, am crescut mari și tari, sănătoși și zdraveni, nu te poți plânge de noi. L-ai văzut pe Petru cât a putut să se facă, nu-i altul mai mare ca el în toată școala!"

Auzindu-ne vorbind așa, își întorcea privirile, se uita în altă parte, de parcă n-ar mai fi avut nici un rost să lungească vorba. „O fi un Făt-Frumos cu stea în frunte!" o îngâna Petru, care a fost întotdeauna mai pornit decât noi toți pe fratele nostru mai mic, și scuipa cu năduf în mijlocul ogrăzii: dădea din mână, a lehamite, și se ducea în grajd să dea ovăz la cai, ori să rânească, numai să n-o mai audă vorbind așa. Noi nu ne lăsam, voiam să-i deschidem capul cu orice preț. Când o vedeam tremurând de spaimă că îl mic a căzut și s-a lovit, încercam s-o aducem pe pământ: „Lasă, mamă, că n-a pățit nimic, s-a lovit, și ce-i cu asta?! Crește altă carne la loc, n-ai de ce

să fii atât speriată!“ „Ba am“, zicea ea și strângea din buze, privindu-ne cu dușmănie, supărată că nu vrem defel să pricepem ce-i în sufletul ei…

De crescut creștea fratele nostru văzând cu ochii, creștea într-o zi cât cresc alții într-un an. Nici în pat nu-și mai dădea drumul, așa că am scăpat de pătimit, de-acuma mă puteam odihni noaptea. De priceput pricepea orice i-ai fi spus: îl trimiteai după un lucru și alerga repede să ți-l aducă. Numai că un necaz tot am avut cu el: la început, când a fost mic de tot, a mai gângăvit un cuvânt, două, numai că, într-o bună zi, fălcile i s-au încleștat dintr-o dată; n-a mai vrut să vorbească, ori n-a mai putut, cine poate să știe! Degeaba își pierdea mama timpul, zicându-i cum se spune ba la un lucru, ba la altul, arătându-i-l și spunându-l de mai multe ori; se uita la ea, dar să repete ce i-a spus, cum fac copiii când sunt mici și învață să vorbească, nici pomeneală! Se vedea din ochii lui că înțelegea ce-i spune, dar gura îi rămânea închisă. „Zii, spune după mine“, îl îndemna mama, și el întorcea capul în altă parte ori i se uita drept în ochi, nu-și ferea privirea, dar să repete, așa cum fac toți copiii, nici nu-i trecea prin cap. Stam ascunși după ușă și ne uitam, fără ca ea să ne vadă, cum se chinuie să-l învețe a vorbi. Ar fi făcut orice numai să-l audă glăsuind. Noi am prins repede toate vorbele, la doi ani am știut vorbi. N-a pierdut nimeni vremea ca să ne învețe! Și uite-l acum pe „ăl cu stea în frunte“ cât e de împiedicat la limbă! Cum tace și nu-i iese nici un cuvânt din gură! Așa-i dacă s-a fălit prea tare cu el. Și a avut cu cine se făli. Cu mutul muților! A avut cu cine se lăuda, zău așa!…

„Are un fel de încăpățânare – o liniștea tata – din pricina asta nu vrea să vorbească. Ai să vezi tu că până la urmă…“ Numai că el nici la trei ani nu putea scoate o vorbă din gură. De priceput pricepea, te înțelegeai cu el ca și cu un om mare: „Măi, copile, îi spuneam, fă bine și adu-mi pălăria, c-am lăsat-o, mi se pare, pe scăunuțu de după ușă, în cuină“, și el alerga repede să mi-o aducă, se ducea glonț drept la locul unde i-am spus c-am uitat-o, căci, altfel, era de felul lui ascultător. Nu, nu era sărac cu duhul, putea să vadă oricine; arăta

mai deștept, mai ascuțit la minte decât alți copii de-o seamă cu el. De pildă, simțea că avem un dinte împotriva lui și ar fi fost în stare să facă orice, numai să ne intre în voie și să ne facă pe plac. Și cum ne purtam frumos, cum pricepeam că nu mai poate de bucurie! Era așa, ca un câine; îl alinți, și-l vezi cum începe a se gudura pe lângă tine…

4.

De-acuma era vară. După-amiezile plecam cu vitele la păscut. Fratele nostru mai mic a început să se țină după noi… Strigam să se ferească din calea noastră, ba îl și pocneam dacă vedeam că altfel n-o puteam scoate la capăt. Văzând că noi, frații lui mai mari, nu prea ne omoram de dragul lui, ceilalți copii ne cântau în strună. „Dă-te la o parte, mă, mutule, îl bruftuiau, nu mai sta în picioarele noastre!“ Când ne jucam „de-a baba oarba“ se ascundea împreună cu noi, pe după rugii încărcați cu mure, se zgâria pe mâini și pe obraz, dar nu se plângea niciodată; orice ar fi pățit el n-ar fi zis nimic, atât de mult dorea să fie cu noi. Ne obișnuiserăm să-i poruncim, la fel cum poruncești unei slugi care trebuie să te asculte și să nu-ți iasă din vorbă. Stam la umbră și-l trimeteam să ne întoarcă vitele ori să ne aibă grijă de cai. „Mă, mutule, îl strigam, du-te și vezi ce-i cu boul ăla care a întrat în cucuruz. Dar nu te apropia prea tare de el, că are un nărav rău și împunge. Nu cumva, mototol cum ești, să te ia în coarne… Vezi tu vaca aia care a intrat în fâneață la Mitru lui Făraș, grăbește-te și mi-o scoate până nu vine stăpânu fâneții și mă trezesc că am vorbe cu el. M-aș duce eu, dar mi-a intrat un spin în talpă și abia pot pășî“. Și el alerga într-un suflet, avea grijă să facă întocmai cum i-am poruncit. Căuta să ne intre în voie ca să fim mai prietenoși cu el.

Într-una din zile, tot alergând după vitele unuia și ale altuia, s-a împiedicat de o rădăcină și când a căzut s-a lovit cu capul de o piatră. A început să curgă sângele, așa de rău s-a lovit. Ori că l-a

durut, ori că s-a speriat din pricina sângelui, că s-a pornit pe plâns. Sta cu genunchii amândoi la gură și plângea de mama focului; se uita la noi, așteptând o vorbă bună, un cuvânt de mângâiere. Iar noi, atât frații lui mai mari, cât și ceilalți copii, îl vedeam cum plânge, dar nu știu din ce pricină nici unuia nu i-a fost milă de el. Ba ne și bucuram văzându-l cum suferă și cum geme de durere... Și el plângea pe mutește, căci de vorbit nu știa încă să vorbească. Suferea, așa, pe tăcutele, fără să spună și altora ce-l doare. Numai că lacrimile ni-l făceau și mai nesuferit, așa că am început să strigăm la el să tacă din gură...

„C-un frate vitreg, spuse Florica, zic să te porți așa, se mai întâmplă ca frații care nu sunt dintr-o mamă și dintr-un tată să nu se sufere între ei, dar ăsta e fratele vostru și, atunci, frumos vă șade?! Frumos vă stă să vă purtați cu el așa cum vă purtați? Când vă văd stând la umbră și șușotind între voi, vă spun drept că-mi vine nu știu ce să vă fac, nu vă pot suferi! Las' că știu eu bine ce spun, nu vorbesc doar așa, să mă aflu în treabă, dacă nu v-aș fi auzit, mai zic, dar am auzit cu urechile mele ce prostii vorbiți, cu astea amândouă! Cum necum, e secret, e treaba mea! Ce, eu sunt de vină că nu m-ați văzut?! Am avut grijă să stau într-un loc mai ferit, să nu dați cu ochii de mine. Am fost curioasă să aflu ce trăncăniți voi când noi, fetele, nu suntem de față, ce vă umblă vouă prin cap. Vă luați la întrecere între voi, unul se lăuda mai tare ca celălalt, îmi venea să mor de râs numai ascultându-vă. Nicicare nu voia să se lase mai prejos, cum că el a făcut și a dres, așa și pe dincolo, te și mirai auzind la câte și mai câte vă pricepeți, vă dădeați mari toți, numai că se vedea cale de o poștă că voi, săracii, erați tare nepricepuți la toate cele și neștiutori. Ăl mai tare îi da cu pliscu Ionăruț, uite-așa îi ieșeau minciunile din gură, nu se mai sfârșeau. Pe voi vă prostește oricine ușor, voi așa vă închipuiți, cât sunteți de cruduți, că tot ce zboară se și mănâncă. Stați și vă uitați la Ionăruț ca la o icoană, cu gura căscată... După mintea voastră a fost fix așa, cum se lăuda el. Și-a și găsit proștii care să-l creadă... Mira-m-aș să fi scăpat vreo fată din satul nostru și din împrejurimi neporcăită de voi. Las' că te-am auzit și pe tine, Simioane, n-ai fost nici tu mai bun decât ei, toți o apă și un pământ! Vă dădeați mari și în timpul ăsta sărmanu copil alerga prin cucuruz după vitele voastre. Și când s-a așezat și el pe un bolovan să-și mai tragă sufletul, ați și început să-i porunciți care mai de care: «Întoarce, mă, vacile, nu vezi că au și apucat-o spre casă? Și-i soarele de-o palmă pe cer, mai e ceva timp până se întunecă. A fost iarba bună și s-au săturat, dar nu-i vremea să plecăm... Fugi după ele până nu se îndepărtează prea tare. Bagă-le în păduricea aia, să stea la umbră, dacă nu mai vor să pască»... Uite așa, ăla micu, fugi încolo, vino-ncoace, abia dacă ajungea să se țină de poruncile voastre.

Și dacă vreți să știți, continuă Florica, are și el un nume, ca tot omul, îl cheamă Marcu, dar dacă voi, frații lui buni, nu-i spuneți pe numele mic, atunci cine vreți să-i spună? Și cât de urât mi-a fost ieri de Ionăruț nici nu pot să vă povestesc! «Mă, mutule, zice, stai aicea lângă mine și mă scarpină în talpă.» Copilul, ascultător, s-a apucat să-l scarpine, cum i s-a fost spus. Și atunci, dacă am văzut de ce sunteți în stare și până unde mergeți cu nesimțirea, mi s-a urcat sângele la cap și n-am mai putut răbda! M-am stăpânit destul, n-am mai vrut să tac. Mă, da al dracului te-ai făcut! îi zic ăluia. Te scarpină altul în talpă, că la tine e prea mare burta, nu poți să te apleci singur să te scarpini. Are moșneagul o sută de ani, i-au înțepenit oasele, ce crezi. «M-a mușcat o albină, a început Ionăruț să mi se plângă – de lene abia îi ieșeau vorbele din gură – m-a pișcat de talpă și mi s-a umflat, mi s-a făcut piciorul cât e pita. Dacă încerc să mă prind în el mă străfulgeră până în creieri, așa de tare mă doare. Am intrat în Icui aseară, am ținut piciorul în apă să se mai tragă umflătura, dar tot degeaba. De durut nu mă mai doare, numai că m-aș scărpina, nu m-aș mai opri din scărpinat». «Și dacă te mănâncă, zic, ți-ai plătit om care să-ți umble în rând și să-ți poarte de grijă?». S-a făcut roșu la obraz de rușine și a strigat la ăla micu să nu-l mai scarpine, că se poate scărpina și singur, nu mai are trebuință de ajutorul lui. «Ia cârpa asta mai bine, i-a spus, și mi-o udă, să mi-o pun pe umflătură».

Așa îi porunciți cu toții și el vă ascultă, se străduiește să vă intre în voie, iar voi nici nu băgați de seamă cât vă este de supus și de

ascultător. Aproape că nici nu-l priviți ca pe un om, nici nu vă gândiți că are și el un suflet, căci dacă v-ați fi gândit, altfel v-ați fi purtat. Pentru voi, ori el, ori tufa asta din fața mea, aproape că-i totuna!... Și că străinii se poartă așa, nu-i de mirare, în schimb nu mă pot împăca defel cu gândul cât de fără suflet sunteți toți trei. Cu ce v-a supărat, ce rău v-a putut face, că sunteți atât de porniți împotriva lui? În loc să-i luați apărarea când ceilalți copii sar cu gura la el și-l iau la bătaie, să nu lăsați pe nimeni să-i zică o vorbă de ocară – îi fratele nostru mai mic, să le spuneți tuturora, cine dă în el e ca și cum ar da în noi – voi sunteți cei dintâi care vă repeziți cu vorba ori cu pumnul, ori de câte ori vi se pare că nu-i destul de ascultător... Lasă, mai bine taci din gură și nu te mai apăra! La ce să-ți cheltuiești vorbele de poamnă... Păi eu dacă aș avea un frate – sau măcar o soră mai mică – numai în brațe i-aș ține, nimeni n-ar îndrăzni să se atingă de ei... Eu aș ști să-i prețuiesc, nu m-aș purta ca voi.

Și acuma fă bine și te dă mai la o parte, nu vezi că te-ai pus drept în lumină și nu mai văd din pricina ta să împung unde trebuie cu acul, nu mai văd bine cusătura. Și nici atât de aproape de mine nu ai la ce să stai, că aud foarte bine ce zici și mai de departe. Cum să nu te aud, că doar nu sunt surdă! Din pricina ta m-am și împuns la deget – uită-te, dacă nu mă crezi! Așa-i sângele meu, un pic să mă tai și nu se mai oprește. Și nu știu ce fel de sânge o fi, că nu-i sărat ca la toți oamenii, e dulce, de parcă-i cu zahăr în el, și e închis la culoare, pare aproape negru, așa-i de închis. Dacă spui că și al tău e tot atât de dulce, asta-i bine, de ce să fie rău, înseamnă, eu așa cred, că ne potrivim amândoi la sânge. Suge acuma și tu, să vezi cât e de dulce la gust! Așa-i sângele de fată mare, dar ce să-ți povestesc ție, tu te pricepi la toate, pe toate le știi, așa te-ai lăudat! Las' că te-am auzit eu cum te dădeai mare, ca tine nu-i nime, și uite că nici să sugi un pic, ca să vezi cât e de dulce, nu îndrăznești! Și mâine, poimâine, parcă văd că o să începi să te lauzi și cu mine, că mi-ai făcut și mi-ai dres, așa și pe dincolo... Și când vine vorba să prindă o fată în brațe, mai ca lumea, stă ca lemnu, nu știe de unde s-o apuce... Tu ai început a tremura, dragu meu, ți-o fi frig, ori ce-i cu tine?... Trage-te atuncia mai la soare, dacă ți-i răcoare, mai ales că s-a pornit de-acuma

să bată vântul. Ești o apă, săracu de tine, mai bine să-ți șterg spatele cu batista, parcă văd că începi a strănuta!... Nici așa, dragul meu, prea te-ai făcut de tot nărăvaș, prea te-ai aprins, și pe degeaba! Stai frumos și liniștit, la locul tău! Așa sunteți voi, vă întinde omul, mai mult din milă, un deget și vă și repeziți să-i apucați toată mâna! Spune și tu, frumos îi asta?! Măcar să-ți fie rușine de ăl mic, uite cum stă și se uită la noi. Vrei să-i pun catrința pe ochi, să nu vadă, ori ce vrei? Sigur că sunt rușinoasă, dar nu sunt din alea, știi tu care! Chiar dacă îi mic și nu pricepe mare lucru; de uitat tot se uită, și atunci nu pot să nu mă rușinez. Stai liniștit când îți spun, nu vezi că sperii copilul, nu vezi că-i gata să plângă?... Așa-s eu, fierbinte, așa-i sângele în mine, cald! Nu-l trimiți tu nici unde, n-o fi sluga ta să-i comândăruiești tot timpul, lasă-l să șadă aici, ce-ai cu el! Mai bine te-ai duce până la fântână, să te speli pe obraz, să te mai răcorești, căci prea ești înfierbântat. Iar pe frate-tu îl iau cu mine să culegem mure. Cum să nu fie coapte, sunt și trecute de coapte ce-s, și-s tare dulci anul ăsta, c-a fost vreme frumoasă, de plouat n-a plouat, așa că le-a bătut mult soarele. N-ai la ce să vii, îi plin de șopârle din cele verzi prin tufișuri, șopârle și gușteri, și te pot mușca de picioare! Când o să te vadă așa fricos, ai să vezi că drept la tine o să se repeadă! Mai bine stai la umbră și te odihnește; n-ar strica să tragi un pui de somn să mai prinzi ceva puteri. Nu ți-ar face rău defel, cât te vîd de sfârșit... De șopârle mă feresc și singură, nu trebuie să vii să mă ferești tu. E adevărat că așa, prin iarbă, și printre rugi, le vezi destul de greu, culoarea lor e una cu frunza, dacă nu bagi de seamă, ușor poți să le calci pe coadă; atunci ce să facă, săraca șopârlă, se apără și ea cum poate. Te mușcă, de speriată ce-i, nu din altă pricină! Până o asfinți soarele, umplem bliduțu ăsta, eu așa cred! Bine, vino, ajută-ne și tu, dacă tot nu ai alta de făcut!..."

„Copilul e normal, mi-a spus doctorul, dar cine știe din care pricină nu vrea să se grăbească cu vorbitul. Și nu-i nici o grabă, cât o trăi, o tot vorbi. Are timp. Și din cele adevărate, și din cele mincinoase, de tot felul!" Le zicea întotdeauna ca din carte, puteai

să-l asculți oricât, așa frumos știa să le spună. Dar mie, povesti Sofia, nu-mi sta mintea la vorbele lui, eram prea îngrijorată din pricina copilului meu nevorbitor. „Și când o să vorbească, dom doctor? l-am întrebat. Îi mare, de-acuma, la Sfântă Mărie Mică împlinește patru ani. Alții..." „Ai răbdare, zice doctorul. Așteaptă... Lasă-mă acuma, rogu-te frumos, să-mi iau fluștucul de dimineață, zice. V-ați făcut obiceiul prost să veniți cu noaptea în cap. Nici să bage omu ceva în gură nu mai are timp..." Și cu o mână m-a împins pe ușă afară. Numai că a avut dreptate doctorul. De vorbit a început să vorbească, așa cum mi-a spus el, mult n-a mai trebuit să așteptăm.

Am avut noi un plaț nu prea mare, la un cot al Icuiului, unde-s sălcii din cele bătrâne și bunget mult, și ca să nu mă duc singură, am luat și copilul să-mi țină de urât. Cât am săpat cucuruzul (de făcut n-avea cum să se mai facă, dar era mai mare păcatul să rămână pământul nelucrat) – am lăsat copilul să se joace în râu cu niște pietricele albe și frumos rotunjite de apă. Apa era mică, abia dacă îi ajungea până la glezne... A stat liniștit, și-a făcut de lucru cu pietricelele lui, nu i-am avut grijă. Când am gătat cu lucrul l-am strigat și am pornit-o împreună spre casă. I-am tras pălăriuța mai în față, să-i țină umbră, să-i rămână pielea albă, să nu se facă tuciurie ca la țigani. Am făcut bine că i-am luat pălăria, altfel îl bătea soarele drept în creștet, cum e mai rău. Se apropia toamna, dar soarele frigea ca în luna lui cuptor. Mult nu mai avem, mi-am spus uitându-mă la frunzele pălite ale porumbului, într-o săptămână cel mult ne apucăm de cules. Nu ne-am îndepărtat prea tare de râu că fecioru-miu a început să-mi facă semne că-l dor picioarele, rugându-mă, așa, pe mutește, să-l iau în cârcă. «Ești mare de-acuma, i-am spus, mai mare rușinea să te ducă mama în brațe ca pe ăia mici și neînțărcați... Tu nu vezi că ești greu cum îi piatra, abia te mai poate mama ridica.» Numai că el nu s-a lăsat, mă tot trăgea de sumnă, așa că nu am avut ce face, a trebuit să-i fac voia... Ca să mai scurtăm din drum, am tăiat-o prin grădinile oamenilor și am mers un timp cu el în spinare pe sub prunii ale căror frunze începuseră a se păli și a se usca. Și cum mergem noi așa prin grădinile oamenilor, ferindu-l ca nu cumva

să-l lovească vreo creangă, nu știu cum s-a întâmplat că i s-a aninat pălăriuța de o cracă, i-a rămas spânzurată într-un prun. Eu n-am băgat de seamă și nu m-am oprit să i-o iau înapoi. Și atunci l-am auzit spunându-mi (și așa de clar a vorbit că mi-a stat inima în loc de bucurie, mi-am pierdut răsuflarea): «Pălăria... Am rămas fără pălărie.» Arăta cu o mânuță spre pălărie și cu cealaltă mă ținea de gât să nu cadă... «Mutu lu' mama, i-am spus. Mă mutule, mutule, vorbiși...» I-am prins capul cu amândouă mâinile și i le-am lipit de ceafa mea caldă și am început să plâng ca o proastă. «Să-mi iau pălăria de pe crenguță» mi-a spus copilul și cu o mânuță arăta spre pălărie și vorbea de-acum ca un om mare. L-am lăsat să și-o ia singur și când am dat să mă uit la prunul de crengile căruia i se aninase pălăria, nu l-am putut vedea bine de lacrimi."

Noi, frații lui mai mari, am încuiat ușile bisericii, să nu mai aibă pe unde ieși când o încerca să plece. Am luat cheile cu noi și ne-am urcat în podul bisericii pe ascuns, fără ca el să ne simtă. Frate-miu, Pavel, s-a repezit să tragă clopotul mare, dar nu l-am lăsat, nu cumva să afle ăla micu, să ne știe că suntem în pod, să creadă că am plecat acasă și l-am lăsat singur și să se sperie. Ne uităm prin crăpăturile dușumelelor la el, să vedem ce face... Ce frică i-o mai fi, ne-am spus, când l-o vedea pe dracu zugrăvit pe ușa bisericii! De frică o să încerce să fugă, numai că n-o avea unde! O să dea buzna, să iasă cât mai repede afară din biserică, dar degeaba, c-am avut noi grijă să încuiem ușile amândouă, să răsucim cheile în broască de două ori, să fim siguri că-s încuiate bine, așa că s-o strădui în zadar! Și acolo, pe pereți, o să-l vadă pe dracu în persoană, pe Scaraoțchi, ăl mai mare și mai tare peste toți dracii, starostele lor, cu coadă de cal și cu coarne de țap, cu ochii roșii ca două lămpașe, slobozind flăcări pe gură!... Și pe ceilalți draci o să-i vadă, de toate soiurile și de toate mărimile, mari și mici, cu cozi din cele îmbârligate și încârligate, mai groase și mai subțirele (pentru că nici dracii nu sunt toți de-o seamă: și la ei e după mărime și după rang!). Care sunt mai mari au și coada mai groasă și mai răsucită, care-s mai mici o au dreaptă și subțirică. Să-i vadă pe draci chinuind sufletele celor care nu vor

ajunge niciodată să se bucure de luminile raiului! Ale celor ce vor avea parte doar de focurile fără sfârşit ale Gheenei! De cazanele cu smoală clocotită! Şi ce-o să se sperie, ăla micu, când s-o uita la toate astea, cum o să vrea să fugă din biserică, numai că n-o să aibă unde şi cum. Pentru că noi am avut grijă să închidem bine uşile. Poate să tragă de clanţă cât o trage, degeaba!... Focurile din iad erau şi ele zugrăvite pe pereţi, arzând pălălaie. Ardeau acolo, de-a valma, cei cu credinţă slabă şi necredincioşii, păcătoşii din toate ţările pământului, grămezi de oameni din care n-a mai rămas mare lucru: unde şi unde mai puteai zări câte o mână, o coastă ori un picior cu pielea jupuită de se vedeau oasele albe; care nici ele n-or să scape, şi ele au să fie cuprinse de flăcările mistuitoare...

...Stăm toţi trei şi ne uităm printre scândurile rare, nici nu răsuflăm, aşa de nerăbdători suntem să-l vedem speriindu-se pe ăla micu. Numai că, după cât se pare, lui nici nu-i pasă de nerăbdarea noastră. Nu-i pasă şi nici nu are ochi să vadă dracii şi cazanele cu smoală de pe pereţi! S-a aşezat în mijlocul bisericii, pe podele, şi cu o piatră sparge la nuci. Nucile sunt verzi, s-a înnegrit pe cămăşuţă şi pe mâini cu ele; le desface cu multă grijă, scoate sâmburele alb, iar pe cele găunoase şi fără miez le aruncă. A umplut biserica, peste tot unde îţi arunci ochii numai coji şi nuci sparte... Ori noi am fi vrut să caşte gura la chipurile de pe pereţi, nu să spargă la nuci. Şi e mai mare păcatul să nu se uite la ele, căci de văzut ar avea ce să vadă şi de ce să se sperie! Nu numai dracii cei îmbârligaţi, ci şi şarpele din grădina raiului, cel ce-o ispiteşte pe Eva cu un măr, cât mâna de gros; şarpele răsucit pe tulpina mărului, cu coada lungă, atârnându-i pe iarba verde a raiului, cu limba despicată şi şuierătoare, cu nişte ochi mari ca de sticlă. O dată, o singură dată, nu mai mult, să se uite la el, şi i-o îngheţa inima de spaimă! O încerca atunci să fugă, dar n-o să aibă unde!... Fără să-i mai punem la socoteală pe ăi morţi, care şi ei sunt zugrăviţi acolo, pe pereţi: cei ce în ziua Judecăţii-de-apoi ies din groapă, cu pământ pe ei, stau în picioare cu trupurile descărnate, în mormintele deschise, şi-l aşteaptă pe Mântuitor ca să-i învieze!

Şi pe uşa din dos a bisericii, pe uşa pe care intră duminica femeile, îi zugrăvită *ea*, ticăloasa a mai mare dintre toate câte-s pe lumea asta: *moartea* cu coasă într-o mână! Ţine coasa uşor aplecată, gata să reteze floarea pământului cu ea. Calcă nepăsătoare, nici nu se uită pe unde, priveşte drept în faţa ei, să vadă dacă mai sunt mulţi dintre cei pe care trebuie să-i ia şi să-i ducă. Păi când s-o zgâi la ea, când o vedea cum arată moartea cea descărnată şi urâtă, atunci să vezi ce s-o speria şi-o încerca să fugă şi n-o avea unde!...

Sparge nucile verzi, împrăştiindu-le pe podelele albe şi frumos spălate. I s-au înnegrit mâinile de cojile lor şi cămaşa aşijderea. Numai că lui nu-i pasă, scoate miezul dulce şi alb şi-l bagă în gură. Când e câte una mai găunoasă, o aruncă; nici nu ştie de dracii şi morţii de pe pereţi care îl pândesc din toate părţile... Nu ne rămâne alta decât să-l speriem noi, dacă el nici nu le vede şi nici nu se sperie de chipurile alea urâte! Dacă nici Scaraoţchi, şi nici ăia cu coarne nu-l pun pe fugă, om încerca atunci noi să-l înspăimântăm într-un fel. Să-i băgăm frica în oase, pentru că prea e de tot şi de tot nepăsător!... Şi atunci frate-miu Pavel începe să miaune ca mâţele, eu să urlu ca un câine apucat de turbare, Simion să scoată un fel de croncănituri, ca de corb. Ne uităm iarăşi prin crăpăturile scândurilor şi îl vedem pe ăla micu speriindu-se de-acuma, îl vedem cum se ridică iute în picioare – nucile i s-au împrăştiat toate pe jos, s-a umplut biserica – îl vedem repezindu-se spre cea dintâi din uşile încuiate de noi cu cheia, încercând s-o deschidă fără să izbutească, îl vedem repezindu-se spre cea de a doua, tot fără nici un folos şi, după aceea, lovind cu pumnii în ferestruicile care au drugi de fier, aşa că nu are cum să iasă prin ele, îl auzim strigând după ajutor: chemându-ne pe noi, fraţii lui mai mari, să sărim şi să-l scăpăm; numai că noi, în loc să-l apărăm, aşa cum ar vrea el, ne tăvălim pe jos de râs văzându-l aşa de speriat. Începem din nou a mieuna, a lătra şi a croncăni, şi-l auzim, din podul bisericii, cum trage de clanţele uşilor, doar, doar s-or deschide şi-o putea să iasă afară; cum loveşte cu pumnii în ele; pumnii lui sunt prea micuţi şi prea neputincioşi ca să poată sparge uşile grele şi vechi, ferecate toate. Tare ne mai bucurăm, uitându-ne prin crăpăturile scândurilor, cum

dă din colț în colț! Cum ne roagă cu lacrimi în ochi: „Frații mei dragi, strigă ca din gură de șarpe, veniți și scăpați-mă, dați-mi o mână de ajutor!“ Iar noi suntem surzi, nici nu-l ascultăm ce zice, sau mai bine zis ne facem că nu-l ascultăm... Tropăim de parcă acolo în pod ar fi o herghelie de cai nărăvași și turbați,lovim cu drugii de fier în pereți și în ce nimerim; mă întreb, acuma, cum de n-au ieșit morții din mormânt, câtă hărmălaie am făcut! Și din ce lovim cu mai multă poftă, din ce strigă el mai avan!

Într-un târziu le-am spus fraților mei să se liniștească. Acum o fi destul, ajungă-vă, m-am răstit la ei. Am coborât toți trei din pod și l-am găsit pe fratele nostru mai mic leșinat în mijlocul bisericii. L-am stropit cu apă – am găsit noi o căntuță cu apă stătută în altar – și, după ce și-a revenit în simțiri, am plecat toți patru spre casă.

IV

1.

Mama rămânea o vreme nemișcată, aștepta ca respirația copilului să se liniștească, să reintre în normal, să treacă agitația pricinuită de sunetul strident al ceasului deșteptător. Își auzea bărbatul mormăind ceva cu privire la nenorocitul ăla de ceasornic, care așa sună că-i în stare să scoale și morții din morminte, întorcându-se în pat pe partea cealaltă, pregătindu-se să-și continue somnul. Respirația lui era mai greoaie, mai precipitată și mai întreruptă decât cea a copilului din pricina unui început de emfizem... Și când toate se linișteau, mama tot mai rămânea – nu prea mult, doar câteva minute – în pat, acesta era răsfățul ei. Închidea ochii și asculta liniștea calmă, de nimic tulburată, a casei. În blocul de pe strada Narciselor, mama era cea dintâi ființă trează, încât lumina aceea tulbure ce se strecura prin jaluzelele trase – vara, când zorii erau timpurii – îi era dat numai ei s-o vadă. Trecea un tren de marfă și fluieratul, asemeni un țipăt sfâșietor, al locomotivei, apoi zgomotul de fierărie veche al vagoanelor pătrundeau în atmosfera calmă a încăperii fără s-o tulbure prea mult.

Se gândea la copil când mulțumită, când cuprinsă de o ușoară neliniște. „A crescut mult în ultima vreme și-i tare slăbuț“, își spunea ea: s-a uitat ieri la el, pe când îl spăla pe cap în lighean. Se obișnuise să-l spele în lighean, cu toate că aveau baie și duș. Deasupra ligheanului copilul se apleca fie râzând – îl apuca dintr-o dată pofta să se joace cu ea – fie făcând tot felul de mofturi. Cât era de slăbuț, puteai să-i numeri coastele, și era subțirel ca o nuia. „Sunt mare

de-acuma, căutase el s-o convingă, pot să mă spăl singur, nu trebuie să mă speli tu. Mă și zgârii cu unghiile tale, freci de parcă ai freca parchetul, n-ai pic de milă", se plângea el. Pe cap doar o mai păsuia să-l spele, căci pe restul trupului, de mai bine de un an de zile, nu mai voia să se lase spălat. Când îl punea să facă un duș – în serile de vară, când se întorcea de la joacă plin de praf și murdar până peste urechi – sau sâmbăta când întreaga familie făcea baie în cadă, copilul închidea ușa cu cheia, nimeni nu avea voie să intre înăuntru. „E și el un fel de bărbătuș de-acuma, își spunea mama înduioșată, a crescut în ultimele luni, tare a mai crescut"... DupăAnul Nou i se inflamaseră din nou amigdalele, termometrul pus sub brațul copilului care dogorea arăta temperatură mare: o liniuță sub patruzeci de grade. În cursul nopții începuse să delireze, să vorbească aiurea, să spună vorbe fără șir, lipsite de orice înțeles. Se speriară când îl văzură sărind din pat de parcă l-ar fi gonit cineva din urmă; oprit în mijlocul încăperii, își privea părinții cu niște ochi goi și buimaci, lipsiți de expresie, apoi începu să vorbească de o apă foarte mare, care iată crește și vine peste el și el încearcă să fugă din calea ei, dar de scăpat nu are cum să scape! „Mă înec, striga cu lacrimi în ochi și mișcându-și în neștire amândouă mâinile, scapă-mă, mămico, scapă-mă și nu mă lăsa! Mă prăpăd!" și cuvântul ăsta din urmă, deși suna destul de caraghios în gura lui, ei, mamei, nu-i venea să râdă, atât era de speriată și de îngrijorată... Avea o cămașă albă, din pânză de in; cu niște gesturi repezite și dezordonate își aruncă furios cămașa și rămase în pielea goală, un trup firav și slăbuț de băiețaș de treisprezece ani, și mama, privindu-l, se simți ușor rușinată de rușinea lui – îl știa doar cât era de pudic. Scapă-mă, mamă, și nu mă lăsa, striga copilul și se repezi în brațele ei, de parcă singură ea ar fi putut să-l apere, alungându-i coșmarurile. Se sperie într-o asemenea măsură încât începu să plângă. „Moare copilul, spuse privindu-și bărbatul cu teamă și deznădejde. Fă ceva, pentru Dumnezeu, de ce stai și te uiți la mine și nu faci nimic?" Și tatăl se îmbăcă în grabă, își puse paltonul, căciula și bocancii și plecă, valvârtej, după doctorul Chimet; erau prieteni, și doctorul locuia foarte aproape de ei.

După plecarea tatălui, copilul se mai liniști; mama îl ajută să se îmbrace; îi trase pe cap cămașa de noapte, în schimb mânecile fură mai greu de nimerit. „Stai cu mama", îi spuse ea strângându-l la piept, și Marcu se potoli, într-adevăr, încetă să mai vorbească aiurea, să dea din mâini și să umble fără rost prin încăpere. Acceptă să se culce și se lăsă acoperit până sub bărbie cu pătura; trupul continua să-i ardă însă ca un cuptor. „Ce ne-ai putut speria", îi spuse mama, și Marcu încercă să-i zâmbească. Mama aduse lampa de pe noptieră lângă patul lui, și cu ea aprinsă i se uită în gură. „Parcă nu mai sunt chiar atât de inflamate ca azi-dimineață", spuse. „Nu pot înghiți, îi șopti Marcu, și se apucă să se agite. Mă doare gâtul rău de tot, se plânse, ținând-o pe după cap cu amândouă mâinile. Fă ceva, mamă, se rugă el, nu mă lăsa să mă doară așa!" „Cum crezi tu că nu ți-aș face dacă aș fi în stare?! spuse mama cu o voce chinuită. Dar nu știu ce-aș putea să-ți fac. Nu sunt doctor și nu mă pricep..." Când veni, în sfârșit, doctorul, îl găsi adormit. „Amigdalele astea sunt destul de păcătoase, spuse doctorul Chimet, întotdeauna fac temperatură mare și produc o mulțime de tulburări în organism. Dar liniștiți-vă, nu-i nimic grav! La primăvară i le scoatem, n-are nici un rost să mai amânăm. Altfel o să aveți tot timpul necazuri cu copilul... Încercați să-l treziți, să fie, adică, treaz complet, nu cumva să se înece cu picăturile pe care i le dau..." spuse doctorul, și mama, ca să fie convinsă că s-a trezit, îl întrebă pe Marcu titlul ultimului roman de Jules Verne, pe care l-a citit. *„Un milion de leghe sub mări,* spuse copilul, ba nu, se corectă el repede, ultimul pe care mi l-a adus tata și nu l-am citit decât pe jumătate e *Căpitan la cincisprezece ani"*...

„Trebuie să i le scoatem la primăvară", hotărî mama cu privire la amigdalele lui Marcu și sări sprintenă din pat; își trase un capod gros peste cămașa subțire, din milaneză, și se îndreptă spre camera de baie. Cineva folosea dușul, la un etaj mai sus, semn că nu mai era singura ființă trează în blocul de pe strada Narciselor: marți era ziua când bătrâna învățătoare, doamna Prodan, pleca la Mănăștiur – făcea naveta – cu primul tren. Doamna Prodan era văduvă de mulți ani. „Aproape c-am și uitat c-am fost vreodată măritată", îi mărturisise

ea mamei... Era o ființă micuță și aparent ștearsă, în realitate însă deosebit de inteligentă și de cultă. Cu ea mama avea uneori lungi discuții pe palier; vorbeau despre cărțile citite în ultima vreme, despre filmele văzute la cinematograful din cartier (la „Marile Speranțe" au fost să vadă filmul împreună), precum și despre tot felul de treburi gospodărești. Deși singură, doamna Prodan era o gospodină de prima mână: mama copiase dintr-un caiet gros și cartonat al acesteia o mulțime de rețete de prăjituri; de asemenea îi fuseseră de un real folos sfaturile în legătură cu conservarea gogoșarilor. Sticlele cu gogoșari puse vara de mama prindeau floare încă de pe la Crăciun, în schimb ale doamnei Prodan se păstrau în perfectă stare până la Paști... Îi împrumuta de asemenea mamei cărți de citit, învelite cu multă grijă în hârtie albastră. „Sunt cărți rare – îi explicase ea, arătând spre volumele din Cronin și Maugham – așa ceva nu se mai reeditează astăzi... Am trecut săptămâna trecută pe la biblioteca orașului, îi povesti ea mamei, și nu-ți mai spun c-am fost obligată să plec cu mâna goală. Clasicii ruși i-am citit și recitit, iar scriitorii ăștia noi prea se ocupă numai și numai de război! Unele romane sunt scrise bine, sunt, ca să zic așa, palpitante, dar mie nu-mi plac. O carte, îi explica ea mamei, trebuie să-ți ofere și ceva mai deosebit: o descriere de natură, un peisaj, puțină dragoste, adăuga ea zâmbind ușor nostalgică. Nu pot spune că mă dau în vânt după romanele de dragoste, nu mai sunt la o asemenea vârstă, dar oricum într-un roman trebuie să se întâmple și ceva care să fie altfel decât în viața de fiecare zi... Uite, pe mine necazurile nu m-au ocolit, ba dimpotrivă, odată, când o să ai mai multă vreme, o să-ți povestesc prin câte am trecut, și totuși nu-mi plac cărțile care descriu numai ceea ce e urât în viață. Ai citit *Germinal,* de Emil Zola?" „Nu, n-am citit-o", recunoscuse mama. „Nici să n-o citești, e o carte îngrozitoare", se revoltase doamna Prodan, ale cărei convingeri cu privire la menirea literaturii erau foarte ferme, aproape de neclintit. În bucătărie mama se apucă să spele vasele rămase din seara trecută; frecă bine tacâmurile cu Tix până le făcu să strălucească. Puse fiecare lucru la locul lui, în bufet. De-acuma era ziua albă afară. Deschise geamul,

îl crăpă puțin, nu prea mult, atât cât să se poată aerisi bucătăria. Aerul rece, lovind-o drept în față, reuși să îndepărteze și ultimele rămășițe de oboseală, acea dulce moleșeală ce mai zăbovește un timp în oase, după o noapte de somn.

Afară începuse să fulguiască – fulgi mari și rari, unde și unde câte unul. Fereastra da spre șantierul care – după ce blocul fusese construit – nu apucase încă să-și adune materialele nefolosite. Risipite prin curte sau depozitate într-un fel de șopron, se deterioraseră în mare parte. Țevile, peste care plouase toată toamna, prinseseră rugină, scândurile începuseră să putrezească. Șopronul era acoperit cu o prelată veche, desprinsă într-o parte; ziua și noaptea o bătea vântul. În șopron se aflau, puși de-a valma, sacii de ciment și gălețile cu var stins. Sacii cu ciment se spărseseră, așa că cimentul se risipise prin șopron; luat de unul și de altul pe tălpile picioarelor, purtat prin curte; privite de sus, de la fereastra unde se afla mama, urmele tălpilor, de diferite mărimi, ocoleau cu multă grijă băltoacele și gropile cu noroi (peste cele mai adânci, ca să se poată trece, se puseseră niște scânduri înguste și nu tocmai sigure). Băltoacele din curte prinseseră o pojghiță subțire de gheață; deasupra ei se așeza zăpada albă și pufoasă. Nu exista, cel puțin deocamdată, pericolul ca totul să se transforme în noroi.

Mama o văzu pe doamna Prodan – mai avea un an, doi, până la pensie – străbătând curtea. În paltonul ei cu guleraș de blană, pe cap cu o căciulă de astrahan, cu niște bocanci uriași în picioare (cu talpă groasă de crep), mergea ușor aplecată într-o parte, din pricina servietei burdușite până la refuz, plină, probabil, cu caiete de școală, cu teze și extemporale, precum și cu alte materiale didactice de care nu se despărțea niciodată. Ocolea grijulie băltoacele, bănuind cât de periculos putea fi ghețușul de sub stratul subțire de zăpadă, mai ales pentru un om bătrân ale cărui reflexe nu mai sunt chiar atât de sigure. Totuși, la un moment dat, fu gata să alunece și să cadă. Ca să-și mențină echilibrul se folosi de tașca cea burdușită cu caiete și extemporale, care primi în aer o traiectorie dintre cele mai ciudate și neașteptate. Se încruntă, își țuguie, enervată, buzele subțiri. Se uită speriată la ceasul-brățară de pe mână: până la sosirea trenului

în gară mai erau doar cinci minute. Dacă nu se grăbește – gara era foarte aproape, la o aruncătură de băț – riscă să pățească la fel ca săptămâna trecută, să piardă din nou trenul, tocmai astăzi, când ține atât de mult să ajungă la timp: le promisese celor dintr-a șaptea, clasă la care era dirigintă, să le facă proiecții, tema lecției de dirigenție fiind „mari pictori români". Undeva, e adevărat foarte departe, se auzi fluieratul prelung al trenului, și doamna Prodan începu să alerge. La vârsta ei, un astfel de cros nu era, binînțeles, prea indicat – inima îi era slăbită, iar despre tensiune să nu mai vorbim!

Așa făcea mama în fiecare dimineață: îi urmărea cu privirea pe cei ce plecau în zori; străbăteau curtea ocolind băltoacele ori trecând cu multă grijă pe scândurile înguste, punți improvizate, și nu tocmai sigure; era într-un fel preocupată de soarta fiecăruia și nu era vorba de o curiozitate meschină, nici pomeneală de așa ceva, ci mai curând de un mod afectuos și tandru de a privi lumea din jur, oameni asemănători ei cu care mama se simțea – poate chiar fără să-și dea seama, fără să fie adică întru totul conștientă de acest lucru – solidară... O lume teribil de limitată, e adevărat, lumea unor oameni obișnuiți, cum se spune, de fapt singura pe care mama ajunsese s-o cunoască și s-o îndrăgească. Exista oare și o altfel de lume și altfel de oameni? Iată o întrebare pe care ne simțim obligați să ne-o punem și să ne întrebăm, în același timp, cum s-ar fi purtat mama cu acei „altfel de oameni" pe care i-ar fi întâlnit? Cunoscându-i, ar fi ieșit la lumină și alte laturi, mai aspre, mai colțuroase ale caracterului ei, nesupus probelor de foc, necruțătoare și aspre, ale cunoașterii? Cum s-ar fi purtat mama, de pildă, cu ticăloșii cei mari? Pe lângă cei mărunți, singurii cu care ajunsese în contact – aceștia nici nu erau chiar ticăloși, ci niște sărmani, hai să zicem, găinari, porniți pe șmecherie și învârteală – mama trecea aproape indiferentă, fără să-i bage în seamă; cel mult o umbră de dispreț superior ascuțea gura ei frumoasă, ori de câte ori era înșelată la alimentara sau la aprozar. Cum s-ar fi purtat ea, care i-ar fi fost sentimentele, dacă ar fi ajuns în legătură cu ticăloșii cei mari, nu avem cum să știm, de vreme ce lumea mamei era atât de mică. Mă gândesc că Sartre – oricând gata să sufere pentru fiecare nedreptate comisă la mii de kilometri

depărtare de cafenelele de pe Saint-Germain de Prés – n-ar fi fost în stare s-o înțeleagă pe mama. Ea, care se arăta a fi mult mai afectată de amigdalele băiatului ei decât de o criză de guvern din Indochina! Știa atât de puține lucruri despre marile holocausturi ale istoriei! Mult mai preocupată era, deci, să găsească ulei de floarea-soarelui sau făină de porumb, să se aprovizioneze din timp cu cartofi pentru la iarnă, decât de dramele cumplite și strigătoare la cer întâmplate peste mări și oceane. Am putea s-o certăm aspru pe mama – ni-l și închipuim pe marele filozof gata s-o facă harcea-parcea, privind-o cu necruțare prin ochelarii lui cu multe dioptrii – pentru incapacitatea ei de a se ridica la un nivel mai înalt de abstracțiune – dar nu vrem s-o facem (chiar cu riscul de a-i supăra pe toți adepții lui Jean Paul Sartre!), nu vrem s-o atingem pe mama nici cu o floare, cum se spune. Din ce pricină suntem atât de atenți să n-o supărăm și să nu ne ridicăm împotrivă-i? Pentru că suntem convinși că ființe asemeni mamei duc tot greul lumii acesteia și fac, în același timp, ca lumea să continue să existe, să fie posibilă viața noastră, oricât de necruțătoare ar fi calamitățile de tot felul – vânturile, ploile, grindinile – care încearcă să tulbure pacea și liniștea pământului. În fața privirilor critice și foarte severe – și, de ce nu, chiar ușor disprețuitoare – ale gânditorului francez, mama, sărmana de ea, ar putea în orice clipă să se piardă! Are ea oare ce să ofere în schimbul atâtor idei înalte și profunde, atâtor teorii splendid desfășurate, logice și fără nici o fisură și de o impresionantă coerență, poate, adică, mama să facă față unor atât de teribile confruntări? Decalajul de forțe e atât de mare, încât s-ar putea crede că nu-i rămâne mamei nici o altă alternativă decât să tacă, să se retragă, rușinată de propriile ei limite și îngustimi, într-un colț, continuând să cârpească ciorapi și să se gândească la masa de prânz, să se întrebe, adică, dacă niște oscioare pot ține locul cărnii și să facă destul de gustoasă supa cu tăiței (pregătită, așa cum știe ea, cu morcovi mulți și cu verdețuri). Această existență măruntă, umilă și neînsemnată, să fie oare tot ceea ce poate să-i opună mama celui ce a scris *Ființa și neantul?* Nu-i oare mult prea puțin? Atunci de unde totuși această siguranță a mamei, certitudinea că în acest „schimb de păreri" oricum tot ea va

ieşi până la urmă învingătoare? Curajul nebunesc, curajul de a-l înfrunta, contrazicându-l, nefiind adică de acord cu el, pe cel mai mare filozof francez de la Voltaire încoace (cum va fi denumit, şi pe bună dreptate, la moartea lui), trebuie să mărturisim că ne nedumireşte şi pe noi, şi în acelaşi timp, de ce să n-o recunoaştem, ne umple de bucurie. Alteori, ce-i drept, ne vine s-o oprim pe mama, până nu-i prea târziu, s-o tragem de mânecă (bineînţeles cu cea mai mare discreţie) înainte de a se face de râs, s-o sfătuim să capituleze şi să depună armele în faţa argumentelor de o zdrobitoare evidenţă, constituite într-un sistem unitar şi coerent, ale gânditorului, să-i arătăm, deci, cât de nebunească şi la urma urmei copilăroasă e hotărârea ei de a-l înfrunta pe Sartre. Ne-am amintit, înfricoşaţi, de uluitoarele lui polemici şi de modul în care a reuşit, întotdeauna, să-şi facă cnocaut adversarii! O să fie un adevărat măcel, ne-am spus cu cea mai mare îngrijorare. Urmărim cu sufletul la gură, deci, *duelul* care are loc, duel care poate semăna perfect cu un complicat joc de cărţi, şi cartea pe care mama o pune pe masă cu o mână sigură şi defel tremurătoare e o adevărată chintă regală, cartea cărţilor, întotdeauna câştigătoare, imposibil de atacat! Aşadar, când marele filozof francez desfăşoară, apelând la foarte dense şi concludente citate din operele sale, un întreg sistem filozofic – „Ca să vezi îi spune el mamei, cât de mult mă îngrijorează soarta omenirii“ – ea începe să-i vorbească uşor încurcată şi cu fraze nu tocmai ca din carte despre băiatul ei care, iată, tocmai săptămâna trecută s-a îmbolnăvit de scarlatină! „Sunt îngrijorată, nu cumva să facă vreo complicaţie“, spune mama şi Sartre zâmbeşte pentru că îngrijorarea lui e mult mai mare şi mai generală; pe el îl preocupă doar, îl *îngrijorează* soarta întregului mapamond! „Întreaga omenire e bolnavă“, spune filozoful. „Suferi într-adevăr? îl întreabă mirată mama pe marele filosof. Şi ce înseamnă asta, să suferi aşa în general?“ mai întreabă ea, şi într-o balanţă (cum şi de unde a apărut balanţa cu pricina ar trebui s-o întrebăm pe ea, care le pregătise pe toate din timp, dând dovada unei mari abilităţi şi şmecherii), într-o parte aşează iubirea pentru fiul care i s-a îmbolnăvit de scarlatină, iar în cealaltă parte Sartre îşi pune iubirea pentru întregul glob

pământesc; şi iată că balanţa se apleacă mult înspre partea mamei. „Ştiam că aşa o să fie, spune mama, şi-i zâmbeşte triumfătoare lui Sartre. Atârnă mult mai greu la cântar“, îi spune ea, şi încearcă să-l convingă pe filozof că la mijloc nu se află nici o înşelătorie; filozoful însă, cu tomurile sub braţ, groase, scrise de propria lui mână, se îndepărtează.

Mamei, după dispariţia în neant a filozofului, nu-i rămase decât să se întoarcă la grijile ei mărunte şi neînsemnate: îşi aminti că tocul de la un bocanc al lui Marcu se desprinsese, îşi aminti de rufele pe care le avea de spălat, de laptele pus la fiert şi care, din pricina discuţiei, mult prelungite, cu Sartre, probabil că dăduse în foc. „Să mă grăbesc, mai spuse. Mă aşteaptă o zi dintre cele mai grele, şi uite că eu stau la pălăvrăgeală cu filozofii...

Îşi aminti că în jurul orei prânzului s-ar putea să se aducă la măcelărie carne de porc. Mă luai cu vorba, îşi spune mama în chip de imputare, şi era să uit lucrul cel mai important.“

2.

Blocul avea opt apartamente – patru cu două camere, iar celelalte patru cu trei. La parter, pe partea stângă a palierului, locuia familia Constantinescu. Bărbatul era vânzător la „Vânătorul şi pescarul“, iar soţia lui se ocupa cu croitoria. Cum nu avea autorizaţie, lucra clandestin şi numai la persoane demne de toată încredere. El era un bărbat negricios şi masiv, cu o voce răsunătoare, de bas. Ochii îi avea blânzi şi copilăroşi şi se îmbrăca, cine ştie din ce pricină, întotdeauna în negru; nevastă-sa era măruntică, slăbuţă, zglobie şi teribil de vorbăreaţă. Se întindea la vorbă, uita de ea. Cu mâna pe clanţa uşii o deschidea din când în când din nebăgare de seamă şi – gest reflex – o închidea repede la loc. Era întotdeauna la curent cu ceea ce se întâmplă în oraş. Veştile rele – un deces, o boală, o tentativă de sinucidere – n-o deranjau prea mult. Îi croise şi mamei o rochie, dar cum era mereu grăbită şi nu avea răbdare să măsoare înainte de

a se apuca de lucru, spre marele ghinion al mamei, greşi croiul. Se oferi să-i cumpere, în loc, alt material; dar pentru că, în general, cu vecinii e bine să păstrezi relaţiile cele mai bune cu putinţă, mama nu vru să primească nici un ban de la ea. Pe partea dreaptă a palierului, tot la parter, într-un apartament cu două camere, locuia un inginer chimist. Era neînsurat, şi fetele cu care apărea în fiecare seară pe „corso" erau nişte fiinţe emancipate, gata „să rupă gura târgului", cum se spune. Purtau fuste fie prea lungi, fie prea scurte, după cum era moda, părul fie prea oxigenat, fie prea închis la culoare; erau amatoare de twist sau de rock-and-roll – magnetofonul inginerului urla în permanenţă melodii la modă, spre nemulţumirea vecinilor, care nu puteau din pricina asta să se odihnească. Erau foarte bronzate vara (întrebate cum s-au distrat la mare, începeau să povestească, oricui avea timp să le asculte, aventurile lor nenumărate). Într-un cuvânt, „fete de viaţă", pe care inginerul le schimba mereu, „le rula", cum declara el prietenilor, incapabil să se fixeze asupra uneia singure. Fără îndoială că inginerul era ceea ce se cheamă un excentric; îi plăcea să facă încă pe tinerelul (împlinise patruzeci de ani), iarna umbla cu o scurtă de piele la care nu renunţa niciodată, vara putea fi văzut cu aceiaşi pantaloni de catifea (marcă străină); purta de asemenea cămăşi viu colorate, la gât avea un lănţişor de aur (fără medalion). Vara putea fi văzut cu nişte şlapi în picioare îndreptându-se, pe bicicletă, spre ştrandul cu apă termală, deschis de curând. Părul începuse să-i cărunţească şi, ca să nu se observe, şi-l purta tăiat foarte scurt...

În partea dreaptă a palierului, la etajul întâi, locuia o familie numeroasă şi destul de gălăgioasă din pricina copiilor, patru la număr, care alergau neobosiţi; tropăiau pe scări fără încetare ori băteau mingea în faţa blocului. Erau patru băieţi între zece şi cincisprezece ani, cu părul roşu-aprins, toţi patru (mama copiilor era unguroaică, o chema Beji, şi se potriviseră să semene la păr cu ea). Cum nu ştia româneşte bine, repeta mereu în chip de scuză „Răii, răi, copii, copii". Era o femeie altfel teribil de atrăgătoare şi de veselă. Soţul, mult mai în vârstă decât ea, se întorsese din război fără o mână şi era portar de noapte la un depozit. La al doilea etaj, într-un apartament

de două camere, locuia un şofer bătrân – mai avea vreo doi-trei ani până la pensie – împreună cu soţia şi băiatul lor, un tânăr frumos şi înalt, foarte tăcut şi retras. Se însurase la scurt timp după ce se întorsese din armată, cu o fată urâţică şi bondoacă, pe care o chema Minodora. Se grăbise cu însurătoarea, căci de înţeles – după certurile care izbucneau la orice oră din zi şi din noapte, făcând să răsune tot blocul – nu păreau a se înţelege. Glasul lui Dorin – aşa îl chema pe tânăr – e adevărat că nu prea se auzea, în schimb vocea Minodorei, ascuţită şi deosebit de penetrantă, trecea prin pereţii subţiri şi nu tocmai bine izolaţi, ai imobilului, de la parter până la ultimul etaj. „Îl mănâncă de viu, vipera", îşi dădeau cu părerea bărbaţii din bloc, clătinând, plini de înţelegere şi milă, din cap: un bărbat Dorin ăsta, şi nu printre ultimii, şi ca să vezi cum e şi cu norocul, tocmai el să nimerească peste o asemenea muiere, vai şi amar de sufletul lui! Nici femeile nu erau de partea Minodorei, ţineau şi ele cu tânărul însurăţel, învinovăţindu-l de un singur lucru: că prea era de tot şi de tot bleg, prea se lăsa călcat în picioare... „Au, să facă ea cu mine aşa!" ziceau bărbaţii clătinând din cap şi strângând din buze, desolidarizându-se, cu toţii, de tânărul cel chinuit într-o asemenea măsură de nevastă. „De ce credeţi voi că se poartă aşa? se întrebau femeile. Pentru că are cu cine! Ia să fi fost al meu în locul lui Dorin, atunci s-o fi văzut eu că are curaj..." Certurile încetară, însă, cu totul pe neaşteptate. „Aşa-i cât a fost sita nouă. S-au mai rodat şi de-acuma s-au mai obişnuit unul cu celălalt", îşi dădură cu părerea locatarii blocului, respirând, în sfârşit, uşuraţi. Se săturaseră cu toţii de atâtea scandaluri, aveau nevoie de pace şi de linişte. Tânărul soţ pleca dimineaţa în zori la serviciu – lucra la depoul căii ferate, era lăcătuş de meserie – însoţit de privirile pline de înţelegere şi compasiune ale celorlalţi locatari. Când a dat omul de necaz – şi poate exista un necaz mai mare decât o femeie rea şi cicălitoare?! – e bine, considerau ei, să-i arăţi că eşti alături de el, că-i înţelegi suferinţa şi chinul. Înţelegerea asta îl stânjenea însă pe tânărul soţ. Începu să-şi ocolească vecinii. Ca să-i evite, se obişnui să plece la depou cu noaptea în cap, numai să nu dea ochii cu ei. Pe deasupra, el o iubea pe Minodora şi ostilitatea celorlalţi, în ceea ce o priveşte,

îl nemulțumea... Nu numai că certurile se potoliră, după cum am mai spus, dar și Minodora – care era vânzătoare la un magazin de coloniale – trecu printr-o neașteptată metamorfoză. Din posomorâtă și încruntată, cum fusese tot timpul – ostilă față de toată lumea, preferând să se uite pe deasupra vecinilor, numai ca să nu fie obligată să-i salute – deveni o ființă amabilă și foarte veselă. Ea, care se îmbrăca întotdeauna cum se nimerea, se transformă într-o femeie deosebit de preocupată de aspectul ei exterior. Începu să poarte pantofi cu tocuri înalte, bluze de nailon, viu colorate, ciorapi de mătase, într-un cuvânt, era aproape de nerecunoscut! Fu văzută cum urcă scările blocului zâmbind de una singură sau chiar fredonând melodii la modă! Nu numai caracterul, ca să zicem așa, părea a i se schimba de la o zi la alta, ci și înfățișarea (și de data asta nu ne referim la îmbrăcăminte); chiar dacă nu se făcu neapărat frumoasă peste noapte (astfel de metamorfozări se întâmplă doar în povești, și nu în viața cea de toate zilele), Minodora era, în tot cazul, mult mai puțin urâtă: atât chipul, cât și trupul ei primiră o anumită feminitate, străină înfățișării ei mai vechi. Așa cum arăta acum putea trezi interesul unui bărbat. Privind-o cu mai multă atenție, descopereai, de pildă, că are picioare frumoase și că mijlocul îl are suficient de subțire. Era evident efortul ei de a scoate la iveală tot ceea ce avea cât de cât frumos. De parcă ar fi vrut să pornească o adevărată ofensivă împotriva tuturor celor care, din încăpățânare, nu voiau să-i recunoască tot mai evidentele calități feminine. Reușise oare Dorin să trezească femeia din Minodora? Dezlănțuise el seria atâtor neașteptate transformări? Am fi gata să zicem că da, împreună cu toți locatarii blocului, dacă nu ne-ar fi ajuns, totuși, la ureche unele zvonuri cărora, vrând, nevrând, a trebuit să le acordăm un oarecare credit. Ele aruncară o cu totul altă lumină asupra surprizătoarelor transformări la care ne-am referit. Minodora era într-adevăr îndrăgostită (nici nu s-ar fi putut altfel), dar nu de propriul ei soț, cum ar fi fost de dorit și de așteptat, ci de un bărbat străin. Trebuie să spunem că insul ales de Minodora, cel asupra căreia își revărsa întreaga iubire dezlănțuită, era un bărbat trecut de prima tinerețe, un tip, ca să zicem așa, bătrâior și nu prea arătos: grăsuliu

și cu o chelie pronunțată, mic de statură și cu picioarele foarte scurte. Tipul, care nu era deci un Adonis, era însurat, cu trei copii mari, încât numai de amant – capabil să trezească feminitatea adormită a Minodorei – nu părea a fi potrivit! Fuseseră în tot cazul văzuți luând masa împreună la „Hanul cu tei“, un restaurant deschis de curând (datorită prețurilor ridicate, era mai tot timpul gol) și Marius – așa îl chema pe directorul cinematografului „Modern“, amantul Minodorei – comandă, la sfârșitul unei mese udată din belșug cu vin roșu, șampanie și clătite cu dulceață de caise! Se stinse lumina, muzica intonă marșul triumfal din „Aida“, și clătitele fură purtate de chelner până la masa lor, învăluite într-o flacără albăstruie și misterioasă! Când lumina se aprinse din nou, fură chemați lăutarii să-i cânte Minodorei la ureche romanțele ei preferate. Cum romanța *Cruce albă de mesteacăn* solistul n-o știu în întregime, Minodora cântă singură ultimele strofe, cu lacrimi în ochi și cu o voce cristalină, care trezi entuziasmul tuturor. Cinematograful „Modern“ se afla peste drum de magazinul de coloniale, și Minodora își lăsa de mai multe ori pe zi colega singură – tot nu era o prea mare afluență de cumpărători – și „dădea o fugă“ până vizavi, să vadă „ce film o să ruleze săptămâna viitoare“. Cel puțin așa îi spunea ea Mihaelei – o fată înaltă, slabă și cu coșuri pe față. Se întorcea tulburată – după mărturisirile colegei – îmbujorată la față și cu părul răvășit. Aceeași colegă observă că ori de câte ori oferea solicitatorilor – după ce aveau loc astfel de vizite – sticluțe cu apă de colonie și cu loțiune pentru spălat părul, mâinile îi tremurau... Așa cum se întâmplă de obicei, ultimul care află toată tărășenia fu bărbatul Minodorei, tânărul lăcătuș Dorin. Spre surprinderea tuturor celor din bloc, nu avură loc nici certuri și nici strigăte în gura mare. Nu fu nimic altceva decât că, într-o bună zi – a doua sau a treia zi după ce tânărul luă cunoștință de întreaga poveste – Minodora dispăru din bloc pentru totdeauna. Dispăru de parcă nici n-ar fi fost, de parcă n-ar fi existat niciodată, nici certurile din primele săptămâni de după nuntă, nici bluzele viu colorate din lunile imediat următoare, nici pantofii cu tocuri cui bocănind pe scări și nici melodiile fredonate încetișor. Și nu putem decât să ne bucurăm de această dispariție! Chiar dacă nu avem nici

pe departe intenția să facem din blocul cu patru etaje în care locuia mama un mic paradis cu oameni buni, o lume fără întunecimi și umbre –nu, o asemenea abordare edulcorată nu ne stă în intenții! – nu putem totuși să nu observăm că izbucnirile isterice ale Minodorei din prima perioadă precum și pasiunea ei din cea de a doua aduceau parcă un accent prea puternic, adăugau o culoare stridentă unui tablou în care nu au ce căuta, în general, tonurile violente!... Mai greu cu necazurile care îi căzuseră pe cap se împăca mama tânărului lăcătuș. O vreme nici nu se arătă în lume, și când ieșea după cumpărături – cineva tot trebuia să le facă – avea ochii plânși și căuta să nu intre în vorbă cu vecinele. Adeseori tatăl și fiul plecau împreună, fiul la depou, și tatăl (când se nimerea în schimbul de dimineață) la garajul de unde urma să-și ia mașina în primire. Fiecare avea sub braț un mic pachețel cu mâncare, învelit în hârtie de ziar. Erau cam de aceeași înălțime și semănau bine unul cu celălalt, doar că șoferul era ceva mai îndesat la trup, iar părul pe la tâmple începea să-i albească...

La același etaj, în apartamentul vecin, locuia un medic stomatolog. Trecuseră doi ani de la moartea soției acestuia, se iubiseră mult și nu se putea împăca în nici un fel cu gândul pierderii ei. Îl chema Cristian Foiaș și în fiecare după-amiază – pe la orele cinci – făcea lungi plimbări prin parcul din centrul orașului; seara avea masa lui rezervată (într-un colț mai retras și cât mai departe de muzică) la restaurantul „Central". Își golea în liniște, și fără să accepte vreun „intrus" la masă, sticla cu vin (șprițuri „decolorate", după propria lui expresie, mai mult sifon decât vin), și când orologiul din turnul bisericii (care se afla peste drum de restaurant) bătea orele unsprezece, chema chelnerul, făcea nota (aceeași de fiecare dată) și părăsea restaurantul. Se stabilise în orășel cu vreo trei ani înainte de a se pensiona. Se zvonise c-ar fi făcut și ceva închisoare, din motive politice, de știut nu se știa nimic precis însă, doctorul nu prea avea prieteni cărora să li se confeseze; era un foarte bun medic dentist, solicitat de toată lumea – în fața cabinetului său, înainte de a se pensiona, se stătea întotdeauna la coadă – lucra bine și lua bani puțini: „Cât câștig îmi ajunge. Să zicem c-aș câștiga bani mulți! Ce dracu să fac cu ei!? Lăcomia de bani, astăzi, e semn de prostie.

Lacomi sunt mai ales oamenii mediocri, inșii mărunți, cei lipsiți de inteligență. Uitați-vă în jur și spuneți-mi dacă n-am dreptate, dacă nu-i așa. Chiar la noi, la policlinică, am observat lucrul ăsta. Cu cât un medic e mai prost, mai lipsit de imaginație, mai mediocru, cu atât e mai lacom de bani! Dacă se întâmplă să aibă și alte preocupări, să citească o carte, să asculte un disc sau pur și simplu să fie pasionat de profesia de medic – banii îl interesează mai puțin. Să-i luăm pe rând și să vedeți că am dreptate..." Acesta era „crezul" doctorului, pe care îl spunea, ori de câte ori se ivea prilejul, pacienților, surorilor, colegilor (celor pe care îi aprecia), chelnerilor – când făceau la restaurant nota de plată – vecinilor de bloc, când se întâmpla să stea cu ei la taifas, primăvara, în fața imobilului. Doctorul Foiaș citea romane franțuzești, în zilele însorite, stând pe aceeași băncuță din parc, din dreptul chioșcului de ziare, trezind în felul ăsta suspiciunea și antipatia autorităților: se grăbiră să-l califice de „reacționar" (erau și zvonurile tulburi cu privire la anii de detenție) și de cosmopolit, care nu iubește în suficientă măsură realitățile zilelor noastre. Pasiunea lui pentru muzică fu descoperită ceva mai târziu, când împreună cu chirurgul orașului, doctorul Müller, și profesorul de muzică, Coriolan Bădescu, un tip care cam trăgea la măsea, dar, altfel, cu o ureche muzicală extraordinară, cu domnișoara Liliana Comiș, o fată bătrână, cultă, și cu nasul mare, înjghebară un cvartet și se produseră cu el chiar în public – cântând „Păstrăvul" lui Schubert – spre marea plictiseală a spectatorilor; aceștia veniseră din curiozitate, în număr mare, dar nu puteau să suporte, nici de frică, muzica grea...

Etajul trei era ocupat de tineret: în stânga palierului locuia Mimi, o coafeză îmbrăcată întotdeauna cu lucruri din străinătate – avea un unchi la Viena, fratele mamei, care îi trimitea lunar pachete: vindea o parte din rochiile și bluzele primite, dar de cele mai de preț îi era greu să se despartă. Le ținea pentru ea, șocând pe toată lumea cu eleganța ei, nici mai mult, nici mai puțin decât vieneză. Mimi era o ființă topită după distracții. Nu se ținea petrecere sau „jur" și ea să nu fie invitată! Fusese cea dintâi dansatoare de rock și de twist din oraș. Era oricând dispusă să te inițieze în misterele noului dans,

plină de răbdare și solicitudine. Nu era neapărat frumoasă, de vreme ce trăsăturile chipului îi erau destul de comune, avea în schimb un trup bine făcut, pe care îl jinduiseră mulți făcând, bineînțeles, avansurile de rigoare, fiind, dealtfel, convinși că merg la sigur! Mimi se purta însă în mod egal cu toți insistenții, dând de înțeles bărbaților prea exaltați că, cel puțin deocamdată, nu au nici cea mai mică șansă, ea preferând să danseze, să se distreze adică, nu să se culce cu ei... Nu era ceea ce se cheamă o „călugăriță", și au fost, probabil, și dintr-aceia care au avut noroc. Toate se făceau însă cu multă distincție – condiție impusă de Mimi cu maximă fermitate și hotărâre: Mimi ținea la reputația ei, era o ființă lucidă, defel sentimentală. O singură dată, întorcându-se de la mare, bronzată și cu părul platinat de soare, declarase în gura mare că pur și simplu „și-a făcut de cap"! „Aventuri, draga mea, peste aventuri", spusese ea cu ochii strălucitori. O ieșire pe care o regretă după aceea: orașul parcă abia aștepta să o audă făcând astfel de declarații! Șușoteli de tot felul se împrăștiară cu iuțeala fulgerului. Se răspândi chiar zvonul c-ar fi rămas însărcinată, zvon întru totul aiurea și neîndreptățit. Mimi avea același mijloc subțire, care nu voi în ruptul capului să se rotunjească, după cum ar fi dorit unii răuvoitori. Aventurile acelea de la mare, despre care vorbise cu o atât de mare încântare și plăcere, nu avură, spre marea părere de rău a multora, ființe răutăcioase și meschine, nici un fel de urmări.

Celălalt apartament era ocupat de o pereche tânără de însurăței – familia Roca – profesori amândoi, ea de limba română, iar el de matematică. Aveau și un copil, o fetiță teribil de drăguță, elevă de-acuma, în clasa întâi primară. Dimineața plecau împreună, fetița bocănea pe scări, sărind două trepte deodată. „Oamenii se odihnesc, căuta tânăra mamă s-o potolească vorbindu-i în șoaptă. Țopăind așa, ai să scoli tot blocul..." Iarna o duceau la școală cu săniuța; înfofolită și roșie în obraji, semăna cu o păpușă vie. Era vorbăreață și prietenoasă și se lăsa cu plăcere răsfățată de locatari. Când se îmbolnăvi de oreion – o formă gravă și cu tot felul de complicații – blocul întreg fu în alertă. Doctorul veni de mai multe ori pe zi, urca, răsuflând greu, avea un început de astm, până la etajul trei, ajuns

în dreptul apartamentului suna cu o mână, iar cu cealaltă își ștergea transpirația de pe obraz cu batista. „Nu aveți de ce să fiți atât de speriată, doamnă..." se mai auzea vocea doctorului, apoi ușa se închidea în urma lui... Într-una din zile se întâlni pe palier cu Mimi; tânăra coafeză se întorcea de la poștă cu un nou pachețel sub braț, trimis, bineînțeles, de unchiul de la Viena – și acolo, pe scară, luându-i părintește mâna în mâna lui zbârcită de om bătrân, doctorul îi comunică acesteia vestea cea bună, care făcu ocolul întregului bloc, după aceea: „Se însănătoșește, îi spusese doctorul. De acuma nu mai e nici un pericol. Am pus-o pe picioare..." La ultimul etaj, apartamentul lor se învecina cu cel al doamnei Prodan, învățătoarea... Aceasta era lumea în care trăia mama, o lume cu oameni de tot felul și totuși asemănători între ei. Priviți mai de aproape – așa cum am încercat s-o și facem – asemănările încep să se estompeze și deosebirile își spun cuvântul. Căci ne va fi greu să găsim vreo asemănare, de pildă, între excentricul și petrecărețul inginer, cel înconjurat de femei frumoase, și domnul Constantinescu, ins mult mai șters și mai neînsemnat, dar care, în schimb (în chip de compensație probabil), era posesorul unei voci profunde și teribil de impresionantă (să ni-l amintim spunând cu vocea lui bubuitoare „Bună dimineața, vecine..."), singurul în stare să dea fiecărui cuvânt rostit un caracter solemn și ceremonios. Nici Mimi, cu modul ei de a trăi liber și în afara oricăror prejudecăți, nu seamănă nici pe departe cu doamna învățătoare Prodan, cea care în fiecare marți pleacă la Mănăștiur cu primul tren ca să ajungă la timp la lecția de dirigenție. Nici domnul Foiaș, care trecuse prin multe în viață, fără să se știe foarte exact prin ce anume trecuse (să ne amintim doar pasiunea lui pentru muzica lui Schubert), nu s-ar putea spune c-ar fi semănat în vreun fel cu tânărul profesor de matematică, un bărbat masiv și cam greoi, care în timpul liber juca șah la clubul Casei de Cultură și era – fără nici un motiv, desigur – teribil de gelos pe micuța profesoară de română, nevasta lui, o femeie blondă și spălăcită, nu prea frumoasă, după opiniile unora, dar care, conform acelorași opinii, avea în schimb ceea ce se cheamă „șarm"...

Se ştie doar că numai priviţi de la o anumită depărtare – din avion, de pildă, de undeva „de sus", în tot cazul – oamenii se aseamănă între ei; priviţi mai de aproape, de la o distanţă, ca să zicem aşa, obişnuită, nu seamănă defel. Şi nu-i oare datoria noastră, a celor ce aşternem pe hârtie aceste rânduri, să-i privim totuşi foarte, foarte de aproape?! În centrul acestui mic univers, univers alcătuit din oameni atât de diferiţi (ne place, deci, să privim imobilul cu pricina ca pe un mapamond în miniatură), să încercăm s-o aşezăm pe mama, care, cât noi am făcut această lungă digresiune, nu s-a dezlipit de lângă fereastră şi nici n-a terminat de cârpit ciorapii. Să aşteptăm să-i termine de cârpit, s-o urmărim cum rupe aţa cu gura (are dinţi albi şi sănătoşi, de femeie tânără) şi cum după ce aşază cutia cu nasturi, papiote şi ace de cusut într-un sertar al bufetului, intră în dormitor să-şi trezească „bărbaţii" (îi place să le spună aşa, folosind acest singur cuvânt încărcat de toată tandreţea). Soţul, deja treaz, în chiloţi şi maieu, stă pe marginea patului, se freacă la ochi, face eforturi să se trezească de-a binelea. Dă să-şi tragă, căscând îndelung, ciorapii în picioare. „Lasă-i pe ăia, îi spune mama. Îţi dau alţii curaţi. Ar fi trebuit să-ţi schimbi şi rufăria de corp. Fac spălătură mare..." „Vezi ce face copilu, îi spune el cu o voce somnoroasă şi continuând să caşte. I-am spus nu ştiu de câte ori să se scoale. Poate pe tine te ascultă. Nu mă pot înţelege cu el..." „Trebuie să repeţi poezia", îi spune mama cu o voce categorică şi severă, care nu suferă contraziceri. Gândul la poezia care nu se lasă memorată decât cu mari eforturi îl obligă pe Marcu să sară din pat. Nevoi presante îl fac să dea buzna în baie. După un timp, se aude apa la closet. Mama îl ajută să se încalţe şi, ca de fiecare dată, piciorul stâng intră foarte greu în pantof. Tot trăgând de el, au obosit amândoi, atât mama, cât şi Marcu, şi transpiraţi, răsuflând cu greutate, se aşează pe lada cu încălţăminte veche din bucătărie. „Mai pune-l o dată să repete poezia, înainte de a pleca", spune tata. „Las' c-a spus-o destul", spune mama şi izbucneşte în râs. „De ce râzi?!" o întrebă soţul mirat. „Cum să nu râd, spune mama, de când sunt nu mi-a fost dat să citesc o poezie mai tâmpită! Eu n-aş fi fost în stare s-o ţin minte, nici să mă omori. Şi mie – îşi aminteşte mama – mi-au plăcut întotdeauna

poeziile: *Luceafărul* şi *El Zorab* le ştiam pe de rost. Nici acum nu le-am uitat, dacă mă concentrez puţin aş putea să vi le spun în întregime..." „Bine, bine, spune tata, ai să ni le spui când ne întoarcem de la şcoală. Trebuie să plecăm chiar acuma, altfel n-ajungem la timp."

Plecară amândoi, tatăl şi fiul, spre şcoala care nu se afla la prea mare depărtare de casa lor: după ce-o coteşti pe strada principală, în câteva minute ai şi ajuns. În dreptul şcolii se despart: tata se îndreaptă spre şcoala veche, unde se află clasele mici (tata e învăţător la clasa a treia), şi Marcu spre clădirea nouă a şcolii, construită doar de un an de zile, unde sunt clasele ciclului doi...

Mama îşi începe ziua ei obişnuită de femeie „casnică": trebăluind prin bucătărie, spălând rufele, pregătind mâncarea pe aragaz. Un aragaz micuţ, cu două ochiuri, încât uneori recurge şi la primusul vechi şi afumat pe care tata nu poate să-l sufere. Simte după mirosul de petrol că a fost iarăşi adus din cămară primusul cu pricina şi începe cearta. „Am să ţi-l arunc pe fereastră într-o bună zi", îi spune el mamei, furios... În ciuda tuturor ameninţărilor şi protestelor, ea continuă să-l folosească. Mai ales când se hotărăşte să facă de mâncare pentru mai multe zile, nu poate să nu se „ajute" un pic şi de primusul cel urât mirositor. Are grijă să-l facă nevăzut cu mult înainte de întoarcerea tatei de la şcoală. Deschide larg ferestrele, mirosul e însă mult prea persistent, nu dispare cu una cu două.

De cum intra în bucătărie, tata îşi dădea imediat seama că iarăşi a fost adus primusul. „Văd că tot la sărăcie tragi", îi spunea el supărat. Primusul îi amintea de primii ani de după război, când obiectul acesta urât mirositor şi producător de fum nu lipsea din nici o bucătărie. Pe astfel de primusuri – mai mult sau mai puţin afumate decât cel folosit de mama – se fierbeau veşnicele supe de cartofi şi de roşii, fasolea sau varza, precum şi macaroanele, hrana zilnică a fiecăruia. Mirosul primusului – fila de obicei – se amesteca adesea cu cel al mâncării prinse pe fundul cratiţei, amestec atât de neplăcut încât reuşea, oricât ai fi fost de înfometat, să-ţi taie pofta de mâncare. Tata parcă îi şi vedea plutind prin bucătărie, funigeii de la primusul care „fila" aşezându-se, asemeni unei ninsori negre şi rău prevestitoare, peste

tot, pătrunzând (spunea tata cu disperare) până în adâncul sufletului. Într-adevăr, îi găseai când şi unde nu te aşteptai: în laptele fiert din ceaşcă sau în batista cu care îţi ştergeai nasul, noaptea în pat pe faţa imaculată a pernei – cine ar fi putut să spună cum de reuşiseră să ajungă până acolo? – sau în dulceaţa de vişine, rămânând pe limbă după ce gustul acrişor al vişinelor dispărea, ascuţiţi ca o pilitură de fier, lipindu-se de cerul gurii, un adevărat coşmar! Primusul îi amintea tatei, de asemenea, de cozile la petrol, din dimineţile întunecate şi friguroase de iarnă. De zarva gospodinelor care, aşteptându-şi rândul, îşi spuneau păsurile; izbucneau în râs din când în când, la câte o glumă mai pipărată, tropăind din picioare, ca să nu le îngheţe de frig.

Ar trebui de-acum să ne întoarcem cu câţiva ani în urmă, la o perioadă ceva mai veche, la acei ani când Marcu nu exista încă, la timpul, deci, când un tânăr învăţător cu studiile de curând terminate şi cu armata făcută – numai bun de însurătoare, cum se spune – ia de soţie o fată din comuna Marginea, şi ea foarte, foarte tânără – să fie trei ani, nici aceia împliniţi de când a terminat şcoala – o fată subţirică şi deosebit de gingaşă, care de dragul lui îşi schimbă portul şi se face „doamnă"... Schimbarea nu a fost nici pe departe uşoară, căci nu numai despre schimbarea portului era vorba – adică în locul spăcelului şi al opregelor o rochie lucrată la cea mai bună croitoreasă de la Făget, cu pliuri multe şi cu guleraş de dantelă – ar fi fost mai puţin greu dacă totul s-ar fi redus doar la atât: modificările erau mult mai adânci. Una e să fii o fată lipsită de griji, căreia toată lumea îi spune pe nume, şi alta-i să fii de-acum „doamna învăţătoare", soţia dascălului din sat! Trebuia schimbată nu numai pieptănătura – în locul cozilor groase, împletite în trei, buclişoare semănând cu nişte cârnăciori, cum se purta pe timpul acela – ci trebuiau schimbate şi gândurile. Cum să apari însă în faţa oamenilor, a celor ce te ştiu atât de bine, ca o persoană întru totul nouă?! Şi asta aşa, repede de tot, cât ai bate din palme. Şi chiar dacă mama reuşi să-şi construiască într-adevăr o nouă identitate – o ajută, desigur, acel mimetism cu care toate femeile sunt înzestrate – o făcu, totuşi, cu o anumită stângăcie. Nu era de felul ei foarte timidă, dar nu era nici ceea ce se

cheamă o fiinţă cu tupeu; chiar dacă avea uneori un anumit aplomb, acesta era şi el cu măsură. Aşa că la scurt timp după măritiş îşi convinse bărbatul să-şi ceară transferul în altă parte. Hotărârea tânărului soţ trezi nedumerirea autorităţilor de care depindea respectivul transfer. „Dacă vrei, îi spusese inspectorul de la învăţământ – fuseseră amândoi colegi de şcoală pedagogică patru ani de zile şi se ştiau bine – eu îţi dau transferul, dar după părerea mea faci o mare prostie: în loc să stai cu socrii, să prindeţi şi voi un pic de cheag, ei sunt încă tineri şi vă pot ajuta – i-am văzut la nuntă şi par a fi oameni de treabă şi cu o anumită stare – tu vrei să pleci, într-un sat nenorocit, la dracu în praznic! Gândeşte-te că acolo nu s-a introdus nici lumina electrică! Şi, pe deasupra, la cincisprezece kilometri de linia ferată... Aşteaptă până la anu – dacă tot ai de gând să te muţi – şi dacă mai rămân inspector, dacă nu mă schimbă până atunci, îţi promit să-ţi găsesc ceva mai ca lumea. Ceva care să merite într-adevăr..." Discuţia respectivă avu loc la grădina de vară din centrul oraşului, în faţa unor sticle de bere şi a unor mititei foarte gustoşi. Inspectorul fu cât se poate de convingător, tata se păstră însă pe poziţii. „Nu, îi spuse ştergându-se cu dosul palmei la gură de spuma de bere, dacă poţi să-mi oferi ceva mai bun acuma, ar fi foarte bine, dacă nu, mă duc şi acolo, n-am de ales. N-o fi dracu chiar atât de negru, cum spui tu, or fi şi la Bârna oameni, doar nu mă duc la capătul pământului, n-am la ce să mă sperii chiar atât de tare." „Te pomeneşti că nevastă-ta te bate la cap să plecaţi", spuse inspectorul, ghicind, cu totul din întâmplare, adevărul. „Mai luăm o halbă, ori te grăbeşti?" schimbă vorba tânărul învăţător. „Nu mai luăm nici o halbă", spuse inspectorul uitându-se neliniştit la ceas. Şi aşa am cam întârziat la şedinţă. Sper c-o să întârzie şi alţii, aşa că n-o fi bai..." spuse el ridicându-se de la masă. „Eu mai rămân, spuse tata. O aştept pe nevastă-mea. E dusă la probă la o croitoreasă." „Eşti ca mutat, îi spuse inspectorul înainte de a se despărţi, bătându-l amical pe spate. Dar ascultă-mă pe mine ce-ţi spun: faci o greşeală şi-o să-ţi pară rău mai târziu, ai să vezi." „Bineînţeles că fac o prostie, îşi spuse tata în sinea lui, urmărindu-şi fostul coleg cu privirea. Dar dacă ea ţine la treaba asta, n-am ce face, trebuie s-o ascult..."

Părinții mamei nu aflară niciodată adevăratul motiv al plecării la Bârna. Fură convinși că „oamenii răi“ îi lucraseră și bănuielile li se îndreptară împotriva unuia și a altuia din sat, invidioși pe norocul fetei lor. Erau atâția doar dintre cei cu fete rămase nemăritate, care și ei l-ar fi vrut de ginere pe tânărul învățător. „Îi plină lumea de oameni pricinași, n-ai loc de ei nici să răsufli, fură ei de părere, dând cu obidă din cap. O vorbă spusă acolo unde trebuie, pe timpurile astea, și ți-ai și găsit beleaua. Până se vede dacă îi adevărată ori nu vorba aia, trece vremea...“ ziceau, necăjiți nevoie mare.

Se apucară, așadar, de împachetat: se începu cu sufrageria, cumpărată de părinții mamei de la nepoții fostului director al fabricii. Dormitorul din lemn de nuc se bucură de aceeași grijă deosebită... „Atenție mare la oglinzi“, îl avertiză mama referindu-se atât la oglinda de cristal de la bufetul din sufragerie, cât și la cea din sticlă, ceva mai ordinară, a toaletei din dormitor. Când totul fu învelit în hârtie groasă, întregul calabalâc îl încărcară într-un vagon de marfă. Mobilierul fu coborât în gară la Bujorul Bănățean și transportat mai departe, până la Bârna, cu căruțele, cu cea mai mare grijă. Mamei nu-i fu ușor să se despartă de satul în care trăise până la vârsta de șaisprezece ani, dar se strădui să nu se vadă prea tare.

De plecat n-au plecat cu trenul, ci cu căruța încărcată până la refuz atât cu unele obiecte uitate în graba împachetării – de pildă, un frumos cuier din lemn de nuc, precum și lavaboul alb împodobit cu flori și cu păsări primit ca dar de nuntă de la colegul de bancă al tânărului mire – cât și cu lucrurile mai de preț, cele ce nu fuseseră trimise cu trenul, de teamă ca nu cumva să se spargă: un servici de vin care, chiar dacă nu era de cristal, era totuși dintr-o sticlă foarte fină, tot dar de nuntă, de la niște verișori ai mamei. (Paharele aveau piciorul înalt, așa că pericolul de a se sparge era și mai mare: mama le împachetă în niște șervețele subțiri de culoare roz și le așeză într-o cutie de carton; cutia o legă cu o sfoară groasă de cânepă.) Tot în căruță, pe un braț de fân, să nu se zdruncine, fu pusă și lustra cu mai multe brațe – aparținuse lui Kubicec, fostul proprietar al sufrageriei – din lemn de trandafir sculptat și cu o garnitură de aramă (ca s-o facă să strălucească, mama lustruise la ea o săptămână). Nu fură

uitate nici cele două figurine de porțelan; una reprezenta o japoneză cu o umbreluță cochetă deasupra capului, cealaltă, tot exotică, era perechea celei dintâi: un lapon gras și foarte nostim, cu niște nasturi strălucitori pe piept și cu o decorație, primită, probabil, pe timpul războiului ruso-japonez; cu niște ochi oblici, albaștri și teribil de copilăroși. Laponul ținea în brațe un pește uriaș, dar, din păcate, coada acestuia era ușor ciobită, ceea ce îi scădea, bineînțeles, din valoare... Bibelourile, porțelan din cel mai fin de Boemia, mama le primise, dar de nuntă, de la un unchi al ei, un chirurg renumit și foarte bogat. Pe acestea mama nu le puse lângă celelalte obiecte – în ultimul moment mai fusese descoperit un taburet și un suport de flori, cărora li se găsi cu mare greutate un loc în căruța supraîncărcată – ci își exprimă dorința de a le ține ea personal în brațe. „Sunt cel puțin sigură că nu au cum să se spargă“, spusese cu toată fermitatea. „O să-ți amorțească brațele, nu uita că avem drum lung de făcut. Aproape treizeci de kilometri“, îi atrăsese atenția bărbatul. „Mă descurc eu, fii liniștit“, îl asigură mama, hotărâtă și plină de curaj, și în sfârșit unchiul Coriolan, cel ce urma să-i transporte pe însurăței până în satul unde tânărul învățător urma să-i învețe pe copii tabla înmulțirii și teorema lui Pitagora, se urcă în căruță, aruncând chiștocul țigării în mijlocul ogrăzii. Se adunaseră părinții și rudele; femeile plângeau, ștergându-și cu catrințele ochii umflați de atâtea lacrimi, în schimb bunicul lui Marcu – Marcu nu se născuse încă, mama era gravidă cu el în luna a șasea – fiind un om aspru, se pierdea cu firea rar... și atunci știa să se stăpânească, o urmărea încruntat și cu un fel de supărare ascunsă. Bănuia oare că fiica-sa era cea care pusese la cale toată povestea asta cu mutatul? În tot cazul, mama îi ocolea privirea, fiindu-i din nou frică de el, ca pe vremea când era copilă mică. (Pe timpul acela ori de câte ori făcea vreo prostie, nu scăpa fără bătaie.) Apoi își aminti că de-acuma nu mai era o fetiță, ci o doamnă, soția învățătorului, o femeie în toată firea, măritată și la casa ei. Își ridică țanțoșă capul și-și înfruntă părintele. Acesta se uită la ea mirat văzând-o atât de hotărâtă și neînfricată și, lucru curios, mânia i se risipi dintr-o dată. Își privi fata cu un fel de nepăsare

și ușor batjocoritor. „Ajungeți voi la vorba mea, o să vă pară vouă rău, vedeți voi pe dracu!“ spuneau parcă ochii lui cu genele aproape albe și deschiși la culoare.

Unchiul Coriolan aruncă o privire de jur împrejur, asemeni unui general a cărui oștire e de-acum gata să plece la atac. „Dacă mai aveți ceva de pus în cocie, puneți până mai e vreme“, îi îndemnă el stând cu biciul ridicat și uitându-se pe rând la fiecare. „De uitat tot s-a uitat una-alta, nu se poate altfel, ziseră femeile într-un glas. Las' că ne-om aduce aminte după aia și vi le trimitem“, îi liniștiră ele. „Atunci pot pleca?“ întrebă încă o dată unchiul Coriolan. „Dă-i drumul, spuse bunicul lui Marcu, și să fie într-un ceas bun…“ „Atunci eu am plecat“, spuse unchiul Coriolan cu multă fermitate și dădu bici cailor; căruța, supraîncărcată, se urni cu greu, lucrurile, deși așezate cu grijă, începură să zdrăngănească în fel și chip; mai ales lavaboul de tablă făcea un zgomot cu totul nesuferit. Unchiul Coriolan, abia ieșit pe poartă, se arătă nemulțumit de toată zdrăngăneala asta și opri căruța din nou. „Nu m-ați lăsat pe mine să vi le așez, spuse el supărat, și acum vedeți ce s-a întâmplat?! Le-ați aruncat cum v-a venit vouă la mână, nu v-ați gândit să le puneți cu o anumită socoteală! V-am rugat să mă chemați când le orânduiți, să nu le încărcați fiecum, da' nu m-ați ascultat! Acuma ce ne facem, puteți să-mi spuneți? Mă, eu când spun o vorbă, nu vorbesc prostii! spuse el roșu de supărare și căruța se urni iarăși din loc, făcând un zgomot de-a dreptul infernal. Așa-s muierile, dacă lași un lucru pe seama lor, vai și amar, decretă el cu voce tare, și nimeni nu îndrăzni să-l contrazică. Sări sprinten din căruță și încercă să lege cât mai strâns lavoarul, care, singur, făcea mai mult zgomot decât toate celelalte obiecte luate la un loc. De-acuma gata, am plecat, hotărî el. Fie ce-o fi, de oprit nu mă mai opresc. Altfel ne prinde noaptea pe drum, spuse clătinând nemulțumit din cap, dacă stăm și ne tocmim atâta. Și mie pe întuneric nu-mi place să merg…“ Așa că plecară, rudele și părinții, cu lacrimi în ochi și cu gura plină de tot felul de sfaturi, rămaseră în urmă, și abia după ce ieșiră din sat (se lăsase o ceață umedă, ca de toamnă, cu toate că erau în luna martie) mama începu să plângă. „A fost dorința ta să plecăm, să nu te aud că-mi

bocești“, îi spuse tata cu asprime, și vorbele lui o determinară să plângă și mai avan. Auzind-o plângând atât de nestăpânit și cu o așa de mare convingere, viitorul tată al lui Marcu se lăsă înduioșat, era doar femeia lui, tânăra lui nevestică, și el o iubea mult! Unde pui că era și însărcinată, nu mai avea mult până să nască (după socoteala lor, nici trei luni încheiate), și o femeie într-o asemnea stare nici nu-i bine să se supere prea tare! „Plângi de parcă am pleca la capătul lumii, îi spuse el mamei. Te întorci tot la ei după ce naști, ai uitat?“

Unchiul Coriolan privea din ce în ce mai îngrijorat cerul: se înnorase spre Făget și se pregătea de ploaie. „Mult nu mai are până începe să picure, spuse clătinând din cap. Pare a fi din cele scurte, adăugă el ca să-i liniștească. Ploaie de primăvară. Nu cred să țină mult.“ „De udat tot ne udă, cât de scurtă ar fi ea“, spuse tata. „Să mă uit după ploier până nu începe“, fu de părere mama.

Scotocind prin căruța arhiplină, mama dădu cu chiu, cu vai de umbrela salvatoare.

Ploaia se porni abia pe drumul Mânăștiurului. O ploaie măruntă și persistentă, care nu prea arăta a ploaie de primăvară. Unchiul Coriolan își puse o pătură pe umeri, să nu-l pătrundă prea tare. Tinerii însurăței se strânseră unul în altul sub umbrelă. „Nu are de gând să se oprească, spuse unchiul Coriolan uitându-se la cerul de culoarea cenușii. O ține întruna, nu se astâmpără“, adăugă el înciudat clătinând din cap, și își șterse cu o mână obrazul, aspru și foarte ridat, de ploaie.

Tata avea grijă să țină umbrela în așa fel încât mama să fie cât mai ferită de ploaie, dar oricum ar fi ținut-o, stropii, parșvi, își schimbau mereu direcția – băteau când dintr-o parte, când din alta – încât până la urmă rochia mamei – în ziua aceea o îmbrăcase pentru prima oară – fu toată muiată de ploaie.

Pe la vremea prânzului ploaia se opri totuși, și peste lanurile verzi – de un verde gingaș și foarte fraged – se ridică un curcubeu multicolor; cobora undeva în depărtare spre pădurile de un verde de asemenea proaspăt, un verde totuși ceva mai intens decât cel al grâului pe lângă care treceau. Norii se risipiră cât ai bate din palme și soarele apăru în întreaga sa strălucire și splendoare primăvăratică.

Din pământul udat începură să iasă aburi calzi. Era, totuși, un soare cu dinți, cum se spune, nici pomeneală să-i încălzească. Atâta tărie avu, totuși, el, soarele încât, ajutat și de o pală ușoară de vânt, să zbicească îmbrăcămintea călătorilor noștri. Iar vântul acela abia pornit – bătea dinspre pădurile cele verzi – aducea cu el un miros delicat de iarbă și de frunză udă... Miroseau al naibii de tare spinii înfloriți de pe marginea drumului! Un miros greu și în același timp gingaș.

Cei doi însurăței, viitorii părinți ai lui Marcu, mai puțin unchiul Coriolan, această hoașcă bătrână și nărăvită fiind mai greu de clintit, păreau ușor amețiți, de parcă cine știe ce rachiuri tari ar fi băut, făcându-i să-și piardă limpezimea minții... Mama simți cum o ia cu frig și începu să tremure; îngrijorat, bărbatul încercă s-o încălzească, frecând-o încetișor pe spate. Îi puse pe umeri o păturică, iar mama se arătă îngrijorată din pricina copilului. „Să nu pățească ceva", îi șopti ea tatei. „N-are ce păți, spuse naivul tată, căci acolo, înăuntru la el, e cald și bine. Și oricum, a fost scutit de ploaie, nu l-a ajuns..." „Mi-i de zdruncinăturile astea", spuse mama, și se zgribuli la pieptul protector al bărbatului ei. „E drumul tare prost, se plânse unchiul Coriolan. L-au desfundat ploile de primăvară, e numai hârtoape și n-am cum să le ocolesc, cât de cu grijă aș fi..." „Bine c-a stat ploaia", spuse viitorul tată al lui Marcu.

Care Marcu, datorită drumului prost – hârtoapele și gropile, pe măsură ce se apropiau de sfârșitul călătoriei, erau din ce în ce mai dese și mai adânci, mai ales că de la Bujorul Bănățean o apucară pe un drum de țară – se născu înainte de vreme, la șapte luni (la fel ca acel îndepărtat străbun al lui cu care se nimeri să semene și în alte privințe). Neașteptând, însă, să-i vină sorocul, el semăna cu un fruct doar pe jumătate copt și pârguit, un fruct cules de timpuriu, cu sămânță încă verde înăuntrul lui, dăruit lumii și vieții prea devreme.

La scurt timp după ce născu (de cum se putu ține singură pe picioare), cu pruncul înfășurat în scutece, păzit cu multă grijă de curent – nu cumva, Doamne ferește, să-l îmbolnăvească! – mama se reîntoarse acasă... Era încă îngrozitor de slăbită după naștere. Nu reușea să-și revină, spre marea îngrijorare a părinților ei, care

nu știau ce să-i mai facă. Timpul trecea, mama sta cu copilul în grădină (în fundul grădinii, sub nucii cei mari și bătrâni), cu mâinile în poală, fără să se gândească la nimic, uitându-se la umbrele pomilor cum se alungeau după soare. Trecu încă o lună și începură să se coacă strugurii, precum și pepenii galbeni. Se nimerise a fi un an bun, mai ales pentru pepeni. Aceștia erau parcă mai dulci, mai zemoși, mai parfumați decât în alți ani, și doctorul îi recomandă mamei – ca să se întremeze – o cură „serioasă" cu pepeni galbeni și cu struguri. Sta, prin urmare, în grădină, cu pruncul în brațe, la umbra groasă a nucilor bătrâni; copilul plângea, dar nu prea tare, și nici prea mult, ca ea să aibă vreun motiv de îngrijorare; adormea cu degetul în gură, sugea din el cu nădejde, nu voia în ruptul capului să și-l scoată, oricât ar fi încercat ea să-l dezvețe de năravul ăsta, apoi se trezea iarăși, îl punea la piept să-i dea țâță și-i schimba scutecele, și în aerul plăcut mirositor al după-amiezii de vară (mirosea a grâne coapte, un miros dulceag și greu, a iarbă pălită de căldura zilei, apoi erau celelalte mirosuri dintre cele mai amestecate, al dovlecilor copți – începuseră unii să putrezească – al prunelor târzii – de coapte ce erau, cădeau din când în când, împroșcând pământul cu zeama lor dulce; merele mășance pafumau și ele aerul, un parfum abia simțit și răcoros; apoi – era mirosul acrișor al roșiilor uriașe, cât niște dovleci; câte o pală de vânt aducea din când în când și miros de bălegar sau, dinspre livadă, mirosul uscat al grâului treierat, „sforăitul" batozei însoțea liniștea mamei) se răspândea mirosul înțepător al scutecelor schimbate, miros de copil mic, ceva mai pătrunzător în zilele când fătul avea diaree și mult mai puțin penetrant în cele când, spre marea îngrijorare a mamei, era constipat. După ce-l alăpta, copilul se liniștea, se oprea din plâns și începea să gângurească vesel, uitându-se după muștele care îi zburau prin apropiere ori după vreo păsărică (își făcuse obiceiul să se zburătăcească pe deasupra capului lui), uimindu-l foarte tare și intrigându-l în același timp. Și cât sta el liniștit și gângurea, mama tăia câte o felie de pepene galben plăcut mirositor și rece ca gheața, felia de pepene i se muia în gură și simțea cum, încetul cu încetul, prinde iarăși puteri. Ciugulea câte un strugure cu boabele negre și

dulci, ori mușca dintr-o pară pergamută, lăsând mustul să i se prelingă în voie pe bărbie. Se uita la copil cum crește de la o zi la alta.

Niciodată mama n-a fost și nu va mai fi atât de împăcată cu ea însăși ca în acele zile de sfârșit de vară (zile calme și teribil de monotone, cu o lumină melancolică și uleioasă curgând peste lucruri și ființe), sigură că întreaga ei existență va fi așezată după o bună orânduială. Își privea fiul plină de încredere, era convinsă că va avea parte numai de noroc în viață. Mama nu avea de unde să bănuiască – era mult prea tânără și prea nepricepută într-ale vieții – cât de grea, de complicată, de împovărătoare e legătura aceasta, aparent simplă, de vreme ce e cea mai firească dintre toate, dintre mamă și fiu. Nici o îndoială și nici o umbră nu i-au tulburat liniștea cât a stat în după-amiezele acelea de sfârșit de vară sub nucul bătrân din capătul grădinii. Semăna ea, mama, cu acele madone ale lui Botticelli sau mai curând cu cele ale lui Perugino, care, aplecate deasupra pruncului lor, arătau la fel de senine și de liniștite. Pentru că și ele erau tot atât de tinere și de neștiutoare ca și mama – și gingașe în tinerețea lor luminoasă; se apleacă asupra pruncului și surâd, și surâsul lor e plin de lumină și de cea mai adâncă pace…

La sfârșitul verii aceleia, pe la începutul lunii octombrie, mama se întoarse, în sfârșit (întru totul întremată) la bărbatul ei. Cura de struguri și de pepeni galbeni dăduse cele mai bune rezultate. Mama înflori (oricine ar fi privit-o ar fi asemănat-o cu o floare, încât verbul „a înflori“ se potrivește de minune), într-un cuvânt, se făcu mai frumoasă. De fapt mama se rușina încă de propria ei tinerețe, și când își spunea vârsta avea grijă să adauge câte un an-doi în plus. Înainte de a adăuga anii aceia care nu existau încă avea un scurt moment de ezitare. Atât de mică era ezitarea cu pricina, încât persoana căreia mama își spunea vârsta nici n-o băga în seamă. Nici nu sesiza faptul că mama apăsa puțin pe anii adăugați, ca să-i facă mai credibili. Dacă cineva s-ar fi uitat la ea cu mai multă atenție ar fi observat însă cum, în astfel de situații, îi răsare pe chip un zâmbet șăgalnic, mult mai demascator decât ezitarea aceea micuță: mama își spunea de fapt vârsta neadevărată mai mult în glumă – cine se prinde, bine, cine nu, să fie sănătos! – însoțind-o cu o abia

perceptibilă și în același timp puțin complice clipire din ochi. Respira o dată lung, de parcă i-ar fi trebuit și un pic de curaj pentru acel adaus, mincinos, la numărul anilor…

Mama făcu, în sfârșit, cunoștință cu notabilitățile satului. Primul pe care îl cunoscu fu părintele Cristinoiu, un bărbat roșcovan și cu o bărbiță ca de țap, tată a patru fete, căsătorit cu o femeie mai în etate ca el. În realitate, era mai mare doar cu vreo trei, patru ani. Arăta însă mult mai în vârstă, din pricina masivității, a părului cărunt adunat într-un coc uriaș, dar mai ales datorită chipului, pe jumătate adormit. În ciuda aerului ei somnolent, cu soțul era teribil de autoritară. Se purta cu el așa cum te porți cu un copilaș aiurit și cu capul în nori, gata în orice moment să facă o prostie, dacă n-ar fi fost ea, pregătită din timp să ia toate măsurile. „Taci din gură, popo, că nu te pricepi!“ striga cu vocea ei răgușită, groasă și poruncitoare, și popa tăcea mâlc, iar bărbuța roșcovană începea să-i tremure de frică. Mototoală și adormită cum era tot timpul, te mirai, într-adevăr, văzând cât de hotărâtă izbutea să fie când era vorba de propriul ei soț. „Lasă, mamă, că n-o fi chiar așa cum spui tu, nu mai exagera“, erau cam singurele cuvinte de împotrivire care ieșeau din gura părintelui Cristinoiu, ori de câte ori nevasta începea să-l certe cu vocea ei tunătoare (chiar dacă chipul îi era pe jumătate adormit) în văzul tuturor. Asculta deci cu sfințenie toate comenzile și toate poruncile ei, de parcă ar fi fost ale Domnului, al cărui slujitor era. Dădea din cap ascultător, și când ea îl ruga ceva mișcându-se leneșă prin încăpere (târându-se mai mult, de la un scaun la altul, de la pat la canapea, sta de obicei întinsă cu o farfurioară de dulceață lângă ea, cu un pahar de apă lângă farfurioară și cu amândouă mâinile sub cap, uitându-se în tavan), îl și vedeai pe omul acela subțirel și roșcovan, cu barbă ca de țap, tropăind din picioare ca un căluț, nerăbdător și plin de zel să ducă cât mai grabnic la îndeplinire poruncile somnoroasei lui soții… „Să te ia dracu, părințele, că iar te-ai îmbătat“, îi spunea cu vocea ei groasă, clipind amenințător din ochii ei galbeni ca de pisică, ori de câte ori părintele (avea „plăcerea băuturii“, dar nu era ceea ce se cheamă un bețiv; se bucura mai degrabă să stea la un pahar cu prietenii, să discute cu ei „politică“) golea câte un pahar în plus…

Nu avea nici un fel de ezitări, şi oriunde s-ar fi aflat el, îl lua cu forţa, şi „pe sus", cum se spune, îl obliga să se întoarcă acasă, trăgându-l de reverendă. „Măi femeie, nu mă fă, rogu-te, de râs", spunea părintele cu jumătate de gură, şi ţăcălia roşcovană începea să-i tremure de enervare. Ea nici nu asculta ce zice, îl împingea în continuare (din somnoroasă cum era de obicei se transforma într-o adevărată tigroaică) până ce reuşea să-l urnească din loc. Îl zgâria cu unghiile ei ascuţite, care pătrundeau prin stofa groasă a reverendei, până la sânge...

Instinctul matern al preotesei concentrându-se într-o asemenea măsură asupra soţului, pentru cele patru fete (roşcovane toate patru şi cu părul creţ, semănând leit cu părintele, subţirele şi înalte ca nişte prăjini) nu prea rămânea mare lucru. Aşa că fetele creşteau mai mult de capul lor: arătau de parcă ar fi fost mereu flămânde (şi de cele mai multe ori erau chiar flămânde, de vreme ce preoteasa „uita" să facă de mâncare, cuprinsă fiind de obişnuita ei moleşeală), erau gureşe şi certăreţe şi, spre deosebire de mama lor, de o energie explozivă. Murdare şi cu părul în neorânduială, plin de iarbă ori de flori de câmp, se uitau cu nişte ochi provocatori la toată lumea şi se scobeau în nas... După cea dintâi vizită – fiind noi veniţi în sat, o astfel de vizită era, ca să zicem aşa, obligatorie – mama înţelese că o prietenie prea strânsă nu are cum lega cu preoteasa.

Făcură cunoştinţă şi cu inginerul agronom, un bărbat încă tânăr şi foarte frumos, care îşi pierduse un picior pe câmpul de luptă şi fusese demobilizat înainte de sfârşitul războiului. Se întorsese de pe front – şchiopătând uşor şi sprijinindu-se într-un baston – însoţit de o fată tânără, blondă, pe care o chema Tamara. Tamara cânta la chitară cântece vechi şi melancolice. Exista însă un anumit contrast între vocea profundă a tinerei femei şi privirea ei, privire care îi rămânea, oricât de pătimaşe şi triste ar fi fost cântecele, rece şi indiferentă. Ochii, dacă te uitai mai cu atenţie la ei, nici nu se bucurau şi nici nu se întristau vreodată, muriseră parcă pentru totdeauna. Războiul se terminase doar de doi ani. Amintirile agronomului fiind încă vii, făcea ce făcea şi se întorcea tot timpul la ele. Îl chinuiau cumplit şi, povestind, încerca să se descarce, să se elibereze, probabil. Când

îşi dădea seama că a început să-i plictisească pe ascultători, se oprea brusc din povestit, uneori chiar la mijlocul frazei; începea să vorbească despre altceva sau o punea pe Tamara să cânte. „Pe asta v-am mai spus-o, se scuza el şi zâmbea stânjenit. Gata, nu vă mai plictisesc..." De cele mai multe ori însă tăcea, uitându-se în neştire la Tamara sau jucând şah cu notarul, un bărbat gras, căruia îi murise soţia de curând, fără să pară din pricina asta prea întristat (nu se înţeleseseră: de câteva ori notarul încercase să divorţeze, iar în ultimul an, înainte ca femeia să moară, stătuseră o vreme despărţiţi).

În vacanţa de iarnă îşi făcură apariţia fraţii Hegheduş, amândoi elevi în ultimii ani – unul la liceu, iar celălalt la şcoala pedagogică – precum şi domnişoara Virginica, o fată blondă, cu breton până pe ochi şi teribil de veselă. Domnişoara Virginica era elevă la liceul „Iulia Hajdeu". De Anul Nou, la agronom se organiză o mică petrecere, care lăsă în sufletul mamei o amintire de neşters.

Agronomul avea un patefon vechi – şi-l luase, povestea el, înainte de război, pe timpul când era încă student la Cluj – şi doar două plăci, una cu muzică populară, o învârtită şi un joc de doi, iar cealaltă cu arii din opere. Se valsa, aşadar, pe faimoasa arie a ducelui din „Rigoletto" şi pe o arie, numai bună pentru dans, din „Traviata". Inginerul agronom – cu un singur picior nu avea cum să danseze – schimba mereu placa, punând-o când pe o parte, când pe cealaltă. „Am dansat destul pe vremea studenţiei, mi-am făcut plinul", le spuse el uitându-se pierdut la Tamara. În rochia ei de mătasă roz, cu flori mari, de un roşu-întunecat, era mai frumoasă ca oricând. Marcu lua şi el parte la petrecere, ca să zicem aşa, înfofolit în scutece şi aşezat pe patul dublu din dormitorul agronomului. Mama intra din când în când în odaie şi se apleca asupra lui să vadă dacă doarme. Lumina era stinsă, se auzea focul duduind în sobă şi limbile flăcărilor jucau pe pereţi şi pe tavan... Să se fi păstrat oare în memoria lui Marcu această amintire îndepărtată? Fără îndoială că nu, era mult prea mic ca să poată avea amintiri. Simţea însă că era o noapte deosebită de celelalte, de asta îşi dădea el seama cât era de mic şi de nepriceput – dădea din mânuţe, gângurea tot timpul, se uita cu nişte ochi mari şi rotunzi la flăcările jucăuşe de pe tavan, asculta cântecul focului din sobă – şi, de câte ori se deschidea uşa, auzea şi el ariile

lui Verdi; de plâns nu plângea, se simțea bine, așa cum trebuie să te simți într-o zi de sărbătoare. Prin geamurile mari se vedea cerul înghețat al nopții de iarnă. Bucuroasă că-l găsește dormind, mama părăsea dormitorul în vârful picioarelor și se întorcea în sufragerie, unde petrecerea era în toi. Fetele mai mici ale preotului, din lipsă de parteneri, dansau între ele. Nu știau încă bine pașii de vals și se împiedicau una în picioarele celeilalte. „Fii și tu mai atentă", urlau ori de câte ori se călcau reciproc pe bombeurile pantofilor. „Dacă nu sunteți cuminți, le certa preoteasa (dansul reușise s-o scoată și pe ea din obișnuita-i somnolență și se învârtea de mama focului, ținută cu nădejde în brațe de unul din liceeni, roșu la față și cucerit de dans), vă trimit pe amândouă acasă și am terminat cu voi! Să nu vă mai aud pliscul, m-ați înțeles?!" se răstea autoritară. „Ăsta-i englișvals, nu se dansează atât de repede. Ce te învârți ca o nebună?" îi explica cea mai mică dintre fete surorii ei mai mari. Faci un pas, și te ridici în vârful picioarelor, uite așa. Of, Doamne, n-ai pic de grație, tare mai ești țeapănă, spunea ea sastisită, dăscălindu-și sora care era cu un cap mai înaltă...

Părintele, ca față bisericească, nu dansa nici el; sta la masă cu farfuria cu prăjitură în față, bătea tactul cu piciorul și se uita atent la dansatori. Tot el avea grijă și de foc, și soba, îndopată cu lemne, dogora îngrozitor, era aproape imposibil să te poți apropia de ea. „Crapă puțin ușa aia, altfel murim, dragă, îl ruga preoteasa ori de câte ori trecea, valvârtej, prin dreptul lui. Sunt o apă toată, nu mai pot, se plângea ea. În pauzele dintre două valsuri, se apuca să-și cicălească bărbatul: Tu las-o mai încet cu paharul, nu exagera! Știi tu ce-ai pățit data trecută..."

Soba dogora într-adevăr prea tare, dar altfel în odaie era cald și bine. Mâncare fusese din belșug, ca la sărbători, se tăiaseră porcii de curând, mezelurile erau proaspete, plăcut miresitoare și apetisante; nu lipseau nici castraveciorii bine murați. Să mai amintim faimosul doboș-tort făcut de mama; chiar dacă glazura nu îi reușise prea bine, tortul avu totuși un mare succes. Se bău țuică fiartă cu piper și scorțișoară și aburii calzi înfiorară plăcut nările. Țuica făcu o deosebită poftă de mâncare tuturora. Toată lumea se văită c-a mâncat

prea mult și inginerul recunoscu că de multă vreme Tamara n-a făcut niște lucruri atât de reușite la gust.

Apărură în geam zorii tulburi ai dimineții de iarnă, cea dintâi dimineață a anului 1947, un an bogat în evenimente de tot felul și nimănui nu-i venea să plece acasă, dimpotrivă, petrecerea părea să fie încă în toi. Dar fetele mai mici ale părintelui dădură la un moment dat, pe la orele cinci dimineața, semne de oboseală; se retraseră în dormitor și se trântiră amândouă, așa îmbrăcate cum erau, lângă Marcu (acesta continua să doarmă dus, ca un copil cuminte ce era), în celălalt pat, și în scurtă vreme adormiră și începură să sforăie încetișor și subțire pe o singură nară...

Nimeni nu se simțea obosit sau sătul de-acuma de petrecere, dar nici de amabilitatea gazdelor nu poți abuza la nesfârșit! Oaspeții se pregătiră, așadar, de plecare. Cele două surori, fetele mai mici ale părintelui, fură trezite cu greu (preoteasa trebui să tragă mult de ele până să le facă să stea pe propriile lor picioare), Marcu fu bine înfășurat în scutece, ca să nu pătrundă nici o fărâmă de frig până la el, și când toată lumea fu îmbrăcată – căciulile și căciulițele doamnelor fuseră bine trase pe urechi, fularele cu nădejde înfășurate în jurul gâtului (se lăsase ger mare și aerul părea de sticlă în dimineața limpede de iarnă) – oaspeții își luară rămas bun de la gazde, mulțumind pentru tot, spunând de mai multe ori la rând că „a fost absolut minunat", apoi, înviorați și înveseliți de aerul rece, se îndreptară spre casele lor. Când ajunseră la puntea îngustă de peste râul înghețat, tata susținu sus și tare că el poate s-o treacă singur, fără ajutorul nimănui! „O trec, cum să n-o trec", spuse cu un zâmbet cam pierit în colțul gurii și cu o voce moale și ușor cântată, dar în același timp foarte încăpățânată, care nu suporta nici o contrazicere. Știu eu ce vorbesc, nu mă contrazice, se răsti el, când mama încercă să-l aducă la realitate (cum le spuse ea celorlalți), explicându-i că era mult prea băut, iar puntea prea îngustă și prea șubredă ca s-o poată trece singur. Dacă mă cicălești, spuse tata uitându-se cu același zâmbet cam aiurit la mama, uite, fac pariu c-am s-o trec singur, da' și fără să mă sprijin de nimica. Mă credeți, ori nu mă credeți?" „Ține-te de mine – îl îndemnă mama, făcându-se că nici nu i-a auzit

lăudăroșeniile – dacă vrei să nu cazi în apă!" „Eu să cad în apă?! întrebă tata în culmea indignării și a mirării. Despre mine ești capabilă să afirmi tu așa ceva?! Îți spun drept, draga mea, că nu mă așteptam să te porți în felul ăsta. Să știi că mă mir foarte tare... și cu un gest energic tata dădu la o parte mâna mamei, pregătită să-i ofere ajutor. Ți-am spus că n-am nevoie de ajutorul nimănui!" zise îmbufnat, și, cu pași siguri și fermi, păși pe puntea înghețată și alunecoasă; merse, fără să se clatine, până la mijlocul ei, apoi deodată, spre marea spaimă a tuturora (Tamara a scos chiar un strigăt, atât de cumplită fu emoția), tata își pierdu brusc echilibrul. Făcu o ușoară fandare în stânga, apoi una, la fel de ușoară, în dreapta, un picior se ridică în aer, apoi se ridică și celălalt picior, și căzu în râul înghețat și negru de dedesubt. Nu atât de înghețat, ca să nu se spargă sub greutatea unui trup de aproape o sută de kilograme (sau poate chiar peste o sută; în ultimul timp, de când se însurase, tata pusese câteva kilograme în plus), dar din fericire nu chiar așa de adânc – apa dacă atingea până la genunchi – încât urmările căderii să fie prea grave...

Tata rămase un minut sau două nemișcat în mijlocul râului, neînțelegând prea bine ce i se întâmpla. Din pricina șocului aburii băuturii se risipiră însă cât ai bate din palme. Treaz de-a binelea, auzi, de undeva, de sus, vocea popii, plină de înțelegere și de blândețe: „Să cobor, dragul meu, să te ajut să ieși din râu?" „Parcă eu nu pot ieși?" spuse tata fără să-și fi pierdut bățoșenia, stând încă destul de nedumerit în apa înghețată care îi ajungea până la genunchi. Apoi simți cum îi îngheață picioarele, se sperie și, revenindu-și întru totul, reuși să iasă din apă. Din fericire erau destul de aproape de casă, așa că nu-i degerară picioarele, în schimb se alese cu o răceală zdravănă...

Fu o iarnă lungă și de neuitat. Ninsese mult în anul acela, iar zăpada se păstră pe dealuri până spre mijlocul lui aprilie.

Un vecin le meșteri tinerilor însurăței o sanie cu tălpi groase și foarte încăpătoare – la nevoie se puteau urca în ea trei persoane – și în fiecare după-amiază (tata se întorcea de la școală pe la orele unu și mâncau în grabă, să nu piardă timpul, mai ales că după-amiezile de iarnă sunt atât de scurte: nu trece bine de patru și s-a sfârșit ziua,

începe a se întuneca afară!) urcau dealul de deasupra bisericii, însoțiți fiind de agronom (deși șchiop de un picior era mare meșter la conducerea saniei) și de femeia acestuia, Tamara. Uneori venea și preoteasa, urcând cu greu dealul de deasupra bisericii – se întâmpla, adesea, să se oprească la mijlocul urcușului gâfâind de oboseală – în schimb fetele, toate patru, bineînțeles, erau întotdeauna prezente. Aveau și ele o sanie, cu tălpicile mult prea groase (o meșterise popa cum știuse el) și care mergea până la jumătatea pârtiei, apoi se afunda în zăpadă. E adevărat că nici fetele nu știau să conducă bine; le era teamă și, ori de câte ori se întâmpla ca sania să prindă viteză, își înfigeau tocurile ghetelor (toate patru aveau număr mare la pantofi și purtau niște ghete făcute de pantofarul din sat – un țigan chior de un ochi – niște ghete cu un aspect cât se poate de fantezist) în pământ, iar sania se oprea brusc proiectându-le, ca pe niște ghiulele, în troienele înalte. Se întâmplă o dată ca cea mai lungă dintre ele să rămână înfiptă cu capul adânc în omăt (dăduse peste o groapă în care zăpada avea o adâncime de aproape doi metri) și cu picioarele în aer. Surorile se uitau, vesele și speriate în același timp, cum bate disperată din picioare, îngropată în ninsoare până la brâu. Datorită izbiturii umblă o vreme cu gâtul ușor răsucit într-o parte, orice încercare de a și-l îndrepta producându-i dureri îngrozitoare. Nu mai avură curajul să se urce singure. Se urcau, pe rând, în sania tatei și în cea a agronomului. În față se aflau bărbații, care conduceau, apoi mama sau Tamara, și ultimele se urcau fetele. La câte un hop mai mare se întâmpla adesea să le piardă pe pârtie. Strigau vesele din urmă, învăluite într-un vârtej de zăpadă...

Nu se îndurau să plece acasă nici după ce afară începea să se întunece, atât de mare era plăcerea de a aluneca ușor pe zăpada strălucitoare, simțind în față mușcătura plăcută a gerului. Sania pornea cu toată viteza din vârful dealului, se năpustea spre hăul întunecat și adânc, afară se întunecase de-a binelea, și se auzeau țipetele speriate ale fetelor, râsetele și strigătele lor. Uneori, așa, pe întuneric, sania se răsturna cu ei toți. E plăcut să rămâi o clipă întins pe spate în zăpadă, să privești stelele, pe cerul negru ca smoala! „Nu-mi găsesc manșonul!" se auzea vocea sonoră a Tamarei.

„Mi-am pierdut mănușile și căciulița“, răzbătea prin întuneric vocea limpede, de soprană, a mamei.

Erau zile când ninsoarea era atât de abundentă, încât urcau cu greu până în vârful dealului. Prin fulgii mari și atât de deși, încât satul din vale dispărea aproape în vălurile albe și mătăsoase ale ninsorii, sania reușea să prindă viteză. „Aveți grijă, fetelor, să țineți gura închisă! Trăgeți-vă căciulițele în față și păziți-vă ochii cu ele“, le striga preoteasa, care sta proptită de zidul bisericii, la capătul de jos al pârtiei, și-și sufla în mâini, să și le încălzească, sau tropăia din picioare, să nu-i înghețe în bocanci... „Țineți-vă bine de sanie și nu vă fie teamă, că nu vi se întâmplă nimica dacă sunteți cu mine, le liniștea agronomul pe surori, care erau teribil de speriose. Ați văzut cât de grozav știu să conduc?“ se lăuda el vesel ca un băiețandru, în timp ce sania se avânta spre hăul de dedesubt... Erau foarte tineri toți – cea mai mare se pare că era Tamara, care împlinea douăzeci și opt de ani – și se întorceau pe întuneric acasă, orbecăind pe ulițele satului, vorbind cu glas tare, agitați, luându-și unul altuia vorba din gură. „Nu știu cum v-o fi vouă, spunea tata, da mie știu că mi-i o foame că nu vă văd...“

Pe Marcu îl lăsaseră în grija unei vecine, o femeie blândă și foarte evlavioasă – bărbatul îi murise în război și nu avea copii. Îl îngrijea – îi dădea de mâncare, îl spăla și-i spăla scutecele – ca și pe propriul ei fiu. Mama avea remușcări: prea mult îl neglijase pe Marcu, aproape că uitase de el, cuprinsă de plăcerea de a se da cu sania! Aprindea focul în bucătărie și reîncălzea supa de cartofi sau fasolea, rămase de la prânz.

Pe la sfârșitul lui martie – după cum am mai spus, iarna fu în anul acela lungă, părea a se fi așezat definitiv, nici un semn în aer prevestitor de primăvară – Tamara dispăru fără urmă, într-un mod bizar și cu totul neașteptat... Dacă până atunci nimeni n-ar fi putut-o convinge să meargă la oraș – teama de a nu fi „descoperită“ luând pentru ea proporțiile unui adevărat coșmar! – în ultimul timp vorbea mereu de o călătorie la Timișoara, invocând, ca pretext, dorința de a-și face o rochie nouă. „Mi s-au învechit cele pe care le am, în curând n-am să mai am ce pune pe mine“, îi spunea ea inginerului.

Acesta se opusese categoric, încercând să-i scoată din cap gândul unei astfel de călătorii. Merit și eu o rochie de ziua mea!“ îi spusese Tamara răsfățându-se ușor... Într-una din acele zile Tamara împlinea douăzeci și opt de ani, așa că argumentul cu rochia nouă părea cât se poate de convingător. Cu lux de amănunte îi explică inginerului modelul rochiei cu pricina: „Am visat-o, îi spuse ea veselă, am văzut-o în vis, te rog să mă crezi. Are un guleraș alb și un cordon albastru cu multă broderie. Cum mi s-a arătat în vis, exact așa am să mi-o fac, n-am să adaug nimic în plus, n-am să schimb nici atâtica.“ Așa că plecă să-și facă rochia „visată“, într-o dimineață de joi. Când inginerul vru să o însoțească, Tamara se opuse în mod categoric. „Nu-s copil, îi spuse ea, pot să mă descurc și singură. Fiind împreună n-am face altceva decât să atragem atenția asupra noastră“. Își luă rămas bun de la el arătându-se în continuare preocupată de rochia ei, numai ochii îi erau mai puțin înghețați ca de obicei, plini de neliniște, de parcă ar fi fost gata să cadă și ar fi căutat un punct de sprijin, fără să-l poată găsi; erau privirile unei ființe fugărite și speriate de moarte; inginerul, care era atent la fiecare reacție a ei, de data asta nu observă nimic; nici măcar strălucirea intensă a ochilor. De la Pavel, omul de serviciu al ocolului, care o dusese cu șareta până la gară, cam bețivan, dar altfel harnic și muncitor, află inginerul cum „doamna inginărasă a ținut-o într-un plâns până la gară, ai fi zis că-și dă sufletul, așa de tare plângea.“ El, Pavel, a întrebat-o de ce plânge, iar ea i-a răspuns c-o doare capul, o doare tare rău și nu se poate stăpâni, nu se mai poate opri din plâns, oricât ar vrea să nu plângă... Și atunci el a fost de părere să se întoarcă înapoi, că nu-i bine să plece la drum, nici măcar până la Timișoara, cu durere de cap. „Numai că ea nu m-a scultat, povestea Pavel, uitându-se speriat la inginer, a ținut-o într-un plâns și mă ruga pe mine să mân mai repede, nu cumva să ajungem prea târziu la tren. «Dacă îl pierdem pe ăsta, doamnă, așteptăm să vină altul, nu-i nici un bai», i-am spus. «Ba este, zice, și când i s-a părut că nu mă uit la ea, că-s mai mult cu ochii la cai, că-i îndemnam să meargă mai repejor, și-a șters ochii cu o batistuță și după aceea și-a ascuns batista în poșetă. Dacă suferă așa de tare de durere de cap, îmi spuneam, mai bine ar fi să pierdem

trenul și să așteptăm să vină un altul. «Dacă nu vă lasă durerile, poate vă răzgândiți, i-am spus doamnei, și ne întoarcem frumos acasă.» Am ajuns fix când a intrat trenul în gară și doamna Tamara s-a rugat de domnul șef să-l mai țină un pic, să nu-i dea plecarea, până își cumpără un bilet. Și-a luat biletul și domnul șef a ajutat-o să se urce în tren și după ce s-a urcat i-a mulțumit. «Cât oi trăi, n-am să vă uit cât de frumos v-ați purtat», i-a spus. A plecat trenul și am mai văzut-o cum ne face cu mâna, mie, la domnu șef și n-am putut să-mi dau sama bine, căci trenul era de-acuma departe, dacă plânge ori ba... Seara când m-am dus s-o aduc înapoi – așa mi-ați spus dumneavoastră, că se întoarce cu trenul de opt – m-am uitat în toate vagoanele după ea, dar degeaba m-am uitat că din tren n-a coborât nici o persoană. Am stat în gară până a luat locomotiva apă, ar fi avut timp să coboare... Ba am mai stat și după ce a plecat trenul, mi-am spus că, cine știe, din greșeală, doamna o fi coborât pe cealaltă parte, o fi adormit un pic și așa, zăpăcită de somn, n-o fi băgat de seamă pe ce parte coboară. Nu mă înduram, vă spun drept, să mă întorc acasă fără doamna. Mă gânedam la dumneavoastră, că vă necăjiți rău dacă mă întorc fără ea. Domnul șef, dacă m-a văzut că nu mai plec, m-a trimis acasă. «Degeaba aștepți, zice, până mâine dimineață n-am nici un tren» «Telefonați mai bine la Mânăștiur, zic, nu cumva doamna să se fi dat cu vorba și să fi uitat să coboare. Când o fi băgat de seamă, o fi fost prea târziu. Așa c-o fi mers încă o stație». Șeful m-a ascultat, a vorbit la telefon, dar nici la Mânăștiur și nici la Făget n-a coborât nici o doamnă din tren."

A doua zi inginerul plecă la Timișoara s-o caute pe Tamara. Pavel îl așteptă toată după-amiaza să se întoarcă, stând pe capra căruței și răsucind la țigări din hârtie de ziar. Inginerul se întoarse singur, cu ultimul tren. Era o seară frumoasă de primăvară. Ciripitul gureșl al păsărelelor îi însoți tot timpul drumului. Stânjenit, Pavel se uita drept în fața lui să nu-l vadă pe inginer plângând. „Îi bolnavă doamna, ori ce-i?" îndrăzni, totuși, să întrebe când ajunseră cam pe la mijlocul drumului, dar inginerul nu-i răspunse. Îi fu rușine de întrebarea pusă și schimbă repede vorba: „Miroase a primăvară, ți-i mai mare dragul", spuse, și dacă văzu că nici de data asta inginerul nu-i răspunde se mai foi o vreme pe capra căruței și apoi își căută de ale lui. Când ajunseră în dreptul unui râuleț, inginerul îi spuse să oprească; coborî și se spălă pe obraz în apa limpede și rece a râului. Se trânti apoi în iarbă și rămase un timp cu fața îngropată în pământ. „Îi pământul ud, domnu inginer, îi spuse Pavel, ridicați-vă, vă rog frumos, și haideți să plecăm". „De ce n-am murit atunci, de ce am rămas în viață ca să sufăr atât?" îl întrebă inginerul printre hohote de plâns și Pavel se pierdu cu firea, nu știu ce anume să-i răspundă. „Și până la urmă – povestea Pavel a doua zi – mai mult cu forța l-am făcut pe domn inginer să se urce în căruță: s-a lăsat deodată moale în brațele mele de-ai fi zis că-i mort; când m-am aplecat să-i ascult inima, am văzut că bate, așa că m-am liniștit. De plâns nu mai plângea și nici de spus nu mai spunea nimica, doar gemea încetișor. Numai că l-a apucat un fel de tremur, îi clănțăneau dinții în gură, vă spun drept, doamnă (îi povestea el mamei, stând în bucătărie cu un pahar de țuică în fața lui), că m-a prins frica dacă l-am văzut așa! Dacă se prăpădește, zic, eu ce mă fac?! S-au văzut și din astea, doamnă, să stea inima în pieptul omului din prea multă durere ori supărare, dumneavoastră nu credeți, dar eu știu ce vorbesc, eu nu vă spun prostii! L-am ținut în brațele mele până s-a mai liniștit și era, nu știu dacă mă credeți, ca un copil mic. Și abia după aceea, după ce s-a mai liniștit, ne-am îndreptat spre casă..."

Au fost într-adevăr anii aceea cei mai frumoși din viața mamei? Da, fără îndoială că da, în privința asta nu mai există nici o îndoială! Dar de ce anume? Iată o întrebare căreia i s-ar da cu greu un răspuns mulțumitor. Din ce pricină, adică, ori de câte ori mama încerca să-și amintească de acele zile de demult (cu timpul, o ușoară ceață reuși să mai șteargă din contururi, întâmplările de atunci pierzându-și din limpezime) inima ei începea să bată cu putere și cu emoție, iar sufletul i se umplea de o foarte proaspătă bucurie... Nu toate fuseseră, doar știm bine, chiar atât de vesele și de frumoase – n-am uitat, de pildă dispariția fără urmă a Tamarei, apoi cea a soțului ei, inginerul – pe deasupra erau și ani grei, ani de inflație; să ne amintim: te duceai la

oraş cu sacul plin de bani şi ceéa ce căpătai pe ei încăpea într-o geantă, şi totuşi erau ani minunaţi, şi nimic şi nimeni nu va putea umbri vreodată strălucirea veşnică a acelor zile de neuitat!

Mama reuşi să se obişnuiască de-acuma să se îmbrace cu rochii vesele şi înflorate, pantofii cu tocuri înalte n-o mai stânjeneau ca în primele zile când îi încălţase, dimpotrivă, îi purta cu o anumită graţie, legnându-se uşor în mers, iar de ziua ei primi de la tata o pălărie splendidă de culoarea grâului copt, cu boruri largi, cum era moda în acele timpuri. Îi stătea bine cu pălăria cea nouă, o făcea să nu mai arate atât de copilă, să fie într-adevăr o doamnă, soţia învăţătorului din sat. O vulpe întreagă, cu coadă cu tot, îi împodobea paltonul nou-nouţ (bunicii lui Marcu vânduseră un porc gras ca să i-l poată cumpăra), o vulpe cu părul înspicat, înfăşurând, protector, gâtul subţirel al mamei, un gât graţios, ca de lebădă. Se învăţase să poarte ciorapi de mătase (chiar dacă nu de cea mai bună calitate, ce se putea găsi pe acele timpuri), şi era mereu atentă nu cumva să i se tragă un fir... Am greşi însă dacă ne-am imagina-o doar în rochia ei de mătase naturală plisată mărunt (pliurile plecau de sus, de la guler, şi se desfăceau, ca o adevărată corolă)... Iat-o pe mama, legată cu un şorţ în faţă, îmbrăcată într-o rochie modestă de celofibră (de învechit, nu avusese când să se învechească), bătând covoarele cu nădejde, ba chiar cu un anumit entuziasm, cu o anumită bucurie de vreme ce e atât de îmbujorată la chip. S-a urcat, desculţă, pe pervazul ferestrei şi şterge geamul murdar cu un ghemotoc de hârtie sau spală pe jos cimentul din cămară, duşumelele din dormitor sau pe cele din sufragerie... S-o urmărim (chiar dacă n-am fost de faţă, ne-o putem închipui) vopsind credenţul din bucătărie – într-o mână ţine pensula şi în cealaltă bidonul cu vopsea. Îl cercetează cu o privire critică şi strângând din buze – semn la ea de mare concentrare, nu cumva să fi rămas vreo muchie ori vreun colţ nevopsit... Aplecată deasupra plitei, plită veche, dar mama are de gând s-o facă să arate ca nouă, freacă de zor şi s-a înnegrit pe frunte şi pe nas cu funingine. Trage singură (tata e la şcoală şi nu are cine s-o ajute) de patul din dormitor; vrea să schimbe locul mobilierului: când tata o să intre în încăpere aproape că n-o s-o mai recunoască. Tot mama e tânăra

femeie care sapă în grădină, răsădind trandafiri. A stat prea mult aplecată şi o dor şalele, se îndreaptă greu şi, cu mâinile murdare de lutul lipicios, se uită la soare, să vadă dacă mai e mult până la asfinţit, dacă are, prin urmare, timp să termine de pus trandafirii în pământ... În după-amiezile târzii de vară ia cu o lingură de lemn spuma de pe dulceaţa de caise sau de zmeură şi la începutul fiecărui timestru dă cu motorină pe jos (nu-i place mirosul motorinei, şi după ce termină şi cu treaba asta o doare întotdeauna capul) în cele două săli de clasă (pentru că George, omul de serviciu al şcolii, umblă mai mult beat, şi cineva trebuie să facă şi treaba asta). Tot ea spală, bineînţeles, şi scutecele lui Marcu într-o albie mică plină cu clăbuci de săpun...

Faptul că munceşte până cade frântă de oboseală, o determină oare să fie mai puţin fericită? Fără îndoială că nu, şi e destul să facem puţină linişte ca s-o auzim, în timp ce bate covoarele, cântând cu vocea ei frumoasă de altó (voce cu care îl secunda pe tata la petreceri, zâmbind uşor ruşinată de atâta îndrăzneală) romanţe vechi şi uşor tărăgănate, contrastând cu ritmul sacadat al bătătorului... „Frumoasa mea cu ochii verzi / Ca două mistice smaralde" (cânta mama o romanţă ceva mai nouă), şi cântecul plutea prin odaia în care toate lucrurile erau întoarse cu susul în jos şi cu josul în sus, ieşea prin ferestrele deschise. În zilele acestea marea curăţenie de primăvară e în toi şi mama trebăluieşte cu atâta râvnă şi plăcere, încât nu simte nici urmă de oboseală; o clipă nu-i stau mâinile sau picioarele şi singura supărare intervine doar atunci când, din nebăgare de seamă sau din prea mare grabă, sparge câte ceva, de pildă splendida vază de cristal din sufragerie: a aşezat-o, grăbindu-se nevoie mare, pe un colţ al bufetului, şi când s-a ridicat de jos a atins-o doar un pic cu cotul, destulă însă ca vaza să alunece pe podele şi să se facă ţăndări. Cu ochii plini de lacrimi – picură pe duşumelele făcute lună, strop cu strop – adună cioburile mărunţele în făraş, şi după ce le-a adunat pe toate, nu se mai poate stăpâni, izbucneşte iarăşi în plâns, hohote şi sughiţuri din cele grele – i-a trecut şi cheful de lucru, nu mai are spor – şi cu ochii roşii şi umflaţi îl aşteaptă pe tata, neştiind la început ce hotărâre să ia: să-i spună sau să nu-i spună, şi chiar dacă se hotărăşte să-i ascundă totul (tata nu-i atât de

atent – se consolează ea – ca să observe din primul moment dispariţia vazei), când îl vede intrând pe uşă, senin, fără să bănuiască nimic, nu se mai poate stăpâni, lacrimile ţâşnesc din ochi ca dintr-un izvor – chiar dacă a avut grijă ca înaintea sosirii lui să şi-i tamponeze cu o batistă udă, ca să nu se observe cât de mult a plâns. Aşa că iese totul la iveală, nimic nu mai poate fi ascuns: tata o întreabă de ce plânge, iar ea nu îndrăzneşte să-i spună dintr-o dată „nenorocirea". Tata stăruie, presează cu întrebările, până când cuvintele ţâşnesc de pe buzele umflate de atâtea lacrimi. „S-a spart vaza de cristal", spune jeluindu-se de-a binelea, ca după mort. Uneori reuşeşte, totuşi, să se prefacă şi să nu-i spună din primul moment. Şi când tata o întreabă ce s-a întâmplat („Parcă nu se vede de la o poştă c-ai plâns, îi spune el, hai nu te mai preface, ştii că eu te recunosc de îndată, oricât ai încerca să te ascunzi!"), născoceşte o minciună oarecare, prima care îi vine în minte: „Mi-a căzut piuliţa pe degetele de la picioare, minte ea, şi m-a durut..." şi tata îi ridică uşor bărbia cu mâna şi o obligă să i se uite drept în ochi: „Nu ţi-a căzut nici un fel de piuliţă pe picioare", îi spune el, mai bine zii odată, nu mă mai duce cu vorba. De ce umbli cu tot felul de subterfugii?" Şi atunci mama, văzându-l atât de grav şi de serios, şi pe deasupra folosind cuvinte radicale, cum ar fi cuvântul „subterfugii", nu se mai poate stăpâni, izbucneşte în plâns şi spune în sfârşit totul: „Am vrut să termin măcar bucătăria, până vii tu, îi mărturiseşte, şi m-am grăbit foarte tare. N-am fost atentă, şi din pricina asta s-a spart!" „Lasă, nu mai plânge, spune tata, cam cu jumătate de gură, însă, pentru că spargerea respectivului obiect l-a atins şi pe el, nu l-a lăsat indiferent... Nu-i nici o pagubă", spune, şi cuvintele lui sună puţin convingător, lucru pe care mama îl observă, aşa că începe iarăşi a boci. „Cum să nu fie, spune printre lacrimi, crezi că nu sunt conştientă, îmi dau seama cât e de scumpă o asemenea vază, cine ştie când o să ne mai putem cumpăra alta la loc." „Las' că putem noi trăi şi fără vaza aia! spune tata, eliberându-se, în sfârşit, de orice urmă de părere de rău, revenindu-şi, depăşind adică şocul veştii atât de puţin plăcute. De vreme ce-ai spart-o, n-o mai putem lipi la loc, aşa că nu are rost să plângi, vine el cu argumente dintre cele mai fireşti şi mai logice, dar care nu au, totuşi,

nici un efect asupra mamei, de vreme ce continuă să bocească. Mai bine mi-ai da să mănânc, că-s rupt de foame!" spune tata, şi abia la vorbele astea ale lui mama începe să-şi revină, să se reîntoarcă, din lumea întunecată a durerii după vaza pierdută pentru totdeauna, la treburile de fiecare zi, la datoriile de soţie, care nu are dreptul – orice s-ar întâmpla! – să-şi ţină soţul flămând. În timp ce pune mâncarea pe masă îşi uită durerea, doar priveliştea cioburilor aruncate în găleata de gunoi o face să-şi aducă aminte din nou şi să izbucnească, iarăşi, în plâns.

„Cât am fost de prostuţă, îşi spune ea, privindu-se retrospectiv, totuşi am ştiut să mă descurc!" De fapt îi place să-şi amintească de primii ani de după măritişul ei (fie cu mirare, fie cu încântare), şi anumite întâmplări din acele timpuri o fac să izbucnească în râs, să nu se mai poată stăpâni." „Tare mai eram nepricepută şi copilăroasă", îşi spune ea. Au trecut nişte ani buni, dar nu atât de mulţi încât mama să fie cuprinsă de melancolie sau să tânjească după vremurile de odinioară. Pentru că mama e şi acum o femeie foarte tânără: n-a împlinit vârsta de treizeci de ani. N-a renunţat încă la obiceiul de a spune cu un an mai mult decât anii pe care îi are în realitate. Spune că are douăzeci şi nouă, când noi ştim foarte bine că are doar douăzeci şi opt! O femeie, deci, de douăzeci şi opt de ani, încă tânără şi frumoasă, stând în faţa ferestrei blocului de pe strada Narciselor, într-o dimineaţă de iarnă. Uitându-se la cunoscuţii din bloc, urmărindu-i, de la fereastră, cu privirea, cum străbat curtea, începându-şi ziua lor obişnuită. Şi între timp poate să mai treacă un an (treisprezece ani, deci, de la cele povstite de noi în paginile anterioare, şi paisprezece ani de la nuntă), şi în acest ultim an mama şi-a schimbat şi modul de viaţă: a intrat ca funcţionară la poştă, e telefonistă – prin urmare. De trei ori pe săptămână e de serviciu noaptea, turele cele mai obositoare pentru ea, care nu prea are obiceiul să se odihnească ziua.

Chiar şi în dimineaţa aceasta o putem vedea ieşind din clădirea poştei, îndreptându-se, gtăbită şi cam zgribulită de frig, spre casă. E uşor palidă din pricina oboselii. Da, e într-adevăr ostenită, chiar dacă noaptea nu a fost dintre cele mai grele: telefonul n-a sunat

decât o singură dată, și ea a făcut legătura pe jumătate adormită, fără să fie prea atentă la vocile care strigau una la alta (îndepărtate și totuși apropiate), în pâlniile telefonului. După acest telefon nocturn a adormit cu capul pe masă, mai bine zis pe pernița adusă de ea de-acasă (în timpul zilei și-o ținea ascunsă în dulap) și chiar a sforăit încetișor, cu obrazul îngropat în puful moale al pernii. Se trezise abia în zori, prin ferestrele înalte și prăfuite se strecura o lumină tulbure, dinspre partea țărănească a orașului se auzeau zdrăngănind căruțele care se îndreptau spre piață – era zi de târg și încă de cu noapte începuseră să sosească în oraș țărani din satele din împrejurimi; se auzea ticăitul uniform al ceasului de pe perete, un ceas mare și vechi, cu pendulă; și cu toate că lua cunoștință de cele din jurul ei, mama nu reușea să se dezmeticească de-a binelea; clasicii marxism-leninismului de pe perete se uitau la ea ușor mustrători, de parcă ar fi vrut s-o certe pentru somnul ei nelegal din timpul serviciului; cuprinsă de sentimentul usturător al vinovăției, se trezi în sfârșit, căscă o dată lung, își întinse în față amândouă mâinile, gesturi nu dintre cele mai frumoase, dar cum tot nu era cine s-o vadă în afara portretelor de pe pereți (trează de-acuma, nu le mai confunda cu niște ființe vii, în carne și oase), nu avea la ce să se mai ferească.

Și între timp se făcuse cam frig în încăperea cu plafonul pictat (fusese casa nu știu cărui comerciant neamț) și cu îngerași în relief în cele patru colțuri ale tavanului. Oricât ar fi îndesat mama soba de teracotă de cu seară, oricâte lemne ar fi pus în ea, după miezul nopții se lăsa cu frig... Începu să-și frece trupul înțepenit, să umble, tropăind ușor, prin încăpere; se opri în dreptul geamului, privind strada pustie, cu ferestrele caselor de peste drum înghețate. Un câine rebegit de frig, iată, trece strada. Niște ciori negre stau nemișcate (or fi înghețat și ele, se gândește mama) în copacii înalți și golași din fața ferestrei. Bine că s-a mai păstrat oleacă de jar, își spune mama scormonind tăciunii din sobă cu un făraș și punând deasupra cărbunilor încinși niște surcele uscate (și le pregătise din timp). Soba era într-adevăr excelentă și focul se aprinse din nou. Cu paltonul pe umeri, încă zgribulită de frig, mama stă cu spatele lipit de cărămizile de teracotă ale sobei, care mai iradiază un pic de căldură, nu s-au răcit de tot.

Între timp s-a făcut ziuă. Orașul se trezea. Se porniseră să sune telefoanele.

În calitatea ei de telefonistă, mamei îi era dat să ajungă în contact cu fel de fel de oameni. Greșit spus „în contact“, pentru că toți acești oameni nu erau niște ființe în adevăratul înțeles al cuvântului, erau doar niște voci, niște glasuri (blânde sau aspre, îngâmfate sau umile, vesele sau triste, certărețe sau politicoase), care veneau pe fir, abstracte și totuși teribil de vii și de concrete, de vreme ce mama afla, vrând, nevrând, o mulțime de amănunte despre ele (chiar dacă din discreție n-ar fi vrut să le afle, ea le auzea fără voia ei). De fapt mama descoperi, ușor speriată și nedumerită totodată, cât de mare și amestecată e lumea, cât putem fi de neasemănători, în ciuda tuturor egalităților asemănărilor. Cât de diversă-i lumea, prin urmare, și câte se mai pot întâmpla numai urmărind vocile care „pleacă“ sau „vin“ într-un orășel ca al lor. Deschiderea asta spre lume o dădea gata. Asculta astfel, teribil de emoționată, discuția dintre doi însurăței (el e student la „fără frecvență“ la Facultatea de Matematică, în anul întâi, a dat primul examen, la geometria plană – „Închipuiește-ți că l-am luat cu nouă!“ – ea e educatoare la grădinița de copii: „Săptămâna asta au fost foarte răi, mi-au mâncat sufletul!“), despărțiți pentru o săptămână sau două, nerăbdători să fie iarăși împreună, ca în clipa următoare – abia a închis telefonul proaspătul student, că a și trebuit să facă o nouă legătură – să fie pur și simplu aruncată într-o cu totul altă direcție; vocile nu mai sunt tinere și nici pline de bucuria dragostei: „Și să vedeți, domnu doctor, spune o voce răgușită și ușor nesigură de femeie bătrână, are niște dureri îngrozitoare și, ce-i mai rău, nu vrea să mănânce aproape nimic. Mă rog de el să pună ceva în gură, chiar așa, dacă nu are poftă, da degeaba, a devenit nemaipomenit de încăpățânat acum la bătrânețe, nu mă ascultă, orice i-aș spune și oricât m-aș ruga de el. Sunt îngrijorată, domnu doctor, dacă l-ați vedea cât a slăbit săptămâna asta, v-ați speria și dumneavoastră! Știu că nu-i face bine și că-l obosește drumul, dar nu pot sta așa, cu mâinile în sân, dom doctor, și să mă uit la el cum moare, spuneți și dumneavoastră...“ și vocea aceea ușor răgușită și aspră, voce de

femeie în vârstă și sătulă de viață, se îneacă într-un fel de plâns, ultimele cuvinte abia dacă se mai înțeleg... Toate aceste treceri brutale și neașteptate mama le suportă greu. Nu-i ușor să sari de la suferință la bucurie, și când te crezi, ca să zicem așa, pe culmile fericirii, să te afli, pe neașteptate, din nou aruncată în cea mai neagră și mai cumplită deznădejde! Pentru că mama nu poate să rămână pe dinafară, nu poate asculta, indiferentă, cuvintele care îi ajung, vrând-nevrând, la ureche. „Trăgând cu urechea", mama se implică poate prea mult, dar așa e firea ei, în privința asta nu putem să-i dăm nici un sfat și nici să-i fim de vreun ajutor...

O femeie a descoperit că soțul ei o înșeală și stă de vorbă cu amanta acestuia: vocea soției e stridentă, încărcată de ură, a celeilalte însă, a celei ce i-a luat bărbatul, e calmă, liniștită, ușor disprețuitoare chiar. Vorbește cam de sus și, mai ales, cu multă eleganță. Când cealaltă, cu lacrimi în glas, începe s-o insulte, râde – e adevărat că râsul sună cam forțat – și închide telefonul... Sunt și alt fel de voci, sigure pe ele, grave, voci obișnuite să comunice unele hotărâri (fără să ridice prea mult tonul) și folosind adesea modurile și timpurile impersonale. („Ar trebui", de pildă, sau „Se prevede ca..."), precum și formulări cum ar fi „Noi suntem de părere" sau „Considerăm necesar să se facă", și la care se răspunde de obicei cu un „Am înțeles", scurt și hotărât, relevând spirit de inițiativă, dinamism și o mare forță și poftă de a duce la îndeplinire sfaturile primite. Aceleași voci, cele ce folosesc mai ales modurile și timpurile impersonale, pot fi însă surprinse și într-un dialog mai intim, relevând și o altă fațetă, mult mai personală, a celor în cauză. Cât de divers poate să fie omul, se gândește mama, recunoscând vocile cu pricina mai mult după timpru decât după ton, acesta fiind întru totul schimbat: „Vezi să nu uiți că deseară avem bilete la teatru – se spune – vin ăia de la Tănase, l-au adus și pe Tomazian cu ei. Parcă trebuie de fiecare dată să-ți pui o rochie nouă! Te îmbraci și tu cu una dintr-alea făcute în ultima vreme. Las' că ai destule, nu te poți plânge!... Bine, dragă, acum lasă-mă, că am de lucru până peste cap, nu mă mai ține la telefon... N-am uitat ce mi-ai spus, fii liniștită, am vorbit cu Nedelcu

să se ocupe el de problema asta, nu uită, cum să uite dacă l-am rugat eu..."

Fiecare avea o altă veste, o altă întâmplare de spus celui de la capătul firului!... Într-o zi mama ajunse să-și pună întrebarea dacă veștile bune transmise prin telefon depășesc din punct de vedere cantitativ pe cele rele. Numărul oamenilor fericiți (așa cum se dezvăluiau ei în timpul unor astfel astfel de discuții telefonice) era oare mai mare sau mai mic decât al celorlalți, al celor ce oftau sau plângeau în pâlnia telefonului – iată o întrebare căreia i-ar fi fost destul de greu să răspundă... Toate aceste vești bune sau rele treceau însă – putem spune acest lucru fără să ne fie teamă că greșim – direct prin inima ei. Mama era un bun conducător de durere și de bucurie, și uneori, dimineața sau seara, când îi venea „schimbul", o găsea cu ochi plânși, plină vârf, ca să spunem așa, de suferința altora.

Căci dacă mama era incapabilă să sufere pentru „omenire" în general, așa cum suferea, de pildă, Sartre, cea mai mică neplăcere, cel mai neînsemnat necaz în pâlnia telefonului reușea s-o indispună. Intra în pielea celui – sau a celei – ce-și spunea păsul într-o asemenea măsură, încât uneori era chiar ea femeia (țăranca aceea care, neștiind să vorbească la telefon și fiind în același timp speriată de modul acesta nefiresc de a vorbi, țipa cât putea ea de tare în pâlnie, atât de tare, încât nici nu se înțelegea bine ce spune) care vorbea cu bărbatul ei aflat undeva pe un șantier, departe de casă, în Moldova, ca să câștige un ban. („Ne-am apucat și noi, mai bine nu ne-am fi apucat de casa aia; și ce gândești, doamnă, îi explicase ea mamei, o casă n-o faci astăzi ușor; așa că l-am lăsat să plece, n-am fost contra să facă un ban. Ce, parcă strică?!")... Îi spunea bărbatului care – fie din cauză că ea țipa mult prea tare, fie că era mare gălăgie acolo de unde vorbea el – nu pricepea ce spune, o punea să repete fiecare cuvânt. Nu înțelesese, de pildă, cine s-a îmbolnăvit – vaca ori copilul lor ăl mai mic – și nici dacă a primit banii pe care el i-a trimis prin poștă, nici dacă ea e de părere să vină de sărbători acasă, ori îi mai bine să rămână acolo, unde se afla acuma, să nu strice banii fără folos... Fu, așadar, o convorbire din care – nici dintr-o parte, nici din cealaltă – nu se pricepu mare lucru. După portul foarte înflorit al femeii și

după marama ei galbenă cu flori mama își dădu seama că trebuie să fie de undeva „de la munte“, de la Crivina, de pildă, ori cine știe din ce altă văgăună, unde nici lumina electrică n-a pătruns până acuma, iar telefon, nici pomeneală. „Au, Ioane, că nu-i bine!“ striga muierea în pâlnia telefonului și parcă ar fi strigat cu gura mamei, atât de pătrunsă era ea, mama, de durerea acelei femei. Aceasta repetă cuvintele de mai multe ori la rând, și la celălalt capăt al firului bărbatul ei tăcea încurcat, neștiind ce să-i răspundă pentru că, în sfârșit, strigătul femeii îl auzi și-l înțelese exact așa cum trebuia înțeles și cum s-o ajute. Și chiar dacă ar fi vorbit și ar fi sfătuit-o, ea nu de sfaturile lui avea de fapt nevoie...

Mama trecea, de la un telefon la altul, prin cele mai neașteptate schimbări și metamorfozări. Fu nu numai femeie aceea care, la sfârșitul convorbirii, începusă se roage totuși de bărbat să se întoarcă acasă („Lasă-i amarului de bani, că ori cu ei, ori fără ei, totuna-i; că tot nu ni-s noi oamenii ăia care să ne umplem de bani; nu se lipesc de noi, aia știi și tu...“), ci și fiul care vorbește de undeva, de pe coridoarele spitalului, și încearcă să-și liniștească mama („Nu fi atât de speriată, mamă, sunt perfect refăcută, crede-mă. Cel mult două săptămâni, dacă mă mai țin doctorii aicea, și mă întorc acasă! Așa de tare m-am îngrășat, că sunt sigur că n-ai să mă mai recunoști! Sâmbătă să fii acasă, te sun iară. Acum închid, pentru că a lăsat cineva ușa deschisă și-i curent pe coridor. Te sărut, mamă...“)

Veștile bune nu lipsesc nici ele, și mama face tot ce-i stă ei în putință ca glasul acela, de la sute de kilometri depărtare, să se audă cât mai clar. „Tăticule, am reușit la examen!“ și mama îl și vede pe băiatul acela aflat într-o cabină telefonică și care își stinge țigara de geamul cabinei și tropăie fericit, în timp ce viitorii colegi îi fac semn să termine odată: i-a spus babacului c-a reușit, gata, la ce s-o mai lungească? – și-l vede și pe tatăl tânărului aceluia trecut pe lista celor „admiși“ la examen, cum se pierde la celălalt capăt al firului, tușește de parcă s-ar fi înecat, nu știe ce să spună. „Cu care tren te întorci, ca să te aștept la gară?“ întreabă, în sfârșit, cu o voce cam nesigură. „Nu știu, spune fiul ușor evaziv – și le face semn celor care se hlizesc la el și bat în cabină ca să termine mai repede – dacă găsesc bilet mă

întorc mâine cu rapidul...“ și asemeni unui actor foarte complex, capabil să interpreteze roluri dintre cele mai diverse, mama e pe rând fiul din cabina telefonică și tatăl care primește vestea cea bună, iar telefoanele zbârnâie tot timpul cât țin examenele de admitere, sunt într-adevăr suprasolicitate. Veștile cele bune se întretaie cu cele proaste; ascultă pe rând argumentele celor ce au „luat“ examenele, și justificările și explicațiile amănunțite ale celor care au căzut...

Mama n-a rămas pentru mult timp telefonistă, tata a reușit să-i găsească, în cele din urmă, un alt serviciu, mai ușor. La Casa de Cultură era mare nevoie de o casieriță – prin oraș treceau „în turneu“ o mulțime de trupe de teatru și cineva trebuia să se ocupe atât de plasarea biletelor în întreprinderi, cât și de vânzarea lor. Așa că o încadrară în postul respectiv cu o jumătate de normă. Mamei i se oferi prilejul să pătrundă în templul vrăjit al artei, sau mai bine zis să stea la intrarea acestuia. Cunoscu o mulțime de vedete, le văzu de aproape. Cu multă răbdare ascultă păsurile artistelor, în timp ce numerota biletele. Deveni confidenta celor mai sentimentale (de toate vârstele) dintre ele. Le lăsa să vorbească, fără să le întrerupă, despre noile lor roluri, să se laude cu răsunătoarele lor succese. Cântărețele de muzică ușoară îi spuneau melodiile bisate la cererea publicului. „Închipuiește-ți, draga mea, le-am dat trei bisuri, și tot nu le-a fost de-ajuns!“ povesteau ele făcându-și vânt cu programul de sală. „La al patrulea bis am mai scurtat-o, frântă de oboseală, nu-ți mai spun că era un curent pe scenă, și eu, îmbrăcată în rochia aceea subțire de voal! Mă și mir că nu m-am îmbolnăvit!...“ Reveneau după o lună sau două cu un „spectacol nou“ (în general era vorba de „șușanele“ organizate de tipi „descurcăreți“, bărbați între două vârste, cu cravate viu colorate și cu degetele încărcate de inele false), se repezeau la mama s-o sărute, cabotine și sentimentale în același timp, își manifestau bucuria de a o revedea, cu voce tare, apoi, luându-și una alteia vorba din gură, începeau să pălăvrăgească vesele, sau să se plângă de dureri de cap. Îi cereau un antinevralgic și vorbeau despre condițiile „groaznice, de nedescris“, în care fuseseră obligate să întreprindă „turneul ăsta nenorocit!“. Dacă ar fi știut ele, oh, dacă ar

fi ştiut ce le aşteaptă, dar au fost pur şi simplu minţite, da, ăsta-i cuvântul exact, minţite, n-ar fi acceptat pentru nimic în lume să facă un asemenea turneu ucigător! Li s-a promis marea şi sarea, şi când colo de ce mizerie au avut parte! „În asemenea condiţii, orice s-ar spune, nu se poate face artă!“ strigau, dându-şi ochii peste cap, cu vocile voalate de oboseală. „Am o migrenă îngrozitoare – se plângea marea vedetă, capul de afiş, cea care făcea săli pline, «steaua», adusă cu mari sacrificii de la Bucureşti – nu cred că o să pot intra pe scenă într-un asemenea hal de oboseală, mă simt ca un cadavru ambulant, scumpo, caută te rog mai bine în poşetă, poate găseşti totuşi ceva pentru durerile astea înfiorătoare. Nu, în halul ăsta n-o să aveţi cruzimea să-mi pretindeţi să intru în spectacol!“ spunea ea şi se ruga de un băiat mai tânăr din orchestră să dea o fugă până la farmacie, „şi poate îmi iei şi un covrig, dar vezi să aibă sare, te rog“... „Sunt golită pe dinăuntru“, i se plângea mamei, şi mâna ei, încărcată de inele, uşor zbârcită, cu pete de ficat, ţinea captivă, în semn de mare afecţiune şi prietenie, mâna micuţă a mamei. Lasă-mă să mă încălzesc olecuţă, se ruga cu o voce sfârşită, lasă-mă să-mi revin. ...Şi tâmpitul ăsta de şofer – povestea ea în continuare obsedată de călătorie – imposibil să te poţi înţelege cu el. «Trebuie să mă grăbesc, zice, altfel nu ajungem la timp, coană mare!» «Ei şi dacă nu ajungem?! Să ştii că m-ai dat gata cu asta! Pot şi ăia aştepta, că n-o fi foc! Stau cu curul pe scaun şi aşteaptă, de ce să nu aştepte?! Nici să ne nenorocim, să intrăm într-un stâlp de telegraf ori într-un pom, cu graba asta că...» «Cu mine n-ai la ce te teme, coană mare», se laudă idiotul, anume parcă să mă enerveze!... şi continua să povestească palpându-şi cu degetele înnegrite de nicotină tâmplele. Era trecută cu mult de prima tinereţe, de fapt o fostă celebritate, pe jumătate uitată în capitală, dar încă destul de cunoscută în provincie căreia i se oferea, în sfârşit, prilejul s-o vadă şi s-o admire. Se îngrăşase, avea un început de bazedov şi doctorul – tot la trei, patru luni se ruga de doctorul Mihalcea, internist cu o anumită faimă şi prieten din tinereţe, să-i facă un mic consult – îi găsise „zahăr în sânge“. Bolnavă de diabet cum era, se omora după dulciuri şi avea poşeta burduşită cu cutii de bomboane şi ciocolată – o servea şi pe mama – din care ronţăia înainte

de a intra pe scenă. Respirând cu greutate, îi vorbea mamei despre condiţiile vitrege ale turneului: hotelurile erau în general proaste şi neîncălzite, closetele murdare, iar despre mâncare, să nu mai vorbim, o adevărată catastrofă. „N-am mai mâncat o ciorbă caldă nu mai ţin minte de când. Şi pe deasupra ciorbele astea cu rântaş, cum se fac la voi în Banat. „Îţi dai seama ce înseamnă asta pentru stomăcelul meu, se plângea ea cu o voce sfârşită. O lingură de ciorbă, nu mai mult de o lingură, şi sunt o femeie terminată! Şi de obicei mâncarea e veche, rămasă de pe o zi pe alta, sălcie şi fără gust! Uite şi acuma, nu se vede, dar sunt teribil de balonată. Am înghiţit un carbocif şi parcă încep totuşi să-mi revin... Ce vrei, bătrâneţea, dragă, tare e urâtă bătrâneţea“, recunoştea ea, într-un acces de sinceritate şi clătina de mai multe ori din cap, copleşită de propria-i stare. Şi se uita la mama cu duioşie, pentru că în ciuda gurii ei spurcate, a vanităţii de artistă şi a faptului că avea tot timpul o neobosită poftă de ceartă, era o femeie bună şi sentimentală, bunică de mai mulţi ani (fotografiile nepoţilor, doi băieţaşi de toată frumuseţea, le purta peste tot cu ea şi i le arătase şi mamei, spunându-i şi cum îl cheamă pe fiecare). Rochia neagră de saten îi scotea şi mai bine în evidenţă pieptul imens, pe care se odihneau mai multe rânduri de mărgele – perle adevărate sau doar nişte imitaţii foarte reuşite, cine poate şti? „Du-te în sală, îi şoptea mamei înainte de spectacol, şi să vii la sfârşit, să-mi spui cum am cântat...“ Se prezentară pe scena Casei de Cultură şi câteva piese jucate de trupe mai modeste, aflate în turneu. De un mare succes se bucurară piesele lui Muşatescu, *Titanic Vals* şi *...Escu,* precum şi foarte populara piesă a lui Victor Eftimiu, *Omul care a văzut moartea.* Mama reuşi să facă săli pline. La spectacolele mai puţin reuşite, la matineu, erau aduşi militarii în termen de la garnizoana din centrul oraşului, precum şi elevii din clasele mari. Cum peste un ceas trebuia să înceapă un nou spectacol, femeia de serviciu abia pridideа să măture. Avea grijă să ude duşumelele, să nu se facă prăfăraie prea mare. Un succes deosebit avu *Floarea purpurie,* un basm despre un fiu de împărat transformat de o vrăjitoare în monstru. Plăcură mai ales decorurile viu colorate, iar când la sfârşitul piesei monstrul îşi recapătă chipul

uman, un tânăr cu ochi albaştri, cu buclişoare blonde şi teribil de subţirel, publicul aplaudă îndelung şi cu entuziasm...

Între matineu şi spectacolul de seară, slujitorii scenei se plimbau prin oraş ronţăind la covrigi sau mâncând îngheţată; căscau gura la vitrine sau intrau prin magazine şi-şi cumpărau tot felul de fleacuri. Până în ziua spectacolului mama reuşea să vândă de obicei toate biletele, şi în după-amiezele ploioase sau friguroase cele mai în vârstă dintre actriţe se adunau în biroul ei. Stând lipite de soba uriaşă de teracotă, ciripeau neobosite despre una şi despre alta – de obicei îi bârfeau pe cei care nu erau de faţă sau îi cereau mamei reţete de prăjituri. Reţetele se transcriau cu toată seriozitatea în nişte carneţele minuscule şi, ca să se revanşeze într-un fel, dar şi ca să-i arate mamei cât sunt ele de emancipate, îi spuneau bancuri porcoase, tot felul de glume fără perdea. Mama le asculta, încerca să râdă şi se străduia să nu roşească prea tare. Mânate de dorinţa de a o năuci pe mama, o fiinţă simpatică şi foarte plăcută, dar, după părerea lor, mult prea provincială, îi povesteau aventurile lor din tinereţe. Adevărate romane dintre cele mai picante şi mai palpitante: cum îşi schimbaseră între ele soţii sau amanţii, fugind după unii, părăsindu-i pe ceilalţi! Toate acestea s-au întâmplat, bineînţeles, cu ani în urmă: „Aşa-i tinereţea, simpatică doamnă, faci la nebunii, nu stai să te gândeşti prea mult. Dar nu regret nimic – «Rien de rien, je ne regrette rien», cum spune Edith Piaf într-un şanson al ei, l-ai auzit, imposibil să nu-l fi auzit, splendid. Experienţele, ca să zic aşa, prin care am trecut, mi-au îmbogăţit sufletul. Am suferit uneori, viaţa nu m-a cruţat, am fost trei ani cu Cristian Ionescu, marele actor, eram ca şi căsătoriţi, locuiam împreună în garsoniera lui, pe Romană, nu prea era spaţiu, dar pentru doi porumbei cum eram noi atunci – era mai mult decât destul! Îţi dai seama ce lovitură pentru mine când am aflat că e însurat..." Da, voiau s-o dea gata pe mama, vorbindu-i despre „nebunatica" lor tinereţe, dar în acelaşi timp o făceau şi ca să-şi umple timpul, după amiezile triste şi ploioase de toamnă, nesfârşit de lungi şi de plicticoase, să-şi alunge tristeţea care pătrundea în suflet odată cu frigul şi cu lapoviţa iernii.

Sala de spectacol era mică – în restul zilelor, o sală obişnuită de cinematograf – şi cum duşumeaua era prea puţin înclinată, cei ce aveau ghinionul să aibă biletele în spate nu reuşeau să vadă mare lucru. Mai exact, posesorii biletelor din ultimele rânduri nu vedeau nimic! Toată lumea se bătea, deci, ca să obţină bilete cât mai în faţă, şi pentru procurarea lor se ducea o adevărată bătălie. Mama fu asaltată din toate părţile şi din toate direcţiile, încât e într-adevăr de mirare că pusă în faţa unei astfel de situaţii nu-şi pierdu capul. Dimpotrivă, ieşiră la iveală, ca să zic aşa, virtuţile ei deosebite de strateg şi – ceea ce la o primă vedere ar fi putut să pară de-a dreptul de necrezut – reuşi să împace pe toată lumea. Dădu cezarului ceea ce era al cezarului (notabilităţile oraşului îşi aveau locurile lor în primele rânduri), dar în acelaşi timp se îngriji şi de prieteni (instituind, ce-i drept, un adevărat regim protecţionist). Pe aceştia din urmă, „oamenii ei", îi amestecă printre ceilalţi, cei „oficiali", şi o făcu cu o asemenea măiestrie şi discreţie, încât lucrurile nu bătură la ochi. Într-un cuvânt, izbuti să-i mulţumească pe toţi, nimeni să nu se plângă, nimeni să nu aibă ceva de obiectat. Iar dacă cineva, cu totul străin de oraşul nostru, ar fi vrut să aibă o cât mai exactă privire (ierarhii şi mărimi) a acestuia, i-ar fi fost destul să privească sala într-o seară de spectacol. Ar fi putut afla cine e mai mare în oraş – rândul din faţă, locurile din mijloc, şi fiind vorba de o familie destul de numeroasă – soţia, doi copii mari, elevi la liceu în ultimele clase, un frate, director administrativ la şcoala de şapte ani din noul cartier denumit, după numele vechi al mahalalei, „Pipirig", o soră, şefă de cadre, precum şi soacra, casnică, dar mare amatoare de spectacole de muzică populară – aceştia ocupau aproape tot rândul... Deşi criteriile de ierarhizare erau destul de diverse, ele erau respectate cu cea mai mare grijă. Să aruncăm, de pildă – spre exemplificare – o privire ceva mai atentă asupra rândului trei: directorul spitalului de copii, Pavelescu (un chirurg cu „mână" foarte bună, slobod la gură, de unde şi cei trei ani la „canal", pe care îi făcuse, mare amator de cafele tari şi strălucit jucător de şah), cu familia – mai puţin numeroasă: soţia îmbrăcată întotdeauna în negru, şi un singur copil, încă la grădiniţă, dar prezent la toate spectacolele, doctorul neavând

cu cine să-l lase seara acasă – ocupând, deci, trei locuri – sta lângă directorul liceului numărul doi, care, fiind văduv, nu ocupa – spre marea satisfacție a mamei, care putea, în felul ăsta, să-i „rezolve" și pe alții – decât un singur loc; lângă acesta mama avusese grijă să plaseze un „protejat" cu soția (familia învățătorului Meteș, cu care se aflau în relații de strânsă prietenie). După această neînsemnată și ușor de trecut cu vederea derogare, legile stricte ale ierarhiei erau iarăși respectate cu sfințenie: lângă familia Meteș sta directorul fabricii de acetonă (și alte produse chimicale extrase din lemn) de la Margina, Boteanu (se întorcea acasă cu trenul de la zece și un sfert și uneori, când spectacolul se întâmpla să fie ceva mai lung, pleca înainte de sfârșit, cerându-și politicos scuze de la cei pe care îi deranja). Locul imediat următor era ocupat de bătrânul Goian, o persoană cam surdă, care sta tot timpul cu mâna la ureche ca să audă ce spun actorii pe scenă, și de prea mare concentrare rămânea mai întotdeauna cu gura deschisă. Altfel era un domn foarte distins, cu lavalieră, îmbrăcat cu același costum gri închis – stofa, de prea mult purtat, primise un oarecare luciu – cu niște pantofi cu botul ascuțit cumpărați de la Viena, probabil la începutul veacului; era ultimul vlăstar încă foarte lucid și defel ramolit al unei familii care se bucurase în trecut de un mare prestigiu în oraș: unul dintre strămoșii bătrânelului, avocat celebru, ajunsese ministru, altul, mare biolog, se stabilise, încă de dinainte de război, în Franța, cărțile sale de specialitate fiind cunoscute în toată lumea etc. Așezându-l pe bătrânul Goian – un „fost", cum se spunea în limbajul epocii – lângă actualul director al fabiricii de acetonă, putem să ne dăm seama că, în general, criteriile ierarhice ale mamei, deși ferme, erau totuși destul de amestecate și, de ce n-am spune-o, lipsite de ceea ce se înțelegea atunci prin orizont politic. Trecându-i în revistă pe cei de mai sus, suntem convinși că cititorul a putut să-și facă o părere cât de cât exactă asupra modului cum erau distribuite biletele – cum și în ce fel se ocupau locurile din sală – și, preferăm să ne oprim aici.

Și iată că peste ani și ani mama își va aminti sala de spectacol așa cum arăta pe acele timpuri. Își va aduce aminte de chipurile spectactorilor (cufundate în întuneric, nemișcate, cu privirile

îndreptate spre scena puternic luminată de reflectoare), și din neant se va desprinde chipul cunoscut al vreunui „protejat", strecurat cu multă dibăcie printre cei „oficiali". Pe ecranul minții ei va apare – aplaudând cu frenezie, râzând cu poftă (la nu știu ce replică din *Titanic vals* sau din *Doamna ministru* de Nușici) sau cu lacrimi în ochi (când pleacă veselii, petrecăreții ofițeri și cele „trei surori" rămân singure) – cutare sau cutare prieten despre care nici o veste nu s-a mai primit de multă vreme. „Unde o fi el acuma și cine știe dacă o mai fi..." se întreabă mama cuprinsă de o firească melancolie. Își va aduce aminte de bătrânul Goian, cum sta el aplecat ușor în față ca să audă mai bine, cu gura întredeschisă și cu mâna dusă la urechea bleagă, își va aminti cum înainte de spectacol îi aducea întotdeauna fie o floare, fie o cutie de ciocolată: „Fac și eu puțină curte la doamne, și ce-i cu asta?! spunea, și repede ducea mâna la ureche, nerăbdător să audă răspunsul mamei. La vârsta mea, adăuga oftând cu părere de rău, nici un pericol, n-are cine la ce se teme, zău așa. Glumesc și eu, doamnă, cu mata, nu mi-o lua în nume de rău... Bomboanele astea în schimb sunt de-a dreptul delicioase, ia numai una, te rog, le-am descoperit cu totul din întâmplare, după aspect n-ai zice, nu-i așa? E o piesă grea, sunt și eu curios cum o să fie jucată, închipuiește-ți mata c-am văzut-o cu Nottara, Doamne, ce actor, ce actor! Avea o dicție extraordinară, stam în ultimul rând la galerie, eram pe vremea aia, firește, student, și se auzea fiecare cuvințel, fiecare șoaptă... Iar în scena finală era de-a dreptul extraordinar. Și ce voce, puternică și totuși foarte melodioasă, era o încântare să-l auzi, o adevărată încântare..."

3.

În anul în care mama a primit bilet la mare prin sindicat, vremea s-a menținut frumoasă – într-o singură după-amiază cerul s-a acoperit cu nori, ba au căzut și câteva picături de ploaie în marea deosebit de calmă și de liniștită; sezoniștii au început, bineînțeles, să se agite:

„S-au dus zilele frumoase, ziceau ei, am dat banii degeaba, și când te gândești că mai avem o săptămână până la sfârșitul seriei...“ sperietură inutilă, panică fără rost: n-a trecut mult, și cerul s-a înseninat, soarele, la asfințit, arunca de-a lungul mării razele lui viu colorate și piezișe, lumea a ieșit bucuroasă să se plimbe pe faleză, ba câțiva tineri, mai îndrăzneți, și-au pus pus slipurile și au intrat în mare. Idee cu adevărat admirabilă: apa era călduță, nu-ți venea să ieși din ea, încălzită probabil de acei puțini stropi de ploaie, mari și grei, care apucaseră să cadă în timpul după-amiezii... Mama ocupa aceeași cameră – așa fusese repartiția – cu încă două persoane: o fată tânără, funcționară la bancă, de felul ei din Turda, și o profesoară de limba rusă, între două vârste, o doamnă distinsă și deosebit de blajină, cu care mama s-a împrietenit repede...

După-amiezile, spre seară, ieșeau să se plimbe împreună pe faleză. Cumpărau cărți poștale de la chioșcurile întâlnite în cale, intrau în vreo cofetărie, unde, în fața unui pahar de limonadă călduță, le completau în grabă cu pixul și le expediau acasă.

Noaptea profesoara avea insomnii. Își adusese cu ea o lampă de noptieră cu un bec minuscul. Cu ajutorul unui clește, lampa se prindea de coperta cărții; lumina cădea direct pe filele acesteia încât colegele ei de cameră nu erau deranjate din pricina lecturilor ei târzii. Uneori, spre ziuă, când mamei i se întâmpla să se trezească pe neașteptate după o noapte bună de somn, o găsea pe profesoară cu cartea în mână, cufundată în lectură.

Într-o seară mama băuse un ceai prea concentrat și-i pierise somnul: se trezise în miez de noapte; se răsucise o vreme în pat, doar, doar o reuși să ațipească din nou; profesoara citea, așa că în cele din urmă se apucaseră să pălăvrăgească în șoaptă, nu cumva s-o trezească pe tânăra fată, care dormea liniștită, sforăia chiar. Era o ființă singurică foarte. Se gătea în fiecare seară și, după cum le spunea colegelor de cameră, se ducea „să se distreze“. Își punea niște bluze brodate (de ea singură), foarte ingenios croite, făcea risipă de apă de colonie, își încălța pantofii cu tocuri de culoarea prazului (avea numărul la pantofi mare, patruzeci și unu sau patruzeci și doi) și pleca veselă, plină de optimism, fredonând un cântec, să cucerească

lumea; se întorcea însă, peste cel mult un ceas sau două, tristă și îngândurată; intra direct în baie, „să facă un duș“. Rămânea mult timp acolo, și atît mama, cât și profesoara nutreau vaga bănuială că în baie, în timp ce dușul curgea fără să fie folosit, biata fată plângea de una singură. Nu era urâțică, ci mai curând „ștearsă“ și insignifiantă. Nu se prea grăbiseră flăcăii să o invite la dans; speranțele ei, reînnoite seară de seară, primeau, de fiecare dată, o grea lovitură; mândrie avea și ea, bineînțeles, de suferit suferea, mai ales că, după cum le-a mărturisit colegelor ei de cameră, avusese loc, nu cu mult timp în urmă, și o mică dramă „personală“. Fusese „aproape logodită“ cu un student de la Cluj, de la medicină, un băiat foarte bine și inteligent; se înțelegeau perfect amândoi, nu ținea minte să se fi certat vreodată, nici nu exista vreun motiv să se certe; el era dintr-o familie foarte bună, taică-su era inginer agronom la o fermă de stat de lângă Cluj; până când ea a avut nefericita idee să-i prezinte o colegă de serviciu, o bună prietenă de-a ei, erau în același an, la fără frecvență, amândouă, la Științe economice. Le-a făcut, așadar, cunoștință, era doar prietena ei cea mai bună – de unde să bănuiască ea ce-o să i se întâmple! Când și-a dat seama era mult prea târziu: colega ei de serviciu rămăsese însărcinată („închipuiți-vă, doamnelor, când am auzit, am crezut că înnebunesc, nu alta“), așa că prezumtivul ei soț a trebuit s-o ia de nevastă! „Și când vă gândiți că s-au cunoscut datorită mie! Cât am putut fi de proastă și de naivă!“

Deci profesoara de limba rusă și cu mama au ieșit în dimineața aceea împreună să vadă răsăritul. Amândouă se plimbau pe faleză, vorbind despre una și despre alta. Luate însă cu vorba, uitaseră de răsăritul de soare, când întâmplarea a făcut ca mama să-și ridice ochii și să vadă cum marea ardea pălălaie. Era atât de surprinzător acest spectacol, încât a scos un țipăt de uimire și de spaimă, speriind-o și pe profesoară. Totul n-a durat decât o secundă sau două. Până să se dumirească și prietena ei despre ce anume era vorba, marea, strălucitoare și arzândă, și-a reluat înfățișarea ei obișnuită; așa că s-ar putea spune că numai mamei i-a fost dat să vadă răsăritul cu totul ieșit din comun. Un astfel de spectacol nu poate fi văzut oricând,

i s-a explicat mamei mai târziu: doar atunci când cerul este foarte curat, fără urmă de pâclă sau nor. Altfel, soarele apare doar după ce se ridică mai bine de o palmă pe cer, și adevăratul lui răsărit (cel pe care îl văzuse mama) nu poate fi admirat...

Profesoara de limba rusă, de felul ei din Deva („tot de prin părțile noastre", după cum ținea să precizeze bucuroasă mama) avea doi băieți, studenți amândoi, unul în anul întâi la politehnică și celălalt, studentul de la medicină, trecea în ultimul an. „Închipuiți-vă, doamnă, că vrea să se însoare la toamnă; în principiu, nu am nimic împotrivă, doar că e atât de tânăr, un copil, nu-l văd capabil, nu-i așa, să întrețină o familie."

Seara, tânăra funcționară le găsi pe amândouă „bătrânele", cum le spunea ea în gând, deși mama era încă o femeie destul de tânără, stând, ca de obicei, de vorbă: mama la masă, și profesoara cocoțată în vârful patului. De data asta nici tânăra funcționară de la banca din Turda nu se grăbi să intre în baie ca să-și plângă – în liniște și nevăzută de nimeni – nenorocul și singurătatea. Povestea pe care o spunea profesoara părea mult prea pasionantă ca să te mai poți gândi la propriile tale griji și necazuri... „Vara, ca să mai câștig un ban – începuse profesoara să povestească cu mult înainte de-a sosi tânăra fată – mă angajam la O.N.T. în calitate de ghid. Nu era vorba numai de bani, cu toate că și de bani aveam nevoie, cu doi copii nu-i ușor, îmi făcea pur și simplu plăcere: cunoșteam oameni noi, unii dintre ei erau deosebit de interesanți. Pot spune c-am reușit chiar să-mi fac câteva prietene bune cu care continui și astăzi să corespondez. Ei, și uite-așa, într-un an am însoțit la mare – și aici voiam de fapt să ajung – două cete de turiști, foarte deosebite între ele. Un grup era format din intelectuali: scorțoși și foarte distanți. Nu aveam nici o problemă cu ei, apăreau întotdeauna la masă la ora fixată, erau de acord cu programul propus de mine și erau foarte interesați să nu piardă nimic din ceea ce poate fi văzut. Mă rugau să-i duc seara cu autocarul până într-o stațiune învecinată, la vreun film despre care auziseră ei că-i foarte bun, își cumpărau discuri cu muzică simfonică și volume cu reproduceri de artă, într-un cuvânt, oameni la locul lor, dar, în același timp, cam plictisoși. O singură pereche mă cam călca pe nervi, un

bărbat și o femeie trecuți amândoi bine de prima tinerețe, dar care trăiau, lăsau ei să se înțeleagă, momentele unice ale unei mari iubiri. El era un tip care se apropia de cincizeci de ani, ea trecuse de patruzeci, dar se purtau ca niște adolescenți aflați la vârsta primelor tulburări sentimentale, Tristan și Isolda, care băuseră din greșeală din filtrul oprit, din băutura fermecată: mergeau de mână, se priveau ceasuri în șir în ochi, într-un cuvânt, cam ridicoli, dar în același timp, de ce nu, în felul lor, înduioșători. Cum nu erau căsătoriți, nu puteau locui în aceeași cameră, așa că pe ea am pus-o într-o încăpere cu o farmacistă, pe el, cu un tânăr, foarte tânăr, nu cred să fi avut mai mult de optsprezece ani, tractorist, un băiat blond și îngrozitor de timid, un ins «simplu», rătăcit, cine știe prin ce întâmplare, în grupul lor de intelectuali. Ce să vă povestesc, teribil de stângaci, se făcea leoarcă de sudoare ori de câte ori scotea o vorbă din gură să mă întrebe ceva... La un moment dat am observat că tânărul meu turist – ajunsesem să-l simpatizez foarte tare, ca profesoară am avut întotdeauna o deosebită slăbiciune pentru elevii neajutorați, din păcate n-am avut parte de așa ceva, băieții mei sunt îndrăzneți, au tupeu, uneori sunt chiar obraznici – dă semne de mare oboseală, adoarme în mașină în timpul excursiilor, abia dacă se mai poate ține pe picioare. Într-o zi mi-a adormit pe plajă, spre marele haz al intelectualilor, pentru care tânărul devenise un permanent prilej de glume și de ironii de tot felul... «Ce-i cu tine? l-am întrebat într-o bună zi. Din ce pricină ești atât de obosit? Care-i problema?...» La început n-a vrut să-mi spună, a îngăimat doar niște cuvinte din care nu se prea înțelegea mare lucru; m-am ținut totuși de el, până când l-am făcut să-mi mărturisească adevărul. După-amiaza, matura pereche de îndrăgostiți se retrăgea în camera bărbatului (și inclusiv a tractoristului meu) să joace șah, și se așezau, ca din întâmplare, pe patul tânărului, așa că, ori de câte ori acesta intra în încăpere, găsea odaia și patul ocupat. Ba, mai mult, se uitau în așa fel la el, încât să înțeleagă că-i oricum de prisos și să plece. Așa că-i lăsa să joace și părăsea camera. Se juca șah până spre miezul nopții pe patul băiatului, așa că nu-i rămânea acestuia altceva de făcut decât să se plimbe pe faleză până se stingea lumina în cameră – semn că femeia s-a dus la culcare – și atunci se

întorcea și el din plimbările lui de unul singur. Cum nu era obișnuit să se culce așa de târziu, nu mai reușea să adoarmă defel. «Caută să ajungi în încăpere înaintea lor, i-am spus. Ei pot juca foarte bine șah și pe celălalt pat.» Într-una din zile, în care băiatul meu a ajuns într-adevăr înaintea șahiștilor, s-a gândit să facă un duș, până la sosirea lor. S-a dezbrăcat, dar și-a lăsat toată îmbrăcămintea în cameră, a uitat să și-o ia în baie cu el, ca să aibă cu ce să se îmbrace cînd termină de făcut dușul. Între timp, perechea îndrăgostită și mare amatoare de șah s-a întors, și obișnuita partidă a început, ca de obicei, pe patul tânărului tractorist. Tânărul, timiditatea i-a făcut festa și de data asta, n-a îndrăznit însă să crape ușa și să-și roage colegul de cameră să-i dea îmbrăcămintea uitată în încăpere; a rămas sub duș – pe care cei doi nu l-au auzit curgând, prinși cum erau de vraja dragostei, sau, cine știe, de pasiunea pentru jocul de șah – vreme îndelungată, lăsând apa să curgă, până când, obosit cum era, a adormit. Au dat peste el doar când pasionatul jucător de șah a avut nevoie de baie. Dormea în timp ce apa continua să-i curgă în ceafă. Era deja răcit cobză, iar seara termometrul s-a ridicat la patruzeci de grade. Am chemat în grabă doctorul, făcuse dublă pneumonie, și dacă n-ar fi fost organismul lui foarte sănătos – era un tânăr vânjos, crescut și trăit în aer liber, înalt de aproape doi metri, cu o construcție, cum se spune, de fier – ar fi dat precis ortul popii. După ce s-a făcut bine, întregul grup s-a distrat grozav pe socoteala lui, mai ales binecunoscuta pereche s-a arătat teribil de amuzată: auzi, să adoarmă în baie sub duș, ați mai auzit o asemenea prostie! Cei doi îndrăgostiți și jucători de șah nu îmi erau simpatici, îți dai seama, doamnă, și nici după grupul de intelectuali fini nu mă prea omoram, cu excepția tânărului tractorist, care îmi devenise deosebit de drag. Și poate că m-aș fi plictisit în vara aceea, dacă n-ar fi fost și celălalt grup, format numai din femei, niște țărănci dolofane și plesnind de sănătate, vesele și petrecărețe, cu care stăteam noaptea și cântam împreună până ne prindeau zorile. Despre ele voiam de fapt să-ți povestesc și despre istoria pe care mi-a spus-o una într-o noapte. O poveste într-adevăr extraordinară. Dar mai întâi să vă istorisesc, dragă doamnă, împrejurările în care s-a ajuns la ea, pentru că e o poveste lungă și e

bine s-o iau de la capătul ei. Prin urmare, așa cum v-am spus (de-acuma profesoara se adresa nu numai mamei, ci și tinerei funcționare cu care împărțeau amândouă camera) cel de al doilea grup de turiști era format, în exclusivitate, din femei, femei de la țară, vorbărețe și rumene la față. Îmi erau, așadar, simpatice. Și, atât cât îmi sta în putință, preferam să rămân în compania lor. Se obișnuiseră cu mine și mă pomeneam cu ele povestindu-mi păsurile, de parcă aș fi fost una de-a lor. Printre ele se afla și o femeie cu burta mare. Sarcina era foarte înaintată, mă uitam la ea și mă gândeam că, din clipă în clipă, s-ar putea s-o apuce durerile facerii. Femeia m-a liniștit însă, asigurându-mă că după socotelile ei mai are nu mai puțin de-o lună până să nască. Celelalte râdeau de ea: mai mult ca sigur o să facă doi gemeni, îi spuneau, prea-i de tot mare burta, nu se poate altfel! «Mai am trei acasă, și ăia-s mari, nu am grija lor; unde-au crescut trei, mai pot să crească doi, nu e nici o problemă», le liniștea ea; și uite așa se distrau pe socoteala femeii gravide doar că de ce mi-a fost frică – mă gândeam la toată bătaia de cap pe care o asemenea «stare de urgență» mi-ar fi pricinuit-o – n-am scăpat! Abia ne-am întors într-una din după-amiezi dintr-o excursie la Adam-Clisi, că pe femeia mea au apucat-o durerile facerii. A fost chemat, bineînțeles, doctorul, femeia a fost transportată la spitalul stațiunii, și copilul a venit pe lume seara, pe la orele opt; femeia a născut ușor și repede, fără să apară vreo complicație sau vreo problemă specială. Nu era însă vorba de o naștere prematură, fătul se născuse normal, chiar atunci când îi sosise sorocul; și, bineînțeles, nu fusese din partea femeii nici un fel de neștiință sau de nepricepere: nu încurcase ea zilele sau săptămânile, așa cum lăsase să se creadă. Dar dacă ar fi spus adevărul curat – m-a întrebat privindu-mă drept în ochi când m-am dus s-o văd la spital – n-ar fi pierdut ea frumusețe de excursie, de călătorie în străinătate? Și n-ar fi fost mai mare păcatul ca tocmai ea să nu se bucure de o asemenea ocazie rară?... Oricum, evenimentul trebuia sărbătorit, și O.N.T.-ul, pus în temă cu privire la fericita întâmplare, m-a însărcinat să-i cumpăr femeii un dar; a fost afectată o sumă specială în acest sens și, într-adevăr, i-am cumpărat ceva, nu mai țin minte acuma exact ce anume, un obiect util. A venit și un tip

de la ziarul local, i s-a făcut femeii o fotografie cu copilul în brațe, alăptându-l, și fotografia a apărut, însoțită de un scurt comentariu, în ziarul cu pricina. Lăuza avea un organism de fier, în câteva zile a părăsit spitalul, perfect restabilită, și chiar dacă nu s-a putut întoarce odată cu tovarășele ei de călătorie acasă, mult timp nu și-a mai prelungit șederea... Colegele au ținut însă s-o sărbătorească în lipsă – nașterea unui copil, și încă în asemenea condiții, nu-i un lucru oarecare pe care să-l poți trece cu vederea! – așa că au pus mână de la mână, au cumpărat băutură, cu precădere șampanie, dar și ceva «tărie» pentru bărbați, și-au invitat la festin grupul «intelectualilor»: aceștia au venit la petrecere nu fără să afișeze o anumită morgă – «evenimentul» trebuia consemnat oricum, proaspăta mamă era doar și compatrioata lor – dar până la urmă s-au cam cherchelit cu șampanie și și-au dat drumul, a ieșit o petrecere în toată legea. Au făcut rost – s-a vorbit în acest sens cu responsabilul vilei și i s-a dat și lui ceva – de un pickup, de discuri cu valsuri și tangouri argentiniene și s-a dansat până după miezul nopții: «Intelectualii», într-un târziu, s-au retras și au rămas numai femeile singure, învârtindu-se de mama focului printre scaunele și mesele din cantină, apoi, cuprinse de oboseală, s-au pus pe taifas. Și-au amintit de vremea – cele mai multe erau trecute de prima tinerețe – când ele însele fuseseră însărcinate și cât de greu le-a fost în timpul sarcinii. Și-au adus aminte de felul în care născuseră: cât s-au chinuit de tare, cât de lungi, de nesfârșit de lungi au fost clipele în care ele s-au zbătut în chinurile facerii; se mirau singure cum de-au putut face față, cum de-au supraviețuit; își aminteau fie locul unde au fost cuprinse de dureri – la câmp, ori în timp ce mulgeau vitele, stând de vorbă cu vreo surată, în poartă, ori la vreo ședință – fie doctorul ori moașa care le-a ajutat să nască. Și printre femeile acelea era una, mai ștearsă și mai urâțică decât toate celelalte, și poate și ceva mai în vârstă decât ele, care, cât au sporovăit ele, n-a scos un cuvânt. «Ce-i cu tine, au întrebat-o femeile, că nu ne spui nimica? Ori ești din cele sterpe, care nu au copii, de n-ai ceva și tu de spus?!» «Povestea mea, a spus femeia, e puțin mai lungă. Nu știu dacă aveți răbdare să mi-o ascultați. Ne prinde dimineața dacă încep să v-o povestesc... Mai bine să lăsăm pe altă dată. Om găsi și

alt prilej», a spus femeia și a început să râdă. Eu însă am devenit pe loc foarte curioasă, femeia avea în ea ceva deosebit, ceva care mă intriga foarte tare. Așa că m-am trezit intervenind în discuția lor, am rugat-o să-i dea drumul și să ne istorisească despre ce era vorba... «Oricum vreau s-o știu și eu, i-am spus. Poate că altă dată n-o să mai fiu de față și mi-ar părea rău să n-o aud...» «Mai bine aș uita-o, mi-a spus femeia și a început să râdă încurcată. S-a făcut roșie la chip și și-a dus mâna la gură să-și ascundă râsul. Nici mie nu mi-e ușor să mi-o amintesc, a adăugat. Am o fetiță, a adăugat ea după o altă scurtă tăcere în care s-a văzut că se pregătește de povestit, mare și frumoasă, sărăcuța de ea, luna trecută, la douăzeci iunie, a împlinit unsprezece ani... Și dacă vă povestesc cum s-a născut fetița asta a mea, n-o să vă vină să credeți, cu toate c-ați trăit și timpurile acelea, puteți foarte bine să vă dați seama că nu pun de la mine, că nu spun minciuni...» «Nu te mai lăsa rugată», au încurajat-o femeile, și s-au strâns în jurul celei care se pregătea de povestit, umezindu-și buzele și privindu-ne pe rând, curioasă să știe cum o să primim noi istorisirea, dacă o să-i dăm crezare sau nu... «Era în primii ani de după război, a început ea în sfârșit să povestească... i-ați trăit și voi, știți cum a fost, doar că la noi a fost mai greu ca oriunde în altă parte... Căci prin părțile noastre – povestea femeia – au rămas sate întregi fără bărbați, i-a secerat războiul pe toți. Unde îți aruncai ochii nu vedeai decât femei, tinerele și bătrâne, de toate vârstele. Mai erau și moșnegii și copiii, încât nu aveai de umărul cui să te sprijini, toate poverile le duceam noi, femeile, nu era de ales. Vedeai femeile călărind, pe câmp cu tractoarele ori la volanul camioanelor, mai dihai ca niște bărbați! Și toate ar fi fost cum ar fi fost, munca cea istovitoare – cădeai, seara, din picioare, frântă de oboseală (își amintea cum i se întâmpla uneori să-i cadă la cină lingura din mână în farfurie sau adormea cu capul pe masă, în timp ce mama sau bunica o țineau de vorbă), toate ar fi mers cum ar fi mers, dacă n-ar fi fost un necaz mai mare decât toate celelalte la un loc: și necazul acesta era că în satul lor, de patru ani de zile, nu se născuse nici un copil. Femeia fără bărbat, după cum bine se știe, n-are cum face copii! Or, de bărbat duceau ele lipsă, soiul lor dispăruse de tot prin acele locuri... Și să nu-și închipuie

ele acuma, a ținut femeia să precizeze uitându-se drept în ochii fiecăreia, că femeile din acel sat se gândeau numai la plăcerea lor, semănând doar cu niște iepe pofticioase și cuprinse de călduri; au fost și din acelea, fără îndoială, și s-au întâmplat, de ce-aș minți, și lucruri pe care îmi vine greu acuma să le povestesc; s-au văzut și femei coapte, trecute bine de anii tinereții, cu experiență, cum se spune, dând târcoale unor copilandri cărora abia dacă le mijea mustața, făcând tot ceea ce le stătea în puteri ca să-i ademenească; doar că băiețandrii – ne-a spus femeia și a început să râdă amintindu-și întâmplările acelea penibile – mai mult se speriau decât să se lase prinși în mrejele lor; fugeau unde vedeau cu ochii, o luau la sănătoasa, încă nu erau ei la vârsta la care să li se facă de femeie! Ea nu nega, prin urmare, că au fost și astfel de întâmplări; trupul își cere drepturile lui, nu poți să nu i te supui, doar că nu despre acest lucru era, în primul rând, vorba. Altul era, mai ales, păsul acelor femei: absența copiilor, lipsa de moștenitori, pericolul stingerii unui întreg neam. Cele mai vârstnice, cele ce apucaseră să aducă pe lume copii, povesteau, cu ochii strălucind de mândrie și de orgoliu nemăsurat, cum este atunci când ești însărcinată, ce anume simte o femeie într-o astfel de situație binecuvântată. De obicei adăugau de la ele tot felul de înflorituri; neplăcerile legate de sarcină – greutatea cu care te miști, grețurile, amețelile, durerile care surveneau uneori – erau trecute, cu bună știință sau nu, sub tăcere. Femeile nu voiau să vadă decât partea frumoasă a procesului respectiv, idealizându-l. Istoriseau cât de bine se simțeau știindu-se pline de rod. Cum ieșeau duminica să se plimbe pe uliță, fălindu-se cu burțile lor mari și rotunde pe care abia le mai puteau duce, pășind lenеșe, legănându-se ușor în mers, ținute de braț de câte vreun soț respectuos și plin de atenții. «Ai grijă, draga mea, să nu te ostenești prea tare», numai ce îi auzeai spunând. Mergeau ele, așa, pe uliță, cu capul sus și împungând aerul cu burta lor țuguiată și când nici nu te așteptai, pruncul începea să se miște, acolo, înăuntrul lor, și ele îl liniișteau pipăind partea aceea, unde au simțit mișcarea, cu mâna. Își aminteau cum zăceau leneșe, în încăperile răcoroase – era vară, se aprindea lumea de căldură! – și mai ațipeau din când în când, căci așa se întâmplă când ești

însărcinată, îți vine tot timpul să dormi, nu te mai saturi de somn… «Nu există lucru mai plăcut și bucurie mai mare», spuneau clătinând cu multă înțelepciune din cap și rămâneau pe gânduri; se străduiau să retrăiască cu întreaga lor ființă acele momente unice și se lăsau copleșite de amintiri, sub privirile încărcate de invidie și pline de curiozitate ale celor care nu apucaseră să cunoască o asemenea stare unică. «Și ce preț aveam pe unde ne duceam și pe unde ne arătam», adăugau, exagerând, bineînțeles, totul transformându-se într-un basm frumos care, pe măsură ce trecea vremea, devenea din ce în ce mai prețuit de toată suflarea… Povesteau femeile din casa noastră, pe rând, cum a fost când au născut ele. Bunica și-a adus aminte de toate cele trei nașteri ale ei, ce i s-a întâmplat când i-a născut pe cei doi băieți și cât de lungă i s-a părut ei noaptea când a născut-o pe mama. Mama nu s-a lăsat nici ea mai prejos și mi-a povestit cât de ușor i-a fost ei cât a fost însărcinată cu mine, cum ea nu s-a îngreunat la trup ca celelalte femei, dimpotrivă, a rămas ușoară și sprintenă încât chiar înainte cu o zi sau două de a mă aduce pe lume a încărcat singură un car cu fân; își amintește cum sta în vârful carului cu burta la gură și cum a sărit sprintenă jos când carul a fost plin, ceea ce i-a grăbit nașterea. Și cum a născut înainte chiar de a veni moașa. Taică-tu, povestea ea, a stat lângă mine și te-a moșit. Alb la chip, tremura, sărăcuțul, de spaimă; îmi era o milă de el, ce să spun, dar nu aveam ce face, n-aveam de ales, de moșit tot trebuia cineva să mă moșească, și nu eram în toată casa decât noi amândoi… El cu mâinile lui te-a scos, s-a ținut tare până când te-a văzut adusă pe lume, după aceea s-a muiat dintr-o dată, și mă trezesc cu el că-mi pică lat, a căzut jos pe dușumea de frică. Liniștește-te, i-am spus, nu fii atât de speriat, că eu am născut și nu tu… De-acuma trebuie să sosească moașa și o să aibă ea grijă de toate cele câte mai sunt de făcut… Nu știu de ce-o fi așa de roșie la față… mi-a șoptit el, și se uita speriat la tine, parcă-l văd… Și mama începea să râdă, amintindu-și de acele timpuri, dar se întrista repede, din râs trecea pe neașteptate în plâns. Își aducea aminte că tata nu mai e pe lumea asta – a murit pe front – ca să mă vadă fată mare și ajunsă la vârsta măritișului… Eram eu într-adevăr fată de măritat, numai că nu avea cine mă lua, nici nu

mai țineam minte de când nu s-a mai văzut picior de bărbat în satul nostru. E adevărat că de tinerică eram încă tinerică, aproape o copilă, măritișul nu-mi bătea atât de stăruitor la ușă ca la altele; acelea începuseră deja să se treacă și nici o lumină nu le apărea în față de nicăieri. Dealtfel eram încă necoaptă la minte, îmi umbla gândul la tot felul de jocuri și distracții copilărești, ba m-aș mai fi jucat și cu păpușile, recunosc, dacă nu mi-ar fi fost rușine de vecini; alergam ca o zvârlugă prin ogradă și râdeam tot timpul; din partea mea, sinceră să fiu, puteau nici să nu fie pe lume bărbați. Eu eram cum eram, copilăroasă, cum vă spun, dar bunica și mama nu gândeau la fel ca mine: ele altceva nu mai aveau în cap decât măritișul meu, și nu atât mama, căci ei i se mai întâmpla să se uite la mine ca la un copil, ci mai ales bătrâna era cea mai nerăbdătoare să mă știe căpătuită. Își dorea cu orice preț – și cât mai repede – un nepot, ziua și noaptea tot la lucrul ăsta se gândea; frica ei cea mai mare era ca nu cumva să închidă ochii înainte de a-și vedea visul împlinit... Și cum de bărbați nici urmă, ce altceva le rămânea celor două femei decât să-mi plângă de milă, gândindu-se, amândouă, c-or să mă vadă împletind cosiță albă, c-o să rămân fată bătrână, stearpă, lipsită de rod!

Și iată că la orizont s-a arătat, ca din senin, o luminiță – povestea în continuare profesoara de limba rusă – s-a deschis, o mică breșă în situația care părea să nu aibă nici o ieșire. Și anume s-a luat hotărârea de către conducerea obștei ca fetele și femeile care se osteniseră muncind de dimineața până seara să fie trimise, pe cheltuiala obștii, bineînțeles, în concediu de odihnă, la mare. Bucuria fu neasemuită, gândurile tuturora îndreptându-se, de fapt, într-o singură direcție. Căci marea, ca marea, nu de mare le ardea lor, cu toate că de văzut nu apucaseră s-o vadă vreodată, nici după plaja cu nisip de aur, nici după razele fierbinți ale soarelui sau după valurile înspumate nu tânjeau ele. Nu bronzate și relaxate țineau să se întoarcă din renumitele și mult râvnitele stațiuni de pe malul mării, ci cu un pruncușor în pântece, asta voiau, căci acolo, la mare, nu se poate altfel, s-or găsi ceva bărbați și pentru sufletelul lor. Apăruse, în tot cazul, o șansă, o portiță deschisă, o rază de lumină, și femeile și tinerele fete s-au legat cu dinții de șansa asta.

Bun, pleacă prima – cea mai muncitoare și mai harnică dintre toate – la mare. Satul întreg o conduce la gară, nu numai femeile, ci și bătrânii și copiii, ce să zic, o sărbătoare în adevăratul înțeles al cuvântului!... Cele mai cu experiență, mai trecute prin viață, se dau pe lângă ea, sfătuind-o în fel și chip. «Ai grijă, îi spun ele, și nu fi proastă, fii femeie deșteaptă și cu scaun la cap! Mai toată nădejdea în tine ne-o punem, după cum bine știi și tu, așa că nu-ți rămâne decât să faci tot ceea ce îți stă în putere și să nu ne dezamăgești.» Privite în mod superficial și din afară, fără o cunoaștere aprofundată a situației, sfaturile binevoitoarelor femei pot părea cam bizare, puțin pe invers decât cele ce se dau de obicei: nu cum «să te ferești», cum «să ai grijă să nu dai de bucluc», o sfătuiau, ci, dimpotrivă, cum să cauți «buclucul» cu lumânarea, la o adică, și mai ales cum trebuie făcut ca să te alegi cu ceva din tot buclucul ăsta, cum poți să dai o mână de ajutor, pentru ca toate cele petrecute acolo, pe malul însorit al mării, să nu fie chiar degeaba, să nu te alegi doar cu oleacă de bucurie, și ea trecătoare, ci cu un lucru mult mai important pentru o femeie cu cap; cum să faci, într-un cuvânt, să nu te întorci de la mare cu mâinile goale!...

Prima care a fost trimisă în concediu – aleasă și ea cu cea mai mare grijă – a fost o femeie îndemânatică și descurcăreață foarte, una din acelea, cum spune proverbul, care scoate apă și din piatră seacă; măcar să știe și ei că n-o trimit de pomană, că nu cheltuie obștea banii degeaba cu ea! Întregul sat, nu numai femeile de toate vârstele, ci și copilandrii și bătrânii au așteptat cu sufletul la gură reîntoarcerea femeii, și în ziua în care s-a împlinit termenul, erau cu toții pe peronul gării; și când femeia a coborât din tren, după zâmbetul ei misterios și mândru nevoie mare, au înțeles că ceea ce trebuia să se întâmple pe malul mării – albastru și însorit – s-a întâmplat, în sfârșit, totul era în regulă, stirpea bărbătească n-a dispărut chiar de tot de pe pământ, nu degeaba o aleseseră, într-o femeie ca ea se poate avea toată încrederea, nu era dintre acelea care să piardă timpul fără rost; e drept că n-a fost chiar de tot ușor, lăsa ea să se înțeleagă, clipind cu multă șiretenie din ochi, nici acolo pe malul mării înspumate nu umblă câinii cu colaci în coadă, dar, oricum,

amănuntele sunt de prisos de vreme ce totul s-a sfârşit, cum se spune, în cele mai bune condiţiuni. Au urmat săptămâni lungi de aşteptare, întregul sat era nerăbdător să vadă dacă tot ceea ce se petrecuse la mare – amănunte nu se ştiau, discretă, femeia le păstrase doar pentru ea (în general era o femeie căreia nu-i făcea nici o plăcere să se laude cu ce-a făcut şi ce-a dres, una dintre acelea care tace şi face, cum se spune în popor!) – a fost cu vreun folos sau ba. Moştenitorul mult aşteptat aparţinea de-acuma întregului sat, nu numai femeii care se plimba printre consătenii ei aparent indiferentă – era şi foarte mândră, nu lăsa să vadă toată lumea ce-i în sufletul ei – în realitate însă cumplit de speriată, conştientă de marea ei răspundere în faţa obştei. Dacă, de pildă, totul a fost zadarnic, aşteptarea fără rost şi speranţele spulberate?!... «Noi, fetele mai tinere, povestea femeia, o pândeam stând ascunse în dosul ferestrelor, ori al uşilor abia crăpate, şi ea mergea pe uliţă cu privirile în pământ, foarte concentrată, ascultând, mă gândesc eu acum, la ce se întâmpla înăuntrul ei, căutând semne plăcut prevestitoare, ştiindu-se pândită şi urmărită de toată suflarea; până când într-o dimineaţă am văzut-o trecând cu capul sus, uitându-se, provocatoare şi mândră jur împrejurul ei; văzând că nimeni nu i se iveşte în cale să-i pună întrebări – noi, din ascunzătoarea noastră o urmăream cu sufletul la gură, dar nu îndrăzneam să-i ieşim în cale şi să-i tăiem drumul – şi-a smuls basmaua din cap şi a început să joace pe uliţă de una singură, ba să şi chiuie ca un bărbat, şi atunci au ieşit celelalte femei de după porţi (unde stătuseră la pândă) şi au început cu toatele să joace şi să chiuie. Rămăsese grea, ce mai încoace şi încolo! Întregul sat a avut încredere în ea, şi uite că nici ea nu i-a înşelat, ducându-i cu vorba, o să se nască un copilaş şi în satul lor urgisit să rămână fără bărbaţi, o să vină pe lume un prunc, după atâta amar de vreme...» Şi femeia a povestit în continuare cât de greu au trecut cele nouă luni pentru tot satul şi cum, de la o lună la alta, burta celei însărcinate se rotunjea tot mai tare şi cum umbla ea pe uliţă mândră nevoie mare, legănându-se uşor – cu timpul începuse să meargă ca o raţă, aşa cum merg de fapt toate femeile însărcinate – cu amândouă mâinile pe burtă, uitându-se cu trufie jur împrejurul ei. Cel mai greu a trecut

ultima săptămână. Trei moaşe din satele vecine şi-au oferit serviciile lor, dorind să fie prezente la naştere. O săptămână au dormit prin vecini, ca să fie aproape de lăuză, şi când primul urlet de durere al femeii s-a făcut auzit, au alergat într-un suflet – cine ştie dacă n-au stat tot timpul cu urechea la pândă – să dea o mână de ajutor. A fost, însă, o naştere grea. S-a pus problema unei cezariene şi doctorul şi-a pregătit instrumentele necesare. Noroc cu o moaşă mai în vârstă şi foarte experimentată; ea i-a fost femeii de mai mare ajutor chiar decât doctorul. A condus fătul în aşa fel – ajutată fiind şi de mama care se supunea întru totul poruncilor ei, ordinelor răstite şi categorice – încât copilul s-a născut fără să se mai apeleze la cuţitul doctorului... Spre dezamăgirea tuturora, noul-născut era o fată! Chiar aşa micuţă – nu avea mult peste două kilograme – şi boţită la chip cum era, merita, totuşi, să te bucuri! În sat se născuse primul copil, după mai mulţi ani şi în inimile tuturora se ivise, ca să zic aşa, o speranţă nouă... În cea mai mare grabă a mai fost trimisă o femeie să se relaxeze şi să se odihnească pe malul mării însorite. Şi la fel ca şi prima a fost condusă de satul întreg; i s-a şoptit şi ei în ureche, de către cele cu mai multă experienţă şi i s-au dat sfaturile şi preceptele de rigoare. Şi de astă dată rezultatele concediului au fost mulţumitoare; femeia, de bine, de rău, a ştiut să se descurce bine acolo, pe ţărmul însorit al mării, şi la nouă luni în satul fără bărbaţi s-a născut, în sfârşit, un băiat de trei kilograme, frumos şi rumen... Apoi au plecat la mare un lot întreg de femei şi tinere fete; fetele, aflate la vârsta măritişului, au fost date însă în grija celorlalte, a celor cu mai multă experienţă, ca să aibă grijă de ele, să nu fie lăsate de capul lor. Anotimpul însorit de-acuma trecuse, iarna bătea la uşă, dar şi pe timp de iarnă marea tot mare rămâne, n-o mută nimeni de la locul ei! Şi oricum, spuneau femeile din sat, încurajându-le, vă mai distraţi, schimbaţi aerul, nu strică să mai vezi cum e şi prin alte părţi. Se stabilise, un fel de consemn; să nu se vorbeacă despre motivul principal al trimiterii lor la mare; nu pentru că ar fi fost lucru de ruşine şi tulbure, la mijloc, nici pomeneală de aşa ceva, ci pentru că acesta era mult prea important, prea sfânt, ca să fie mereu amintit, să se stăruie tot timpul asupra lui... N-am s-o uit niciodată,

îi spune mamei profesoara (mamei i se adresa în primul rând, cu toate că de față era și tânăra funcționară de la bancă). Nu era o femeie frumoasă, după cum v-am mai spus, s-ar putea spune chiar că era aproape urâtă – avea un nas lătăreț, o gură mare, ochii înguști și foarte îndepărtați unul de celălalt, începuse pe deasupra să se îngrașe – și totuși nu era o femeie pe care s-o poți uita ușor! Îi curgeau lacrimile din ochi; nu le băga în seamă, nici nu-i păsa de ele, povestea mai departe! «A venit, în sfârșit, primăvara și m-am trezit la rândul meu programată să plec în concediu la mare. Știam de ce anume sunt trimisă și ce se așteaptă de la mine, dar cum eram foarte tânără și copilăroasă, nici nu mă speriasem prea tare și nici nu știu cât de bucuroasă nu eram. Mie îmi era parcă totuna – gândurile cine știe pe unde îmi zburau – dacă o să fiu mamă sau nu. În schimb, celelalte femei din casa noastră înnebuniseră amândouă. Nu vorbeau decât despre pruncul care, în urma acestei călătorii, se va naște cu siguranță sub acoperișul casei lor; ele știau de pe acuma că va fi un băiat; începuseră să-i împletească și să-i croiască hăinuțe, îi pregătiseră scutecele, ba coborâseră din pod un leagăn vechi, în care dormise bunica, pe vremea când fusese fetiță mică și neînțărcată; pe mine mă bufnea râsul văzând toate aceste pregătiri. «Dacă s-o întâmpla ceva, o să fie vreme și pentru hăinuțe, prea vă grăbiți, prea sunteți de tot nerăbdătoare», le spuneam, căutând să le liniștesc; mai ales pe bunică-mea, care, sărmana, tremura la gândul că o să i se nască un nepot, unul care să-i ducă spița mai departe; se fâțâia tot timpul, nu-și mai găsea liniștea, se învârtea prin casă ca un titirez. «Stai locului, strigam la ea, nu te mai răsuci și învârti atât, că m-ai amețit la cap!» Nu doream decât un singur lucru, să plec cât mai repede și să scap de gura, de sfaturile și de cicălelile lor... Și uite-așa, într-o dimineață mi-am luat cufărul – cu rochii noi, croite și cusute de o soră a mamei special pentru călătorie – le-am făcut din tren cu mâna celor ce-au ținut să mă conducă la gară – și se strânsese ceva lume pe peron – le-am dat tuturor să înțeleagă că știu foarte bine ce aveam de făcut, acolo, în stațiunea de pe malul mării, și abia când trenul s-a pus în mișcare și iubiții mei consăteni au dispărut din fața privirilor mele, m-a cuprins un fel de teamă și îndoială: dar dacă,

mi-am spus, n-o să fac față nobilei misiuni care mi se încredințase, și m-am simțit, ceea ce eram de fapt, o fată cam prostuță și tare nepricepută, una care așa, pe nepusă masă, trebuia să se descurce în niște treburi în care nu-i chiar atât de ușor să te descurci... În sfârșit, am ajuns la capătul călătoriei, pe țărmul însorit al mării. Mă uitam cu gura căscată la bărbați, eram bucuroasă văzându-i cum se mișcă și cum stau de vorbă unii cu alții, dar de fapt uitasem de ce anume am fost trimisă la mare; mai era și marea – călduță, cu vălurele mici și jucăușe... O boare ușoară, abia încrețind oglinda albastră a mării – și mai era și soarele – și ce era mai minunat decât să stai întinsă pe nisipul fierbinte, privind cerul albastru de deasupra ta și zborul pescărușilor... Uitasem, vă mărturisesc, cu ce scop fusesem trimisă și când mi-am adus aminte, concediul era pe sfârșite, mai aveam doar două zile; două zile pe care însă nu aveam dreptul să le pierd fără rost. Nenorocul meu era că arătam mai nevârstnică decât eram – aduceam mai degrabă cu o școlăriță trimisă la mare pentru bunele ei rezultate la învățătură – încât zadarnic mă uitam eu la bărbați cu toată insistența de care mă știam în stare, ei treceau pe lângă mine fără să mă vadă sau să mă bage în seamă; ce-aș fi putut să fac, nu mă puteam agăța de brațul lor tam-nisam, și chiar dacă aș fi încercat s-o fac din disperare, nu știu în ce măsură m-ar fi luat în serios! Cuprinsă de panică, am văzut cum trece, în mod inutil, și ultima mea zi de concediu fără să se întâmple nimic. M-am urcat în tren și m-am întors acasă. Nimeni nu știa, din fericire, cu ce tren o să mă întorc, așa că nu am fost așteptată la gară. Am coborât pe furiș, și ca să nu mă vadă careva, m-am ascuns în W.C. și am stat tupilată o vreme, până când peronul s-a golit de lume. Când am ajuns acasă și le-am spus că nu s-a întâmplat «ceea ce credeau ele», au sărit amândouă, și mama și bunica, să mă bată. S-au potolit însă repede și au început să plângă și una și cealaltă ca după mort.

Un an întreg am muncit cu mult sârg ca să-i fac să mă trimită din nou la mare și, într-adevăr, cam la sfârșitul verii următoare, în septembrie, am fost trimisă pentru a doua oară. Între timp satul se umpluse de cărucioare frumos împodobite, din care răcneau cât îi țineau bojocii copii dolofani. Mamele se plimbau mândre, duminica,

pe ulița mare, intrau în vorbă cu unul și cu altul, erau fala noastră, ca să zic așa."

De data asta n-a condus-o – povestea femeia – nimeni la gară; singură s-a urcat în tren și și-a ocupat un loc lângă geam; abia s-a pus trenul în mișcare și și-a scos din valijoară oglinda și s-a uitat multă vreme în ea. «Cum ar putea una care arată ca mine să atragă un bărbat?» s-a întrebat speriată, și de disperare și de amărăciune a început să plângă. Și tot așa, într-un plâns, a ținut-o până când trenul a ajuns din nou pe malul mării albastre și însorite. Când s-a prezentat ca să-și ia în primire repartiția, chipul îi era umflat de atâta plâns. Se simțea însă nu numai pătrunsă de o mare ambiție, ci simțea în același timp cum o încearcă o dorință nouă și necunoscută până atunci, dorința de a avea un copil, de a fi și ea mamă; între timp, în anul care trecuse, se maturizase, nu mai era fetița neștiutoare și nătângă din anul trecut. Doar că bărbații pe care-i întâlnea nu vedeau, erau parcă orbi, nici schimbarea și nici maturizarea ei atât de evidentă și neașteptată! Tot ca la un copil se uitau la ea și-i vorbeau pe un ton patern. Unul, pe care l-a urmărit un timp cu multă insistență, văzând că nu mai reușește să scape de ea, i-a oferit, înțelegând într-un mod cu totul greșit insistența ei, o pungulită cu bomboane. Și din nou s-a apropiat sfârșitul concediului, mai erau doar două zile de ședere pe malul însorit al mării, și tot cu mâna goală trebuia să se întoarcă acasă. De disperare nu știa încotro anume s-o apuce și, purtată de gânduri, neatentă la cele din jur, s-a trezit dintr-o dată undeva pe câmp, în fața stațiunii. Și spre marea ei bucurie a văzut pe miriște, lângă un tractor, un băiețandru cam de-o seamă cu ea, care se chinuia să-și repare tractorul, stând întins pe spate, sub roțile mari și încărcate de noroi. Era un tânăr urâțel și slăbănog, care la început s-a speriat văzând-o; gata, gata s-o ia la sănătoasa, doar că ea, dintr-o dată, a devenit foarte înțeleaptă: a știut să-l ia cu vorbe blânde și învăluitoare, l-a întrebat de pe unde e și dacă e mulțumit de meseria pe care o are; s-a oferit chiar să-i dea o mână de ajutor: i-a ținut sculele în timp ce el meșterea, i le-a dat pe rând, una câte una, pe măsură ce avea nevoie de ele, încât băiatul a prins curaj, n-a mai fost chiar atât de timid ca la început; i-a spus cum îl cheamă și că stă într-un cămin

împreună cu alți tractoriști ca și el, dar că de-acuma s-a săturat să fie tot singur, teleleu, și c-ar vrea, de fapt, să se însoare, numai că așa nearătos cum este, nici o fată nu vrea să-și pună mintea cu unul ca el, toate-s cu nasul pe sus; s-a arătat surprinsă; e de mirare, a spus ridicându-și sprâncenele neîncrezătoare, ea e convinsă că el anume face pe modestul ca să-și bată joc de ea, nu se poate să nu-și fi găsit până acuma o fată pe măsură; se vede că n-a căutat în mod temeinic, a căutat doar așa, de mântuială, să nu se spună cumva c-a stat cu mâinile în sân; căci fete, câtă frunză și iarbă, lumea-i plină de ele, iar bărbații se pare că sunt din ce în ce mai puțini. «Se înghesuie la câte unu, s-a plâns tractoristul, de parcă ar fi uns cu miere, iar la altul, băiat bun și de viitor, serios și nebăutor, care câștigă bani buni și pe deasupra are și o meserie de aur, nici nu se uită!» «Nu cred», a spus ea din nou ridicându-și sprânceana, înseamnă că prin părțile astea, pe țărmul însorit al mării, cât o fi el de însorit, sunt niște fete cam fără minte, niște ființe care nu au nimica în cap, păcat de ele... Păi ea dacă ar fi în locul lor... Și și-a dus repede mâna la gură, rușinată de propriile ei cuvinte. Și atunci flăcăiandrul, din timid ce era, a prins curaj și a întrebat-o ce anume ar face, dacă ar fi adică ea în locul lor, și așa, din vorbă în vorbă și cu cel mai mare tact posibil, conducând discuția spre făgașurile dorite, toate s-au întâmplat în chipul cel mai firesc cu putință, tractoristul cel slăbănog și urâțel s-a trezit c-o cere de nevastă, stând amândoi sub roțile încărcate de noroi ale tractorului; iar ea nu avea de gând să facă mofturi; și el i-a promis c-o urmează în cel mai scurt timp, renunțând de dragul ei la valurile albastre ale mării și la țărmul cel însorit... «Înfăptuisem – eram conștientă de asta – mult mai mult decât toate celelalte femei de dinaintea mea, mă întorceam în sat cu un bărbat al meu, cu un soț... Am citit în viața mea – ne-a spus femeia, și din nou ochii i s-au umplut de lacrimi – o mulțime de povești – pe când eram copilă mică, mă dădeam în vânt după ele – dar nu cred să existe vreun sfârșit de poveste mai frumos decât cel pe care vi-l spusei eu acuma». «Și ești tot cu el și astăzi?» am întrebat-o noi după ce ea a sfârșit de povstit. «Dar cu cine ați vrea

voi să fiu?! ne-a întrebat mirată. Am cu el o fetiță, a împlinit toamna trecută unsprezece ani și s-a umplut satul și de băieți între timp, așa că grija c-ar rămâne fată mare și nemăritată n-o mai am...» «O poveste frumoasă și plină de învățăminte», a spus mama. «Nu-i așa, doamnă? a întrebat-o profesoara. Spune și dumneata dacă nu merita să ți-o povestesc...» La sfîrșit și-a scos salba cu mărgele de chihlimbar de la gât și mi-a dăruit-o: «Când o să ai o fată, să i-o dai ei», mi-a spus. Doar că eu n-am avut decât băieți – și păstrez salba și acuma..."

V

1.

Picioarele vițelului sunt șubrede, nu se poate prinde bine în ele, tremură și se uită la tine de parcă ar vrea să-ți ceară ajutor. Ceea ce simți seamănă cu un fel de dragoste: te gândești mereu la el, nu poți dormi noaptea din pricina lui; ziua îi dai tot timpul târcoale, faci ce faci să i te afli în preajmă... Într-o noapte ți s-a întâmplat să-l visezi: se făcuse că cineva l-a lovit cu un topor în frunte, și vițelul, în urma izbiturii, s-a clătinat ca beat și s-a prăbușit pe picioarele lui nesigure. A țâșnit sângele – în visul tău era de un roșu întunecat, aproape negru – paiele pe care sta culcat s-au năclăit de sânge, iar tu ai strigat, de spaimă, prin somn. Și din strigătul acela te-ai trezit și te-a cuprins teama că vițelul a fost ucis într-adevăr. N-ai așteptat chiar atunci, în miez de noapte, să vezi dacă trăiește ori ba. În graba mare te-ai împiedicat de un scaun și s-a trezit unul din frați, cel cu care dormeai în același pat. „Care ești acolo, mă, care orbecăi pe întunerec și nu mă lași să dorm?" a întrebat el. A adormit însă din nou înainte de-a se trezi de-a binelea; ai mai așteptat un timp și numai când ai văzut că începe iarăși să sforăie, ai ieșit pe furiș din odaie. Te-ai îndreptat spre grajd, străbătând ograda cufundată în întunericul atât de compact, încât ai fi putut să-l tai cu cuțitul. Și tot întuneric era și în grajd; și ca să vezi dacă vițelușul e viu, te-ai apropiat de locul unde știai că doarme, orbecăind cu mâinile amândouă, și când ai dat, în sfârșit, peste el – trupul îi era cald și viu, îl simțeai respirând – ai început să-l mângâi cu o singură mână, iar cu cealaltă l-ai luat drăgăstos de după cap...

S-a făcut întuneric afară, a trecut încă o zi în care nu te-ai dezlipit de lângă el. Se bucură când te vede, lovește cu capul în burta vacii și-i atât de nepriceput, că nici nu știe bine să prindă ugerul cu gura lui băloasă și caldă. „Da' prost mai ești, n-am mai văzut așa un prost", îl cerți tu, dar cu multă dragoste, și când încearcă să se ridice și nu poate, ai vrea să-l ajuți, mai mult din milă, numai că vaca dă din picioare, nu te lasă să te apropii, îl apără cum poate și cum știe ea. Nici părul lui nu mai e așa de umed și de năclăit cum arăta miercurea trecută când a ieșit din burta vacii: cu ochii lipiți, ca mâțele, și cu picioarele ca două bețe jumulite!... S-a făcut între timp întuneric beznă. Lumina flăcării lămpașului atrage bondarii și fluturii de noapte; se lovesc, orbi și năuci, de sticla lămpii; sticla e fierbinte și își ard aripile fragile și viu colorate...

„Fă flacăra mai mică, să nu se spargă sticla, strigă mama din ușa cuinii de vară. Și vino și te culcă! Nu ți s-a urât să te tot uiți la el? Lasă-l în plata Domnului de vițeluș!... Încerc să pătrund ca un hoț în sufletul tău; descopăr o iubire chinuită și plină de neliniște, dragostea pentru un vițeluș neajutorat, care nu poate să se țină încă pe picioarele lui! Fleacuri și mofturi sunt toate astea în ochii tuturora, nimeni nu poate să le priceapă. Doar eu, strănepotul tău, încerc să le înțeleg identificându-mă cu tine. Am să reușesc vreodată să te cunosc cu adevărat? Nu-s toate simple născociri, nu le-am inventat eu în cele din urmă?! Văd într-adevăr fluturii de noapte care se lovesc de lampă, sau mi se pare numai că-i văd?...

...Nici n-ai bănuit ce se pune la cale fără știrea ta; nu ca să-ți facă în necaz, nu înadins, numai că atuncea când se vinde un vițel ori un mânz nimănui nu-i trece prin minte să întrebe un copil; așa că seara, când te-ai întors acasă și ai dat buzna să vezi ce face vițelușul, grajdul era pustiu, locul unde sta *el* era gol; rămăseseră doar paiele pe care îi făcuseră culcușul, un braț de paie murdare și târnosite, pentru că atunci când l-au luat s-o fi zbătut, nu s-a lăsat cu una cu două smuls din cotlonul lui și dus cine știe unde...

„Scoală copilul, spune tata, se crapă de ziuă, s-a făcut vremea să plecăm. Până prind eu caii, dă-i să bage ceva în gură..." „Și dacă îi viu și trăiește – te întrebi cuprins de nerăbdare – i s-o fi lățit de-acuma steaua albă pe care o are în frunte?" „Ia-ți cojocelul, spune mama, și grăbește-te, nu te mai învârti, cu rost și fără rost, căci ne așteaptă taică-tu! Și știi că lui nu-i place să aștepte..."

Drumul ți se pare lung, nu se mai termină; și chiar dacă ai ațipit puțin, sprijinit de umărul tatii, din pricina gropilor – căruța se hurducăie în toate părțile – te trezești. Tragi în piept mirosul înțepător al frunzelor veștede și-ți pătrunde până în cerul gurii un iz de mușchi umed și de ciuperci (au ieșit crăițele, și mama vine în urma căruței cu poala plină de crăițe și de pitonci)... Te gândești la el de parcă te-ai gândi la un om, și nu la un amărât de vițeluș pe care părinții l-au vândut încă de pe timpul când abia izbutea să se țină pe picioare. „M-o recunoaște, te întrebi, ori m-o fi uitat de atât amar de vreme? Și când o să mă vadă, o să se bucure ori ba?..." Mama îți arată o crăiță culeasă, aproape cât o pălăriuță de mare... Mergeți și mergeți, prin pădurea bătrână, până când ajungeți în dreptul unui lăstăriș prin care străbat, în sfârșit, razele soarelui. „Nu mai avem mult până-i dăm de capăt", spune mama. „Așa-i în pădure, răcoare, spune tata. Cum vrei să se încălzească aerul, dacă nu pătrunde lumina?!"

Intrați în sat și mama îți pune pălăriuța pe cap, să nu te pripească soarele. „Ce-i cu copilul? întreabă tata uitându-se la tine nemulțumit. N-a avut astâmpăr, cât am mers prin pădure, întruna s-a foit. N-a stat în loc o clipită!" „Tu nu știi, dar așa o ține de-o săptămână, spune mama. I-a fost frică că pleci fără el! Că te superi din te miri ce, și să nu mai vrei să-l iei cu tine la Groși... «Dacă o începe a ploua, zicea, tata se răzgândește și nu mai plecăm! Nu scoate el caii pe vreme urâtă... Un pic să mizgure, și nu-l mai clintești de-acasă...» „Așa s-a văicărit de dimineață până seara, și s-a tot uitat la cer: nu cumva să se ivească vreun nor și să trebuiască să rămânem acasă..."

„Dragul mamei, cât se poate el frământa pentru toate alea... Cât e sufletul lui de chinuit și de zbuciumat", spune mama, și cuvintele ei cad greu în liniștea care s-a lăsat deodată. Tatăl tău nu le aude, el

își îndeamnă caii cu vorbe potolite. Căruța se hurducăie pe ulițele satului... Pot însă să-mi dau seama câtă suferință și premoniție se află în vorbele mamei. Singurul care tresar, auzindu-le, sunt eu, așadar, strănepotul tău de departe... Mama dă să te strângă în brațe, de parcă ar fi vrut să te apere (de cine anume nici ea nu știe prea bine) – pălăria îți alunecă din cap, și tata domolește caii; cobori după pălăria care ți s-a rostogolit în șanțul din marginea drumului.

Și acuma, eu, strănepotul tău, pentru că strănepot îți sunt, de vreme ce tu ai fost fratele mai mic al străbunicului meu dinspre tată, caut să-mi închipui scena reîntâlnirii voastre: de nerăbdare, te-ai împiedicat de pragul grajdului și mă fac că nu bag de seamă lacrimile pe care ai grijă să ți le ștergi, rușinându-te de propria ta slăbiciune. Arunci o privire spre ușa deschisă, nu vrei ca ei să te vadă – de prezența mea, nu ai cum să ai cunoștință – apoi te repezi spre obiectul iubirii tale nesăbuite, îi cuprinzi grumazul cu brațele subțiri, de băiețandru, și rămâi un timp așa, încremenit de emoție. Îți auzi bătăile inimii și-l ții strâns, nu-ți mai vine să-l lași. Vițelului nu-i place însă strânsoarea, își mișcă furios capul, dă din picioare, și dacă nu te-ai fi dat la o parte, te-ar fi lovit, de bună seamă! Se propteşte bine în ele, nu-i mai sunt atât de slăbănoage cum i le știai. Dealtfel, s-a schimbat mult, dacă n-ar fi fost steaua albă din frunte (a crescut între timp, și s-a lățit), probabil că nu l-ai mai fi recunoscut. Pare a fi din ce în ce mai supărat și mai furios. Încerci să-l cuprinzi din nou cu brațele de după grumaz, el nu te lasă, însă, se repede spre tine gata să te lovească. Te revoltă lipsa de memorie a animalului și îți vine să plângi. Încerci să-l îmbunezi așternând sub el niște paie proaspete; te străduiești să te minți pe tine însuți, spunându-ți că-l iubești încă, dar între timp, în cele câteva minute câte s-au scurs de când ai intrat în grajd, iubirea ta a murit, s-a stins ca o flacără în care cineva a suflat dintr-o dată și cu toată forța. Iar vițelul te privește cu ochi goi, de animal neștiutor, și tot din placiditate – nu ca să te pedepsească ori să se răzbune – se balegă la picioarele tale.

2.

...Într-o după-amiază s-a pornit un vânt mai tărișor. „Cătănețu“ se afla în mijlocul ogrăzii și vântul l-a izbit de ușa cuinii de vară, a dat cu el de pământ. S-a înfuriat – te uitai prin spărtura din gard, îl urmăreai cu sufletul la gură – și a încercat să se îndrepte țanțoș (ridicând cât mai sus picioarele, ca și cum ar fi bătut pasul de front) spre mijlocul ogrăzii; mergea de parcă nici nu i-ar fi păsat de vânt. Acum îl ia, îți spuneai tu înfricoșat, îl umflă pe sus – „cătănețu“ nu era mult mai greu decât o găină – dă cu el de stâlpii cămării, ori de poartă, și dacă îl izbește o dată puțintel mai tare, nici că se mai ridică; dar „cătănețu“ se ținea bine pe picioarele lui subțiri ca niște bețe; îl îndoia vântul când într-o parte, când în cealaltă, picioarele se înfipseră însă – subțirele cum erau – în pământ, nu se dădeau bătute cu una, cu două; îl vedeai cum strânge din măsele, gata să sară la bătaie; dacă ar fi avut cu cine să se bată, s-ar fi bătut, desigur, da' te poți mânia pe vânt, poți să-l sudui în gura mare ori mai încetișor sau în gând, dar cu atât te alegi, cu nimic mai mult!

Când a ajuns în șură, la scuteală, și-a răsucit în liniște o țigară, uitându-se sfidător la vântul care se rostogolea prin ogradă, și care nu avea de gând să se liniștească! Apoi a încercat să-și aprindă țigara – ferindu-și flacăra amnarului de palele de vânt. Vântul a suflat însă o dată, mai tare, flacăra s-a stins, și țigara i-a rămas neaprinsă! „Mă, al dracului te mai făcuși! Nu te mai astâmperi! a strigat „cătănețu“, clătinând din cap și amenințând cu degetul. Da' ți-oi găsi ac de cojoc, cu mine nu-ți merge!...“ Vântul dacă a văzut cum îl ceartă „cătănețu“, de supărare i-a smuls pălăria din cap și i-a aruncat-o într-o băltoacă din mijlocul ogrăzii. După ce i-a terfelit-o prin noroi, i-a aninat-o de o creangă, în părul de lângă cuina de vară. Pălăria se clătina pe creangă în toate părțile, parcă anume să-i facă în ciudă „cătănețului“. „Pot să-mi cumpăr alta nouă. Nu-i nici o pagubă, și așa o port de nu mai țin bine minte de când, mi s-a urât de ea“, a zis „cătănețu“, mai mult pentru el, dar, la o adică, să-l poată auzi și vântul ce spune... „Stă pe creangă și se zbicește, cum e mai bine!“

Vântul a smuls pălăria de pe creangă, a mai purtat-o o vreme prin aer, apoi i-a azvârlit-o la picioare! „Bine făcuşi că te astâmpărași, e de părere „cătănețu", apoi își ia pălăria și și-o pune în cap, așa udă și terfelită cum e, îndesând-o bine cu amândouă mâinile, să nu i-o mai poată nimeni smulge. Am știut eu, îi spune vântului, că tot la vorba mea ajungi. Altfel nu se poate, altfel nu-i bine. Capu ăsta, mă – și „cătănețu" își lovește de mai multe ori fruntea cu palma, subliniind cele spuse – galagoria asta nu-i proastă, știe ea ce face!...

Și după ce vântul se potolește, treci prin spărtura din gard în ograda „cătănețului", care trage liniștit din țigară. Ești nerăbdător să afli ce-o să spună despre întâmplarea prin care a trecut, cum o s-o întoarcă pe toate părțile. „Văzuși cât fu de al dracului?!" se întreabă el, vorbind despre vânt ca despre o persoană cu care tocmai a avut o mică neînțelegere. „Rabdă omul cât rabdă, dar nici așa!" și scuipă cu multă scârbă în rumegușul de sub capra de tăiat lemne, un scuipat gros, amestecat cu tutun prost. „Ăsta nici n-a fost vânt (și tu te așezi pe capră și te pregătești să-l asculți), pe lângă acelea care aveau obiceiul să bată în tinerețea mea – un fleac, pot spune, o nimica toată... Te luau din toate părție: și din față, și din spate, și din stânga, și din dreapta! Numai că de când mă știu, am fost de felul meu tare încăpățânat: când băteau vânturile din față, mă întorceam cu dosu la ele. Și pe timpul ăla – se pornea el să povestească – nu eram ca acuma! Eram mare și tare, ca un bou! Bubuia pământul sub picioarele mele pe unde călcam... Carnea s-a dus, după cum se vede, adăuga „cătănețu" după ce rămânea o vreme pe gânduri, da' în schimb au rămas oasele – și lovea cu amândouă mâinile peste brațele subțiri ca niște vrejuri. Și ele-s pe primul loc, ele-s ce are omul mai de preț! Cu oasele rămâne, la o adică, ele nu se împuținează, nu se fac nici mai mari, nici mai mici, nici mai subțiri, nici mai groase! Uite și eu cu câte oase am intrat în spital, fix cu atâtea m-am întors acasă..."

Venise de la spital îmbrăcat într-o uniformă militară veche, de pe timpul războiului din 77. „Mi-a lăsat-o ca amintire – povestea el cui voia să-l asculte – un «reghețean», unul pe care l-au desfăcut doctorii să vadă ce-i înăuntrul lui, și-a murit sub cuțit, pe masa de operație"... Înainte de a-l opera, l-ar fi chemat pe „cătăneț" lângă

patul lui de bolnav – și i-ar fi spus: „dacă mor cumva, uniforma ți-o las ție, să ai o amintire plăcută de la mine, când n-oi mai fi..." Așa că Rădulescu Ion s-a întors din spital îmbrăcat în uniforma celui decedat – și noul nume, „cătănețu", s-a lipit de el cât ai bate din palme; și era și firesc să se lipească, de vreme ce numele vechi nu i se mai potrivea, acum când întreaga lui persoană era alta, schimbată și de nerecunoscut!

În timp ce face elogiul oaselor, „cătănețu" își desface mundirul și își arată pieptul, strălucitor de alb, cu pielea aproape străvezie – coastele i se văd prin piele, pot fi numărate una câte una. „Ele-au rămas cum au fost, nici n-au scăzut și nici nu s-au înmulțit, își continuă el ideea. Le-am numărat și tot atâtea-s la număr... Păi ce-ar fi fost dacă de atâta suferință prin câtă am trecut eu, să zicem că s-ar fi dus și ele, cum s-a dus carnea de pe mine – atuncea cu ce mai rămâneam? Mă terminam chiar de tot!..." Și „cătănețu" se prăpădește de râs, un râs fără „sonor", mai mult din ochi. Se mai vede că râde după mișcarea fălcii lui proeminente.

Îl sfătuise – unul care zăcuse la spital într-un pat lângă el – să bea sânge proaspăt, de animal, ca să-și recapete puterea, să se pună pe picioare, să adauge puțină carne la oasele lui atât de îndărătnice. Așa că ori de câte ori se tăia în sat vreun animal – oaie, vită sau porc – „cătănețu" era de față; își umplea paharul cu sângele cald al animalului abia tăiat și-l dădea pe gât dintr-o răsuflare! Fusese o iarnă lungă și grea, cu ninsori neîntrerupte, și în mijlocul ogrăzilor ninse putea fi zărit „cătănețu", cu paharul plin cu sânge, de un roșu aprins, în mâna dreaptă, povestind tot felul de întâmplări de prin spitalele pe unde zăcuse... Iar tu îl însoțeai peste tot, te aflai mereu în preajma lui („cătănețu" e singur, l-a lăsat nevasta de cum s-a întors din spital, și e bucuros că are cu cine schimba o vorbă, chiar dacă cel ce-i ține de urât e un copil...).

Ninge cu niște fulgi mari și rari. Voi doi stați în casă la căldură. „Cătănețu" povestește: „Au făcut doctorii cu mine ce-au vrut: mi-au ciuruit pielea, că-i toată flendurită de atâtea împunsături. Și când au băgat cuțitu, au tăiat după pofta lor, nu s-au făcut numai că taie. Sta unu tânăr, parcă-l văd, cu urechea la mine pe piept, să vadă dacă-mi

mai bate inima, dacă nu s-a oprit cumva, dacă n-a stat de tot. Altul ţinea un cleşte în mână, cât cel cu care scoţi cuiele din podele de mare, şi de atâta tras curgeau apele de pe el. L-a rugat atunci pe un coleg să vină să tragă în locul lui, că nu mai poate... M-au tăiat şi m-au cârpit la loc şi s-or fi mirat şi ei, gândesc, că nu vreau să mor... Atâta suferinţă câtă am îndurat eu – îmi spun câteodată – nu poate fi adevărată. Oi fi visat-o, o fi vreo închipuire de-a mea... Caut să mă mint în felul ăsta, şi atunci oasele încep să strige, să se mişte pe sub piele, supărate că încerc să le duc cu vorba; ele, săracele, ştiu cât am pătimit, pe ele nu le pot minţi oricât aş încerca! Suferinţele au intrat înăuntrul lor şi nu ies cu una, cu două! Aşa-s oasele, păstrătoare!" spunea „cătăneţu", şi râdea, cu râsul ăla al lui, fără „sonor": râdea din ochi şi din fălci numai; râdea şi cu oasele, întregul trup i se zguduia de râs, şi ţie ţi se părea că le auzi cum se loveau unele de altele.

Pe „cătăneţu" au început să-l bată neamurile la cap, să-l îndemne să-şi caute o altă femeie în locul celei ce l-a părăsit. „Eşti încă bărbat în putere, ziceau, n-o să rămâi singur toată viaţa! Una să-ţi umble în grijă, să te spele şi să-ţi facă de mâncare. Omul, dacă-i singur, e vai şi-amar de capu lui..." La început „cătăneţu" s-a împotrivit, nici n-a vrut să audă de însurătoare. „Mi-a fost destul, le spunea celor ce-i dădeau ghes. Am avut o nevastă şi m-a lăsat, m-a făcut de ruşine. Ori vreţi şi cu a doua să păţesc la fel?... Şi cine o mai fi şi aia să-şi pună mintea şi cu unu ca mine? Voi nu vedeţi că seamăm mai mult cu o arătare decât cu un om?" „Cătăneţu" încerca, prin urmare, să scape de însurătoare, neamurile însă nu se lăsară cu una cu două, se ţinură de capu lui, aşa că în cele din urmă, vrând-nevrând, s-a supus voinţei lor. I-au adus în casă o muiere dintr-un sat vecin, trecută bine de prima tinereţe, văduvă la rândul ei, ursuză şi întunecată la chip. Vinerea se urcau amândoi în trăsură şi se duceau la târg. Femeia mâna caii şi „cătăneţu" sta lângă ea, cu mâinile în poală şi cu ochii pierduţi în zare. Oasele, care îi ieşeau parcă din pielea întinsă, primiseră o strălucire fosforescentă... Femeia îi spăla rufele, îi deretica prin casă, mulgea vaca, fierbea la porci, mătura prin curte;

în preajma sărbătorilor spăla ferestrele şi freca duşumelele în casa de către drum. Vorbeau rar unul cu celălalt şi fiecare avea grijă ca răspunsul să fie mai scurt decât întrebarea, şi invers. Femeia dormea pe prispă afară şi se scula cu noaptea în cap. Bătea untul stând pe un scăunel, cu sumna ridicată deasupra genunchilor osoşi. Înainte de a mătura curtea lua apă în gură ca să aibă cu ce-o stropi; făcea nişte rotocoale mari în praful încins de căldură şi numai după aceea se apuca de măturat. Îţi vorbea uneori despre boala bărbatului ei, căci în felul ei, ursuz şi aspru, ţinea la „cătăneţ". „Săptămâna viitoare mă duc la doctor cu el, spunea stând pe scaunul din faţa casei şi uitându-se supărată în pământ. Să-l asculte la inimă. Să vadă dacă s-a mai înzdrăvenit. Şi să-i dea şi nişte leacuri pentru stomac; şi-a cam pierdut pofta de mâncare", îţi spunea şi ofta plină de îngrijorare.

3.

Când n-a mai rămas decât o săptămână până la plecare, fraţii tăi mai mari ţi-au pus cufărul de lemn lângă pat, să dai cu ochii de el de cum te trezeşti dimineaţa. Să-l vezi şi să-ţi spui de fiecare dată: uite că a mai venit o zi şi o să treacă la fel cum au trecut şi celelalte şi eu nu mai am mult de numărat până plec la cătănie.

Petrică şi cu Simion se urcaseră după cufăr în podul grajdului şi când au dat să-l deschidă un şoarece a ţâşnit speriat afară. Simion, care sta pe scară în gura podului, a alergat după el să-l prindă, dar şoarecele s-a făcut nevăzut printre hamurile vechi şi putrede... Petrică a şers cu o mână cufărul vechi, cu încheietoarele ruginite şi a bătut cu palma în tabla de lemn. „Marfă, clasa întâi! şi-a dat el cu părerea. S-a mai stricat de când am fost noi la armată, dar nu-i nimic, am eu grijă să-l fac să arate ca nou." Şi după ce l-au coborât din pod şi l-au aşezat în mijlocul şurii, aşa plin cu paie şi prăfuit cum era, şi-au adus aminte de timpul când au făcut ei armata şi au început să-şi spună unul altuia comenzile pe ungureşte ori pe nemţeşte, aşa cum le-au învăţat. Unul striga o comandă şi celălalt se grăbea s-o

execute. (Pavel nu era de față.) Ba unul era cătană proastă și neinstruită și superiorul se răstea la el, îl muștruluia de mama focului, pierzându-și răbdarea și ridicându-și ochii la cer („Io; iștenem, mein Gott, tu soldat prost, io băgat pe tine la țuhaus, ia, ia") ba celălalt, cu rândul; și cu cât superiorul striga mai tare, cu atât era cătana parcă mai grea de cap! Se întorcea la dreapta când i se comanda să facă stânga împrejur, încât el, superiorul, nu avea ce face, se lua cu mâinile de cap de supărare: „La țuhaus!" urla el, arătând spre ușa larg deschisă a grajdului. „Sus, culcat, sus, culcat!" poruncea Petrică, iar Simion (de data asta el fiind în rolul de cătană proastă) executa ordinul, roșu la față și asudat. „Așa îi armata, îți spuneau ei după ce osteneau de atâta alergătură și se așezau pe loitrea căruței, ce-ți poruncește superiorul aia execuți, nu-i ca în civilie că «nu-mi place» și «nu vreau»! Odată să îndrăznești să spui *nu* și pușcăria te mănâncă!"...

„A fost și la noi în regiment – începu a povesti Petre – unul care se ținea în gură cu gradații, se dădea mare... De ce așa și nu altfel? Eu cred că asta nu-i bine cum ați spus dumneavoastră... îl auzeai tot timpul spunând. Numai că domnii ofițeri n-au stat să-i arate de ce-i aia și nu-i aia și dacă l-au văzut că nu-i mai tace gura l-au băgat la țuhaus! Dar el nu s-a lăsat nici după ce i-au dat drumul; era galben cum îi lumânarea și cred că dacă ai fi suflat o dată mai tare îl și doborai la pământ, așa era de slab, numai că n-a tras nici o învățătură din toate necazurile pe care le-a avut. Din clipa în care i-au dat drumul de la răcoare a și început a strâmba din nas: ba că mâncarea nu-i mâncare, aduce mai degrabă a lături de aruncat la porci, ba că-l strânge o cizmă, ba că-l roade rău mundiru. „Astâmpără-te, mă Iosca – așa-l chema, Iosca Kicsi – astâmpără-te odată, căci dacă nu te astâmpări și o ții întruna așa, mă, tu dai de dracu! Armata-i armată și cătănia îi cătănie, n-ai ce face. Trebuie să stai smirnă, n-ai de ales. Pricepe măcar atâta lucru, că nu ești prost!" Ne părea și nouă rău de el văzând câte necazuri are numai pentru că nu vrea să-și țină gura în nici un chip. Până la urmă singur și-a făcut-o, singur, pot zice, că și-a căutat-o cu lumânarea. Toate necazurile i s-au tras de la un ofițer, unul pe care îl chema Silaghy: subțirel și sprâncenat, frumos ca o

domnișoară. Și Silagy, ăsta se arăta a fi rușinos din fire: dacă scăpam noi o vorbă mai porcoasă, se făcea cum e para la obraz, dădea ochii peste cap și ne lovea peste mână, așa ca să ne arate că nu-i frumos ce-am zis... Și într-o zi noi, răcanii, săpam la tranșee – și Silagy sta pe un dâmb mai năltuț și se uita prin ochean. Cât am săpat noi tranșeea aia, adâncă de doi metri, el nu și-a dezlipit ocheanul de la ochi. Se uita și ofta din când în când, da tare, ca să-l auzim și noi cum oftează... Și lui Iosca nu i-a tăcut gura. „Trebuie să fie ceva minunat, zice, dacă vă uitați prin ochean cu așa mare poftă". Silagy a început să râdă rușinat și așa râdea de urât de parcă ar fi nechezat un cal. Am început și noi să râdem, care mai de care, căci așa-i la armată, cătana trebuie să se ia după superior. „Mă, răcanilor, zice atunci Silagy, și se uită de sus, de pe tăpșan, la noi, vai și amar de capul vostru, râdeți ca proștii fără să aveți de ce râde și de ce vă bucura! Eu dacă râd, zice, barem am de ce, am ce vedea și de ce să mă bucur, nu ca voi" „Și-l cheamă pe Iosca, îi face un semn cu degetul, uite așa, să vină adică să se uite și el prin ocheanul acela, prin care se vedeau fel de fel de minunății. Și când Iosca și-a pus ocheanul la ochi, parcă i s-a lipit de obraz, nu și l-a mai putut lăsa. Până i l-a smuls domnul ofițer din mână, el s-a tot uitat... Am aflat și noi după aceea la ce s-au uitat ei amândoi cu o așa de mare poftă, ce anume au văzut prin ochean: nu chiar așa de departe curgea o apă mai mărișoară și niște fetișcane se scăldau, goale cum le-a făcut mama lor, în râu, fără să le treacă prin minte că le-ar vedea cineva. Din când în când ieșeau să se încălzească la soare, căci era pe la sfârșitul lui august și apa era destul de rece... Așa că domnul ofițer ar fi vrut să știe pe care dintre fetele acelea și-ar fi ales-o Iosca, dacă ar fi fost pe ales. Iosca și-a mai dus o dată ocheanul la ochi, îi era destul de greu să aleagă dintr-o dată, nu se putea hotărî ușor... „Aia din stânga, domn' ofițer", zice Iosca și-i dă lui Silagy ocheanul să vadă pe care anume și-a pus el ochii, care i-a plăcut mai mult. Ofițerul s-a pornit să râdă, dar de data asta nu mai necheza ca un cal, ci behăia încetișor, ca o căpriță. „Aia, zice, nu-i bună, răcan prost și nepriceput ce ești! Se vede că nu te pricepi. Așa râdea, de parcă l-ar

fi gâdilat cineva sub subțioară. Aia cu sânii mari, aia care intră acum în apă, aia e lux a-ntâia!... Numai că un mârlan ca tine, zice, nu are de unde să știe ori să se pricepă." Și atunci lui Ioșca nu i-a putut tăcea gura, nu s-a lăsat nici el: „Pentru aia, zice, n-aveți dumneavoastră, domn'ofițer, muniție. Și fără muniție, zice, degeaba. Nu ia foc pușca și nu face poc! Face fâs, așa face..." Ofițerul, dacă l-a auzit vorbind așa, să turbeze, nu alta. Așa s-a mâniat de tare, că de furie a început să-l lovească pe unde apuca, nu se uita pe unde dă, cu tocul revolverului. Și cât s-a ținut Ioșca până atunci de mare și tare, nu s-a aplecat în fața nimănuia, dintr-o dată l-am văzut cum se moaie. Se ruga de domnul ofițer să-l ierte, pentru că el a glumit și nu s-a gândit la nimica rău. Silagy a fost un om hain la suflet și din răutatea asta a lui i s-au tras lui Ioșca toate cele. L-a purtat prin judecăți, nici nu vă mai povestesc cât i-a fost dat lui Ioșca ăla să pătimească! Cică ar fi spus despre armata cezaro-crăiască așa și pe dincolo, că nu are muniții și că puștile nu-s bune de nimic, că poți trage cu ele oricât, tot degeaba... Noi, care am fost de față, știam bine la ce fel de muniție s-a gândit Ioșca, atunci când i-a dat Silagy ocheanul să se uite prin el. Dar chiar dacă știam, în zadar, nimeni nu se uita în gura noastră ca să ne afle părerea și să asculte ce spunem noi... Așa că la armată e întotdeauna cum spune superioru. Nu trebuie să te pui contra..."

„Ce fel de cătană ai să mai fii și tu? se interbau frații. Nici nu te putem vedea cu pușca la umăr și bătând pasul de front! Păi tu, după un marș mai lung, hai să zicem unul de douăsprezece ceasuri, nu de douăzeci și patru sau de patruzeci și opt cum au fost alea pe care le-am făcut noi, îți dai sufletul, cu tine s-a sfârșit... N-ai tăria aia să taci din gură și să mergi drept înainte fără să crâcnești."

O fi duios cântecul pe care îl zice Luță Ioviță cu vocea lui răgușită și hârâită, mamele și fetele de măritat pot lăcrima cât vor ele, vouă, de-acuma, după ce ați mai tras o înghițitură-două din sticla cu țuică îndulcită (pe fundul căreia se pot vedea bomboanele rozalii în formă de smeură), nu vă mai arde de oftaturi și nici de lacrimi muierești: mult mai bine le stă unor tineri să arate că lor nici nu le pasă, să-și petreacă până se împlinește sorocul plecării și al despărțirii, să chiuie

cât pot de tare, să se audă în sat, să afle tot omul cum că ei, recruții, au chef de petrecut și de cântat. Mai au o săptămână până pleacă la armată și cât le-a mai rămas o țin în petreceri și în chefuri și să vadă ei pe cineva care are inima aceea să se pună împotrivă! Sunteți una acum toți șapte sau opt. Vă țineți de după cap ca niște tovarăși de suferință și prieteni buni ce vă aflați, și când Luță Ioviță vrea să schimbe cântecul, să cânte unul mai vesel (celorlalți li s-a urât să stea și să se uite la voi cum vă legănați și vă lălăiți) v-ați și repezit cu gura la el, gata să-l luați la bătaie. Acuma voi sunteți stăpânii, voi porunciți! Să facă bine, ei, muzicanții, nu cumva să iasă din vorba voastră. (Nu înțeleg ei cât e sufletul vostru de negru și de îndurerat? Sunt orbi, ori ce-i cu ei? O să vadă ce-o să pățească, dacă nu vă ascultă și nu vă respectă, dacă sunt împotriva voastră...)

Se face târziu, iar mamele care au rămas cu voi până când afară s-a făcut ziuă albă (cu toate că ochii li se închideau de somn, cu mare greutate izbuteau ele să și-i țină deschiși, ba li se mai întâmpla să le cadă capul în piept, cât pe aci să se răstoarne de pe scăunelele de pe margine!) au început să vă îndemne – cu vorba bună, una n-ar fi avut inima să ridice glasul – să plecați pe la casele voastre, c-ați petrecut destul... „N-aveți la ce să ne mai așteptați, le sfătuiați cu ochii roșii de băutură și proptindu-vă unul de celălalt, noi rămânem să ne mai petrecem un pic, căci atâta ne este nouă toată distracția și petrecerea, de-acuma am pus punct la toate cele, de-acuma s-a sfârșit cu noi!" Și după ce mamele s-au dus la culcare, ați rămas voi de voi și ați început să vă plângeți unul altuia: nu-i defel ușor să te desparți de tot ce ai mai drag pe lumea asta, de frați și de surori, de părinți și de satul mult iubit... Câtă durere s-a adunat în inima voastră, mai mare minunea că ați putut-o îndura, că n-ați murit de atâta suferință grea. Cine știe cum o fi acolo și bine nu are cum să fie, căci armata e armată, cu ea nu te joci: ori de viață, până în clipa de față, nu puteți zice că v-ați bucurat de-ajuns și-i mai mare păcatul. Abia ați început să-i simțiți gustul și dulceața, și toate s-au sfârșit...

Vă îndreptați toți șapte (sau opt) spre casa Floricăi, iar când ajungeți în dreptul casei, ortacii tăi (așa v-ați înțeles) mai au vreme

să se ascundă după nucii bătrâni din față, înainte ca tu să te apropii de fereastră și să bați încetișor în ea de două ori. După ce-ai bătut, aburii băuturii s-au împrăștiat pe neașteptate. „Ce m-am apucat să fac?!" mai ai vreme să te întrebi, și între timp lumina se aprinde în casă, prin dreptul ferestrei se vede trecând tânăra femeie, care a fost trezită din somn, apoi o umbră mișcându-se prin cerdac, pași desculți pe nisipul din ogradă, un câine care dă să latre și o voce de femeie care îl potolește cu vorbe blânde: „Taci mă, nu lătra, că n-or fi oameni răi", spune un glas subțirel și plin de dulceață, și câinele ascultă de sfatul stăpânei lui, se oprește din lătrat, și tu tare ai mai lua-o la sănătoasa, doar că ți-i cam rușine de cei ascunși după nucii bătrâni, pe care îi și auzi chiuind înfundat, și iată că poarta se crapă încetișor, numai puțințel, cât să încapă un trup subțirel de femeie tânără, și te apropii ca s-o poți vedea mai bine pe cea care stă în dreptul porții. Florica, într-o cămășuță subțire și albă, cu părul negru ca noaptea, despletit și lung până aporoape de călcâie, stă proptită de stâlpul porții și se uită somnoroasă și mirată la tine, doar că tu ți-ai pierdut curajul, nici nu îndăznești să ridici privirea spre obrazul alb ca smântâna și spre ochii negri și luminoși. „Nu ți-o fi frig?" întrebi prostește, și ea se pornește să râdă încetișor, își duce mâna la gură ca să-și ascundă râsul, să nu se audă cumva, să se scoale vecinii și s-o vadă că stă în poartă cu un om străin. „De-aia mă trezişi, mă, copile, spune, și se uită mirată și întrebătoare la tine, să mă întrebi dacă mi-i frig? Pentru asta venişi să-mi bați la fereastră și să mă scoli cu noaptea în cap? Numai pentru atâta lucru?" te întreabă, și iarăși începe să râdă încetișor, fără să mai ducă însă mâna la gură și să-și mai ascundă râsul, arătându-și un dinte, chiar în față, strălucitor, de aur... La întrebările Floricăi nu prea știi ce-ai putea răspunde, te uiți doar la ea cum tremură de frig în cămășuța subțire de borangic; tânăra femeie așteaptă să te audă vorbind, privirea ei e întrebătoare și ușor mirată, tu taci însă în continuare și te uiți în pământ, și atunci Florica se schimbă și ea dintr-o dată: o femeie serioasă și la locul ei care a fost sculată cu noaptea în cap. „Te știam copil cuminte, spune ea cu o voce blândă și plângăreață, da te-ai stricat și tu, nu mai ești

ăla care ai fost. Du-te, mă, puiule, îți spune cu un glas dintr-o dată batjocoritor și certăreț, du-te mai bine și te culcă". Pașii ei desculți se aud lipăind prin ogradă, apoi zgomotul ușii trase, al zăvorului pus. Lumina din încăperea Floricăi se stinge și se așterne liniștea și întunericul. Rămâi o vreme în dreptul ferestrei închise, apoi te întorci spre ortacii tăi, pe care îi știi ascunși în spatele nucilor. „Ieșiți, îi strigi, nu mai aveți la ce să stați ascunși, c-a plecat! S-a dus să se culce. Zicea că-i moartă de somn", doar că ei nu mai au cum să te audă, s-au împrăștiat care încotro, s-au dus la casele lor, și-ai rămas singur în mijlocul uliței luminate de primele raze ale soarelui.

...În vagon s-au urcat niște nemți dintr-un sat vecin, și e un acordeonist printre ei, un băiețandru pirpiriu și roșcovan. După ce încearcă de mai multe ori clapele acordeonului, începe un cântec vesel și săltăreț. Tinerii cântă împreună cu acordeonistul și cu o șvăboaică, probabil iubita unuia dintre ei, slabă și înaltă, ca o scândură! Apoi acordeonistul se apleacă și spune ceva la urechea femeii. Femeia se supără dintr-o dată, se înfurie peste măsură. Vrea cu orice preț să-l dea pe tânărul cel obraznic jos din tren, îl împinge cu amândouă mâinile (se sufulcase la mâneci ca să aibă mai mult spor). Tânărul nu vrea să se lase chiar atât de ușor dat afară – cu o mână se ține de bancă, iar cu cealaltă își apără acordeonul de loviturile femeii, care dă pe unde nimerește; așa că se produce o hărmălaie și o vânzoleală de nedescris...

„Așa am fost eu ordonanță – începe unchiul Filimon să povestească, dar de ascultat singur tu îl asculți (fiu-su se uită pe fereastră, mărul lui Adam i se ridică în sus, și zâmbește în neștire) – la unul Ferenc Laszlo. Și ce să vezi, Feri ăsta era român după mamă, așa că vorbea cu mine românește, da numa când eram noi doi și nu ne auzeau și ceilalți domni ofițeri: nu voia să se afle cumva la cazarmă. Era din Oradea, și taică-su, unguru, a avut un birt chiar lângă gară, unde-i devăr mare... Și Ferenc Laszlo, ofițerul, era o mândrețe de bărbat, leșinau doamnele și domnișoarele din Seghedin după el. Ieșea duminica pe Corso, la plimbare, și nu umbla pe jos, nici gând: ori călare, ori cu birja, și la ferestre, unde te uitai, vedeai

numai fete mari lăcrimând și oftând de doru lui. Dar el așa o fire a avut, că nici nu se uita la ele, de parcă nici n-ar fi fost! El cu caii mai mult și-a pierdut vremea. Și până la urmă tot de la un cal s-a întâmplat să i se tragă nenorocirea, ce gândiți"...

La Mănăștiur trenul rămâne în gară aproape un ceas. Recruții coboară, dau buzna la fântâna arteziană și se împroașcă unii pe alții cu apă. Și-au găsit o distracție până pleacă trenul. Un țigan, ud din cap până în picioare, desculț și cu țoalele flenduroase și murdare atârnându-i pe trupul uscățiv, face fel de fel de comicării, spre hazul tuturora: se scutură ca un motan (picurii de apă sar stropindu-i pe cei ce i se află în preajmă), dă ochii peste cap și se vaită că moare de cald; aruncă furios cămașa cât colo și rămâne numai în izmene. Trupul lui negru și uscat pare de lemn ars. Un tinerel căruia abia i-au dat câteva tuleie blonde aleargă cu găleata plină cu apă să-l ude din nou. Țiganul fuge, legânându-și șoldurile ciolănoase, ca o domnișoară, scoate niște sunete subțiri și isterice de fetișcană, spre hazul tuturora: al acarului care râde cu gura până la urechi, legănându-și felinarul ca pe o cădelniță popească, al șefului de gară, rotofei, roșu la față și cu chelie (de atâta râs își ține pântecele cu amândouă mâinile), al unor fetișcane, apărute cine știe de unde (venite și ele să vadă recruții). Fetișcanele râd cu mâna la gură, strânse una în alta, de parcă ar fi vrut să facă față, formând un zid compact, unor agresiuni oricând posibile: „pentru că nu se știe niciodată cu recruții ăștia"...

Ați coborât și voi – unchiul Filimon a rămas în tren să vă aibă grijă de cufere. Între timp, vânzoleala s-a mai potolit. Țiganul ud leoarcă s-a întins pe banca din fața peronului, să se usuce la soare; trage din țigară și se vaită de frig, în gura mare. Doar că de-acuma și-a făcut numărul, și nimeni nu-l mai bagă în seamă... Acordeonistul, prietenul șvabilor și care și-a pus în gând să-și petreacă ortacii până la centrul de recrutare, cântă o ardeleană; niște flăcăiandri s-au luat de după cap și-au început să joace. Cel din capul șirului are în mâna stângă o sticlă cu țuică; o ține ridicată în sus, ca pe un steag, iar ceilalți chiuie bătând pământul cu picioarele lor încălțate cu opinci. Li s-a alăturat o femeie nu chiar tinerică, dar

încă în putere, cu șolduri late și cu sânii mari. (Nu vrea să se lase, nu vrea să coboare steagul cu una, cu două! Dacă a știut să se bucure de viață până acum, de ce, atunci, nu s-ar bucura și de-acuma înainte!). O muiere dată dracului: ar vrea ea să-i bage în boală pe recruți, s-o țină minte acolo, la cazarmă, unde s-or duce, noaptea să ofteze de dor, gândindu-se la ea, să-și piardă liniștea și somnul din pricina ei!... Trupul ei mare și mătăhălos e extraordinar de sprinten, picioarele groase și arse de soare aproape că nici nu ating pământul! Marama roșie i s-a desfăcut în timpul jocului. O flutură pe sub nasul tinerilor, o năframă care miroase a nădușeală, îmbolnăvindu-i. I s-a desfăcut părul negru, prins într-un conci, la spate. Știe fel de fel de strigături deocheate, pe care le strigă în gura mare, nu se sfiește, spre distracția celor din jur. Recruții râd, cu niște râsete pe care anume și le îngroașă, ca să pară bărbați în toată firea... Nu pare a obosi, se învârtește de mama focului. Aruncă o privire rapidă de jur împrejur, cântărindu-i pe rând pe fiecare, și-al alege pe cel mai chipeș dintre ei; îl trage de-o mână, să intre în joc, și încep a se învârti împreună cu o neostoită plăcere și încântare.

În spatele gării e o baltă acoperită cu papură. Pe margini sunt stânjenei de un albastru strălucitor. Până la tine ajung râsetele celor de pe peronul gării, acoperite de orăcăitul broaștelor din baltă. Câteva broaște au ieșit la mal și te privesc cu ochii holbați. Balta strălucește ca o tipsie sub lumina soarelui care coboară spre asfințit...

Se pot vedea, lucind prin întuneric, capetele tunse chilug, unele lângă altele, așezate aproape simetric, mai toate acoperite cu pătura până sub bărbie. Oricât de caldă ar fi noaptea, în încăperile astea – care seamănă mai curând cu niște hangare – e aproape întotdeauna răcoare. Umezeala pătrunde în oase, încât recruții dorm strânși covrig, cu genunchii la gură, cu capul între umeri, folosindu-se de propriul lor trup ca de singura sursă de căldură.

Și printre atâtea capete tunse, semănând toate între ele, nu reușesc să-l descopăr ușor pe al tău. Mă opresc în dreptul unui pat, convins că am dat în sfârșit peste tine; ca apoi să-mi dau totuși seama că nu tu ești flăcăul acela care doarme cu gura larg deschisă, cu capul dat

pe spate, cu mărul lui Adam bulbucat și proeminent, ieșindu-i prin pielea delicată a gâtului, cu pătura căzută jos, lângă pat, cu picioarele și mâinile larg desfăcute, într-un fel de abandon total și lipsit de speranță... Nu ești nici băiatul de lângă el, unul micuț și grăsuliu, cu mâinile scurte, așezate pe obrajii rumeni ca de fată – cine știe dacă nu cumva o fi plâns și l-o fi prins somnul în timp ce încerca să-și șteargă lacrimile cu palmele – nici găliganul numai oase și piele, cu capul țuguiat ca un pepene verde, gemând prin somn, chinuit fiind de cine știe ce coșmar, un plâns sacadat și întrerupt, aducând cu un fel de chelălăit de câine...

E un aer greu în încăpere. Miroase a trupuri tinere și nespălate (abia mâine, în zori, o să vă ducă la vizita medicală și înainte de vizită o să vă bage sub dușurile fierbinți, să vă lăsați „jegul" cu care ați venit de-acasă). Unul dintre voi a băut prea mult și a vomitat lângă soba de tuci, aplecată într-o rână, în care nu s-a făcut foc cine știe de când...

Printre atâtea capete chiluge – pentru că v-au tuns de cum ați intrat la cazarmă, cu niște foarfece mari, apoi cu mașina, bâz-bâz, așa cum se tund oile, niște caporali roșcovani, cu obrajii rumeni, plesnind de sănătate, stând în spatele vostru, crăcănați pe picioarele lor cu coapsele groase ca niște butuci, pe care postavul stă atât de întins încât e gata să plesnească – printre atâtea capete semănând, așadar, între ele, îmi va fi destul de greu să-l recunosc pe al tău. Descoperindu-te, în sfârșit, chiar lângă ușa larg deschisă, am o ușoară strângere de inimă, de parcă acolo, în hardughia în care dorm recruții, aș fi dat, absolut din întâmplare, peste propria-mi ființă (niciodată n-am avut într-o asemenea măsură revelația asemănării noastre), cufundată într-un somn greu și fără vise. Privindu-te, mi-am amintit o fotografie pe care mi-am făcut-o în timpul concentrării și pe care i-am trimis-o mamei într-un plic de culoare roz. Cu boneta într-o mână, ca să mi se vadă capul tuns chilug, în timp ce mâna dreaptă mi-o țin pe umărul unui coleg, așa cum am văzut eu că se fotografiau cătanele odinioară... Da, capetele noastre tunse la zero seamănă teribil între ele: mai înguste în față și foarte bulbucate în spate, la ceafă, ceea ce nu se poate vedea decât dacă suntem tunși „nula",

altfel părul ascunde forma cu totul specială a craniului. Capul, fiind puțin prea mare, nu e perfect proporționat cu corpul.

Luna, mare și roșie, se ascunde după un nor. Dormitorul se cufundă în întuneric. Printre recruți e unul care visează urât. „Ajutor, mă înec, strigă, săriți și nu mă lăsați..." Coșmarul continuă, începe să plângă, ca un copil, prin somn. „Taci, mă, dracului, îi șoptește vecinul de pat, trezit de urletele lui. Te-ai stricat la cap, ori ce-i cu tine?! Potolește-te odată, că acuma îți trag una peste gură." „Care ești lângă el, frate? spune un altul cu vocea înăbușită și îngropată în pernă. Ia-l pe mârlan de piept și-l scoală, altfel trezește tot dormitorul..."

Te ridici în pat încă buimăcit de somn; în vârful picioarelor părăsești hardughia. Te îndrepți spre privata care se află în spatele cazărmii. Te întorci după un timp, iar umbra ta uriașă joacă pe peretele alb.

Un recrut trage dintr-o țigară, ghemuit într-un colț, lângă ușă. Ai fi trecut pe lângă el fără să-l bagi în seamă, dacă nu te-ar fi prins de-un picior, oprindu-te aproape cu de-a sila. „Stai, nu te grăbi așa, îți spune el în șoaptă și-ți face prietenos cu ochiul. Mai schimbăm și noi o vorbă. Ori ți-o fi teamă că te țin de povești și nu te las să-ți faci somnu?... Ai și tu dreptate, căci de mâine s-a gătat cu odihna, de mâine intrăm la șmotru! Numai că eu, frate – spune el și își aruncă chiștocul aprins în mijlocul curții (amândoi urmăriți traiectoria luminoasă a mucului de țigară) – eu degeaba pun capul pe pernă, la mine e fără nici un rost... (Vorbește în șoaptă și atât de aproape de urechea ta, încât îi simți răsuflarea caldă.) A mai mare prostie, spune, și se uită în ochii tăi, să vadă ce părere ai, iar fața lui e atât de aproape de a ta, încât îi vezi ochii întunecați strălucindu-i sticloși, în lumina lunii, a mai mare prostie, cum îți spun, repetă el și-și apropie obrazul și mai mult de al tău, aproape că ți-l atinge, iar privirea lui, chinuită și disperată, se roagă parcă să-l ajuți, cu toate că e convins că nu ai cum, e să te însori cum m-am însurat eu, cu armata nefăcută! (Răsuflarea lui caldă îți gâdilă urechea. Își mai aprinde o țigară și-ți face semn să-ți iei și tu una dacă vrei.) „Nu-s duhănaș", îi spui, respingând cu dosul palmei pachetul mototolit pe care el ți l-a întins

cu o mână tremurătoare. „N-am astâmpăr, spune nefericitul însurățel (începe a se foi pe prag, și-i atât de aproape de tine, încât îi simți prin cămașă umărul fierbinte), nu-mi găsesc pacea și liniștea!" adaugă și izbucnește în plâns. Lasă lacrimile să-i curgă șiroaie, abia într-un târziu și le șterge cu niște pumni uriași și bolovănoși... (Orice i-ai spune, încercând să-l împaci, tot n-ar fi de nici un folos, așa că mai bine taci.) „Nici nu ne-am obișnuit bine unul cu celălalt, că a și venit despărțirea cea dureroasă și grea... spune flăcăul, și din nou izbucnește în plâns, un plâns aspru însă, scrâșnit. Și dacă ai ști, măi frățioare, peste ce muiere am avut norocul să dau – pâinea lui Dumnzeu, nu alta! De-ai ști cât e de bună la suflet! Cât poate fi de ascultătoare și de răbdătoare!... Și când a fost mai frumos și mai mândru, s-a sfârșit!..." Sta atât de aproape de tine, încât lacrimile-i din ochi au început să se prelingă pe obrajii tăi, fierbinți și sărate. Te-ai ridicat, și el s-a lăsat să alunece moale pe prag, și a rămas acolo ghemuit și plângând. Te-ai îndreptat spre patul tău, de lângă ușă, și te-ai culcat, trăgându-ți pătura peste cap. După plecarea ta, însurățelul a rămas zgribulit pe prag. L-ai mai auzit o vreme trăgându-și nasul, înghițindu-și lacrimile.

4.

„...Te pomenești că tu ai un secret al tău și-l ții ascuns, nu-l spui nimănui. Tu nu vrei să îmbătrânești, așa bag eu sama! îi spunea Sofiei bărbatul ei, Simion. Au crescut copiii, s-au făcut mari și ție nici că-ți pasă! Tot tânără ai rămas!" „Așa ți se pare ție, așa mă vezi tu, dragu meu, și-i bine că mă vezi așa, aș minți zicând că nu-mi place. Numai că eu așa cred, că nu-i așa cum spui tu. Căci de îmbătrânit am îmbătrânit, nu mai sunt cum am fost în tinerțea mea! Numai eu știu că nu-s toate cum au fost înainte..." „N-ai de ce te plânge. Ar vrea multe care îți sunt de-o seamă să arate ca tine. La vară sunt optsprezece ani de când ne-am luat unul cu celălalt și tu tot ca o fată mare arăți..." „Ne-om fi luat noi de multă vreme, dar de

cunoscut văd că tot nu mă cunoști. Te uiți ca un străin, numai la ceea ce se vede, la ce-i pe dinafară, și ce-i în sufletul meu, aia nu vezi. Degeaba arăt eu tânără, cum spui, dacă sufletul a îmbătrânit, dacă inima nu îmi mai zburdă cum zburda altădată, și nici nu se mai bucură cum a știut a se bucura... Adu-ți tu aminte cum îmi plăcea mie să umblu prin târguri și să mă uit la tot ce-i frumos. Și cum îmi poftea inima ba una, ba alta, cum mă bucuram de cele văzute și le doream numai pentru mine, căci eram lăcomoasă de felul meu! Te rugam să mi le cumperi, nu mă lăsam până nu mă întorceam acasă încărcată cu toate cele, cu ce nici nu gândești, că ne certa maica, mai ții minte, c-am risipit banii. «Banii nu-i greu să-i dai, ne spunea ea, la așa ceva se pricepe oricine. Om îi acela care știe să-i cruțe și să-i păstreze. Căci de cheltuit e ușor, de făcut bani îi mai greu...» Nici nu auzeam bine ce ne spune, pe o ureche ne intra, și de ieșit ne ieșea pe cealaltă! Ea nu se lăsa cu una, cu două, o ținea pe-a ei, căci era tare strânsă și se mira cât putem fi noi de cheltuitori. «Nu știu cu cine semeni tu, Simioane, că nici eu și nici taică-tu n-am fost așa...» bombănea maica, și noi o lăsam să vorbească, nici nu ascultam bine ce zice; eram bucuroși de cumpărăturile pe care le-am făcut, nu ne păsa nouă că s-au dus banii, că am rămas fără ei... Se făcea întuneric și noi tot am mai fi umblat prin târg, nu ne lăsa parcă inima să ne întoarcem acasă... Or acuma, de nimic nu mă mai simt atrasă, rar de tot mi se mai întâmplă să mă bucur când văd un lucru frumos, așa de mult m-am putut schimba..." „Las' că nu te-ai schimbat tu chiar așa de tare, nu te mai plânge, că nu te cred!" „Poți zice ce vrei, dacă îți spun că nu mai sunt aia care am fost... Până și cizmele alea cu tureac, mai mult de gura ta le-am luat, să nu zici că nu te ascult, dar dacă ar fi fost după mine, cine știe dacă m-aș fi atins de ele. Și cum le-am luat, în ladă au rămas, nu cred c-am ajuns să le încalț de două, trei ori. Ori cu ele, ori fără ele, aproape că mi-i totuna... Cât am fost fată nemăritată, țin minte c-o luam pe Ana lui Inișconi cu mine și împreună băteam târgurile, scotoceam prin toate dughenele, nu ne lăsam până nu dam de un lucru care să ne fie drag. Pipăiam pânzeturile și mătăsurile cu mâna, luam vigul și ne duceam cu el la

fereastră, la lumină, să se vadă mai bine culorile... Ne înțelegeam tare bine amândouă... Ne târguiam pentru te miri ce cu nemții și cu jidovii, îi făceam să mai lase din preț. Prea s-au întrecut cu prețurile, săream noi cu gura, și nu de alta, da' noi suntem femei sărace, nu avem atât bănet cât ar vrea ei. Prea erau de tot lacomi. Așa-i omul, ziceam și clătinam cu înțeles din cap, nu se mai satură de bani. Și să-i vezi atunci cum se puneau să jure în fel și chip cum că atâta face, cât cer, și că n-au cum să facă alt preț, pentru că nici ei nu pot să vândă în pierdere, numai așa, ca să ne facă nouă voia. Ba Holingher, ca să ne facă să-l credem, s-a aruncat la pământ și a început să se jure pe nevasta și copiii lui că pe el l-a costat de trei ori mai mult decât ne-o vinde nouă! «Nu te mai jura, fii bun, că noi tot nu ne uităm în gura dumneatale», zicea Ana lui Inișconi. «Așa ești dumneata, săream eu atuncea, nu te lași până nu iei și pielea de pe om!» Și Hollinger era o apă de supărare. Cu lacrimi în ochi, de părere de rău, mai lăsa din preț vreo câțiva lei, un picuț. Mai mult de dragul nostru, zicea, nu-i el în stare să ne țină piept, pentru că suntem femei tinere și frumoase. «Încă multe ca voi, și dau faliment», se tânguia ștergându-și lacrimile cu dosul palmei. Și noi abia atunci începeam să facem mofturi, să spunem că marfa nu-i chiar așa de bună cum ni s-a părut la început și că ne poartă gândul să n-o mai cumpărăm. «Dumneata nu vezi, se răstea Ana lui Inișconi, că-i coaptă? Cine știe de când stă și-a bătut-o soarele și de cumpărat n-a cumpărat-o nime! Și nici nu mă mir că n-a cumpărat-o, strâmba ea din nas, căci nici un luciu prea frumos nu are și nici culoarea, dacă m-am uitat bine, parcă nu-mi mai place chiar așa de mult cum mi-a plăcut la început. Pare cam moartă.» «Mi-ar fi fost și mai drag, săream și eu cu gura, să fie un picuț mai aprinsă la culoare. Acuma, dacă am promis c-o cumpărăm, o luăm, nu avem ce face», spuneam amândouă într-un glas, și oftam arătându-ne tare nemulțumite. «Ba să n-o luați dacă nu vă place! zicea atunci Hollinger, nu se lăsa nici el. Clientul trebuie să fie mulțumit, noi altă dorință nu avem!» Închidea amândoi ochii, de parcă s-ar fi rugat, ne spunea să așteptăm, poate află el ceva în magazin care să ne placă nouă. Acum, zicea, a înțeles mai

bine cam ce căutam, cam de ce fel de marfă avem trebuință, cam ce anume ne-ar place. Și până nu găsește marfa aia, nu se lasă, căci din prăvălia lui nimeni n-a plecat neservit așa cum trebuie ori nemulțumit. Așteptam așa cam un sfert de ceas și se întorcea cu un vig de mătase cum nici nu s-a văzut alta mai frumoasă. Își freca mâinile de plăcere când ne vedea cât suntem de bucuroase. «Să poftiți și săptămâna viitoare, ne îmbia. Am să primesc ceva extra, de la Timișoara.» «Nu mai venim, îi răspundea Ana lui Inișconi, făcând pe îmbufnata. Prea-i mare scumpetea la dumneata. Dacă ai mai fi lăsat din preț, cine știe, dar așa...» «Las' că știu eu c-o să mai veniți! zicea atunci Hollinger, și ne făcea cu ochiul. Îmi și place mie să vând la așa neveste tinere și frumoase...» se lingușea pe lângă noi, și atunci ne încruntam amândouă, ne uitam urât la el și dam buzna afară din dugheană, până nu apuca a se obrăznici prea tare.

«Nu-mi pare rău să dau banii pe un lucru, dacă-i frumos!» spunea Ana lui Inișconi, și grăbea pasul, nu cumva Hollinger să se răzgândească, să-i pară rău c-a vândut prea ieftin și să ne strige înapoi. Abia mă țineam de ea, așa repede mergea! «Da să știi c-am stat, zicea ea cuprinsă de remușcări, ce-or zice ai noștri că i-am făcut să aștepte atât.» De găsit vă găseam, nu era greu să vă găsim, știam noi unde vă trage pe voi ața, știam unde vă place să vă petreceți cât noi cutreieram dughenele după cumpărături. Ce să ne așteptați afară în frig, când mult mai bine și mai plăcut, nici vorbă, era în birt la Dimer, la căldură! Intram amândouă în birt și ne opream lângă ușă, și vă strigam să terminați mai repede ce aveți în pahar, că altfel ne prinde întunericul înainte de a ajunge cu bine acasă. În ruptul capului nu voiam să intrăm, și atunci voi vă apucați să vă rugați de noi să luăm și noi un picuț de loc la masă, să ne încălzim – «a înghețat inima în voi de cât ați umblat numai prin ger», vă puneați să ne plângeți și să ne căiniți. Ne îmbiați să gustăm – o înghițitură, nu mai mult, că n-o fi foc! – din paharul vostru, dar noi nici nu voiam să auzim de așa ceva, vă împingeam mâna, cu pahar cu tot, la o parte. «Noi suntem femei cuminți, noi nu suntem beutoare, ca Solomia Bimbului.» «Așa-s de înghețată, că abia mai pot vorbi, mi s-au

încleştat fălcile», se plângea Ana lui Inişconi. «Nu te mai plânge, îi spunea bărbat-su Petrică. Dacă n-aş ştii cât de mult îţi place ţie să umbli după târguieli, dacă nu te-aş cunoaşte! Până acuma nu te grăbişi, îi zicea, acuma la spartul târgului te-a apucat graba...»

Săptămâna trecută s-a rugat Ana lui Inişconi de mine să ne ducem împreună la târg, cum am mers în tinereţea noastră; «să mai umblăm prin dughene, cum umblam altădată», zice. M-am dus cu ea mai mult ca să nu se supere, nu pentru că mi-ar fi fost cu adevărat drag să mă duc... Şi cât am umblat prin Făget, mă crezi sau nu mă crezi, abia am apucat să mă văd întoarsă acasă. Nu mai simţeam nici o plăcere să mă târguiesc cu unul şi cu altul, să mă iau în gură cu Hollinger şi să-l fac să lase la preţ, cum îmi plăcea mie pe vremea când eram mai tânără... Şi când omul nu mai e în stare să se bucure, nu se cheamă că a îmbătrânit şi i s-a uscat sufletul, cum se cheamă oare lucrul ăsta?!... Aşa că nu te mai lua nici tu numai după ceeea ce se vede! Căci şi un măr poate fi frumos pe dinafară, să-ţi placă să te uiţi la el – să fie rumen şi roşu – şi pe dinăuntru să nu mai fie bun de nimic..." „Lasă, lasă, şi nu te mai plânge! Căci nu ţi s-a uscat sufletul, aşa cum pretinzi. Îţi place şi-acum la joc să te învârţi pe sub mână, parcă nu te-am văzut..." „N-ai băgat de seamă, nu te-ai uitat bine! Jocul e şi el pentru oameni tineri, nu pentru bătrâni. Ca să se bucure tineretul, pentru asta sunt făcute jocurile şi petrecerile... Nu voiam eu să mă las, mă învârteam pe sub mână ca şi cele tinere, numai că oricât m-aş fi învârtit, nu mai eram ca ele! Nu mai era bucuria aia în mine care a fost altădată. Păi când eram fată mare şi auzeam torogoata lui Luţă Ioviţă, picioarele începeau să se mişte singure, nu mă mai ascultau, uite-aşa îmi bătea inima, nu mai puteam s-o opresc. Or azi, nu ştiu dacă mă crezi, da' abia aştept să gate Luţă Ioviţă de cântat, să mă aşez pe scaun şi să mă odihnesc lângă babele cele de pe margini. Alea care stau cu căputurile pe de lături şi se uită la jucători. Şi cred că mult nu mai am până să le iau locul, căci omul nici nu bagă de seamă când viaţa i-a trecut, şi din tânăr, cum a fost, se trezeşte bătrân. Or noi trebuie să ne obişnuim, vrem, nu vrem, cu gândul că nu mai suntem tineri, dragu meu... Nu-i defel uşor, ştiu, cum să nu ştiu, dar nu avem ce face...

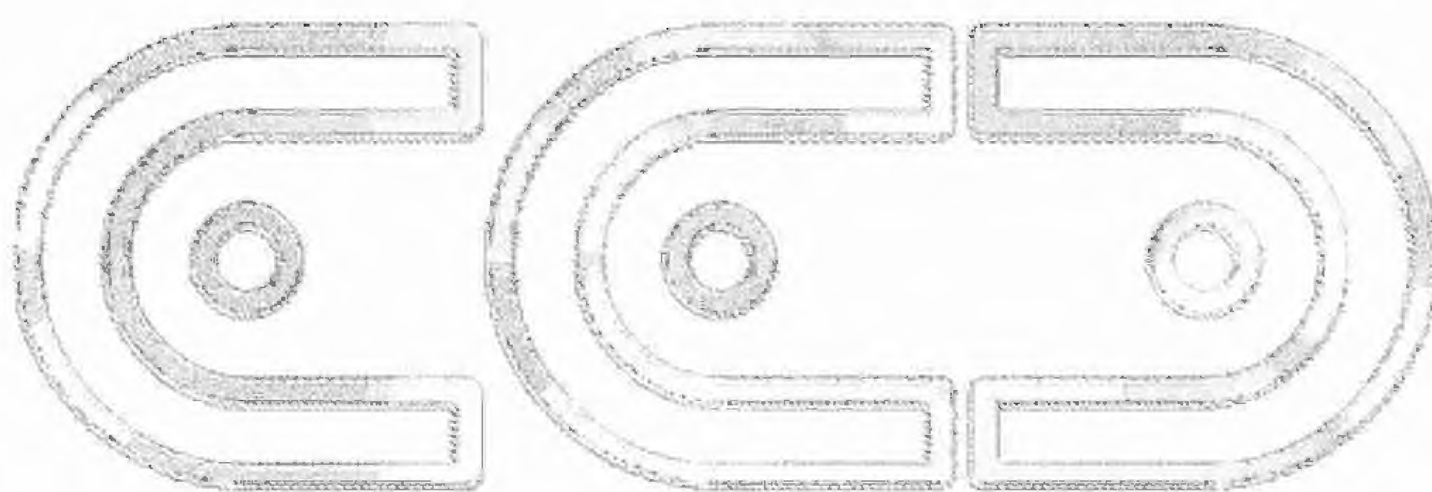
5.

...Mă uitam la Sofia cum doarme cu capul pe braţul meu drept, cu părul negru ca pana corbului desfăcut pe pernă. I se ridica numai pieptul, uşor, nici nu se auzea cum răsuflă. După o vreme mi-a amorţit mâna pe care îşi ţinea ea capul, şi atunci mi-am tras-o încetişor, nu cumva să se trezească. Şi cum mi-am tras eu mâna, capul i s-a înfundat în pernă. Răsufla cu greutate şi mi-a spus pe jumătate adormită: „Nu ştiu ce-i cu mine că nu mai pot de cald..." Şi şi-a desfăcut cu o mână cămaşa, la piept; de adormită ce era, s-a chinuit un timp s-o desfacă; i se vedeau la lumina lunii ţâţele albe, cu bumburucul negru la mijloc. După aceea luna s- ascuns după clăile de fân din grădină şi s-a făcut afară întuneric beznă. A adormit iară înainte de a fi trează de tot. Şi am adormit şi eu, cu o mână trecută peste trupul ei cald, şi când m-am trezit, afară era ziuă albă...

Mă trezeam întotdeauna înaintea ei şi-i ascultam răsuflarea, îi puneam mâna pe piept, abia dacă o atingeam, îmi plăcea să-i simt inima cum îi bate la mine în palmă, şi mă minunam ce maşinărie poate să fie şi inima asta, cum ticăie de frumos, ca un ceas, şi din gândurile ce-mi treceau prin cap, fel de fel, adormeam din nou. Dimineaţa ne trezea răcoarea, dormeam afară, pe prispă, ne sculam devreme, înainte de a se lumina de ziuă. Era somnoroasă, nu-i plăcea să sară din pat dintr-o dată, mai zăbovea, îşi vâra capul sub subsuoara mea şi se lipea de mine să se mai încălzească un pic. Mă uitam la cer cum începea a păli dinspre Zorani. Mă făceam iarăşi că dorm, şi atunci cobora din pat încetişor, să nu-mi strice somnul. Sta o vreme pe marginea patului, îşi strângea conciul la spate cu o mână, iar cealaltă şi-o trecea peste sâni. Mă întorceam pe spate, ca să creadă că dorm dus, şi ea umbla în vârful picioarelor, o auzeam cum se spală pe obraz şi vorbeşte de una singură în şoaptă. Obiceiul ăsta l-a prins în ultima vreme, îşi punea tot felul de întrebări, şi tot ea singură răspundea la ele. Îşi spunea lucrurile pe care le are în ziua aceea de făcut, unde trebuie să meargă şi ce trebuie să facă, să nu uite cumva cutare şi cutare lucru. Şi între timp începea să se facă ziuă. Îmi puneam mâinile sub cap şi mă uitam la ea cum trebăluieşte prin

cuină, o vedeam cum aprinde focul în sobă și cum suflă în el să se încingă, cum strecoară laptele și-l pune la fiert, cum cerne niște făină de grâu într-un trocuț de lemn; mă întindeam în pat cât eram de lung, îmi plăcea să ascult cum îmi pârâie oasele; vedeam cum încep stelele a păli, cum se sting una câte una; o auzeam pe nevastă-mea cum umblă cu oalele, cum le mișcă pe sobă, ca să le facă loc. Și când a răsărit soarele, s-au luminat țiglele de pe acoperișul grajdului, una câte una, și după aceea au început a luci clăile cu fân din grădină. Străluceau de parcă ar fi luat foc. Mă uitam la Sofia, umbla prin șură, cine știe ce căuta ea și nu reușea să găsească; trăgeam, liniștit din țigară, simțeam că mă încălzește pe dinăuntru, și mă gândeam cât îi de harnică, cum nu-i stau picioarele o clipită, și așa mi s-a părut, că muiere ca a mea nu are nime; că nu-i alta mai lucrătoare și mai ascultătoare ca ea! Vorbea singură, după obiceiul ei mai nou, prin cuina de vară; se certa parcă cine știe cu cine, așa cum fac muierile când au multe griji și nu le mai pot ține înăuntrul lor: trebuie să le zică și ele cuiva, să le spună măcar pereților, dacă altcuiva tot nu au cui. „Ce-i cu tine, nevasto, cu cine te sfădești așa?“ apucam s-o întreb mai mult în glumă, și săream din pat, căci de-acum trândăvisem destul. „Am și eu grijile mele, nu mă mai întreba“, îmi spunea, și parcă se rușina c-am auzit-o vorbind singură. „Credeam că te-a supărat cineva, îi răspundeam. Nu știam cu cine te cerți.“ «Nu mă cert cu nime», mă liniștea. „Las' că-i bine, las' c-așa-i frumos“, îi spuneam. „Am și eu pe ale mele, nu-mi avea grija, și se înfuria văzându-mă c-o iau peste picior. Întoarce-te mai bine pe partea aialaltă și mai dormi un pic. C-așa-i somnul dimineața, dulce, îi păcat să-l pierzi!“ „Bine că ai cui te plânge, nu mă lăsam eu, îi bine și așa!... Mă bucur că are cine să te asculte!“

Scanare și prelucrare digitală

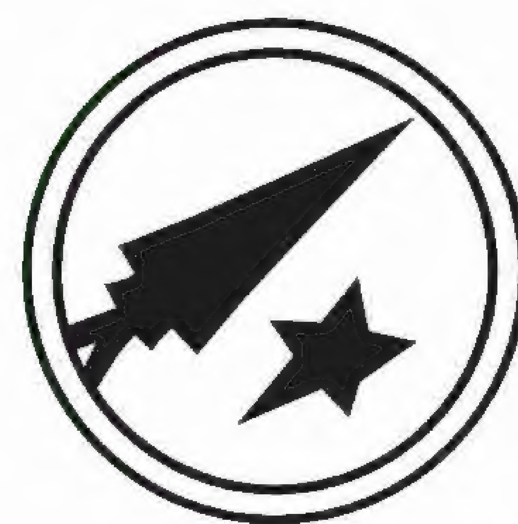
de

Anonim

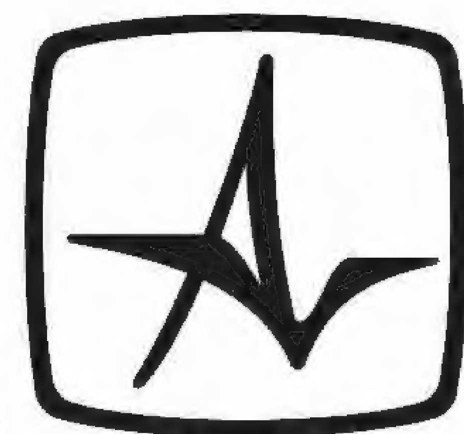

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

